Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту законодавства Верховної Ради України
Протокол № 3 від 28 березня 2012 р.

ББК П9 (4УКР)301
П38 **Петров Р.А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн:** Монографія. – К.: Істина, 2012. – 384 С.

ISBN 978-966-8909-81-8

Монографію присвячено вивченню обсягу та змісту поняття «acquis» Європейського Союзу в праві Європейського Союзу, а також матеріальним та процесуальним способам транспозиції «acquis» Європейського Союзу у правові системи третіх країн. Особливу увагу приділено аналізу обсягу та змісту поняття «acquis» Європейського Союзу в угодах між Європейським Союзом та третіми країнами. У монографії запропоновано методологію прогнозування елементів «acquis» Європейського Союзу в угодах між Європейським Союзом та третіми країнами відповідно до цілей зовнішньої політики Європейського Союзу.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

О.К. Вишняков, доктор юридичних наук, завідувач кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія»;

С.Ю. Кашкін, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Європейського Союзу Московської державної юридичної академії імені О.Є. Кутафіна;

М.М. Микієвич, доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри європейського права Львівського національного університету імені Івана Франка.

Автор висловлює подяку
науковому консультанту – професору
Віктору Івановичу Муравйову
та Програмі Жана Моне за підтримку
під час роботи та публікації монографії.

На обкладинці використано фрагменти карти Джона Спіда «A New and Accurate Map of the World», 1626 р.

ББК П9 (4УКР)301
ISBN 978-966-8909-81-8
© Петров Р.А., 2012
© Видавництво «Істина», 2012

ЗМІСТ

Абревіатури 7

Глава 1 ЗМІСТ ПОНЯТТЯ “ACQUIS COMMUNAUTAIRE” В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ 10

1.1. Вступ 10

1.2. Еволюція поняття “acquis communautaire” в праві ЄС 14

1.2.1. Історія виникнення поняття “acquis communautaire” 14

1.2.2. Висновки 19

1.3. Поняття “acquis communautaire” в сучасній юридичній науці 20

1.3.1. Огляд теорій про обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” в сучасній юридичній науці 20

1.3.2. Висновки 25

1.4. Внутрішня сфера застосування “acquis communautaire” 25

1.4.1. Зміст і обсяг “базового acquis” 26

1.4.1.1. Зміст “базового acquis” 26

1.4.1.2. Цілі установчих договорів ЄС та “базового acquis” 29

1.4.1.3. Загальні принципи права ЄС і “базовий acquis” 31

1.4.1.4. Доктрини права ЄС як частина “базового acquis” 40

1.4.1.5. “Інституціональний acquis” і “базовий acquis” 41

1.4.1.6. Висновки 43

1.4.2. Міжнародне право і “acquis communautaire” 43

1.4.2.1. Імперативні норми міжнародного права jus cogens, загальні принципи міжнародного права і “acquis communautaire” 44

1.4.2.2. Міжнародні договори і “acquis communautaire” 45

1.4.2.3. Висновки 47

1.4.3. Зміст “acquis Союзу” 48

1.4.4. «М’яке право» ЄС як частина “acquis communautaire” 49

1.4.4.1. Висновки 49

1.5. Зовнішня сфера застосування “acquis communautaire” 50

1.5.1. “Acquis вступу” 50

1.5.2. Інші форми “acquis communautaire” у зовнішній сфері застосування 61

1.5.2.1. “Acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС 61

1.5.2.2. Обсяг “acquis communautaire” у положеннях про зближення законодавства у зовнішніх угодах ЄС 64

1.5.2.3. Секторальний аналіз “acquis communautaire” 64

1.6. Підсумок ....

ГЛАВА 2 ЗМІСТ “ACQUIS COMMUNAUTAIRE” У ЗОВНІШНІХ УГОДАХ ЄС 66

2.1. Вступ 67

2.2. Зміст “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС: порівняльне дослідження 67

2.2.1. Угода про Європейський економічний простір 68

2.2.1.1. Цілі Угоди про ЄЕП 69

2.2.1.2. Зміст “acquis communautaire” в Угоді про ЄЕП 70

2.2.1.3. Висновки 75

2.2.2. Секторальні угоди між ЄС та Швейцарією 76

2.2.2.1. Цілі секторальних угод між ЄС та Швейцарією 76

2.2.2.2. Зміст релевантного “acquis communautaire” у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією 80

2.2.3. Угоди про асоціацію між ЄС та країнами Центральної і Східної Європи 81

2.2.3.1. Цілі угод про асоціацію між ЄС та країнами ЦСЄ 81

2.2.3.2. Зміст релевантного “acquis communautaire” в угодах про асоціацію між ЄС та країнами ЦСЄ 83

2.2.3.3. Висновки 90

2.2.4. Угоди про стабілізацію та асоціацію між ЄС та балканськими країнами……………………..91

2.2.4.1. Цілі УСА між ЄС та балканськими країнами 91

2.2.4.2. Зміст “acquis communautaire” в УСА 92

2.2.4.3. Висновки 98

2.2.5. Угода про європейсько-середземноморську співпрацю……………………………………… 99

2.2.5.1. Вступ 99

2.2.5.2. Угода про асоціацію між ЄС та Туреччиною 100

2.2.5.2.1. Цілі Угоди про асоціацію між ЄС та Туреччиною 100

2.2.5.2.2. Зміст “acquis communautaire”, що повинен бути імплементований Туреччиною 101

2.2.5.2.3. Висновки 104

2.2.5.3. УЄСС між ЄС та Ізраїлем ... 105
2.2.5.3.1. Цілі Угоди ... 105
2.2.5.3.2. Зміст “acquis communautaire” в УЄСС між ЄС та Ізраїлем ... 106
2.2.5.3.3. Висновки ... 107
2.2.5.4. УЄСС між ЄС та Тунісом ... 108
2.2.5.4.1. Цілі УЄСС між ЄС та Тунісом ... 108
2.2.5.4.2. Зміст “acquis communautaire” в УЄСС між ЄС та Тунісом ... 108
2.2.5.4.3. Висновки ... 109
2.2.5.5. Загальні висновки ... 110
2.2.6. Угода про партнерство та співпрацю ... 112
2.2.6.1. Цілі УПС ... 112
2.2.6.2. Зміст “acquis communautaire” в УПС ... 114
2.2.6.3. Висновки ... 118
2.2.7. Угода Котону ... 121
2.2.7.1. Цілі Угоди Котону ... 121
2.2.7.2. Зміст “acquis communautaire” в Угоді Котону ... 122
2.2.7.3. Висновки ... 124
2.2.8. Договори про розвиток торгівлі та співробітництва між ЄС та третіми країнами ... 125
2.2.8.1. Вступ ... 125
2.2.8.2. ДРТС між ЄС и ПАР ... 126
2.2.8.2.1. Цілі ДРТС між ЄС та ПАР ... 126
2.2.8.2.2. Зміст “acquis communautaire” в ДРТС між ЄС и ПАР ... 126
2.2.8.2.3. Висновки ... 128
2.2.8.3. Рамковий ДРТС між ЄС та Південною Кореєю ... 128
2.2.8.3.1. Цілі ДРТС між ЄС та Південною Кореєю ... 128
2.2.8.3.2. Зміст “acquis communautaire” в ДРТС між ЄС та Південною Кореєю ... 129
2.2.8.3.3. Висновки ... 131
2.2.8.4. Рамковий ДРТС між ЄС та Мексикою ... 132
2.2.8.4.1. Цілі ДРТС між ЄС та Мексикою ... 132
2.2.8.4.2. Зміст “acquis communautaire” в ДТРС між ЄС та Мексикою ... 133
2.2.8.4.3. Висновки ... 135
2.2.8.5. Міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР ... 135
2.2.8.5.1. Цілі Міжрегіональної рамкової угоди про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР ... 135

2.2.8.5.2. Зміст “acquis communautaire” в МРУС 137
2.2.8.5.3. Висновки 138
2.3. Підсумок..

ГЛАВА 3 МАТЕРІАЛЬНІ І ПРОЦЕСУАЛЬНІ СПОСОБИ ТРАНСПОЗИЦІЇ “ACQUIS COMMUNAUTAIRE” У ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТРЕТІХ КРАЇН..... 143

3.1. Вступ.. 143
3.2. Матеріальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн…145
3.2.1. Транспозиція фіксованих елементів "досягнень Співтовариства" у правові системи третіх країн.. 145
3.2.1. Транспозиція динамічного “acquis communautaire” у правові системи третіх країн 147
3.2.1.1. Вступ... 147
3.2.1.2. Гомогенність законодавства.. 147
3.2.1.3. "Жорсткі" і "м'які" зобов'язання щодо гармонізації законодавства.......................... 153
3.2.1.4. Положення про зближення законодавства.. 159
3.2.1.5. Угоди про взаємне визнання 164
3.2.1.6. Висновки 166
3.3. Процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн 167
3.3.1.....Формальна/неформальна участь третіх країн в процесі прийняття рішень в рамках ЄС….167
3.3.2. Обмін інформацією……………………………………………………………………173
3.3.3. Технічна, адміністративна та фінансова допомога іншим країнам з боку ЄС 178
3.3.3.1. Вступ... 178
3.3.3.2. МЕДА... 179
3.3.3.3. ФАРЕ 179
3.3.3.4. КАРДС.. 180
3.3.3.5. ТАСІС 181
3.3.3.6. Технічна, адміністративна та фінансова допомога у межах секторальних угод ЄС182
3.3.3.7. Реформування технічної, адміністративної та фінансової допомоги ЄС іншим країнам та ІЄСП... 183
3.3.3.8. Висновки 185
3.4. Вплив інститутів, створених у межах зовнішніх угод ЄС, на транспозицію “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.. 186

3.4.1. Вступ.. 186

3.4.2. Вплив спільних інститутів, створених у рамках зовнішніх угод ЄС, на транспозицію “acquis communautaire” у правові системи третіх країн 186

3.4.3. Висновки 191

3.5. Підсумок..

Глава 4 ТРАНСПОЗИЦІЯ “ACQUIS COMMUNAUTAIRE” У ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УГОДІ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ 195

4.1. Вступ.. 195

4.2. Результати дослідження... 197

4.3. Майбутня угода між Україною та ЄС про асоціацію: прогнози щодо мети, змісту і структури ………………………………………………………………………………………………...201

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ ....

СПИСОК СУДОВИХ СПРАВ 209

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ... 221

Абревіатури

АКТ - Африка, Карибський басейн та Тихоокеанський регіон

АЛА - програма фінансової і технічної допомоги та економічного співробітництва з країнами, що розвиваються (Азія, Латинська Америка)

ГАТС - Генеральна угода з торгівлі послугами

ГАТТ - Генеральна угода з тарифів та торгівлі

ДРТС - Договір про розвиток торгівлі та співробітництва

ДФЄС - Договір про функціонування Європейського Союзу

ЄАВТ - Європейська асоціація вільної торгівлі

ЄЕП - Європейський економічний простір

ЄЕС - Європейське економічне співтовариство

ЄЄА - Єдиний Європейський Акт

ЄІДПЛ - Європейська ініціатива у сфері демократії та прав людини

ЄКПЛ - Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ЄПС - Європейська політика сусідства

ЄС - Європейський Союз

ЄСАП - Європейський спільний авіаційний простір

ЄСВС - Європейське співтовариство з вугілля і сталі

ЗМІ - Засоби масової інформації

ЗСП - Загальна система преференцій

ІЄСП - Інструмент європейського сусідства та партнерства

ІНТЕРРЕГ - Програма фінансової допомоги структурних фондів ЄС, спрямована на розширення прикордонного та міжнародного співробітництва держав - членів ЄС та сусідніх країн

ІПА - Програма фінансової допомоги державам-кандидатам перед їх вступом до ЄС

ІСПА - Фінансовий інструмент структурної політики ЄС у період, що передує вступу до ЄС

ІСРЕС - Інструмент співпраці з метою розвитку та економічного співробітництва

КАРДС - Програма допомоги ЄС у сфері реконструкції, розвитку та стабільності на Балканах

МВФ - Міжнародний валютний фонд

МЕДА - Програма фінансової допомоги для здійснення європейсько-середземноморського співробітництва

МЕРКОСУР – "південноамериканський спільний ринок"; регіональна угода, що об'єднує Аргентину, Бразилію, Парагвай та Уругвай

ММО - Міжнародна митна організація

МОП - Міжнародна організація праці

МОС - Міжнародна організація зі стандартизації

МРУС - Міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР

МТЗКЮ - Міжнародний трибунал щодо злочинів у колишній Югославії

НАТО - Організація Північноатлантичного договору

НАФТА - Північноамериканський договір про зону вільної торгівлі

НБСЄ - Нарада з безпеки і співробітництва в Європі

НПАА - Національна програма щодо адаптації acquis

ОБСЄ - Організація з безпеки і співробітництва в Європі

ОЕСР - Організація економічного співробітництва та розвитку

ООН - Організація Об'єднаних Націй

ПА - Програма Асоціації

ПАР - Південно-Африканська Республіка

ПД - План дій

ПСА - Процес стабілізації та асоціації

РНС - Режим найбільшого сприяння

САПАРД - Спеціальна програма ЄС із розвитку сільського господарства та сільської місцевості для держав-кандидатів

СЗППБ - Спільна зовнішня політика та політика безпеки

СНД - Співдружність Незалежних Держав

СПСОКПС - Співробітництво поліцій та судових органів у кримінально-правовій сфері

СРСР - Союз Радянських Соціалістичних Республік

СТП - Спільна торговельна політика

США - Сполучені Штати Америки

ТАСІС - Програма ЄС з надання технічної та фінансової допомоги країнам СНД та Монголії

ТРІПС - Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності

УАЦСЄ - Угода про асоціацію між ЄС та державами Центральної і Східної Європи

УВВ - Угода про взаємне визнання

УЄСС - Угода про європейсько-середземноморське співробітництво між ЄС та середземноморськими країнами

УПС - Угода про партнерство та співробітництво

УСА - Угода про стабілізацію та асоціацію

ФАРЕ - Програма фінансової допомоги країнам Центральної та Східної Європи перед їх вступом до ЄС

ФАТФ - Міжурядова комісія з боротьби з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом

ЦСЄ - Центральна та Східна Європа

ЮНКТАД - Конференція ООН з торгівлі та розвитку

CJEL - Columbia Journal of European Law

CML Rev. - Common Market Law Review

CMLR - Common Market Law Reports

EC Bull - Bulletin of the European Communities

ECLR - European Competition Law Review

ECR - European Court Reports

EFA Rev. - European Foreign Affairs Review

ICLQ - International and Comparative Law Quarterly

ELJ - European Law Journal

ELRev. - European Law Review

EPL - European Public Law

JCMS - Journal of Common Market Studies

LIEI - Legal Issues of European Integration

MJICL - Maastricht Journal of International and Comparative Law

O.J. - Official Journal of the European Union

RSC - Центр імені Роберта Шумана

RTDE - Revue Trimestrielle de Droit Europeen

Цю монографію присвячую
пам'яті моїх перших наукових керівників -
професора Чувпила Олександра Олександровича
і доцента Чичка Володимира Нікіфоровича

Глава 1
ЗМІСТ ПОНЯТТЯ "ACQUIS COMMUNAUTAIRE" В ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Вступ

Останні п'ятдесят років на європейському континенті відбувається повномасштабний процес глибокої політичної, економічної та правової інтеграції між країнами Європи. В ході цього процесу на початку 90-х років минулого століття було створено Європейський Союз (ЄС) - унікальну форму міжурядового співробітництва країн європейського континенту та наднаціонального економічного і правового регулювання. Процес європейської інтеграції став причиною багатьох новел політичного, економічного і правового характеру, які зумовили привабливість європейської моделі регіональної інтеграції для країн всього світу, в тому числі для України. В юридичній сфері ЄС - поки що єдиний приклад наднаціональної правової системи, що успішно функціонує в межах окремої регіональної міжнародної організації. Правова система ЄС унікальна завдяки верховенству і прямій дії її норм в державах - членах ЄС, а також наявності правових досягнень - "acquis communautaire", які повинні поділяти та застосовувати як держави - члени ЄС, так і держави, що претендують на членство в ЄС.

Наслідками конституційних реформ ЄС та приєднання п'ятнадцяти нових держав-членів на межі XX та XXI століть стали ще активніший розвиток і застосування поняття "acquis communautaire" у внутрішній та зовнішній політиці ЄС. Проте досі не існує єдиного підходу до уніфікованого тлумачення обсягу та змісту поняття "acquis communautaire" в правозастосовній практиці та науці права ЄС. Офіційні та неофіційні документи інститутів ЄС переповнені різними, не завжди послідовними посиланнями на "acquis communautaire". Наприклад, в Лекенській декларації про майбутнє Європейського Союзу йдеться про важливість "acquis communautaire" у справі розподілу компетенції між ЄС та його державами-

членами1.[1] В Лісабонському договорі від 13 грудня 2007 року йдеться про "acquis", який повинні імплементувати держави - кандидати на вступ до ЄС, а також про "Шенгенський acquis"2[2]. Беручи до уваги те, що Лісабонський договір передбачає злиття трьох опор та створення єдино опорного ЄС, можна говорити про перетворення "acquis communautaire" на "acquis Союзу" чи просто "acquis" ЄС. Проте враховуючи комплексний характер, а також відсутність єдиного стандарту вживання в наукових та практичних джерелах, надалі в цій монографії поняття "acquis communautaire" та "acquis Союзу" будуть вживатися як синоніми.

Розробці єдиного підходу до визначення обсягу та змісту поняття "acquis communautaire" перешкоджає інертність процесу спрощення та кодифікації законодавства ЄС1[3]. На наш погляд, труднощі, пов'язані з одноманітним тлумаченням та застосуванням "acquis communautaire" в праві ЄС, можна пояснити динамічним та комплексним характером цього поняття. Відсутність єдиного підходу до тлумачення та застосування "acquis communautaire" в праві ЄС зумовлена динамічним та комплексним характером цього поняття. Вважаємо, що обсяг і зміст поняття "acquis communautaire" може змінюватися залежно від мети його застосування. Наприклад, для держав - членів ЄС "acquis communautaire" містить так звану «спільну правову спадщину» ЄС - все те, чого було досягнуто за понад півстоліття європейської інтеграції. Всі держави - члени ЄС визнають та приєднуються до «спільної правової спадщини» для того, щоб ефективно виконувати свої зобов'язання, які виникають із членства в ЄС. Для третіх країн поняття "acquis communautaire" має більш динамічний характер. Це означає, що країни - кандидати на вступ до ЄС повинні імплементувати "acquis communautaire" в обсязі, який може відрізнятися від обсягу "acquis communautaire", обов'язкового для держав - членів ЄС. А характер і стан двосторонніх відносин між ЄС та іншими державами можуть прямо чи опосередковано вплинути на зміст "acquis communautaire" для держав, що не мають членства в ЄС.

Актуальність цієї книги полягає в тому, що державам - членам ЄС і третім країнам необхідно імплементувати в свої правові системи і застосовувати правове поняття, яке не має чітко визначеного змісту, обсягу та структури. У зв'язку з цим виникає необхідність єдиного тлумачення та застосування "acquis communautaire", особливо в зовнішній політиці ЄС. Наприклад, з одного боку, в процесі переговорів щодо вступу в ЄС сторони повинні мати

[1]1 Лекенська декларація про майбутнє Європейського Союзу (Laeken Declaration), SN 273/01 (15 December 2001).
[2]2 Див. статтю 20 (4) Договору ЄС (тут і далі нумерація відповідно до змін після набрання чинності Лісабонського договору) (O.J. 2008 C 115/28) і статтю 87 (3) ДФЄС (O.J. 2008 C 115/84).
[3]1 Комюніке Європейської комісії «Вдосконалення та спрощення acquis Союзу» (Commission Communication "Updating and simplifying the Community acquis") (COM (2003) 71 final).

однакове уявлення про обсяг та зміст “acquis communautaire” для того, щоб узгодити пріоритети та час і, якщо це можливо, перехідний період для імплементації “acquis communautaire” в національне законодавство держав - кандидатів на вступ до ЄС. З іншого боку, представникам держав - кандидатів на вступ до ЄС не потрібно було б витрачати переговорний потенціал і час на отримання перехідного періоду для імплементації «базового acquis», якщо він повинен бути імплементований державою - кандидатом на вступ до ЄС одразу та в повному обсязі. Інший приклад необхідності єдиного підходу до тлумачення “acquis communautaire” - це процес “добровільної гармонізації” національного законодавства третіх країн з правом ЄС. У цьому випадку треті країни імплементують деякі елементи “acquis communautaire” в обмін на побудову більш сприятливих політичних та економічних відносин з ЄС.

Ця монографія не має на меті комплексно вивчити “acquis communautaire” в усіх сферах його застосування. Головна мета нашого дослідження - визначення обсягу та змісту поняття “acquis communautaire” у сфері зовнішніх відносин ЄС та закономірностей застосування “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС. Особливу увагу приділено міждисциплінарній природі поняття “acquis communautaire” та його практичному застосуванню органами державної влади в Україні.

Об’єктом нашого дослідження є поняття “acquis communautaire”, яке вживається в угодах між ЄС та іншими країнами. Предмет дослідження - це процес транспозиції (від лат. “transpositio” - перенесення, перестановка, транспортування) “acquis communautaire” в правові системи третіх країн. Як вже згадувалось, мета монографії - вивчити внутрішні та зовнішні сфери застосування поняття “acquis communautaire”. У першому випадку поняття “acquis communautaire” застосовується державами - членами ЄС як сукупність правових досягнень ЄС. У другому випадку поняття “acquis communautaire” застосовується у багатосторонніх та двосторонніх відносинах між ЄС та іншими країнами. В обох випадках обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” неоднакові. Відмінності в обсязі та змісті “acquis communautaire” спричинені різною метою його застосування. У внутрішній сфері метою застосування “acquis communautaire” є охорона всієї правової спадщини ЄС, яку було накопичено за шістдесят років європейської інтеграції. У зовнішній сфері мета застосування “acquis communautaire” - це транспозиція демократичних цінностей і сучасних політичних, економічних та правових стандартів у правові та політичні системи третіх країн.

Тим не менш існують елементи, котрі притаманні як для внутрішньої, так і для зовнішньої сфер застосування “acquis communautaire”.

Ця монографія - спроба видокремити елементи, що формують «ядро» “acquis communautaire”. У зв’язку з цим у монографії особливу увагу приділено практиці Суду ЄС (англ. "Court of Justice of the European Union") та Загального Суду (англ. "General Court"), які відповідають за уніфіковане тлумачення та застосування права ЄС.

Перша частина цієї глави присвячена історичному огляду еволюції поняття “acquis communautaire”, починаючи від витоків європейської інтеграції. Зокрема, розглядається, як обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” змінювались на різних етапах розширення ЄС. У другій частині першої глави висвітлюється сучасна дискусія між ученими та юристами-практиками навколо визначення змісту та обсягу поняття “acquis communautaire” в науці права ЄС. В наступній частині цієї глави зроблено спробу визначення змісту “acquis communautaire” у внутрішній сфері його застосування. Особливу увагу приділено його основним складовим, як, наприклад, “базовий acquis”. При визначенні змісту “acquis communautaire” у зовнішній сфері його застосування наголошується на динамічному характері “acquis communautaire” під час розширення ЄС. В заключній частині першої глави розглянуто вплив “acquis communautaire” на стан угод ЄС з іншими країнами в сфері зближення законодавства. Також в першій главі зроблено спробу охарактеризувати особливі форми застосування “acquis communautaire”, як, наприклад, “секторальний acquis”.

В монографії було використано різні методи правового дослідження. Під час аналізу обсягу та змісту поняття “acquis communautaire” застосовувався **формально-юридичний метод** правового дослідження. Визначення матеріальних та процесуальних способів транспозиції “acquis communautaire” в правові системи третіх країн здійснювалось за допомогою **історичного**, **порівняльного** і **логічного** методів правового дослідження.

Підписання Лісабонського договору 13 грудня 2007 року та його набрання чинності 1 грудня 2009 року стало знаковою подією для реформування всієї правової системи ЄС. Проте Лісабонський договір не вирішив головну проблему конституційної та правової структури ЄС - систематизація та спрощення правової системи ЄС. В проекті Договору про Конституцію для Європи від 29 травня 2004 року (далі - Конституційний договір ЄС) було зроблено спробу систематизації змісту та обсягу поняття “acquis communautaire” в майбутньому1[1]. На жаль, негативні результати референдумів у Франції та Нідерландах в 2005 році остаточно зруйнували надії на реалізацію проекту конституційної реформи в ЄС та зробили

[1]1Лісабонський договір (O.J. 2007 C 306). Проект Договору про Конституцію для Європи від 29 жовтня 2004 року (O.J. 2007 C 321). Далі за текстом переклад положень установчих договорів ЄС цит. за: Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / пер. Г. Друзенка та С. Друзенко, за загальною редакцією Г. Друзенка. – К.: «К.І.С.», 2010. - 536 С..

неможливою ратифікацію Конституційного договору ЄС всіма державами - членами ЄС. Разом з тим набрання чинності Лісабонського договору 1 грудня 2009 року дає можливість продовжити процес реформування та вдосконалення правової системи ЄС. Замість кодифікації первісного права ЄС в одному акті, як це було передбачено у проекті Конституційного договору ЄС, Лісабонський договір доповнює наявні установчі договори ЄС. Цим Лісабонський договір ніби фіксує зміст та обсяг "acquis communautaire" на момент набрання Договором чинності. В першій главі поняття "acquis communautaire" розглянуто в двох площинах: "до підписання Лісабонського договору" і "після підписання Лісабонського договору". Мета цієї глави - не остаточне вирішення проблеми і досі наявної академічної дискусії щодо обсягу та змісту "acquis communautaire". Навпаки, в цій главі робиться лише спроба виокремлення особливостей застосування "acquis communautaire" в ході реалізації зовнішньої політики певним колом суб'єктів права ЄС (інститутами ЄС, а також державами - членами ЄС і третіми країнами.

1.2. Еволюція поняття "acquis communautaire" в праві ЄС

1.2.1. Історія виникнення поняття "acquis communautaire"

Виникнення поняття "acquis communautaire" тісно пов'язане з процесом розширення ЄС. Одна з перших згадок про існування спільних правових досягнень чи спільної правової спадщини мала місце на другій зустрічі керівників держав - членів Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) 18 липня 1961 року в Бад-Годесберзі (Німеччина), на якій було обумовлено перші кроки щодо зміцнення політичного співробітництва між державами - членами ЄЕС. Учасники цієї зустрічі визначили, які зобов'язання повинні взяти на себе держави - кандидати перед вступом до ЄЕС1[1]. В доповіді міністрів іноземних справ держав - членів ЄЕС (відомій як "доповідь Давіньйона"), присвяченій можливим формам політичного співробітництва в контексті розширення ЄЕС, було зазначено, що держави - кандидати на вступ до ЄЕС повинні приєднатися до всіх політик та сфер діяльності ЄЕС: "Міністри наголошують на взаємозв'язку між членством у Європейських Співтовариствах та участю в діяльності, що має наслідком політичну уніфікацію; держави-члени повинні бути проінформовані про результати спільної роботи шести держав-членів, крім того, необхідно

[1]Бюлетень ЄЕС, 1961, 7-8, 41.

провести консультації щодо мети та механізмів співробітництва, які їм потрібно буде запровадити перед вступом до Співтовариства”2[1]. Таким чином, ще на найбільш ранньому етапі європейської інтеграції було чітко заявлено, що держави - кандидати на вступ до ЄЕС повинні не лише прийняти спільну правову спадщину ЄЕС, а й надати свою згоду на участь у подальших ініціативах, що ведуть до поглиблення політичного співробітництва між державами - членами ЄЕС.

Одну з перших згадок “acquis communautaire” інституціями ЄС можна знайти в проекті Договору про ЄС від 14 лютого 1984 року, який був складений Європейським парламентом (відомий як “проект Спінеллі”). В цьому документі згадано “спадщину Співтовариства” (англ. “Community patrimony”)1[2]. Потрібно відзначити, що правильний та уніфікований переклад поняття “acquis communautaire” на інші мови держав - членів ЄС завжди спричиняв труднощі у зв’язку з відсутністю єдиної офіційної мови спілкування між державами - членами ЄС. Дослівний переклад поняття “acquis communautaire” з французької означає “те, чого було досягнуто в рамках Співтовариства”. Переклад на інші мови держав - членів ЄС включає: “сукупність правил” фінською; “чинне право Співтовариства” датською; “нормативна спадщина” шведською; “акумуляція норм” португальською[3]. Такий калейдоскоп значень та відсутність єдиного уніфікованого варіанту перекладу поняття “acquis communautaire” обумовили його універсальне вживання на французькій мові. В документах англійською мовою часто вживають поняття “acquis Співтовариства» (англ. “Community acquis”) чи “acquis Союзу” (англ. “Union acquis”), особливо в контексті розширення ЄС3[4].

Поняття “acquis communautaire” стало частиною офіційного лексикону ЄЕС, коли Великобританія, Ірландія і Данія розпочали процедуру вступу до ЄЕС в 1969 році. Проте і після цього не було встановлено єдиного підходу до розуміння обсягу та змісту поняття “acquis communautaire” в офіційних документах ЄС. Наприклад, посилання на “acquis communautaire” присутні в Рекомендації (англ. “Advisory Opinion”) Європейської комісії Ради ЄЕС від 1 жовтня 1969 року щодо заявки від Великобританії, Ірландії, Данії та Норвегії про

[1]Схвалений міністрами іноземних справ держав - членів ЄЕС 20 жовтня 1970 року і набрав чинності 27 жовтня 1970 року в Люксембурзі (Бюлетень ЄЕС, 1970, 11, 13).
[2]В статті 7 проекту Договору про ЄС від 14 лютого 1984 року зазначено: “Союз переймає *спадщину Співтовариства*”» (англ. “The Union shall take over the *Community patrimony*”*)*.
[3]Для детального аналізу різних варіантів перекладу “acquis communautaire” на мови держав - членів ЄС див.: C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995).
[4]Наприклад, “Назустріч розширеному Союзу” - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу до ЄС держав-учасниць ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries) (COM (2002) 700 final).

вступ до ЄЕС4[1]. Тим не менше безпосередньо "Акти Вступу" цих держав до ЄЕС не містили посилань на "acquis communautaire". Декілька років потому Суд ЄС визнав наявність правил, які містять у собі все, чого "Співтовариство досягло для єдності ринку" (англ. "unity of the market")5[2]. Через деякий час обсяг та зміст поняття "acquis communautaire" значно розширились у зв'язку з його застосуванням у внутрішній та зовнішній сферах діяльності ЄЕС. Зміст "acquis communautaire" у внутрішній сфері застосування вперше було зафіксовано в Єдиному Європейському Акті (ЄЄА). Наприклад, у статті 1 (3) ЄЄА згадано "процедури, узгоджені на Люксембурзькому (1970), Копенгагенському (1973), Лондонському (1981) самітах голів держав - членів ЄЕС, в Урочистій декларації про ЄС (англ. "Solemn Declaration on European Union") (1983), а також практики, що послідовно створювались між державами-членами". Крім того, існування внутрішньої сфери застосування "спадщини Співтовариства" було відображено в статті 2 (4) Договору про ЄС в його первісній редакції від 1 листопада 1993 року (Маахстрихтський договір): "повністю зберігати acquis communautaire та розвивати його на предмет вивчення питання про те, якою мірою запроваджені цим Договором сфери політики та форми співробітництва підлягають перегляду задля забезпечення ефективності механізмів та інститутів Співтовариства"1[3].

В статті 3 (1) Маахстрихтського договору йшлося про важливість "acquis communautaire" як основи всієї інституціональної системи ЄС: "Союз має єдиний інституціональний механізм, що забезпечує узгодженість та послідовність заходів, які вживаються для досягнення його мети, за умов дотримання та подальшого розвитку acquis communautaire".

Положення Маахстрихтського договору про вдосконалене співробітництво між державами - членами ЄС (стаття 43 (1) (c) наголошували, що "запропоноване співробітництво… дотримується acquis communautaire та заходів, яких було вжито на підставі інших положень зазначених договорів".

Додаткові посилання на "acquis communautaire" можна знайти в Протоколі № 7 про застосування принципів субсидіарності та пропорційності, який доповнює Маахстрихтський Договір, та в Декларації № 51 щодо статті 10 Договору про ЄС, яка доповнює Амстердамський договір. Крім того, "acquis communautaire" згадано в преамбулі "Протоколу дванадцяти" і "Договору одинадцяти", які становлять невід'ємну частину Договору про

---

[1]Бюлетень ЄЕС, 1969, Додаток 9/10.
[2]Об'єднані справи 80 і 81/77, Commissionnaires Réunis et Ramel, [1978] ECR 927.
[3]Єдиний Європейський Акт (O.J. 1987 L 169), Маахстрихтський договір (Договір про ЄС в редакції від 1 листопада 1993 року) (O.J. 2006 C 321).

застування Європейського Співтовариства від 25 березня 1957 року (Договору про Співтовариство): "Сторони договору заявляють про необхідність… імплементації Соціальної Хартії 1989 року на підставі acquis communautaire"2[1].

В Протоколі № 2, яким Амстердамський договір доповнив Договір про Співтовариство, вжито поняття "Шенгенський acquis". Таким чином, "acquis communautaire" стали вживати на рівні з секторальним/галузевим законодавством ЄС.

В проекті Конституційного договору ЄС від 29 жовтня 2004 року було зроблено спробу впорядкування та систематизації всіх елементів "acquis communautaire". В розділі проекту Конституційного договору ЄС про правонаступництво та юридичну цілісність перераховано елементи "acquis communautaire", серед яких: установчі договори ЄС; акти інститутів ЄС; договори між інститутами ЄС; угоди та рішення, що були прийняті представниками урядів держав - членів ЄС; угоди між державами - членами ЄС щодо різних питань діяльності ЄС (декларації, ухвалені під час міжурядових конференцій, резолюції чи позиції (англ. "position"), прийняті Європейською радою чи Радою ЄС відповідно до процедури взаємної згоди (англ. «common accord»). В проекті Конституційного договору ЄС поняття "acquis communautaire" асоціювалось з правом ЄС. Таким чином, в проекті Конституційного договору ЄС "acquis communautaire" було вжито як правове поняття, яке включає акти інститутів ЄС, як наділені як обов'язковою юридичною силою, так і ті, що мають необов'язковий характер.

Через об'єктивні політичні причини Лісабонський договір не має на меті систематизацію елементів "acquis communautaire" в текстах установчих договорів ЄС. Поняття "acquis communautaire" згадане в Лісабонському договорі лише в контексті положень договору, які регулюють співробітництво між державами - членами ЄС, та які регулюють застосування так званого "Шенгенського acquis" (див. також Протокол № 21, стаття 2; Протокол № 22, абзац 3 преамбули, стаття 2 і Додаток до Протоколу; стаття 2 Лісабонського договору). Після набрання чинності Лісабонського договору із статей, що характеризують цілі та завдання ЄС, зникла згадка про "acquis communautaire". Зокрема, серед цілей ЄС, обумовлених в ст. 3 та ст. 4 Договору про ЄС (нова нумерація після набрання чинності Лісабонського договору), не буде цілі "повністю зберігати acquis communautaire і розвивати його". Можна зробити припущення щодо кількох причин, чому поняття "acquis communautaire" не отримало широкого застосування в Лісабонському договорі. Першою причиною може бути те, що автори Лісабонського договору вирішили не фіксувати обсяг та зміст "acquis communautaire" в тексті установчих договорів ЄС, тим самим визнаючи

[1] Амстердамський договір (O.J. 1997 C 340). Договір про Європейське Співтовариство (O.J. 2006 C 321).

динамічну природу цього поняття. В такому випадку обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” може змінюватися, відображаючи подальшу політичну та правову еволюцію ЄС. Друга причина може бути прагматичною. В тексті Лісабонського договору навмисно відсутні згадування про “acquis communautaire”, щоб уникнути сприйняття державами - членами ЄС будь-яких натяків на існування наднаціональної правової системи ЄС, яка може стати основою для державноподібного об’єднання в Європі.

Незважаючи на численні особливості політичних взаємовідносин між ЄС та його державами-членами, поняття “acquis communautaire” широко застосовується не лише у внутрішній, а й у зовнішній політиці ЄС. “Acquis communautaire” - важливий інструмент процесу підготовки країн - кандидатів на вступ до ЄС, а імплементація “acquis communautaire” є необхідною умовою посилення економічного та політичного співробітництва між ЄС та іншими країнами.

Повна імплементація “acquis communautaire” є обов’язковою перед вступом держави-кандидата до ЄС1[1]. В Стратегії Вступу до ЄС присутній так званий “критерій acquis”, відповідно до якого держава-кандидат може отримати повне громадянство в ЄС лише у разі успішної імплементації та ефективного застосування “acquis communautaire” в національній правовій системі2[2]. В ході ведення переговорів щодо вступу Європейська комісія неодноразово закликала країни Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) прискорити процес імплементації та ефективного застосування “acquis communautaire”3[3].

Більшість угод про асоціацію та партнерство між ЄС та іншими країнами містять так звані “положення про зближення законодавства”, в яких передбачено зближення законодавства третіх країн з “acquis communautaire”. Наприклад, “положення про зближення законодавства” в угодах про стабілізацію та асоціацію між ЄС та балканськими країнами передбачають двоетапний процес зближення законодавства4[4]. Перший етап цього процесу має на меті зближення національного законодавства балканських країн з “визначеними фундаментальними елементами acquis communautaire в сфері внутрішнього ринку ЄС та

---

[1]В Плані Дій 2000 (Agenda 2000) (Бюлетень ЄС, 1997, Додаток 5/97, 45) йдеться про те, що “держави-кандидати повинні здійснити якомога повнішу імплементацію *acquis* перед вступом до ЄС”.

[2]“Назустріч розширеному Союзу” - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу в ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries) (COM (2002) 700 final).

[3]Висновки Європейської комісії від 19 лютого 2003 року щодо заявок на вступ до ЄС Чехії, Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Угорщини, Мальти, Польщі, Словенії, Словаччини (O.J. 2003 L 236).

[4]Угоди про стабілізацію та асоціацію були укладені з: Боснією та Герцоговиною, Хорватією, Македонією (повна назва - Колишня Югославська Республіка Македонія), Сербією та Албанією.

інших сферах, пов'язаних з торгівлею"5[1]. В цьому разі успішна "добровільна" імплементація acquis communautaire - ключова передумова лібералізації доступу товарів та послуг з балканських країн в ЄС6[2].

1.2.2. Висновки

Починаючи з витоків європейської інтеграції, поняття "acquis communautaire" стало широко застосовуватись серед інститутів та держав - членів ЄС та символізує всі правові та політичні досягнення ЄС за півстолітній період його еволюції. З часом "acquis communautaire" набуло рис динамічного та комплексного поняття, що знайшло своє застосування у внутрішній та зовнішній сферах діяльності ЄС. У внутрішній сфері "acquis communautaire" є основою всієї структури ЄС. У зовнішній сфері імплементація та ефективне застосування "acquis communautaire" - головна умова завершення переговорів щодо вступу до ЄС для держави-кандидата. На наш погляд, такий підхід дає підстави вважати, що обсяг та зміст поняття "acquis communautaire" у внутрішній та зовнішній сферах застосування неоднакові. Досі в науці та практиці права ЄС не існує єдиного підходу до розуміння обсягу та змісту "acquis communautaire". Інститути ЄС часто застосовують різноманітні поняття ("acquis Союзу", "acquis ЄС", чи просто "acquis") без визначення їх обсягу та змісту1[3]. На жаль, цю суперечність не було ліквідовано і в Лісабонському договорі. Такий стан речей сприяє продовженню тривалих дискусій про точний зміст та обсяг поняття "acquis communautaire" серед учених та практиків. Не виключено, що сповідуючи політику розмитості поняття "acquis communautaire", інститути ЄС віддають перевагу використанню його як динамічного поняття без фіксації його змісту. Такий підхід не сприяє встановленню правової визначеності в правовій системі ЄС, що необхідно для захисту інтересів третіх країн в ході їх співробітництва з ЄС та державами - членами ЄС. Натомість така ситуація надає суттєвий *carte blanche* інститутам ЄС для використання поняття "acquis communautaire" з метою захисту політичних, економічних і правових інтересів ЄС і держав-членів у відносинах з третіми країнами.

---

[1]Стаття 68 Угоди про стабілізацію та асоціацію між ЄС та Македонією.

[2]M. Cremona, "The European Union as an International Actor: Issues of Flexibility and Linkage" 3 EFA Rev. 67-94 (1998), С. 86.

[3]"Назустріч розширеному Союзу" - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу в ЄС держав-кандидатів.("Towards the Enlarged Union" Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries) (COM (2002) 700 final).

В цьому документі, як і в документах останніх засідань Європейської ради вжито поняття "acquis". В Лакенській декларації поняття «aquiscommunautaire" вжито в значенні статей 2 (4) і 3 (1) Договору про ЄС (в редакції до набрання чинності Лісабонського договору).

1.3. Поняття “acquis communautaire” в сучасній юридичній науці

1.3.1. Огляд теорій про обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” в сучасній юридичній науці

Офіційні документи інститутів ЄС не дають чіткого уявлення про обсяг та зміст поняття “acquis communautaire”. Тим не менш можна зробити висновок, що інститути ЄС використовують поняття “acquis communautaire” перш за все як правову категорію. Наприклад, словник понять та термінів у галузі європейської інтеграції, який знаходиться на офіційному сайті ЄС, визначає “acquis communautaire” як “сукупність загальних прав та зобов’язань, дотримання яких об’єднує держави - члени ЄС”1[1]. В офіційних документах інститутів ЄС поняття “acquis communautaire” дуже часто вживається як синонім поняття “законодавство ЄС”2[2]. Подібний підхід було застосовано і в проекті Конституційного договору ЄС, де поняття “acquis communautaire” було вжито як еквівалент поняттю “правова система ЄС” (англ. “EU legal order”)3[3]. Проте вживання поняття “acquis communautaire” винятково як юридичної категорії оспорюють багато західних учених-європеїстів. Існує декілька підходів до розуміння обсягу та змісту поняття “acquis communautaire” в сучасній західній юридичній науці.

Перший підхід має точку зору, що поняття “acquis communautaire” охоплюється не лише правом ЄС, але також включає й “всі правовідносини, які регулюються установчими договорами ЄС, в тому числі вторинне законодавство та судову практику ЄС”4[4].

---

[1]В офіційному Словнику термінів і понять ЄС дається така характеристика поняття “acquis communautaire” - це сукупність взаємних прав та обов’язків, обов’язкових для всіх держав - членів ЄС. “Acquis communautaire” постійно розвивається і включає у себе: зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів ЄС; законодавство, прийняте з метою застосування установчих договорів ЄС, і рішення Суду ЄС; декларації та резолюції, прийняті в рамках трьох опор ЄС; заходи у сфері загальної політики внутрішніх справ та безпеки; заходи у сфері загальної політики внутрішніх справ та правосуддя; міжнародні угоди, укладені ЄС, і угоди, укладені державами-членами між собою в межах повноважень ЄС. Таким чином, acquis ЄС включає у себе не лише законодавство ЄС в прямому сенсі, але й всі акти, що прийняті в рамках другої та третьої опори ЄС та загальних цілей установчих договорів. ЄС повинен забезпечити цілісність та подальший розвиток acquis ЄС. Держави-кандидати повинні імплементувати acquis ЄС перед вступом до ЄС. Винятки із acquis роблять лише у певних випадках та в обмеженому обсязі. З метою успішної інтеграції в ЄС держави-кандидати повинні перенести acquis в національне законодавство та імплементувати його з моменту набуття повного членства в ЄС». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://europa.eu/scadplus/glossary/community_acquis_en.htm>

[2]“Назустріч розширеному Союзу” - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу в ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries) (COM (2002) 700 final). Також див.: Communication from the European Commission "Enlargement Strategy and Main Challenges 2008 - 2009" (COM (2008) 674 final).

[3]Стаття IV-438 (3-4) проекту Конституційного договору ЄС (O.J. 2006 C 321).

[4]K. Lasok, Law & Institutions of the European Union (7th Ed. London: Butterworths 2001), С. 32. Британський вчений А. Тоз розуміє “acquis communautaire” як «правову спадщину ЄС: систему правил, принципів, угод, декларацій, резолюцій, позицій, роздумів, цілей і практик, що пов’язаніз ЄС, які були визнані інститутами ЄС та державами - членами ЄС незалежно від їх юридичної сили». A.G. Toth, Oxford Encyclopedia of European Community Law, vol. 1, (Oxford: Clarendon Press 1990), С. 9.

В межах другого підходу поняття “acquis communautaire” розуміється як “поняття, властиве не лише правовій системі ЄС, але й що є більш широкою категорією, яка у будь-який момент може доповнюватися (переглядатися) державами-членами”5[1]. Професор Оксфордського університету С. Везеріл (S. Weatherill) вважає, що зміст поняття “acquis communautaire” може змінюватися залежно від контексту. Професор С. Везеріл закликає уточнити зміст поняття “acquis communautaire” якомога швидше, оскільки частий перегляд змісту цього поняття може загрожувати цілісності правової системи ЄС1[2]. Таким чином, С. Везеріл наполягає на тому, що поняття “acquis communautaire” повинно застосовуватись як юридична категорія, оскільки в іншому випадку немає сенсу посилатись на це поняття в Суді ЄС та судах держав - членів ЄС.

Італійський учений К. Жиалдіно (C. Gialdino) запропонував свою систематизацію елементів поняття “acquis communautaire”. Основними елементом “acquis communautaire” він вважає так званий “базовий acquis”, який включає базові принципи правової системи ЄС і принципи, що виникли в результаті практики Суду ЄС. На його думку, “базовий acquis” - ядро всієї правової системи ЄС і має пріоритет навіть над первпервинним правом ЄС2[3]. Серед інших елементів “acquis communautaire” професор К. Жиалдіно виділяє “інституціональний acquis”, “acquis вступу в ЄС”, а також “acquis” в угодах між ЄС та іншими країнами. Відмінність між цими елементами зумовлена тим, що вони мають різні цілі, зміст та юридичну силу.

Французький вчений К. Делкор (C. Delcourt) поділяє думку К. Жиалдіно про існування “базового acquis”, що знаходиться на верхівці в ієрархії джерел права ЄС[4]. Вчений звертає увагу на велику кількість суперечностей у вживанні поняття “acquis communautaire” інститутами ЄС. К. Делкор вважає, що “базовий acquis” і “acquis двох міжурядових опор ЄС” відрізняються від “acquis вступу до ЄС”, оскільки перші два елементи притаманні для внутрішньої сфери застосування поняття “acquis communautaire”, а останній елемент притаманний для зовнішньої сфери застосування поняття “acquis communautaire”. На думку К. Делкор, поняття “acquis communautaire” - це “цілісне поняття, яке перетворилось на

---

[1]K. Mortelmans, "Community Law: More than a Functional Area of Law, Less than a Legal System", 1 LIEI 23-48 (1996), C. 27.
[2]S. Weatherill, "Safequarding the Acquis Communautaire", in T. Heukels / N. Blokker / M. Brus (eds), The European Union after Amsterdam, (Kluwer Law International, The Hague / London / Boston, 1998) 153-178, 161-162.
[3]C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995), C. 1108.
[4]C. Delcourt, "The Acquis Communautaire: Has the Concept Had Its Day?" 38 CML Rev. 829-870 (2001), C. 842.

комплексне поняття з різноманітним змістом”4[1]. Щоб ліквідувати таку суперечливість, К. Делкор пропонує застосовувати поняття “acquis communautaire” в широкому та вузькому значеннях. У вузькому значенні поняття “acquis communautaire” включає все первинне та вторинне право ЄС (установчі договори ЄС і нормативні акти, прийняті в рамках цих договорів). В широкому значенні поняття “acquis communautaire” включає не лише нормативні акти, а й судову практику і акти рекомендаційного характеру інститутів ЄС. К. Делкор вважає, що потрібно постійно уточнювати, в якому значенні вживається поняття “acquis communautaire”, оскільки це - збірне поняття і охоплює всі зазначені елементи1[2].

Відповідно до третього підходу поняття “acquis communautaire” охоплює не лише правові та політичні елементи, але й: 1) майбутні цілі європейської інтеграції; 2) інституціональні засоби досягнення цих цілей. Таким чином, існує припущення, що поняття “acquis communautaire” є універсальним та міждисциплінарним. Наприклад, Х. Крензлер та М. Еверсон2[3] дотримуються думки, що поняття “acquis communautaire” виходить за межі правового поняття і включає дійсні та потенційні цілі ЄС та інституціональні засоби їх реалізації3[4]. В такій ситуації правова система ЄС є гарантом цілісності “acquis communautaire” і надає правові засоби транспозиції політичних зобов’язань в обов’язкові наднаціональні принципи, які трансформуються в наднаціональні політики ЄС, обов’язкові для всіх держав - членів ЄС4[5].

А. Вінер (A. Wiener) розробила теорію “вбудованого acquis” (“embedded acquis”). Згідно з цією теорією поняття “acquis communautaire” включає не лише законодавство ЄС, а й цілі майбутніх політик ЄС. А. Вінер вважає, що “acquis communautaire” є динамічним поняттям і включає все, чого досяг ЄС в сферах політики, права та економіки5[6]. На її думку,“acquis communautaire” також включає елементи соціальної політики ЄС. Концепція

---

[1]C. Delcourt, "The Acquis Communautaire: Has the Concept Had Its Day?" 38 CML Rev. 829-870 (2001), С. 848. На думку К. Делкор, поняття acquis communautaire включає велику кількість елементів різної природи, які власне і формують множину acquis, які, в свою чергу, виходять за рамки наднаціональної опори ЄС.
[2]Див.: Там само. - С. 869.
[3]H.G. Krenzler / M. Everson, Preparing for the acquis communautaire. Report of the Working Group on the Eastward Enlargement of the European Union, October1998 (European University Institute, RSC Policy Paper¹ 98/6) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/98_06p.htm
[4]H.G. Krenzler / M. Everson, Preparing for the acquis communautaire. Report of the Working Group on the Eastward Enlargement of the European Union, October1998 (European University Institute, RSC Policy Paper¹ 98/6). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/98_06p.htm. На думку авторів, «acquis communautaire» охоплює не лише сферу внутрішнього ринку ЄС, але й включає у себе такі сфери, як сільське господарство, охорона навколишнього середовища, енергопостачання і транспорт, а також довгострокові політики, що знаходяться у стадії розвитку.
[5]Див.: Там само.
[6]A. Wiener, "The Embedded Acquis Communautaire: Transmission Belt and Prism of New Governance", 3 ELJ 294-315 (1998).

“вбудованого acquis”, на думку А. Вінер, охоплює як нормативні, так і ненормативні елементи (спільні цінності, ідеї, теорії, світові тенденції в сучасній політиці). Загалом, А. Вінер виділяє три рівні “вбудованого acquis”:

а) джерела юридичного характеру з обов’язковою та необов’язковою юридичною силою: матеріальні, регуляторні і процесуальні норми;

б) цілі спільних політик, звичаї та практика співробітництва в ЄС;

в) ненормативні джерела: ідеї, спільні цінності ЄС і держав - членів ЄС, в тому числі навіть ті цінності, які ще не закріплені формально, а лише перебувають на стадії політичного лобіювання.

На думку А. Вінер, еволюція “вбудованого acquis” може відбутися за двома напрямами. Перший напрям передбачає розширення нормативних джерел “acquis”, наприклад: нові установчі договори, регламенти, директиви. Відповідно до другого напряму моделі загальноприйнятої поведінки і ненормативні джерела (ідеї, спільні цінності, законодавчі ініціативи) трансформуються в формальні політики ЄС. Свою думку А. Вінер обґрунтовує історією еволюції “acquis” у сфері єдиного громадянства ЄС1[1]. Вона вважає, що спільні цінності, ідеї, цілі політики громадянства грали суттєву роль в формуванні “acquis” у сфері єдиного громадянства ЄС2[2].

Крім того, А. Вінер відстоює позицію, що спільні цінності, ідеї та звичаї значно вплинули на формування «базового acquis» ЄС, що охоплює первинне, вторинне матеріальне та процесуальне право ЄС. Вся історія європейської інтеграції - доказ того, як неформальні джерела (спільні цінності, ідеї та звичаї) активно використовувались різними лобістами в ЄС з метою створення нових видів “вбудованого acquis”3[3].

Визнаючи численні раціональні висновки в теорії А. Вінер, варто утриматись від перебільшення ролі неформальних джерел у формуванні “acquis communautaire”. Застосування поняття “acquis communautaire” в юридичному сенсі відрізняється від застосування “acquis communautaire” в політологічному, історичному, соціологічному значеннях. Метою цього дослідження є вивчення “acquis communautaire” в юридичному сенсі. Головну роль у формуванні обсягу та змісту “acquis communautaire” грають інститути ЄС, особливо Суд ЄС. Як відомо, Суд ЄС дуже рідко використовує неформальні джерела,

---

[1]A. Wiener, European Citizenship Practice: Building Institutions of a Non-State (Westview Press 1998).
[2]A. Wiener, "The Embedded Acquis Communautaire: Transmission Belt and Prism of New Governance", 3 ELJ 294-315 (1998). -C. 312.
[3]J. Shaw, "Constitutional Settlements and the Citizen After Amsterdam", in K. Neunreither / A. Wiener (eds), Institutional Dynamics and Prospects for Democracy (1999, OUP).

оскільки вони можуть негативно вплинути на автономний правовий статус цього судового органу. Тим не менш неформальні джерела можуть грати більш важливу роль у зовнішній сфері застосування “acquis communautaire”. Міркування щодо зовнішньополітичної політичної та економічної вигоди часто має наслідком включення неформальних джерел у зміст “acquis communautaire” у зовнішніх відносинах ЄС. Як приклад можемо розглянути той факт, що в процесі вступу нових держав-членів до ЄС “acquis communautaire” може поглинати неформальні джерела шляхом їх закріплення у змісті “acquis communautaire” в договорах про вступ до ЄС. На цій стадії “acquis communautaire” є результатом політичного консенсусу, який нормативно закріплюється у договорі про вступ. Цю точку зору поділяє голландський учений К. Мортелманс (K. Mortelmans), який вважає, що “acquis communautaire” - це політична концепція, яка не має нічого спільного з доктринами права ЄС. Проте учений не погоджується з точкою зору, що “acquis communautaire” включає потенційні цілі спільних політик ЄС. К. Мортелманс вважає, що “acquis communautaire” охоплює все те, що регулюється ЄС, і не може регулюватись національним правом держав - членів ЄС1[1]. Американський учений Д. Вайлер (J.H.H. Weiler) визнає наявність виняткової природи “acquis communautaire” в правовій системі ЄС. Він стверджує, що “acquis communautaire” - це “священна корова всього конституційного устрою ЄС”2[2].

Проблема визначення змісту та обсягу “acquis communautaire” є актуальною також і для юридичної науки в країнах пострадянського простору. Наприклад, В.І. Муравйов зазначає, що зміст поняття “acquis communautaire” більш вузький, ніж поняття “право ЄС” і відповідає поняттю “правова система ЄС”. Він підкреслює динамічний характер “acquis communautaire”, особливо у сфері зовнішніх відносин ЄС і процесу розширення ЄС. Український вчений також наголошує, що імплементація в правову систему третіх країн всіх елементів такого динамічного поняття може викликати значні методологічні труднощі і великі фінансові затрати з боку третіх країн (зокрема, України)3[3]. Російський правознавець П.А. Калініченко виділяє поняття “acquis стратегічного партнерства” між ЄС та Російською Федерацією (РФ), яке охоплює всі норми, що регулюють та зумовлюють відносини між РФ та ЄС. На думку П.А. Калініченко, “acquis стратегічного партнерства” становить собою загальні

[1]K. Mortelmans, "Community Law: More than a Functional Area of Law, Less than a Legal System", 1 LIEI 23-48 (1996), С. 23-49. Див. також: P. Pescatore, "Aspects judiciaries de l'acquis communautaire", RTDE 617-651 (1981).
[2]J.H.H. Weiler, "The Constitution of Europe "Do the new clothes have an emperor?" and other essays on European integration" (Cambridge University Press 1999), С. 222.
[3]V. Muraviov, "The Acquis Communautaire as a Basis for the Community Legal Order", 4 (2) Miskolc Journal of International Law (2007) 38-45. Див. також: Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). - К.: Академ-Прес, 2002. - 426 с.

правові досягнення стратегічного партнерства між РФ і ЄС. До таких досягнень належать: двосторонні угоди між ЄС та РФ; законодавство ЄС та РФ, яке регулює двосторонні відносини; релевантні судові рішення судових органів РФ та ЄС; положення “м’якого права” (дорожні карти спільного простору ЄС та РФ, політичні декларації і заяви)4[1].

1.3.2. Висновки

На завершення можна зазначити, що більшість сучасних вчених солідарні в тому, що “acquis communautaire” - це комплексне та міждисциплінарне поняття. До обсягу “acquis communautaire” входить не лише первинне та вторинне право ЄС, “м’яке” право ЄС, а й “неформальні” джерела. Враховуючи універсальний характер “acquis communautaire”, учені пропонують уточнювати зміст кожного елемента “acquis communautaire” в кожному конкретному випадку застосування цього поняття. Поняття “acquis communautaire” перестало сприйматись виключно як правова категорія. Останнім часом це поняття набуло універсального та міждисциплінарного характеру. У все більшій кількості випадків поняття “acquis communautaire” широко застосовують в політичному, соціологічному, історичному, культурному контекстах європейської інтеграції. Тим не менш застосування такого універсального та динамічного поняття, як “acquis communautaire” викликає велику кількість інших питань, що потребують подальшого дослідження. Наприклад, яким чином можна виділити та систематизувати конкретні елементи “acquis communautaire”? Інакше кажучи, які з елементів “acquis communautaire” наділені обов’язковою юридичною силою і для яких суб’єктів? Ще питання: які елементи “acquis communautaire” повинні бути застосовані винятково в міждисциплінарному контексті, а не винятково в правовому? Тому, керуючись принципом правової визначеності, необхідно розглянути зміст всіх елементів “acquis communautaire” для їх послідовного та одноманітного застосування як державами - членами ЄС, так і третіми країнами.

1.4. Внутрішня сфера застосування “acquis communautaire”

Після набрання чинності Лісабонського договору давно застарілу громіздку та незграбну трьохопорну систему ЄС було інкорпоровано в наднаціональну єдину правову систему ЄС. Таким чином, відбулась формальна фіксація внутрішньої сфери застосування

[1]Калиниченко П.А. Формирование Strategic Partnership Acquis и разработка Договора о Стратегическом Партнерстве между Россией и Європейским Союзом / Под ред. М.Л. Энтина, Л.Н. Галенской, Н.Ю. Кавешникова. – СПб.: СКФ «Россия-Нева», 2007. - С. 155 - 160.

“acquis communautaire”, яка поширюється на: акти, видані інститутами ЄС і наділені чи не наділені юридичною силою; загальні принципи права ЄС; рішення судових органів ЄС.

На наш погляд,“acquis communautaire” у внутрішній сфері його застосування - це комплексна правова категорія. Ця точка зору базується на тому, що обсяг цього поняття охоплює множину видів “acquis communautaire”, що застосовуються в процесі внутрішньої діяльності ЄС. По-перше, це “базовий acquis”, який охоплює загальні принципи права ЄС, цілі та норми, що регулюють реалізацію спільних політик ЄС. “Базовий acquis” не може бути змінений чи скасований без завдання шкоди наднаціональному характеру правової системи ЄС. По-друге, до обсягу поняття “acquis communautaire” включається і міжнародне право, котре має обов’язковий характер і для держав - членів ЄС. Крім того, обсяг поняття “acquis communautaire” охоплює всю правову спадщину ЄС і так зване “м’яке право” ЄС, котре не наділене обов’язковою юридичною силою.

1.4.1. Зміст і обсяг “базового acquis”

1.4.1.1. Зміст “базового acquis”

Французький учений П. Católicos Пескаторе (P. Pescatore) охарактеризував “базовий acquis” як “досягнення (ЄС), котрі не підлягають перегляду і повинні бути збережені та утримані будь-якими способами”1[1]. Ці досягнення формують базис унікальної правової системи ЄС та не можуть бути піддані перегляду без завдання шкоди наднаціональній природі цієї правової системи.

На наш погляд, поняття “базовий acquis” ідентичне поняттю “новий правопорядок”, яке розробив Суд ЄС, і тому повинне застосовуватися в рамках наднаціональної правової системи ЄС2[2]. У відомій справі *Van Gend en Loos* Суд ЄС визнав, що “(ЄС) становить собою новий міжнародний правопорядок, на користь якого держави обмежили свої суверенні права в певних сферах”3[3], і “(інститути ЄС) створили норми, які мають обов’язковий характер як для держав, так і для фізичних та юридичних осіб”4[4]. Суд ЄС відзначив, що “новий

[1]P. Pescatore, "Aspects judiciaries de l'acquis communautaire", RTDE 617-651 (1981), C. 618.
[2]Голландський вчений Н.Лавранос говорить про існування «основ правової системи ЄС» (англ. "very foundations of the Community legal order"), що включає у себе наступні елементи: розмежування компетенції в установчих договорах ЄС; автономія правової системи ЄС; абсолютна юрисдикція Суду ЄС; перегляд рішень інститутів ЄС Судом ЄС; захист основних прав людини; принципи свободи, демократії, захисту прав людини і верховенство права. Див.: N. Lavranos, "Protecting European Law from International Law", 15 EFA Rev. 265-282 (2010), C. 271.
[3]Справа 26/62, *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen* [1963], CMLR 105. Див. також: Суд Европейских Сообществ. Избранные решения / Отв. ред. Л.М. Энтин. - М.: Издательство «НОРМА», 2001. - С. 6 (400 с.).
[4]В Справі 6/64, Costa v. ENEL [1964] ECR 585 концепція правопорядку ЄС отримала подальше закріплення: “Держави-члени обмежили у чітко визначених сферах свої суверенні права і тим самим створили сукупність

правопорядок” ЄС регулює відносини в рамках наднаціональної опори ЄС та базується на статтях Договору про ЄС, котрі установлюють цілі ЄС та засоби їх досягнення. На думку Суду ЄС, Договір про ЄС - це не лише багатосторонній міжнародний договір, а й розширений конституційний договір, що ґрунтується на принципі верховенства права5[1]. Ми вважаємо, що “базовий acquis” повинен асоціюватись з наднаціональною правовою системою ЄС та включати сукупність тих правових норм, для видання яких держави - члени ЄС втратили свої суверенні права1[2]. В Лісабонському договорі “базовий acquis” - основа оновленого правопорядку ЄС. В тексті Лісабонського договору відсутні положення щодо необхідності “продовжити роботу, яка ведеться в рамках наявних установчих договорів ЄС, з метою спрощення цілісності “acquis Союзу”, як це від початку було передбачено в преамбулі проекту Конституційного договору ЄС. Тим не менш можна сміливо стверджувати, що новий “acquis” після набрання чинності Лісабонського договору ґрунтується на “базовому acquis” ЄС. Лісабонський договір значним чином зміцнює позиції “базового acquis” шляхом формалізації загальних принципів, цілей та цінностей, на яких буде базуватись подальший розвиток ЄС. На думку британської дослідниці М. Кремони (M. Cremona), “така увага до спільних цінностей, можливо, вказує на бажання визначити ідентичність Союзу; таку ідентичність, котру буде запропоновано як громадянам ЄС, так і світовій спільноті”2[3].

правових норм, які зобов’язують як громадян, так і них самих” (див. у кн.: Суд Європейских Сообществ. Избранные решения / Отв. ред. Л.М. Энтин. - М.: Издательство «НОРМА», 2001. - С. 15 (400 с.).

[1]Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR I-6079. Наприклад, К. Мортелманс вважає, що дві міжурядові опори ЄС не охоплюються поняттям «новий правопорядок». Див.: K. Mortelmans, "Community Law: More than a Functional Area of Law, Less than a Legal System", 1 LIEI 23-48 (1996), С. 27. Навпаки, німецький вчений А.Богданді (A.Bogdandy) вважає, що «всі установчі договори та вторинне право становлять єдиний правопорядок ЄС». (Amin Von Bogdandy, "The Legal Case for Unity: The European Union as a Single Organisation with a Single Legal System" 36 CML Rev 887-910 (1999), С. 887). А. Богданді вважає, що цільове тлумачення статей 1 (2) та 6 (1) Договору про ЄС (в редакції до набрання чинності Лісабонського договору) дозволяє вважати усі акти та норми, прийняті інститутами ЄС, частиною єдиного правопорядку.

[2]До установчих договорів ЄС належать: 1) установчі договори ЄС (Договір про ЄС, ДФЄС, Договір про Євроатом); 2) договори, що їх доповнюють та змінюють (Конвенція про спільні інститути Європейського Співтовариства, Договір про злиття, бюджетні договори, Єдиний Європейський Акт, Амстердамський, Ніццький та Лісабонський договори); 3) акти вступу нових держав-членів. Додатки та протоколи становлять невід’ємну частину установчих договорів. Статус загальних декларацій не зовсім зрозумілий, оскільки деякі з них мають лише політичне значення, а деякі - юридичне. (Див.: T.C. Hartley, *The Foundations of European Community Law* (4th Ed. Oxford University Press 1998), С. 91). На думку британського вченого Д. Вайата (D.Wyatt), правовій системі ЄС властиві наступні риси, які відрізняють її від правових систем інших міжнародних організацій: 1) Договір про ЄС змінив провове становище фізичних осіб в їх національних правових системах держав - членів ЄС; 2) право ЄС має пріоритет над законодавством держав-членів; 3) судові органи держав - членів ЄС повиннівизнавати пряму дію чітким, однозначним та безумовним положенням Договору про ЄС; 4) методи тлумачення права ЄС Судом ЄС (метод цільового тлумачення) відрізняються від усталеної міжнародної практики, зокрема Міжнародного Суду ООН (D. Wyatt, "New Legal Order or Old?" 7 ELRev 147-148 (1982).

[3]M. Cremona, "The Draft Constitutional Treaty: External Relations and External Action" 40 CML Rev. 1347-1366 (2003), С. 1348.

Наявність "базового acquis" було визнано Судом ЄС задовго до підписання проекту Конституційного договору ЄС в 2003 році та Лісабонського договору в 2007 році. В своїх рішеннях Суд ЄС зазначав про наявність "внутрішньої конституції ЄС" і навіть про "Конституційну Хартію ЄС"[1]. Таким чином, було визнано, що окремі елементи права ЄС мають вищу юридичну силу і значення[2], і окремі положення права ЄС є базовими та не підлягають перегляду чи скасуванню[3].

Можна погодитись, що хоча не існує формальної заборони на перегляд основ правової системи ЄС[4], фундаментальні цінності та загальні принципи права ЄС не повинні змінюватися в своєму змісті навіть у випадку перегляду чи спрощення всієї правової системи ЄС[5]. Як висновок, фундаментальні цінності та загальні принципи права ЄС мають пріоритет над первинним законодавством ЄС, а також законодавством, яке регулює перегляд законодавства ЄС. Більшість елементів "базового acquis" були успішно інкорпоровані в текст Лісабонського договору. Наприклад, наступні положення установчих договорів ЄС можна віднести до "базового acquis":

а) ЄС може здійснювати свою діяльність виключно в межах компетенції, що надана установчими договорами ЄС (стаття 5 (2) Договору про ЄС - принцип наділення компетенцією (англ. "principle of conferral");

б) держави - члени ЄС повинні вжити всіх можливих заходів для виконання зобов'язань, що випливають із Договору про ЄС та які є необхідними для виконання рішень інститутів ЄС (стаття 4 (3) Договору про ЄС - принцип співробітництва та ефективності (англ. "principle of sincere cooperation");

в) суди ЄС (Суд ЄС, Загальний Суд та спеціалізовані суди) забезпечують дотримання права в процесі тлумачення та застосування договорів ЄС (стаття 19 Договору про ЄС та відповідно до рішення Суду ЄС в справі *Kadi*);

г) заборона дискримінації на підставі національності, статі, расового та етнічного походження, віку чи сексуальної орієнтації (стаття 2 Договору про ЄС, стаття 10 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС);

[1]Думка Суду ЄС 1/76 [1977] ECR 741, пункт 12; Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR 6079, пункт 21.
[2]C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995), C. 1110.
[3]Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR I-6079.
[4]В "Загальних позиціях щодо розширення ЄС" Ради ЄС від 20 квітня 1978 року (Бюлетень ЄС, 1-78, 15, пункт 49) йдеться про те, що "будь-які зміни фундаментальних принципів [установчих договорів] можуть бути здійснені лише відповідно до процедур, які передбачені в самих [установчих договорах]".
[5]C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995), C. 1114.

г) право на громадянство ЄС, яке передбачає право на вільне пересування та вільний вибір місця проживання в межах ЄС (стаття 9 Договору про ЄС, стаття 21 ДФЄС);
д) заборона на мито та інші еквівалентні збори з товарів, які експортуються та імпортуються між державами - членами ЄС, а також прийняття єдиного мита в торгівлі з іншими країнами (статті 28 - 29 ДФЄС);
е) заборона будь-яких дій, наслідком яких є встановлення кількісних обмежень на імпорт та експорт товарів між державами - членами ЄС (статті 30 - 32 ДФЄС);
є) заборона на дискримінацію та обмеження з боку монополістів - суб'єктів підприємницької діяльності ЄС на придбання і маркетинг товарів в державах - членах ЄС (стаття 37 ДФЄС);
ж) заборона всіх форм дискримінації на підставі національності працівників та підприємців ЄС щодо їх зайнятості, винагороди чи інших умов праці з метою їх вільного руху в межах ЄС (статті 45 - 53 ДФЄС);
з) право ділового заснування суб'єктів підприємницької діяльності ЄС (стаття 54 ДФЄС);
и) заборона усіх форм дискримінації під час реалізації свободи надання послуг громадянам ЄС на території держав - членів ЄС інших, ніж країна громадянства (статті 56 - 62 ДФЄС);
і) вільний рух капіталу територією ЄС (стаття 63 ДФЄС);
ї) чесна та добросовісна конкуренція між суб'єктами підприємницької діяльності ЄС (стаття 106 ДФЄС);
й) заборона субсидій суб'єктам підприємницької діяльності ЄС, несумісних з функціонуванням спільного ринку ЄС (статті 107 - 109 ДФЄС);
к) заборона дискримінаційного оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності ЄС (стаття 110 ДФЄС);
л) охорона навколишнього середовища на території ЄС (стаття 191 ДФЄС);
м) захист прав споживачів на території ЄС (стаття 169 ДФЄС);
н) заборона на перевищення бюджетного дефіциту державами - членами ЄС (стаття 126 ДФЄС).

1.4.1.2. Цілі установчих договорів ЄС та "базового acquis"

Поняття "базового acquis" дуже тісно пов'язане з цілями установчих договорів ЄС. В своїх рішеннях Суд ЄС часто посилається на цілі установчих договорів ЄС в процесі телеологічного тлумачення окремих положень права ЄС. Відповідно до принципу ефективності (англ. "principle of effectiveness") держави - члени ЄС повинні вжити всіх

можливих заходів для досягнення цілей ЄС та утримуватися від дій, що можуть суперечити цьому[1]. Дії інститутів ЄС та держав-членів повинні сприяти досягненню наступних цілей ЄС:

а) становлення внутрішнього ринку ЄС;

б) становлення Економічного та валютного союзу;

в) реалізація спільних політик та видів діяльності ЄС;

г) дії, спрямовані на гармонічний, збалансований та постійний розвиток економік держав - членів ЄС;

ґ) підтримання високого рівня зайнятості і соціального захисту громадян ЄС;

д) досягнення рівності між чоловіками та жінками на території ЄС;

е) досягнення постійного та не інфляційного економічного зростання в ЄС;

є) збереження високого рівня конкуренції та конвергенції економіки держав - членів ЄС;

ж) високий рівень захисту навколишнього середовища на території ЄС;

з) покращення рівня життя, економічного та соціального згуртування (англ. “cohesion”) та солідарності між державами - членами ЄС.

Лісабонський договір значно розширює цілі ЄС, доповнюючи їх політичними, культурними цілями, а також цілями в сфері безпеки та юстиції:

а) сприяти зміцненню миру, спільних цінностей ЄС та благополуччя його населення (стаття 3 (1) Договору про ЄС);

б) надавати своїм громадянам простір свободи, безпеки та правосуддя без внутрішніх меж, в рамках якого забезпечується вільний рух осіб у взаємозв’язку з відповідними заходами щодо контролю зовнішніх кордонів, надання притулку, імміграції, а також запобіганню злочинності та боротьби з цим явищем (стаття 3 (2) Договору про ЄС);

в) сприяти постійному розвитку Європи на підґрунті економічного зростання та стабільності цін, конкурентної соціальної та ринкової економіки, повної зайнятості та соціального прогресу, високого рівня захисту та поліпшення охорони навколишнього середовища (стаття 3 (3) Договору про ЄС);

г) сприяти науковому та технологічному прогресу держав - членів ЄС;

ґ) боротися з соціальною ізоляцією та дискримінацією, сприяти соціальній справедливості та захисту, рівноправ’ю чоловіків та жінок, солідарності між поколіннями та захисту прав дітей в ЄС;

[1]Стаття 10 Договору про ЄС.

д) сприяти економічній, соціальній і територіальній єдності та солідарності між державами - членами ЄС;
е) поважати багате культурне та мовне багатоманіття, сприяти збереженню та розвитку європейської культурної спадщини держав - членів ЄС.

До складу "базового acquis" входить вторинне законодавство ЄС (регламенти, директиви та рішення), що видане інститутами. Діючи в межах своєї компетенції, інститути ЄС створюють законодавство, яке має пріоритет над законодавством держав - членів ЄС, яке йому суперечить. У випадку порушення чи невиконання законодавства ЄС держави - члени ЄС підлягають матеріальній та політичній відповідальності. Тлумачення законодавства Судом ЄС є невід'ємною частиною "базового acquis".

1.4.1.3. Загальні принципи права ЄС і "базовий acquis"

Загальні принципи права ЄС - важливий компонент "базового acquis". Багато загальних принципів права ЄС розвивались в рішеннях Суду ЄС, який наділений компетенцією збереження одноманітності права ЄС під час тлумачення та застосування Договору про ЄС[1]. Крім того, стаття 263 ДФЄС наділяє правом Суд ЄС визнавати недійсним будь-який акт інститутів ЄС у зв'язку з "порушенням цього Договору чи будь-якої норми права, що регулює його застосування". Компетенція Суду ЄС ширша, ніж компетенція будь-якого іншого міжнародного суду та надає йому великий вибір засобів одноманітного тлумачення та застосування права ЄС. У своїх рішеннях Суд ЄС сформулював загальні принципи права ЄС, ґрунтуючись на загальновизнаних принципах національного конституційного права та міжнародних угод, сторонами яких є держави - члени ЄС. На відміну від проекту Конституційного договору ЄС, Лісабонський договір не консолідує і не закріплює багато загальних принципів права ЄС, що сформульовані у рішеннях Суду ЄС на додаток до уже формалізованих "класичних" загальних принципів права ЄС (принцип співробітництва, принцип заборони дискримінації). Принципи права ЄС, визнані в рішеннях Суду ЄС (наприклад, принцип компенсації за завдання шкоди навколишньому середовищу - винний повинен платити, принцип верховенства права ЄС над національним правом держав - членів ЄС та прямої дії права ЄС в правових системах держав - членів ЄС, принцип правової визначеності, принцип матеріальної відповідальності держав - членів ЄС за шкоду, завдану

[1]Стаття 19 Договору про ЄС.

невиконанням чи порушенням права ЄС), зберігають свою важливість для правової системи ЄС і тому також повинні охоплюватися поняттям "базовий acquis"[1].

Принципи права - важлива складова системи права в будь-якій правовій системі світу. В західній правничій науці під принципами права розуміють загальні положення права, із яких випливають конкретні юридичні правила[2]. Принципи права не мають юридичної сили, але можуть бути застосовані судами для мотивації своїх рішень[3]. Загальні принципи права ЄС сприяли формуванню та визнанню правової системи ЄС як "особливого правового порядку в міжнародному праві"[4]. На думку британських учених А. Чарльзворза (A. Charlesworth) та Х. Каллен (H. Cullen), загальні принципи права ЄС застосовуються дуально[5]. По-перше, вони є основою для ефективного функціонування правової системи ЄС. По-друге, загальні принципи права ЄС сприяють ліквідації багатьох прогалин в тлумаченні права ЄС. Суд ЄС неодноразово акцентував у своїх рішеннях на особливому призначенні загальних принципів права ЄС серед джерел права ЄС під час ліквідації прогалин в праві ЄС.

Загальні принципи права ЄС можна поділити на три категорії. Перша категорія включає загальні принципи права, які притаманні для всіх чи більшості правових систем держав - членів ЄС. Існування таких принципів знаходить своє відображення в статті 340 (2) ДФЄС, де йдеться про те, що інститути ЄС можуть нести відповідальність відповідно до «принципів, які є загальними для правових систем держав-членів». На практиці Суд ЄС неодноразово брав до уваги законодавство держав - членів ЄС під час тлумачення права ЄС[6]. Такі загальні принципи права ЄС, як захист права власності[7], преюдиційна судова процедура[8], принцип "естоппель" (англ. "estoppel")[9], були запозичені Судом ЄС із правових систем держав - членів ЄС. Тим не менш потрібно наголосити, що Суд ЄС залишає за собою право вибору окремих принципів, що притаманні для правових систем держав - членів ЄС, з метою визнання їх загальними принципами права ЄС. Інакше кажучи, Суд ЄС може обрати та визнати будь-який принцип, що притаманний для правової системи якої-небудь, навіть лише

---

[1]Таких поглядів дотримується і німецький учений Армін фон Богданді. На його думку, загальні цінності ЄС, що перелічені в статті 2 Договору про ЄС, становлять собою систематизацію фундаментальних принципів ЄС. Див.: A. Bogdandy, "Founding Principles of EU Law: A Theoreticaland Doctrinal Sketch" 16 (2) ELJ 95-111 (2010).
[2]T. Tridimas, *General Principles of EC Law,* (Oxford University Press 1999), С. 1.
[3]На думку судді Міжнародного Суду ООН Сера Жеральда Фіцмаріса (Sir Gerald Fitzmaurice), норма права відповідає на питання: "що?", а принцип права: "як?". Див.: Sir Gerald Fitzmaurice, "The General Principles of International Law" 92 Collected Courses of the Hague Academy of International Law 7 (1957).
[4]F. Jacobs, "The Evolution of the European Legal Order" 41 CML Rev 303-316 (2004), С. 312, 316.
[5]A. Charlesworth / H. Cullen, *European Community Law,* (London: Pitman Publishing 1994), С. 97.
[6]Думка Генерального адвоката Роемера в справі 6/54 *Netherlands v. High Authority* [1954-6] ECR 103.
[7]Справа 44/79, *Hauer v. Land RheinlandPfalz* [1979] ECR 3727.
[8]Справа 13/61, *De Geus v Bosch* [1962] ECR 45.
[9]Справа 108/63, *Merlini v High Authority* [1965] ECR 1.

однієї, держави - члена ЄС, як загальний принцип права ЄС. Більш того, зміст такого принципу у тому виді, в якому він застосовується в окремій державі - члені ЄС, може відрізнятися від змісту, який надає йому Суд ЄС[1]. Сьогодні Суд ЄС визнав достатньо велику кількість національних принципів права загальними для правової системи всього ЄС (наприклад, принцип заборони дискримінації; пропорційності; правової визначеності; захисту законних очікувань; верховенства права, фундаментальних прав людини). Наголошуючи на своїй судовій автономії, Суд ЄС проголосив, що зміст "принципів, спільних для правових систем держав - членів ЄС - прерогатива законодавства ЄС, яке тлумачить Суд [ЄС], незалежно від національного походження цих принципів"[2].

До іншої категорії загальних принципів права ЄС належать принципи міжнародного права. Суд ЄС посилається в своїх рішеннях на принципи міжнародного права у тому випадку, коли вони обов'язкові для держав - членів ЄС[3]. Як і в попередньому випадку, Суд ЄС наділений винятковою компетенцією визначення змісту принципів міжнародного права під час визнання їх загальними для правової системи ЄС. Лісабонський договір посилив роль принципів міжнародного права в правовій системі ЄС. Після набрання ним чинності стаття 3 (5) Договору про ЄС була доповнена положенням: "У своїх відносинах з рештою світу Союз… сприяє… безперешкодному дотриманню та розвитку міжнародного права, особливо додержанню принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй". В Хартії ЄС про основні права, яка набула юридичної сили після набрання чинності Лісабонським договором, йдеться про те, що "Союз заснований на невіддільних, універсальних цінностях людства, свободи, рівності та солідарності"[4].

Поза всяким сумнівом, спільні цінності міжнародно-правової системи повинні належати до "базового acquis" в такому обсязі, у якому вони відповідають та не суперечать цілям ЄС. Загалом, до "базового acquis" належать принципи міжнародно-правової системи, які визнані ЄС та державами - членами ЄС і які Суд ЄС визнав основними принципами правової системи ЄС.

---

[1]Британський учений Т. Трідімас (Takis Tridimas) так описує роль загальних принципів права ЄС в правовій системі ЄС: "Загальні принципи права - діти національного права, яких виховав Суд ЄС. Вони стають *enfants terribles*: розширюються, звужуються, обмежуються, трансформуються в результаті креативної діяльності Суду ЄС". T. Tridimas, *General Principles of EC Law,* (Oxford University Press 1999), С. 4.

[2]Справи 63 та 69/72, *Werhahn and others v. Council and Commission* [1973] ECR 1229.

[3]В рішенні у Справі 4/73, *Nold v. Commission* [1974] ECR 491 Суд ЄС зазначив, що "міжнародні угоди у сфері захисту прав людини, які підписали держави - члени (ЄС), можуть містити керівні вказівки (англ. "guidelines"), які є частиною також права ЄС".

[4]Хартія ЄС про основні права людини (O.J. 2000 C 364/1).

До третьої категорії загальних принципів права ЄС належать принципи, що закріплені в установчих договорах ЄС (принцип пріоритету інтересів ЄС (англ. “the concept of Union preference”), принцип субсидіарності, пропорційності, заборони дискримінації)[1]. Такі принципи становлять основу “базового acquis”, і їх повинні дотримуватися інститути ЄС та всі держави - члени ЄС.

Визнання загальних принципів права ЄС частиною “базового acquis” випливає з їх особливого статусу в ієрархії джерел права ЄС. Загальні принципи права ЄС належать до первинного права ЄС і, як наслідок, мають пріоритет над вторинним правом ЄС. Юридичні акти, прийняті інститутами ЄС, можуть бути переглянуті чи скасовані у випадку, якщо вони суперечать загальним принципам права ЄС. Будь-яка міжнародна угода, яка суперечить загальним принципам права ЄС, не може набрати чинності на території ЄС доти, доки положення установчих договорів ЄС, у яких ці принципи містяться, не будуть змінені (відповідно до процедури, яка міститься у статті 48 Договору про ЄС).

Загальні принципи права ЄС, які охоплюються поняттям “базового acquis”, повинні бути або закріплені юридично в установчих договорах ЄС, або визнані Судом ЄС як фундаментальні принципи права ЄС. Такі принципи повинні утворити немовби внутрішню неформальну конституцію ЄС і, як наслідок, не підлягають подальшому перегляду чи скасуванню, оскільки це спричинить втрату основних характеристик “Союзу, що заснований на верховенстві права”[2]. Є пропозиція вважати наступні принципи спільними для правової системи ЄС та такими, що не підлягають перегляду чи скасуванню:

а) принцип співробітництва та ефективності (англ.“sincere cooperation”), закріплений в статті 4 (3) Договору про ЄС та визнаний Судом ЄС як загальний принцип права ЄС[3]. Французький дослідник П. Пескаторе вважає, що цей принцип є “душою права” ЄС[4]. Відповідно до принципу співробітництва та ефективності держави - члени ЄС повинні вжити всіх заходів для виконання своїх зобов’язань, що випливають з Договору про ЄС та актів інститутів ЄС. Дотримання принципу співробітництва та ефективності сприяє дотриманню цілей всього ЄС. Також відповідно до цього принципу інститути ЄС повинні ефективно співпрацювати з державами-членами в процесі реалізації цілей ЄС (надання документів інститутів ЄС судам держав-членів, швидкі відповіді на запити із держав-членів тощо). У

[1]Справа 5/67, *Beus v. Hauptzollamt München* [1968] ECR 83.
[2]C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995), С. 1113. Див. також: Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR I-6079, справа 43/75 Defrenne v. Sabena [1976] ECR 455.
[3]Об’єднані справи C-36-37/97, *Hilmar Kellinghusen v. Amt für Landund Wasserwirtschaft Kiel è Ernst-Detlef Ketelsen v. Amt für Land-und Wasserwirtschaft Husum* [1998] ECR I-6337.
[4]P. Pescatore, "The Doctrine of "Direct Effect": An Infant Disease of Community Law" 8 ELRev. 135-155 (1983).

своїх рішеннях Суд ЄС часто обґрунтовував нові принципи права ЄС (пряма дія, відповідальність держав-членів за неімплементацію законодавства ЄС в національне законодавство) на принципі співробітництва та ефективності[1];

б) принцип заборони дискримінації (англ. "non-discrimination") неодноразово був визнаний Судом ЄС як фундаментальний принцип права ЄС[2]. Відповідно до статті 3 (3) Договору про ЄС та статті 10 ДФЄС на території ЄС заборонена "будь-яка форма дискримінації на підставі національності". Принцип заборони дискримінації має п'ять сфер застосування. По-перше, відповідно до цього принципу заборонена будь-яка дискримінація громадян ЄС під час здійснення їх вільного переміщення як працівників, заснування компаній, надання послуг на території ЄС[3]. Принцип заборони дискримінації не застосовується лише "в тому випадку, якщо правове становище власних громадян та громадян [ЄС] (в країні перебування) регулюється на підставі об'єктивних критеріїв, і громадяни [ЄС] не зазнають обмежень своїх прав на підставі їх національності"[4]. По-друге, стаття 19 ДФЄС передбачає право Ради ЄС розширювати дію принципу заборони дискримінації та вживати заходів з метою "запобігання дискримінації на підставі статі, раси чи етнічного походження, релігії чи віри, фізичного недоліку, віку чи сексуальної орієнтації". По-третє, відповідно до статті 110 ДФЄС принцип заборони дискримінації застосовується щодо будь-якої форми дискримінації оподаткування товарів на території внутрішнього ринку ЄС[5]. Це передбачає заборону дискримінаційного оподаткування подібних чи конкурентних товарів, які переважно чи ексклюзивно складаються з імпортних товарів, будь-якою державою - членом ЄС. По-четверте, стаття 157 ДФЄС забороняє дискримінацію у зв'язку зі статтю у вигляді неоднакової оплати праці чоловіків та жінок за однаковий обсяг виконуваної роботи. Крім того, стаття 157 ДФЄС закріплює принцип рівних можливостей та прав для чоловіків та жінок

---

[1]F. Jacobs, "The Evolution of the European Legal Order" 41 CML Rev. 303-316 (2004), C. 308. Також див.: E. Neframi, "The Duty of Loyality: Rethinking its Scope through its Application in the Field of EU External Relations" 47 CML Rev. 323-359 (2010).

[2]Справа 117/76 and 16/77, *Ruckdeschel v HZA Hamburg-St Annen* [1977] ECR 1753; Справа C-13/94, *P v S and Cornwall County Council* [1996] ECR I-2143. Крім того, Суд ЄС поширив дію принципу заборони дискримінації і на інші форми дискримінації, крім дискримінації за національністю. (Case C-37/89, *Weiser v Caisse Nationale des Barreaux Français* [1990] ECR I-2395).

[3]Справа 186/87, *Cowan v Trésor public* [1989] ECR 195; Об'єднані справи 286/82 і 26/83, *Luisi and Carbone* [1984] ECR 377; Справа C-47/93, *Commission v Belgium* [1994] I-ECR 1593.

[4]J. Usher, General Principles of EC Law (London and New York: Longman 1998), C. 20.

[5]В статті 110 ДФЄС йдеться про те, що "жодна держава-член не буде прямо чи опосередковано оподатковувати продукцію інших держав-членів внутрішніми податками будь-якого виду у розмірі, що перевищує оподаткування, пряме чи опосередковане, яке застосовується щодо національної продукції" (див.: Справа 27/67 *Fink-Frucht v HZA München-Landsbergerstrasse* [1968] ECR 223). Стаття 110 ДФЄС забороняє дискримінацію імпортованих та експортованих товарів (Справа 142/77 *Statenskontrol v Larsen* [1978] ECR 1543).

у їх роботі та зайнятості[1]. По-п'яте, стаття 40 (2) ДФЄС забороняє дискримінацію між виробниками та споживачами у сфері сільського господарства[2]. В цілому, Суд ЄС визнав принцип заборони дискримінації, який має загальний характер та поширюється на суб'єктів підприємницької діяльності на території внутрішнього ринку ЄС[3];

в) принцип захисту фундаментальних прав та демократії[4] було визнано Судом ЄС "невід'ємною частиною загальних принципів права, які підпадають під захист Суду ЄС"[5]. Реалізація цього принципу передбачає поширення дії на ЄС не лише положень міжнародних договорів, підписаних як ЄС, так і державами - членами ЄС, а й міжнародних конвенцій та договорів, не підписаних ЄС. Наприклад, на думку Суду ЄС[6], Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (ЄКПЛ) - частина правової системи ЄС. Крім того, Лісабонський договір наголошує на необхідності приєднання ЄС до ЄКПЛ (у межах, що не впливатимуть на компетенцію ЄС)[7]. Законність актів інститутів ЄС[8] та законів держав - членів ЄС, які імплементуються[9] може бути оскаржено, якщо вони суперечать фундаментальним принципам захисту прав людини, закріплених у ЄКПЛ;

г) принцип верховенства права (англ. "rule of law") належить до групи "ключових цінностей, які визнають ЄС та його держави-члени"[10]. У статті 2 Договору про ЄС наголошується, що принцип верховенства права повинні поділяти всі держави - члени ЄС. Суд ЄС визнав, що "[Союз] побудований на верховенстві права"[11]. Інститути ЄС неодноразово констатували, що принцип верховенства права – "фундаментальний принцип будь-якої демократичної системи, що пропагує громадянські, політичні, економічні, соціальні і культурні права. Це передбачає, що громадяни не просто наділені цими правами, але й мають необхідні можливості для їх захисту"[12]. У Ніццькому договорі закріплено, що

---

[1]Справа 32/71, *Sabbatini v European Parliament* [1972] ECR 345; Справа C-409/95, *Marshall v Land Nordrhein Westfalen* [1997] ECR I-6363, Справа C-13/94, *P v S and Cornwall County Council* [1996] ECR I-2143.

[2]Мається на увазі дискримінація у сфері ціноутворення, державної допомоги для виробництва та маркетингу продукції, зберігання, експорту та імпорту техніки (див., наприклад: Справа 309/89, *Codorniu v Council* [1994] ECR I-1853).

[3]Справа C-280/93, *Germany v Council* [1994] ECR I-4973.

[4]Справа C-280/93, *Germany v Council* [1994] ECR I-4973.

[5]Справа 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft v. Einfuhr-und Vorratsstelle Getreide* [1970] ECR 1125; Справа 29/69, *Stauder v Ulm* [1969] ECR 419.

[6]Див., наприклад, Справу 136/79, *National Panasonic v. Commission* [1980] ECR 2033.

[7]Стаття 6 (2) Договору про ЄС.

[8]Думка Суду ЄС 2/94 [1994] ECR I-1759.

[9]Справа 5/88, *Hubert Wachauf v. Federal Republic of Germany* [1989] ECR 2609.

[10]Загальна Стратегія ЄС стосовно Середземноморського Регіону, 2000 (O.J. L 183).

[11]Справа 294/83, *"les Verts" v European Parliament*, [1986] ECR 1339.

[12]На думку Європейської комісії, принцип верховенства права можна охарактеризувати за допомогою таких елементів: а) законодавство забезпечує повагу та ефективний захист прав людини та фундаментальних свобод; б) наявність незалежної судової влади; в) наявність ефективних способів судового захисту громадян; г) правова

дотримання принципу верховенства права - одна із цілей зовнішньої політики ЄС[1]. Лісабонський договір, у т.ч. Хартія ЄС про основні права людини, хоча і не розкривають зміст цього принципу, проте визнають, що принцип верховенства права - фундаментальна цінність ЄС[2];

ґ) принципи прозорості (англ. “transparency”) та підзвітності (англ. “accountability”) інститутів ЄС після їх формального закріплення в статті 15 ДФЄС та в практиці Суду ЄС стали загальними принципами права ЄС[3]. Відповідно до цих принципів будь-яка юридична чи фізична особа на території ЄС може отримати доступ до офіційної документації Європейського парламенту, Ради ЄС, Європейської комісії. Будь-які обмеження доступу до інформації та документів “повинні бути відкриті для публічного доступу, але обмеження доступу повинні бути обґрунтовані у нормативних актах, що були прийняті заздалегідь”[4]. Принципи прозорості та підзвітності закріплені у Лісабонському договорі[5], де йдеться про те, що підзвітність - частина представницької демократії[6]. На жаль, Суд ЄС ще не визнав принципи прозорості та підзвітності як такі, що мають однакову обов’язкову силу як для держав-членів, так і для інститутів ЄС[7];

д) принцип правової визначеності (англ. “legal certainty”) має глибокі історичні корені у Європі. Ще в Дигестах Юстиніана йшлось, що “право може і повинно бути визначеним”[8]. Наразі, на думку Суду ЄС, принцип правової визначеності означає, що суб’єкти права ЄС повинні мати чітке та повне уявлення про зміст своїх прав та зобов’язань, які передбачені для них у праві ЄС[9], інакше ініціативи та політики ЄС можуть бути реалізовані з порушенням принципу законності[10]. Реалізація принципу правової визначеності передбачає ефективну імплементацію актів інститутів ЄС державами - членами ЄС в ході гармонізації їх

система забезпечує рівність громадян перед законом; г) пенітенціарна система забезпечує захист прав людини; д) діяльність правоохоронних органів спрямована на охорону законів; е) виконавча влада забезпечує дію законів у суспільстві (Див.: Комюніке Європейської комісії від 12 березня 1998 року щодо демократизації, верховенства права, поваги до прав людини та належного управління (англ. “good governance”): виклики партнерства між ЄС та державами АКТ (COM (1998) 146).

[1]В статті 212 ДФЄС йдеться про те, що економічне, технічне та фінансове співробітництво ЄС з іншими державами повинно мати на меті розвиток та утвердження демократії та верховенства права і основних свобод.

[2]Стаття 2 Договору про ЄС.

[3]K. Lenaerts, "In the Union We Trust": Trust-Enhancing Principles of Community Law", 41 CML Rev, 317-343 (2004).

[4]Декларація Європейського Омбудсмена про результати його запиту про доступ до офіційних документів інститутів ЄС (O.J. 1998, C 44/9).

[5]Стаття 11 (2) Договору про ЄС.

[6]Стаття 10 (1) Договору про ЄС.

[7]Справа C-70/95, *Sodemare v Regione Lombardia,* [1997] ECR I-3395.

[8]Дигесты Юстиниана. Избр. Фрагменты в пер. и с прим. И.С. Перетерского. - М.: Наука, 1984. - 406 с.

[9]Справа C-233/96, *Kingdom v Denmark v Commission* [1998] ECR I-5769.

[10]Справа C-143/93, *Gebroeders van Es Douane Agenten BV v Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen* [1996] ECR I-431.

законодавства зі стандартами ЄС[1]. Принцип правової визначеності доповнюється принципом "законних очікувань" (англ. "legitimate expectations") і принципом заборони зворотної дії закону (англ. "retroactivity")[2]. Принцип законних очікувань означає, що суб'єкти права ЄС мають право на отримання компенсації у результаті порушення власних правомірно обґрунтованих очікувань у процесі імплементації права ЄС державами - членами ЄС[3]. Це означає, що право на реалізацію принципу законних очікувань виникає в результаті порушень під час імплементації тих норм права ЄС, які викликали законні очікування суб'єктів права ЄС[4]. Зокрема, це стосується індивідів - суб'єктів права ЄС, права яких були порушені внаслідок дій інститутів ЄС чи держав - членів ЄС[5]. Проте принцип законних очікувань має деякі межі юридичного застосування. Суд ЄС наголосив, що суб'єкти підприємницької діяльності ЄС не можуть застосовувати цей принцип під час захисту своїх прав, порушених в результаті появи нового правового регулювання в ЄС[6]. Принцип заборони зворотної юридичної сили закону унеможливлює юридичну силу норм вторинного законодавства ЄС перед їх офіційним опублікуванням[7]. Проте Суд ЄС наголосив можливість набрання чинності вторинного законодавства ЄС до офіційного опублікування у тому випадку, якщо "мета нормативного акту цього вимагає та коли законні очікування заінтересованих суб'єктів дотримані"[8].

е) принципи відповідальності держав - членів ЄС за шкоду, завдану порушенням права ЄС[9] (визнаний Судом ЄС, але не закріплений у тексті установчих договорів ЄС), та відповідальності інститутів ЄС за шкоду, завдану їх працівниками під час виконання службових обов'язків, відповідно до статті 260 (2) ДФЄС є частиною правової системи ЄС. Відповідно до цих принципів інститути несуть майнову відповідальність за шкоду, завдану адміністративними чи законодавчими діями інститутів ЄС, які мали наслідком "достатньо суттєве порушення вищої за ієрархією норми права, яка захищає права громадян"[10]. У цьому

---

[1]Справа 102/79, *Commission v Belgium* [1980] ECR 1473.
[2]Справа C-63/93, *Duff and Others v Minister for Agriculture and Food, Ireland, and the Attorney-General* [1996] ECR I-569.
[3]A. Arnull / A. Dashwood / M. Ross / D. Wyatt, *European Union Law* (4th Ed. London: Sweet & Maxwell 2000), C. 137.
[4]Справа C-375/96, *Galileo Zaninotto v Ispettorato Centrale* [1998] ECR I-6629. Принципи законних очікувань не поширюються на отримання спекулятивної вигоди. Див.: Справа 2/75, *EVGF v Mackprang* [1975] ECR 607.
[5]Справа C-174/89, *Hoche v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung* [1990] ECR I-2681.
[6]Справа 230/78, *Eridania v Minister for Agriculture and Foresty [*1979] ECR 2749.
[7]Справа 63/83, *R v Kirk* [1984] ECR 2689.
[8]Справа 99/78, *Weingut Gustav Decker KG v. Hauptozollamt Landau* [1979] ECR 101.
[9]Об'єднані справи C-6 і C-9/90 *Francovich* [1991] ECR I-5357; Об'єднані справи C-43 і C-48/93, *Brasserie du Pècheur v. Germany and the Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd.* [1996] ECR I-1029.
[10]Справа C-146/91, *Zuckerfabrik Schöppenstedt* [1994] ECR I-4199.

випадку держава - член ЄС несе майнову відповідальність за шкоду[1], завдану громадянам ЄС та третіх країн внаслідок неімплементації чи неналежної імплементації нормативного акту ЄС в національне законодавство[2];

є) принципи захисту процесуальних прав та конфіденційності були перейняті Судом ЄС із правових систем держав - членів ЄС. Принцип захисту процесуальних прав було визнано правовим принципом, який є спільним для держав - членів ЄС. Цей принцип включає декілька принципів. Перший принцип не дає уповноваженим органам держав - членів ЄС можливості позбавити громадян ЄС процесуальних прав, наданих їм актами інститутів ЄС[3]. Другий принцип - право на судовий захист. В межах цього принципу Суд ЄС визнав, що необхідно не лише надавати громадянам ЄС право на судовий захист, а й запобігти порушенню цих прав під час попередніх досудових та судових процедур у правових системах держав - членів ЄС[4]. Право на захист включає велику кількість інших процесуальних принципів, які визнані Судом ЄС як загальні принципи права ЄС. До таких принципів належить принцип природної справедливості (англ. “principle of natural justice”), що гарантує право громадян ЄС на вільне висловлення своїх поглядів у випадку, якщо їх інтереси порушуються правом ЄС[5]. Зобов’язання надавати пояснення (англ. “the duty to give reasons”) дає право громадянину на отримання обґрунтування прийняття будь-якого рішення, що стосується цього суб’єкта, інститутами ЄС[6]. Суб’єкт права ЄС не може нести відповідальність за одне правопорушення більше, ніж один раз[7]. Право бути заслуханим[8] означає, що службовці інститутів ЄС та громадяни ЄС повинні мати можливість викласти свою думку перед судом чи іншим компетентним органом перед винесенням рішення у їх справі. Суд ЄС визнав право бути заслуханим фундаментальним принципом права ЄС[9]. Право на конфіденційність[10] також було визнано фундаментальним принципом права ЄС. Дія цього принципу поширюється тільки на

[1]Об’єднані справи C-178, C-179, C-188 to C-190/94, *Dillenkofer and Others v. Federal Republic of Germany* [1996] ECR I-4845.

[2]Об’єднані справи C-46/93 і C-48/93, *Brasserie du Pecheur v. Germany and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex-p Factorame* [1996] ECR I-1029.

[3]Справа 222/84, *Johnston v Chief Constable of the RUC* [1986] ECR 1651.

[4]Справа C-374/87, *Orkem v Commission* [1989] ECR 3283.

[5]Справа 17/74, *Transocean Marine Paint Association* (1974) ECR 1064.

[6]Справа 222/86, *UNECTEF v Heylens* [1987] ECR 4097.

[7]Справи 18 і 35 /65, *Gutmann v EAEC Commission* [1966] ECR 103.

[8]Справа 32/62, *Alvis v. Council* [1963] ECR 49.

[9]Справа C-85/87, *Dow Benelux v Commission* [1989] ECR 3137; СправаC-135/92, *Fiscano v Commission* [1994] ECR I-2885.

[10]Наприклад, право на недоторканність житла було визнано принципом, загальним для всіх держав - членів ЄС (справи 46/87 і 227/88, Hoechst v Commission [1989] ECR 2859).

фізичних осіб - суб'єктів права ЄС. Відповідно до цього принципу будь-яке обмеження права на конфіденційність повинне бути неупередженим та пропорційним;

ж) принцип захисту права власності - один із загальних принципів права ЄС[1]. Відповідно до статті 252 ДФЄС "положення цього договору не можуть суперечити законодавству держав-членів у сфері регулювання права власності". На думку Суду ЄС, право власності на території ЄС може бути обмежене лише зобов'язаннями, соціальними потребами та з потреб суспільної необхідності (англ. "common good"). Крім того, право власності та право на зайняття підприємницькою діяльністю може бути обмежене уповноваженими органами ЄС для захисту спільного інтересу (англ. "common interest"). Це означає, що такі обмеження повинні відповідати цілям спільних політик ЄС та повинні бути пропорційні запланованому результату[2]. Таким чином, головна мета - це дотримання необхідного балансу між захистом спільного інтересу та захистом права власності[3];

з) принципи внутрішнього ринку ЄС були визнані Судом ЄС як фундаментальні принципи, що необхідні для ефективного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Крім того, принципи внутрішнього ринку ЄС включають такі принципи, як: принцип "контролю над діяльністю суб'єкта підприємницької діяльності ЄС в державі його походження" (страхування, інвестиції, банківська діяльність); принцип взаємного визнання, котрий поширюється на всі чотири свободи внутрішнього ринку ЄС; принцип "пріоритету ЄС" (англ. "Union/Community preference"), який обґрунтовує переваги для суб'єктів підприємницької діяльності ЄС в ході реалізації ними свобод внутрішнього ринку ЄС[4].

1.4.1.4. Доктрини права ЄС як частина "базового acquis"

"Базовий acquis" включає правові доктрини і концепції, котрі розроблені Судом ЄС в процесі тлумачення установчих договорів ЄС. Більшість таких доктрин та концепцій поступово стали частиною правових систем держав - членів ЄС і часто застосовуються їх національними судами. Найбільш важливе місце серед них відводять доктринам верховенства

---

[1]Справа 44/79, *Hauer v Land Rheinland - Pfalz* [1979] ECR 3727; Справа C-265/87, *Schräder v. Hauptzollamt Gronau* [1989] ECR 2237. В рішеннях у цих справах Суд ЄС визнав право власності та право здійснювати підприємницьку діяльність загальними принципами права ЄС.

[2]Справа C-38/94, *The Queen v. Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Country Land-owners Association* [1995] ECR I-3875.

[3]Справа C-84/95, *Bosphorus Hava Yollari Tourism ve Ticaret AS v. Minister for Transport and the Attorney General* [1996] ECR I-3953. Винятки із дії принципу захисту права власності див. у: Справа C-44/89, *Gorg von Deetzen v. Hauptzollamt Oldenburg* (II) [1991] ECR I-5119.

[4]Принцип "пріоритету ЄС" випливає зі статті 50 (2) ДФЄС. Див. у: Справа 5/67, *Beus v. HZA München* [1968] ECR 83; Справа 55/75, *Balkan v. HZA Berlin-Packhof* [1976] ECR 11; Справа 236/84, *Malt v HZA Düsseldorf* [1986] ECR 1923, Справа C-353/92, *Creece v Council* [1994] ECR I-3411.

та прямої дії права ЄС, які, на думку Суду ЄС, є "суттєвими елементами" правової системи ЄС[1]. Відповідно до доктрини прямої дії суб'єкт права ЄС може посилатися на первинне чи вторинне право ЄС в судах держав - членів ЄС з метою захисту своїх порушених прав, які надані йому законодавством ЄС. Судом ЄС було розроблено детальний тест для перевірки того, яке положення законодавства ЄС має пряму дію в правових системах держав - членів ЄС[2]. В рішеннях у справах *Costa v. ENEL*[3] та *Simmental*[4] Суд ЄС сформулював доктрину верховенства права ЄС над законодавством держав - членів ЄС. Відповідно до цієї доктрини законодавство держав - членів ЄС, що суперечить чітким та недвозначним положенням права ЄС, повинне втрачати юридичну силу[5]. Наступна доктрина, що входить до складу "базового acquis", - це зобов'язання тлумачення законодавства держав - членів ЄС відповідно до їх зобов'язань у ЄС та загальних принципів права ЄС (ця концепція відома як "непряма дія" права ЄС). Цей принцип зобов'язує держави - члени ЄС застосовувати та тлумачити своє національне законодавство в дусі та відповідно до мети актів інститутів ЄС для того, щоб досягти результату, який передбачений установчими договорами ЄС[6]. Наступна доктрина, що є складовою "базового acquis", - це матеріальна відповідальність держав - членів ЄС за неімплементацію чи порушення законодавства ЄС[7]. Ця доктрина дає можливість суб'єктам права ЄС захищати свої права та отримувати матеріальну компенсацію у тих випадках, коли не застосовуються доктрини прямої чи непрямої дії. Суд ЄС визнав, що доктрина відповідальності держав - членів ЄС за неімплементацію та порушення законодавства ЄС відповідає цілям Договору про ЄС[8].

1.4.1.5. "Інституціональний acquis" і "базовий acquis"

Законодавство ЄС і практика, що регулює діяльність інститутів ЄС ("інституціональний acquis"), також входять до складу поняття "базовий acquis". Оскільки "інституціональний acquis" може у будь-який час бути переглянутий, його не можна

---

[1]Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR I-6079.
[2]Доктрина прямої дії положень установчих договорів ЄС була закріплена у справі *Van Gend en Loos v. Nederlandse Administratie der Belastingen* [1963], CMLR 105. Пряма дія вторинного законодавства ЄС була закріплена у справах 9/70, *Grad v. Finganzamt Traunstein* [1970] ECR 825 і C-152/84, *Marshall v. Sauthampton and South West HampshireArea Health Authority* [1986] ECR 723.
[3]Справа 6/64 [1964] ECR 585.
[4]Справа 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v. Simmental* [1978] ECR 629.
[5]Об'єднані справи C-43 і C-48/93, *Brasserie du Pècheur v. Germany and the Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd.* [1996] ECR I-1029; Справа 167/73, *Commission v. France* [1974] ECR 359.
[6]Справа 14/83, *Von Colson v. Land Nordrhein - Westfalen* [1984] ECR 1891; СправаC-106/89, *Mareleasing SA v. La Comercial Internacional de Alimentacion SA* [1992] 1 CMLR 305.
[7]Об'єднані справи C-6 і C-9/90, *Francovich v. Italy* [1991] ECR I-5357.
[8]Справа C-213/89, *R v. Secretary of State for Transport, ex parte Factortame* [1990] ECR I-2433.

відносити до основних принципів права ЄС. Тим не менш "інституціональний acquis" формує інституціональну структуру ЄС, яка відрізняє його від інших міжнародних організацій. Таким чином, "інституціональний acquis" фіксує інституціональну структуру ЄС, яка не підлягає перегляду у випадку зміни правової системи ЄС. Наступні елементи можуть бути віднесені до "інституціонального acquis":

а) принципи пропорційності (англ. "proportionality") та субсидіарності (англ. "subsidiarity"), які регулюють відносини між інститутами ЄС та державами - членами ЄС. Стаття 5 (1) та стаття 5 (4) Договору про ЄС передбачають, що "дії ЄС не будуть виходити за межі необхідності для досягнення цілей Договору". Це означає, що будь-які дії інститутів ЄС чи держав - членів ЄС повинні відповідати принципу пропорційності[1]. Принцип субсидіарності закріплений у статті 5 (3) Договору про ЄС та застосовується у сферах, які не належать до виняткової компетенції ЄС. Згідно з принципом субсидіарності поза межами власної виняткової компетенції інститути ЄС можуть реалізовувати свої повноваження лише тоді, коли "цілі майбутньої дії не можуть бути досягнені державою-членом і тому, для кращого ефекту, повинні бути досягнуті ЄС". Відповідно до Протоколу про субсидіарність та пропорційність, що є невід'ємною частиною первинного законодавства ЄС, принцип субсидіарності не оспорює повноваження інститутів ЄС, але вказує на те, яким чином ці повноваження повинні бути реалізовані. Принцип субсидіарності важливий для тлумачення всього законодавства ЄС, оскільки інститути ЄС повинні керуватися цим принципом у своїй законотворчій діяльності;

б) законодавство, яке регулює відносини між інститутами ЄС в процесі законодавчої та законотворчої діяльності, належить до "інституціонального acquis";

в) зобов'язання співробітництва та лояльності зобов'язує інститути ЄС допомагати ЄС у досягненні його цілей[2];

г) принцип "компромісу" застосовується в роботі погоджувальних комісій між Радою ЄС та Європейським парламентом.

---

[1]На думку Суду ЄС, "відповідно до принципу пропорційності цілі актів інститутів ЄС не повинні перевищувати меж необхідності того, що потрібно зробити для досягнення цієї мети. Якщо є вибір, то перевагу потрібно надати найменш обтяжливому акту, негативний ефект якого повинен бути пропорційним цілям акту, що видається" (Справа C-331/88 *R v Minister of Agriculture, Fisheries and Foodand the Secretary of State for Health, ex p. Fedesa* [1990] ECR I-4023).

[2]Справа 2/88, *J.J. Zwartveld and Others,* [1990] ECR 3365, Справа C-65/93, *Parliament v Council* [1995] ECR I-643.

1.4.1.6. Висновки

"Базовий acquis" - це правова категорія, яка містить у собі елементи нормативного характеру, обов'язкові для всіх суб'єктів права ЄС. "Базовий acquis"[1] складається з норм, що наділені обов'язковою юридичною силою та пріоритетом над національним правом держав - членів ЄС. Обов'язкова юридична сила "базового acquis" обумовлена наднаціональним статусом установчих договорів ЄС, які становлять неписану конституцію ЄС (наприклад, стаття 2 Договору про ЄС, статті 18, 34, 106 ДФЄС). Зміст "базового acquis" потрібно розглядати крізь призму цілей установчих договорів ЄС, тому що ці цілі визначають законність первинного та вторинного права ЄС і права держав - членів ЄС. Крім положень первинного права ЄС, до змісту "базового acquis" входить вторинне право ЄС (регламенти, директиви, рішення), прийняті в межах компетенції інститутів ЄС. Загальні принципи права ЄС формують каркас "базового acquis". Такі принципи повинні бути формально закріплені в установчих договорах ЄС в ході майбутніх конституційних реформ в ЄС та/або визнані загальними/фундаментальними принципами права ЄС Судом ЄС. Крім загальних принципів права ЄЄ, "базовий acquis" охоплює також доктрини та концепції, розроблені у рішеннях Суду ЄС, а також так званий "інституціональний acquis". Крім того, "базовий acquis" включає найбільш важливі рішення Суду ЄС (*Van Gend en Loos*, *Cassis de Dijon* та інші), в яких містяться тлумачення положень установчих договорів ЄС та які заповнюють прогалини у тлумаченні та застосуванні права ЄС. Значення таких рішень для правової системи ЄС може бути причиною їх подальшої формалізації в установчих договорах ЄС.

1.4.2. Міжнародне право і "acquis communautaire"

Поняття "acquis communautaire" включає різні джерела міжнародного права, які застосовуються у сфері права ЄС. Британський учений Т. Хартлі вважає, що міжнародне право – "аномальне джерело права ЄС", оскільки всі його витоки знаходяться поза правовою системою ЄС[2]. Проте Суд ЄС однозначно визнав, що "деякі положення та норми міжнародного права становлять невід'ємну частину права ЄС"[3]. В Лісабонському договорі наголошується, що ЄС повинен сприяти "безперечному дотриманню та розвитку

[1]Деякі учені асоціюють "базовий acquis" з "невід'ємними конституційними принципами", "економічною конституцією" ЄС (Див.: M.P. Maduro, "Reforming The Market or the State? Article 30 and the European Constitution: Economic Freedom and Political Rights" 3 ELJ 55-82 (1997).

[2]T.C. Hartley, *The Foundations of European Community Law* (4th Ed. Oxford University Press 1998), C. 155.

[3]Справа 181/73, *Haegeman v. Belgium* [1974] ECR 449.

міжнародного права, особливо виконанню принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй"[1].

1.4.2.1. Імперативні норми міжнародного права *jus cogens*, загальні принципи міжнародного права і "acquis communautaire"

Імперативні норми міжнародного публічного права *jus cogens* та загальні принципи міжнародного права завжди застосовувались у сфері зовнішніх відносин ЄС та держав - членів ЄС. Тим не менш ЄС ніколи формально не визнавав того, що імперативні норми міжнародного публічного права *jus cogens* та загальні принципи міжнародного права є частиною "acquis communautaire". Наприклад, у Лісабонському договорі прямо визнається пріоритет деяких принципів міжнародного права та акцентується на їх обов'язковості для держав - членів ЄС[2]. Більш того, в преамбулі Хартії основних прав ЄС йдеться, що права "випливають з міжнародних зобов'язань, спільних для всіх держав-членів". Тим не менш в рішенні у справі *Kadi* Суд ЄС не визнав верховенства Статуту Організації Об'єднаних Націй (ООН) та обов'язкових резолюцій Ради Безпеки ООН над "базовим acquis", підтвердивши тим самим автономність правової системи ЄС[3].

Тим не менш визнаючи той факт, що загальні міжнародні принципи міжнародного права займають важливе місце у правовій системі ЄС, у Лісабонському договорі простежується спроба уникнути прямого визнання юридичної сили загальних принципів міжнародного права в праві ЄС. З цією метою у Лісабонському договорі замість понять "принципи міжнародного права" чи "універсальні цінності" вживається поняття "спільні цінності" ЄС. Не розкриваючи зміст цих "спільних цінностей" в Лісабонському договорі, інститути ЄС зберегли широкі повноваження визначати їх зміст[4].

---

[1]Стаття 3 (5) Договору про ЄС.

[2]До них належать: принципи Статуту ООН (стаття 3 (5) Договору про ЄС, статті 21 (1), 21 (2), (с) Договору про ЄС); принципи Гельсинського Заключного акту та цілі Паризької Хартії (стаття 21 (2) (с) Договору про ЄС); принципи міжнародного співробітництва, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та фундаментальних свобод, взаємної солідарності (стаття 2, 3 (5), статті 21 (1), 21 (2)(с) Договору про ЄС); основні права, гарантовані ЄКПЛ, що є спільними для конституційних традицій держав - членів ЄС та є загальними принципами права ЄС (статті 6 (2), 6 (3) Договору про ЄС).

[3]Об'єднані справи C-402/05 та C-415/05, *Ahmed Ali Yusuf and Al Barakaat International Foundation v. Council and Commission; Yassin Abdullah Kadi v. Council and Commission.* [2008] ECR I-6351. Детально див.: N. Lavranos, Joint Cases C-402/05P, *Ahmed Ali Yusuf and Al Barakaat InternationalFoundation v. Council and Commission;* Case C-415/05, *Yassin Abdullah Kadiv. Council and Commission,* 36 (2) LIEI 157-183 (2009).

[4]В Хартії основних прав ЄС проголошено, що «Союз заснований на невід'ємних, універсальних цінностях людської гідності, свободи, рівності та солідарності». Крім того, після набрання чинності Лісабонського договору Договір про ЄС було доповнено новою статтею 2, яка містить у собі такі "цінності Союзу", як: повага до людської гідності, свобода, рівність, верховенство права та повага до прав людини, в тому числі до прав меншин.

Акти інститутів ЄС можуть бути визнані недійсними, якщо вони суперечать міжнародному праву[1]. Відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН джерелами міжнародного права є міжнародні угоди, міжнародний звичай та загальні принципи міжнародного права. Досі Суд ЄС ніколи не визнавав акти інститутів ЄС недійсними на підставі того, що вони суперечать принципам міжнародного права. Проте можна уявити, що Суд ЄС може це зробити, враховуючи те, що компетенція ЄС у сфері міжнародних відносин суттєво розширилась, і ЄС після набрання чинності Лісабонського договору отримав міжнародну правосуб'єктність.

1.4.2.2. Міжнародні договори і "acquis communautaire"

Угоди ЄС з іншими країнами, укладені на підставах ексклюзивної та змішаної компетенції у внутрішніх справах ЄС, є частиною первісного права ЄС з моменту набрання ними чинності[2]. Відповідно до статті 216 ДФЄС міжнародні угоди ЄС, укладені згідно з процедурою, обумовленою у статті 218 ДФЄС, мають обов'язкову юридичну силу як для інститутів ЄС, так і для держав - членів ЄС. Таким чином, положення міжнародних угод, укладених ЄС з іншими країнами чи міжнародними організаціями, що мають пряму дію в правових системах держав - членів ЄС, мають пріоритет над будь-яким актом, виданим інститутом ЄС, у випадку колізії[3]. Положення міжнародних угод ЄС, укладених на підставі змішаної компетенції ЄС, також є частиною правової системи ЄС, але тільки з питань, які стосуються компетенції у сфері зовнішньої політики ЄС. Суд ЄС має право тлумачення положень міжнародних угод ЄС, укладених на підставі ексклюзивної чи змішаної компетенції у сфері зовнішньої політики для того, щоб забезпечити однакову імплементацію цих угод у ЄС та державах - членах ЄС[4].

---

[1]Див.: I. Macleod / I. Hendry / S. Hyett, *The External Relations of the European Communities* (Oxford: Clarendon Press 1996), C. 135. Також див.: Справа C-162/96, *Racke* [1998] ECR I-3641; Справа C-84/95, *Bosphorus Hava Yollari Tourism ve Ticaret AS v. Minister for Transport and the Attorney General* [1996] ECR I-3953.

[2]Щодо міжнародних угод, укладених ЄС в межах змішаної компетенції, Суд ЄС розтлумачив (див. Справу 12/86, *Demirel v. Stadt Schwäbisch Güdn* [1987] ECR 3719), що стаття 217 ДФЄС наділяє ЄС повноваженнями гарантувати забезпечення зобов'язань щодо інших держав у всіх сферах компетенції ЄС, передбачених установчими договорами ЄС.

[3]Справа 21-4/72, *International Fruit Co NV v Produktaschap voor Groenten en Fruit* (№ 3) [1972] ECR 1219. Case C-280/93, *Germany v. Council (Banana Case)* [1994] ECR I-4973. Це поширюється на всі випадки, крім тих, коли акт інституту ЄС було видано з метою забезпечення дії міжнародної угоди (Справа C-69/89, *Nakajima v Council* [1991] ECR I-2069) і коли в акті інституту ЄС є пряме посилання на міжнародну угоду (Справа 70/87, *Fediol v. Commission* [1989] ECR 1781).

[4]Справа C-188/91, *Deutsche Shell v. Hauptzollamt Hamburg-Hamburg* [1993] ECR I-363. Параграф 14; Справа 104/81, *Kupferberg* [1982] ECR 3641; Справа C-61/94, *Commission v. Germany* [1996] ECR I-3969; Справа C-13/00, *Commission v. Ireland* [2002] ECR I-2943; Справа C-239/03, *Commission v France* [2004], ECR-I 9325.

Міжнародні угоди, що були укладені державами - членами ЄС з іншими країнами чи міжнародними організаціями та набрали чинності до їх членства в ЄС, на думку Суду ЄС, є частиною правової системи ЄС[1]. Відповідно, такі угоди також є частиною "acquis communautaire". Відповідно до статті 352ДФЄС міжнародні угоди, які не належать до компетенції ЄС та були підписані державами - членами ЄС до їх вступу у ЄС, не мають юридичної сили для ЄС та для інших держав - членів ЄС. Проте інститути ЄС не повинні чинити перешкоди державам - членам ЄС у виконанні зобов'язань, що випливають із цих договорів[2].

Рішення судових органів, які мають повноваження вирішувати спори між ЄС та іншими сторонами, є обов'язковими для Суду ЄС[3]. Рішення органів, створених у межах угод між ЄС та іншими державами (різні комітети та ради), є частиною "acquis communautaire" у тому випадку, якщо ці органи можуть приймати рішення, що мають обов'язкову юридичну силу. Рішення таких органів, які не можуть приймати рішення, наділені обов'язковою юридичною силою, можуть бути взяті до уваги інститутами ЄС та державами - членами ЄС з урахуванням значущості намірів та зобов'язань сторін таких угод[4].

Рішення Суду ЄС щодо тлумачення положень міжнародних угод, стороною яких є ЄС, мають важливе значення для правової системи ЄС та охоплюються "acquis communautaire". По-перше, в цих рішеннях Суд ЄС тлумачить законність актів, що були прийняті інститутами ЄС в процесі підписання міжнародних угод ЄС з іншими країнами[5]. По-друге, Суд ЄС тлумачить законність та дію актів інститутів ЄС та їх відповідність міжнародним договорам, які мають обов'язкову силу для ЄС[6]. По-третє, Суд ЄС у своїх рішеннях створює єдиний підхід до тлумачення міжнародних угод ЄС у правовій системі ЄС. На думку Суду, ідентичні положення установчих договорів ЄС та міжнародних угод ЄС не тягнуть їх однакового тлумачення[7].

---

[1]Справа 266/81, *SIOT v Ministero delle Finanze* [1983] ECR 731; Справа 21-4/72, *International Fruit Co NV v Produktaschap voor Groenten en Fruit* (№ 3) [1972] ECR 1219, параграф 18. У рішенні в цій Справі Суд ЄС заявив, що «ЄС взяв на себе зобов'язання, які випливають з цієї угоди, і тому положення цієї угоди є обов'язковими для ЄС»; Справа 38/75, *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen v Inspecteur der Invoerrechten en Accijzen* [1975] ECR 1439.

[2]Справа 812/79, *Attorney-General v. Burgoa* [1980] ECR 2961.

[3]Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR I-6079.

[4]T.C. Hartley, *The Foundations of European Community Law* (4th Ed. Oxford University Press 1998), C. 176 - 181.

[5]Справа C-268/94, *Portugal v Council* [1996] ECR.

[6]Справа C-280/93, *Germany v. Council* [1994] ECR I-4973.

[7]На думку Т.Харлі, міжнародні угоди, укладені відповідно до статті 218 ДФЄС, мають обов'язкову силу тільки тоді, «коли вони стосуються питань компетенції ЄС, і релевантні для функціонування внутрішнього ринку ЄС». T.C. Hartley, *The Foundations of European Community Law* (4th Ed. Oxford University Press 1998), C. 94.

“Acquis communautaire” включає угоди, укладені між державами - членами ЄС, які за предметом регулювання належать до діяльності ЄС[1]. Це - міжнародні договори та конвенції, укладені відповідно до статті 218 ДФЄС, в тому числі проколи про тлумачення Суду ЄС[2]. Такі угоди можна вважати частиною “acquis communautaire”, якщо їх цілі відповідають цілям ЄС та внутрішнього ринку ЄС, і вони мають на меті встановити загальні правила на території ЄС[3]. Угоди між державами - членами ЄС не повинні суперечити цілям установчих договорів ЄС та первинному і вторинному законодавству ЄС.

Акти представників держав - членів ЄС (у випадку, якщо представники є членами Ради ЄС) можна вважати частиною “acquis communautaire”, якщо вони стосуються функціонування ЄС. Деякі з таких актів вважаються міжнародними договорами, а інші можуть вважатися допоміжними конвенціями. Політичні домовленості (Люксембурзькі домовленості) не належать до “acquis communautaire”, проте є так званим “м’яким правом” ЄС. Але акти, які видають представники держав - членів ЄС відповідно до компетенції, якою наділені всі держави - члени ЄС (стаття 17 (3, 7) Договору про ЄС) і які прийняті одностайно, є частиною “acquis communautaire”.

1.4.2.3. Висновки

З вищесказаного можна зробити два висновки. По-перше, Суд ЄС наділений великими повноваженнями для “фільтрації” джерел міжнародного права, які можуть бути перенесені у правову систему ЄС і в “acquis communautaire”. Більш того, Суд ЄС зберіг ці повноваження також і після набрання чинності Лісабонського договору. Головний критерій, яким користується Суд ЄС у процесі визнання джерел міжнародного права частиною правової системи ЄС, - це їх відповідність цілям установчих договорів ЄС. Як наслідок, можна зробити висновок, що будь-яке положення міжнародного права, яке відповідає цілям установчих договорів ЄС, може вважатись частиною “acquis communautaire”. По-друге, набуття ЄС міжнародної правосуб’єктності після набрання чинності Лісабонського договору зміцнило роль Суду ЄС у забезпеченні єдиного підходу до тлумачення джерел міжнародного права у правовій системі ЄС. Як результат, Суду ЄС в майбутньому буде все складніше охороняти

---

[1]Наприклад, Брюсельська конвенція з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних та торговельних спорів від 27 вересня 1968 року (O.J. 1972 L 299/32), замінена Регламентом 44/2001.
[2]Стаття 3 Акту про вступ до ЄС Австрії, Фінляндії, Швеції (O.J. 1994 C 241/22).
[3]Див., наприклад,: Преамбула Римської конвенції про право, що застосовується у договірних правовідносинах, від 19 червня 1980 року (O.J. 1980 L 266/1).

унікальний правовий порядок ЄС від впливу міжнародного права, вплив якого все посилюється.

1.4.3. Зміст "acquis Союзу"

Практика застосування поняття "acquis communautaire" в установчих договорах ЄС не є послідовною. Після набрання чинності Лісабонського договору в статті 20 (4) Договору про ЄС йдеться про те, що акти і рішення, прийняті в межах розширеного співробітництва між державами - членами ЄС, "обов'язкові лише для держав-членів і не будуть частиною acquis, яке підлягає застосуванню кандидатами на вступ до ЄС". В статті 87 (3) ДФЄС згадується про "розвиток Шенгенського acquis". В офіційних документах інститутів ЄС вживаються обидва поняття:"acquis communautaire", просто «acquis» ЄС або «acquis Союзу», без уточнення відмінностей у їх змісті. Найчастіше поняття «acquis Союзу» вживається інститутами ЄС у відповідях (англ. "advisory opinions") на запити держав-кандидатів на вступ, а також у звітах держав-кандидатів про результати підготовки до вступу. Тим не менш навіть у цих випадках поняття "acquis communautaire" і "acquis Союзу" дуже часто вживаються як синоніми.

Досі не існує єдиної точки зору щодо того, чи є зміст поняття "acquis communautaire" ширшим чи ідентичним поняттю "acquis Союзу"[1]. На наш погляд, поняття "acquis communautaire" трансформувалось в поняття "acquis Союзу" у зв'язку зі створенням єдиноопорного ЄС після набрання чинності Лісабонського договору[2]. Таким чином, можна стверджувати, що "acquis Союзу" охоплює цілі ЄС, які обумовлені в статті 3 Договору про ЄС. Ці цілі визначають законність нормативних актів ЄС і актів міждержавного співробітництва держав - членів ЄС. Крім того, "acquis Союзу" включає акти, що прийняті відповідно до розділу V "Загальні положення щодо зовнішньополітичної діяльності Союзу та спеціальні положення щодо внутрішньої політики та політики безпеки" Договору про ЄС. Згідно з цим розділом Договору про ЄС Європейська рада одностайно приймає рішення, наділені обов'язковою юридичною силою, "необхідні для визначення та здійснення цієї політики, на підставі спільних орієнтирів та стратегічних напрямів, що встановлені Європейською радою". Крім того, вважаємо, що "acquis Союзу" охоплює "м'яке право" ЄС (керівні принципи, кодекси поведінки тощо).

---

[1]Див.: C. Gialdino, "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995), С. 1096. C. Delcourt, "*The Acquis Communautaire:* Has the Concept Had Its Day?" 38 CML Rev, 829-870 (2001), С. 837, 869.
[2]Наприклад, стаття 2 Протоколу 21 Лісабонського договору.

В цій монографії пропонуємо під поняттям “acquis Союзу” розуміти або все те, чого було досягнуто у межах другої та третьої міжурядових опор ЄС до набрання чинності Лісабонського договору, або весь обсяг “acquis communautaire” після набрання чинності Лісабонського договору. Таким чином, в останньому випадку поняття “acquis communautaire” та «acquis Союзу» вживатимуться взаємозамінно.

1.4.4. “М’яке право” ЄС як частина “acquis communautaire”

“Acquis communautaire” включає “м’яке право”, що охоплює усі норми, правила поведінки, які не мають обов’язкової сили, але на розсуд інститутів ЄС, що їх видали, мають чи можуть мати певну юридичну силу[1]. Юридичну силу “м’якого права” ЄС у кожному конкретному випадку визначають відповідно до тлумачення Суду ЄС, який уважно вивчає зміст такого акту та його цілі[2]. У деяких випадках Суд ЄС визнавав за актами “м’якого права” ЄС юридичну силу[3]. “М’яке право” ЄС, яке потенційно має юридичну силу, може стати основою для введення в дію законодавства держав-членів щодо імплементації правил поведінки у різних сферах, розроблених ЄС. Крім того, у деяких випадках “м’яке право” ЄС може бути використане як джерело тлумачення законодавства ЄС.

1.4.4.1. Висновки

“М’яке право”» ЄС можна вважати частиною “acquis communautaire” у кожному індивідуальному випадку за позитивного аналізу його дійсної та потенційної юридичної сили Судом ЄС. Коли Суд ЄС робить висновок, що були наміри наділити юридичною силою положення “м’якого права” ЄС з боку інститутів ЄС, то це положення можна вважати таким, що має певну юридичну силу. Якщо такого наміру не було, акти “м’якого права” ЄС вважаються політичними заявами, не наділеними юридичною силою.

---

[1]K.C. Wellens, G.M. Borchardt, "Soft Law in European Community Law" 14 ELRev 267-321 (1989), С. 285. Автори виділяють наступні джерела «м’якого права» ЄС: 1) угоди між інститутами ЄС щодо співробітництва у різних сферах; 2) рекомендації, думки, прийняті інститутами ЄС відповідно до статті 288 ДФЄС; 3) висновки і резолюції інститутів ЄС та/або держав - членів ЄС; 4) опубліковані та неопубліковані декларації; 5) програми майбутніх політик та дій інститутів ЄС; 6) комюніке (прес-релізи, декларації, висновки) і заяви інститутів ЄС про результати офіційних зустрічей та візитів. Див.: Senden L., Soft Law in European Community Law (Oxford, Hart Publishing 2004).

[2]K.C. Wellens, G.M. Borchardt, "Soft Law in European Community Law" 14 ELRev 267-321 (1989), С. 285.

[3]Див., наприклад,: Справа 44/84, *Hurd v. Jones* [1986] 46 CMLR 2; 230/81, *Luxemburg v. Parliament* [1983] ECR 255; Справа 294/83, *"les Verts" v EuropeanParliament* [1986] ECR 1339; 34/86, *Council v. European Parliament* [1986] ECR 2155).

1.5. Зовнішня сфера застосування "acquis communautaire"

Поняття "acquis communautaire" і "acquis Союзу" все частіше застосовуються у зовнішній політиці ЄС. Наприклад, у Стратегії Європейської комісії "Назустріч розширеному Союзу" поняття "acquis communautaire" вжито лише один раз, тоді як поняття "acquis Союзу" та "acquis" як синоніми можна бачити по всьому тексту[1].

Можна видокремити два контексти застосування "acquis communautaire" у зовнішній політиці ЄС. У першому контексті інститути ЄС посилаються на так званий "критерій acquis" як невід'ємну частину копенгагенських критеріїв, виконання яких - обов'язкова передумова вступу держави-кандидата до ЄС. Замість "критерію acquis" вчені часто використовують схоже за змістом поняття "acquis вступу"[2]. У другому контексті багато угод ЄС з іншими країнами щодо асоціації, партнерства містять положення, у яких прямо чи опосередковано вжито "acquis communautaire". В цій монографії ми вживатимемо поняття "acquis вступу" для того, щоб відмежувати його від "acquis communautaire", яке використовують для зовнішніх угод ЄС.

1.5.1. "Acquis вступу"

Поняття "acquis вступу" - окрема правова та політична категорія, наділена особливим змістом та обсягом. "Acquis вступу" - невід'ємна частина копенгагенських критеріїв, зокрема останнього, який зобов'язує держави-кандидати "виконувати обов'язки, що випливають із членства, в тому числі дотримання цілей політичного, економічного та монетарного союзу". Зміст "acquis вступу" відповідає ідеї, яку висунула А. Вінер[3]. На її думку, acquis включає не лише нормативну спадщину у межах трьох опор ЄС, а й "реальні та потенційні права" і "політичні цілі установчих договорів" ЄС[4]. В результаті "acquis вступу" - це щось на зразок всього обсягу правової спадщини ЄС на момент вступу до ЄС держави-кандидата. "Acquis вступу" потенційно включає не лише правові норми, судові рішення, а й теперішні та навіть майбутні політичні рішення, які прийняті державами - членами ЄС в межах ЄС на момент

---

[1]"Назустріч розширеному Союзу" - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху вступу до ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries (COM (2002) 700 final).

[2]C. Delcourt, "The *Acquis Communautaire*: Has the Concept Had Its Day?" 38 CML Rev, 829-870 (2001), C. 837, 869. V. Muraviov, "The Acquis Communautaire as a Basis for the Community Legal Order", 4 (2) Miskolc Journal of International Law 38-45 (2007).

[3]A. Wiener, "The Embedded Acquis Communautaire: Transmission Belt and Prism of New Governance", 3 ELJ 294-315 (1998).

[4]Див.: Звіт Європейської комісії про прогрес Польщі на шляху до вступу до ЄС (COM (1998) 712 final of 17 Dec 1998). Тим не менш деякі офіційні документи використовують поняття "acquis communautaire" у сенсі первинного та вторинного права ЄС (COM (1998) 745 final of 11 Dec 1998).

вступу держави-кандидата. Крім того, держави - кандидати на вступ до ЄС повинні забезпечити ефективне застосування "acquis вступу" національними адміністративними та судовими органами.

Таким чином, обсяг поняття "acquis вступу" більш широкий, ніж поняття "acquis communautaire" у його внутрішній сфері застосування, оскільки копенгагенські критерії передбачають не лише ефективну імплементацію та застосування всього "acquis вступу" державами-кандидатами, а й визнання теперішніх та майбутніх політичних принципів та рішень ЄС.

На наш погляд, структурний склад "acquis вступу" має суттєві відмінності від "acquis communautaire" у внутрішній сфері його застосування. Наприклад, у статті 49 Договору про ЄС закріплений мінімальний обсяг "acquis вступу". Відповідно до статті 49 Договору про ЄС держави - кандидати на вступ до ЄС не зобов'язані імплементувати весь обсяг "acquis communautaire", проте зобов'язані виконати "політичні умови" вступу до ЄС. У статті 49 Договору про ЄС йдеться про те, що членство в ЄС відкрито для "будь-якої європейської країни, яка поважає цінності, перелічені у статті 2 (Договору про ЄС після набрання чинності Лісабонського договору), і бере на себе зобов'язання втілити їх у життя". Варто відзначити, що обсяг та зміст "acquis вступу" постійно розширюється. По-перше, після набрання чинності Лісабонського договору основним критерієм членства в ЄС стала "повага" держави-кандидата до спільних цінностей Союзу. Відповідно до статті 2 Договору про ЄС такими цінностями є "повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави та дотримання прав людини, в тому числі прав осіб, що належать до меншин". По-друге, відповідно до Лісабонського договору держави - кандидати на вступ до ЄС повинні не лише "поважати" спільні цінності ЄС, але й "просувати" їх[1]. З практичної точки зору це означає, що держави-кандидати повинні показати, що у своїй внутрішній та зовнішній політиці вони керуються спільними цінностями ЄС (наприклад, лібералізація національних ринків, захист прав людини, боротьба з тероризмом). По-третє, Лісабонський договір *de facto* формалізує та юридично закріплює копенгагенські критерії членства в ЄС, прийняті Європейською радою, оскільки інститути ЄС повинні "враховувати критерії членства, схвалені Європейською радою"[2]. Це положення наділяє Європейську раду більшими повноваженнями щодо перегляду змісту "acquis вступу" у будь-який час та відповідно до політичної, економічної та правової ситуації в ЄС, що постійно змінюється. Таким чином, Європейська рада перетворюється на

[1]Стаття 3 (5) Договору про ЄС.
[2]Стаття 49 (1) Договору про ЄС.

один із ключових інститутів ЄС у визначенні характеру та швидкості подальшого розширення ЄС.

Уявлення щодо більш точного обсягу "acquis вступу" можна отримати із актів вступу та доповнень до них, де обумовлюються зобов'язання кожної держави-кандидата перед вступом до ЄС[1]. Аналіз актів вступу свідчить, що "acquis вступу" - категорія динамічна, котру можна уявити у вигляді своєрідного зрізу тієї правової та політичної спадщини, якого досяг ЄС на момент вступу держави-кандидата до ЄС. Можна сказати, що "acquis вступу" Австрії, Швеції та Фінляндії до ЄС у 1994 році відрізняється від "acquis вступу" країн ЦСЄ у 2004 та 2007 роках. Більш того, навіть серед держав-кандидатів однієї "хвилі" вступу до ЄС обсяг "acquis вступу" відрізнявся у зв'язку з довгими переговорами та взаємними поступками між ЄС та країнами ЦСЄ.

Зміст та обсяг "acquis вступу" наповнюється вже на етапі підготовки до вступу до ЄС (англ. "pre-accession stage") держави-кандидата[2]. Як правило, на цьому етапі інститути ЄС не вимагають від держав-кандидатів імплементації всього обсягу "acquis вступу". Замість цього інститути ЄС спільно з уповноваженими органами держав-кандидатів видокремлюють середньострокові пріоритети для імплементації "acquis вступу" з метою якнайшвидшого виконання копенгагенських критеріїв. Ці середньострокові пріоритети обумовлюються та закріплюються в індивідуальному для кожної держави-кандидата документі під назвою "Партнерство з метою вступу" (англ. "Accession Partnership"), що видається Радою ЄС за пропозицією Європейської комісії[3]. На підставі "Партнерства з метою вступу" та щорічних звітів Європейської комісії щодо прогресу їх реалізації кожна держава-кандидат розробляє та приймає Національну програму з адаптації acquis (НПАА). Як правило, на етапі підготовки до вступу до ЄС перевага надається упорядкуванню національного законодавства держав-кандидатів відповідно до "acquis внутрішнього ринку Союзу". Наприклад, Біла книга "Підготовка асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС" (далі - Біла книга зі зближення законодавства) виокремлює пріоритетні сфери законодавства ЄС

[1]Див., наприклад: Загальна декларація зовнішньої політики та політики безпеки (O.J. 1994 C 241/381), яка додається до актів вступу Австрії, Швеції, Фінляндії та Норвегії до ЄС. У ній йдеться про те, що сторони погодилися імплементувати "acquis communautaire" у тому вигляді, у якому він існує щодо дійсних держав - членів ЄС. Це включає у себе зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів ЄС.
[2]Етап підготовки країн ЦСЄ до вступу до ЄС складався з наступних стадій: 1) імплементація договорів про асоціацію; 2) надання інститутами ЄС фінансової допомоги на реформи у країнах ЦСЄ на підставі програми Phare; 3) адаптація законодавства країн ЦСЄ до законодавства ЄС, яке регулює функціонування внутрішнього ринку ЄС; 4) здійснення постійного діалогу між керівниками держав-кандидатів та інститутами ЄС; 5) поступове залучення держав ЦСЄ до участі у різних програмах ЄС. Див.: P. Nicolaides / S. R. Boean / F. Bellon / P. Pezaros, *A Guide to the Enlargement of the European Union (ii). AReview of the Process, Negotiations, Policy Reforms and Enforcement Capacity,* (Maastricht, European Institute of Public Administration. 1999), С. 47.
[3]Регламент 622/98 (O.J. 1998 L 85).

(законодавство, що забезпечує функціонування внутрішнього ринку ЄС), які підлягають імплементації країнами ЦСЄ[1]. В Плані Дій 2000 (англ. "Agenda 2000") наголошується, що "нові держави - члени ЄС повинні імплементувати в національне законодавство та забезпечити ефективне застосування acquis після вступу до ЄС, зокрема, заходи щодо участі у внутрішньому ринку ЄС повинні вживатися у першочерговому порядку". Зміст "acquis вступу" на етапі підготовки до вступу до ЄС не завжди однаковий для всіх держав-членів та може відрізнятися залежно від готовності держав-кандидатів імплементувати "acquis вступу" у національне законодавство. Таким чином, можна говорити про можливість для держав-кандидатів визначати (в основному, шляхом дипломатичних переговорів) національні пріоритети імплементації елементів "acquis вступу" на етапі підготовки до вступу до ЄС. Для цього перед початком етапу підготовки до вступу до ЄС інститути ЄС здійснюють аналіз економічної, політичної та правової готовності кожної держави-кандидата до взяття на себе зобов'язань, які випливають із членства у ЄС. Можливо, за результатами такого аналізу інститути ЄС виділять такі національні особливості держави-кандидата, які можуть бути основою для виключення чи додавання певних елементів до змісту "acquis вступу" держави-кандидата. У свою чергу, держава-кандидат намагається обстоювати власні пріоритети імплементації "acquis вступу", виходячи із національних інтересів.

Метою етапу підготовки до вступу до ЄС є підготовка держави-кандидата до імплементації всього обсягу "acquis вступу", який можна розділити на понад 30 секторів[2]. Щодо змісту кожного сектору "acquis вступу" інститути ЄС та уповноважені представники держави-кандидата ведуть переговори. Результати цих переговорів - елементи "acquis вступу" - юридично закріплюються в Актах вступу - договорах між державами - членами ЄС та державою-кандидатом, які мають однакову силу з установчими договорами ЄС. Акти вступу повинні бути ратифіковані всіма державами - членами ЄС. Як свідчить практика, обсяг "acquis вступу" має тенденцію постійно збільшуватися разом з кожною наступною хвилею

---

[1]Біла книга "Підготовка асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС" (COM (95) 163). Див.: Вишняков О.К. Про концепцію "Білої книги" з правової адаптації: Україна - Європейський Союз / систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. - С. 282 - 286.

[2]На момент написання цієї книги "acquis вступу" складався із наступних розділів: 1) свобода руху товарів; 2) свобода руху людей; 3) свобода руху капіталу; 4) свобода руху послуг; 5) конкурентна політика; 6) сільське господарство; 7) рибальство; 8) транспортна політика; 9) оподаткування; 10) економічний та валютний союз; 11) статистика; 12) право компаній; 13) соціальна політика; 14) енергетика; 15) промислова політика; 16) середній та малий бізнес; 17) наука та дослідження; 18) освіта та професійне навчання; 19) телекомунікації та інформаційні системи; 20) культура та аудіовізуальний сектор; 21) регіональна політика; 22) навколишнє середовище; 23) охорона здоров'я та захист прав споживачів; 24) співробітництво поліції та судових органів у кримінально-правовій сфері; 25) митний союз; 26) зовнішні відносини; 27) загальна зовнішня політика та політика безпеки; 28) фінансовий контроль; 29) бюджет; 30) інститути ЄС; 31) інше.

розширення ЄС. В цілому, можна виділити наступні елементи, які присутні в «acquis вступу» протягом останніх десятиліть.

1. Держави-кандидати повинні імплементувати "базовий acquis", включаючи установчі договори ЄС, доповнення та додатки до них на момент вступу до ЄС держави-кандидата. Нормативні акти, видані інститутами ЄС (регламенти, директиви, рішення, думки), є обов'язковими для держави-кандидата відповідно до умов, що викладені в Акті вступу. "Судовий acquis" (практика судових органів ЄС) повинен бути імплементований державами-кандидатами, оскільки він становить частину "базового acquis" і закріплює основні принципи та основи правової системи ЄС[1]. Імплементація принципів права ЄС, які були напрацьовані судовою практикою органів ЄС, є необхідною умовою членства у ЄС. Нездатність держави-кандидата імплементувати "судовий acquis" до моменту членства у ЄС може загрожувати єдності та цілісності всієї правової системи ЄС.

2. "Acquis Союзу", який включає зміст, принципи та політичні цілі установчих договорів ЄС, повинен бути імплементований державами-кандидатами у повному обсязі. Це означає, що одразу після вступу до ЄС нові держави-члени повинні брати участь у Спільній зовнішній політиці та політиці безпеки (СЗППБ) та у всіх інших політиках ЄС. В сфері Політики співробітництва поліцій та судових органів у кримінально-правовій сфері (СПСОКПС) держави-кандидати повинні приєднатися та ратифікувати міжнародні конференції та договори, які необхідні для досягнення цілей СПСОКПС. Як доводить практика, держави-кандидати можуть бути зобов'язані приєднатися і до ще не чинних міжнародних актів або імплементувати законопроекти інститутів ЄС, які ще не набрали чинності. Більш того держави-кандидати повинні вжити необхідних адміністративних заходів, подібних до тих, що діють в державах - членах ЄС, для того, щоб взяти участь у СПСОКПС[2].

3. "Acquis вступу" включає угоди, укладені між державами - членами ЄС, які забезпечують функціонування ЄС[3]. Держави-кандидати повинні приєднатися до конвенцій, укладених відповідно до статті 218 ДФЄС, а також до протоколів про тлумачення цих конвенцій, виданих Судом ЄС[4].

[1] В Білій книзі "Підготовка асоційованих ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС" судова практика Суду ЄС кваліфікується як частина "acquis вступу".

[2] Див. Спільну декларацію Європейської ради про спільну зовнішню політику і політику безпеки від 24 червня 1994 року (O.J. 1994 C 241/381). Див. також Декларацію щодо застосування новими державами - членами ЄС статей 3 та 4 Акту про вступ (O.J. 1994 C 241/398).

[3]Стаття 4 (1) Декларації щодо застосування новими державами - членами ЄС статей 3 та 4 Акту про вступ (O.J. 1994 C 241/398).

[4]Див.: Там само, стаття 4 (2).

4. Держави-члени повинні приєднатися до зовнішніх угод ЄС (укладених на підставі змішаної компетенції ЄС та держав-членів) з іншими країнами та міжнародними організаціями[1], в тому числі рішень спільних інститутів, що діють в межах цих угод. Зовнішні угоди ЄС, укладені на підставі виняткової компетенції ЄС, мають обов'язкову юридичну силу для держав-членів з моменту їх вступу до ЄС. Щодо зовнішніх угод, укладених на підставі змішаної компетенції ЄС та держав - членів ЄС, нові держави - члени ЄС "роблять все можливе, щоб приєднатися" до них згідно з умовами відповідних актів вступу та національного конституційного законодавства держав-кандидатів[2]. Нові держави - члени ЄС повинні зробити усе необхідне для того, щоб взяти на себе зобов'язання членства у міжнародних організаціях, учасниками яких є і держави - члени ЄС[3]. Більш того, нові держави - члени ЄС повинні "зробити все можливе", щоб ліквідувати невідповідність їх міжнародних зобов'язань та зобов'язань, що випливають зі членства в ЄС[4]. Акти вступу передбачають, що нові держави - члени ЄС "вживуть усіх можливих заходів для приєднання" до всіх угод, які укладені державами - членами ЄС з метою забезпечення функціонування ЄС[5]. У цьому випадку "acquis вступу" включає конвенції та угоди, невіддільні від цілей установчих договорів ЄС та які укладені відповідно до статті 218 ДФЄС (в тому числі й протоколи про тлумачення цих конвенцій Судом ЄС)[6]. Більш того, Європейська комісія постійно акцентує на необхідності для держав-кандидатів ратифікувати міжнародні та регіональні конвенції, які стосуються функціонування внутрішнього ринку ЄС та мають на меті встановлення єдиного режиму правового регулювання внутрішнього ринку ЄС на території всього ЄС. Наприклад, в щорічних звітах Європейської комісії про прогрес держав-кандидатів на шляху до вступу до ЄС Європейська комісія рекомендує державам-кандидатам долучитися до таких міжнародних документів, як Конвенція про цивільні аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року та Римська конвенція про право у контрактних зобов'язаннях 1980 року[7]. Оскільки ЄКПЛ визнана частиною "acquis communautaire", то держави-члени повинні приєднатися до різних конвенцій Ради Європи в сфері захисту прав людини, які прямо чи опосередковано

---

[1]Див.: Стаття 4 (1) Декларації щодо застосування новими державами - членами ЄС статей 3 та 4 Акту про вступ (O.J. 1994 C 241/398).
[2]Див.: Там само, стаття 5 (2).
[3]Див.: Там само, стаття 5 (4).
[4]Див.: Там само, стаття 6.
[5]Див.: Там само, стаття 4 (1).
[6]Наприклад, Брюсельська конвенція з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних та торговельних спорів 1968 року (O.J. 1972 L 299/32).
[7]Наприклад, Щорічний звіт Європейської комісії за 2002 рік "Про прогрес Болгарії на шляху до вступу до ЄС" (COM (2002) 700 final).

стосуються цілей ЄС[1]. Крім того, ЄС може зобов'язати державу-кандидата вступити у певну міжнародну організацію (наприклад, СОТ), підвищити рівень співробітництва з певною міжнародною організацією (Організація Північноатлантичного договору (НАТО), Рада Європи, Європейська патентна організація) або навіть з сукупністю організацій (Міжнародна організація аудиторських установ, Лісабонське Європейське моніторингове агентство з наркотичних засобів).

5. Держави-члени повинні приєднатися і до "політичного acquis ЄС" з метою досягнення "ще більш тісного союзу між народами Європи"[2]. Під приєднанням до "політичного acquis ЄС" мається на увазі, що нові держави - члени ЄС повинні "взяти на себе такі самі зобов'язання"[3], що й держави - члени ЄС, які виникають у процесі політичної інтеграції в Європі, яка і досі триває. По-перше, нові держави - члени ЄС повинні приєднатися до рішень та угод, прийнятих представниками урядів держав-членів в Раді ЄС. "Політичний acquis ЄС" включає і рішення та угоди представників держав - членів ЄС, які не мають юридичної сили[4]. По-друге, нові держави - члени ЄС повинні дотримуватись та імплементувати принципи та рекомендації декларацій, резолюцій та інших документів та рішень Європейської ради та Ради ЄС, які були прийняті за умов спільної згоди представників держав - членів ЄС[5].

6. "Acquis вступу" включає і "м'яке право" ЄС[6], яке охоплює положення, що не мають юридичної сили чи не прийняті, але передбачають наявність певного правового ефекту. Тим не менш ці положення повинні бути спрямовані на досягнення цілей установчих договорів ЄС та/або на забезпечення політичних та ще не формалізованих домовленостей між державами - членами ЄС.

Обсяг "acquis вступу" може відрізнятися для кожної держави-кандидата, що свідчить про її політичну "вагу" під час ведення переговорів про членство в ЄС. Формально, кожна нова держава - член ЄС повинна імплементувати "acquis communautaire" у повному обсязі без винятків на момент вступу до ЄС. Тим не менш ЄС може погодитись на надання постійних чи тимчасових винятків із "acquis вступу" окремої держави-кандидата за умови спільної згоди

---

[1]Наприклад, такі конвенції, як Конвенція Ради Європи про кримінальне право, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, Конвенція Ради Європи про недопущення катувань, Конвенція Ради Європи про недопущення всіх форм расової дискримінації.
[2]Стаття 1 Договору про ЄС.
[3]Бюлетень ЄЕС, 1961, 7-8, 41.
[4]Більш детально про "м'яке право" ЄС див. підрозділ 1.4.4 цього розділу.
[5]Стаття 4 (3) Акту вступу Австрії, Фінляндії та Швеції в ЄС (O.J. 1994 C 241/22).
[6]K.C. Wellens, G.M. Borchardt, "Soft Law in European Community Law" 14 ELRev 267-321 (1989), C. 285.

держав - членів ЄС у ході переговорів про вступ до ЄС[1]. Як правило, ЄС йде на надання винятків із “acquis вступу” лише у тому випадку, коли вони не порушують функціонування фундаментальних принципів установчих договорів ЄС. Такі винятки повинні бути обґрунтовані крайньою необхідністю захисту суттєвих преференцій чи пільг у державах-кандидатах (наприклад, у сфері сільського господарства чи навколишнього середовища) чи захищати суттєві економічні чи соціальні інтереси держави-кандидата (наприклад, права на рибальство, доступ до нафтових запасів, монополія на продаж алкоголю)[2]. Наприклад, Швеція отримала право на виготовлення та продаж традиційного тютюну (англ. “moist tobacco”), який заборонено продавати у інших країнах - членах ЄС. Фінляндія зберегла пільги для корінного населення народності саамі (особливий статус території випасу оленів) та особливий режим деяких автономних регіонів (архіпелаг Шпіцберген, Аландські острови). У ході переговорів про вступ до ЄС нові держави - члени ЄС прагнуть отримати перехідний період у лібералізації доступу громадян ЄС до ринку нерухомості, сільськогосподарських земель та лісів на території нових держав-членів[3]. Наприклад, Австрія, Швеція та Фінляндія домоглись 209 видів винятків із “acquis вступу” на термін від одного до десяти років, в основному - у сфері оподаткування. Для постійних винятків із “acquis вступу” не передбачено жодного обмеження в часі, крім випадків, коли Європейська комісія вважатиме, що такі винятки більше не є обґрунтованими, особливо в контексті добросовісної конкуренції у ЄС. Держави - члени ЄС повинні тлумачити винятки із “acquis вступу” “з урахуванням основ та системи ЄС, як це визначено (установчими договорами ЄС)”[4] і “з метою досягнення цілей Договору про ЄС та застосування його правил”[5].

Винятки із “acquis вступу” можуть передбачати право держав-кандидатів на збереження національних стандартів якості продуктів та охорони здоров’я, які перевищують загальноєвропейські вимоги. Такі стандарти можуть бути збережені на певний період часу з метою перегляду та підвищення подібних стандартів державами - членами ЄС. Більш того, винятки із “acquis вступу” можуть включати розширене тлумачення деяких положень права

---

[1]Стаття 2 Акту вступу Австрії, Фінляндії та Швеції в ЄС (O.J. 1994 C 241/22). “Назустріч розширеному Союзу” - Стратегія та Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу до ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries (COM (2002) 700 final).

[2]P. Nicolaides / S.R. Boean / F. Bellon / P. Pezaros, *A Guide to the Enlargement of the European Union (ii). A Review of the Process, Negotiations, Policy Reforms and Enforcement Capacity,* (Maastricht, European Institute of Public Administration. 1999), С. 38.

[3]Наприклад, Польща домоглась дванадцятирічного перехідного періоду щодо доступу громадян ЄС до ринку нерухомості, сільськогосподарських земель та лісів. Інші країни ЦСЄ отримали перехідний період від семи до п’яти років.

[4]Справа 231/78, *Commission v. United Kingdom,* [1979] ECR 1447.

[5]Об’єднані справи 194 і 241/85, *Commission v. Greece* [988] ECR 1037.

ЄС новими державами-членами. Наприклад, Австрії було дозволено застосовувати власне тлумачення статті 28 (2) Шостої Директиви 77/388 (про податок на додану вартість) до моменту остаточного тлумачення цієї директиви Судом ЄС. Крім того, було встановлено, що остаточне тлумачення та застосування окремих положень "acquis communautaire" може бути відкладено до завершення наукових досліджень (поповнення рибних запасів у Норвегії чи розмір забруднення навколишнього середовища через транзит вантажних автомобілів через Австрію). Застосування "acquis communautaire" може бути обмеженим географічно щодо певних держав - членів ЄС. Досі "acquis communautaire" не діє у повному обсязі на архіпелазі Шпіцберген, який наділений особливим міжнародним статусом[1], а також на Аландських островах і в районі проживання народності саамі у Скандинавії.

Постійні або тимчасові винятки із "acquis вступу" у Актах вступу зазвичай збалансовані положеннями про заходи економічного захисту з боку ЄС (англ. "economic safeguard clause"). Відповідно до таких положень Європейська комісія та держави - члени ЄС можуть вживати "необхідних захисних заходів" у випадках, коли вступ нових держав – членів спричиняє серйозне погіршення економічної ситуації у державах - членах ЄС[2] (величезний наплив товарів та дешевої робочої сили). Річні захисні заходи були обумовлені і в Актах вступу Австрії, Швеції та Фінляндії. Під час наступного розширення тривалість захисних заходів збільшилась до трьох років з можливістю збільшення строку в подальшому[3]. На думку К. Хілліона, "економічні захисні заходи" є чужими для природи ЄС. Він вважає, що "економічні захисні заходи" підривають базові принципи внутрішнього ринку ЄС[4].

Винятки із "acquis вступу" та заходи економічного захисту є невід'ємною частиною "acquis вступу" кожної нової держави - члена ЄС. Сьогодні, незважаючи на вимоги, що "acquis ЄС повинен бути застосований щодо нових держав - членів ЄС на тих самих підставах, що і для старих держав - членів ЄС"[5], ще жодна з нових держав - членів ЄС не погодилася імплементувати "acquis communautaire" у повному обсязі, в якому він існує на момент вступу. Як свідчить практика ведення переговорів про вступ до ЄС, будь-яка держава-

[1]Тимченко Л.Д. Шпіцберген: історія і сучасність. Міжнародно-правовий аспект. - Харків, 1992. - 304 с.

[2]Стаття 3.4 "Назустріч розширеному Союзу" - Стратегія та Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу до ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries (COM (2002) 700 final, стаття 3.4).

[3]Стаття 152 Акта вступу Австрії, Фінляндії та Швеції в ЄС (O.J. 1994 C 241/22).

[4]C. Hillion, "The European Union is Dead. Long Live the European Union… A Commentary on the Treaty of Accession 2003", 29 (5) ELRev. 583-612 (2004).

[5]"Назустріч розширеному Союзу" - Стратегія та Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу до ЄС держав-кандидатів ("Towards the Enlarged Union" - Strategy Paper and Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries (COM (2002) 700 final), стаття 3.4, параграф 32 (3).

кандидат може домогтися отримання винятків із “acquis вступу” у випадку необхідності захисту національних економічних та соціальних інтересів.

Для того, щоб досягнути копенгагенських критеріїв, держави-кандидати повинні не лише імплементувати “acquis communautaire”, але й забезпечити його ефективне застосування у своїх правових системах. На важливості цієї вимоги для вступу до ЄС вже не вперше акцентується у рішеннях Європейської ради. Наприклад, Європейська рада на саміті в м. Фієра у 2000 році відзначила, що “прогрес у переговорах щодо вступу до ЄС залежить від інкорпорації державами-кандидатами acquis у їх національне законодавство, а особливо від їх здатності ефективно імплементувати та застосовувати acquis”. Європейська рада на саміті в м. Гетеборзі у 2001 році підтвердила, що державам-кандидатам необхідно приділяти особливу увагу належному функціонуванню національних адміністративної, судової та цивільної систем відповідно до стандартів ЄС. У Білій книзі зі зближення законодавства йдеться про те, що держави-кандидати повинні не лише імплементувати “потрібне” законодавство, але й створювати структури, які здатні його належно застосовувати у національних правових системах[1].

Виникає питання - яким чином інститути ЄС можуть визначити ступінь ефективності імплементації “acquis communautaire” у національні правові системи держав-кандидатів? Загальний огляд документів, виданих інститутами ЄС щодо питань підготовки до вступу держав-кандидатів, дає змогу визначити наступні показники, які найчастіше використовують як індикатори ефективності імплементації “acquis вступу”: а) держави-кандидати повинні вжити всіх можливих заходів, щоб їх національні адміністративні та судові системи функціонували відповідно до міжнародних стандартів верховенства права та правосуддя; б) держави-кандидати повинні забезпечити підвищення кваліфікації державних службовців для того, щоб вони могли ефективно застосовувати “acquis вступу” у своїй діяльності; в) держави-кандидати повинні забезпечити діяльність наглядових та регуляторних інститутів, відповідальних за імплементацію “acquis вступу”; г) такі установи держав-кандидатів, як центральний банк, верховний суд, ревізійне управління повинні бути наділені абсолютною незалежністю у своїй діяльності; ґ) національне законодавство держав-членів повинне бути впорядковане відповідно до законодавства ЄС, що регулює функціонування внутрішнього ринку ЄС; д) держави-кандидати повинні вживати заходів щодо запобігання корупції; е) правоохоронні органи та митні служби держави-кандидата повинні бути обладнані сучасним

[1] Стаття 2.20 Білої книги “Підготовка асоційованих держав ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС” (COM (95) 163).

комп’ютерним устаткуванням та доступом до міжнародних інформаційних систем; є) комп’ютеризація повинна проникнути на всі рівні всіх гілок влади держав-кандидатів, в тому числі забезпечуватися доступ до баз даних ЄС; ж) всі групи громадянського суспільства держав-кандидатів (органи місцевої влади, представники бізнесу та професійних організацій) повинні мати можливість взяти участь у ефективному застосуванні “acquis вступу”[1].

В цілому, можна зробити висновок, що “acquis вступу” - динамічне поняття, яке ширше за обсягом, ніж поняття “acquis communautaire” у внутрішній сфері його застосування. До “acquis вступу” входить “базовий acquis” та нормативний “acquis communautaire”, зміст яких визначається у ході переговорів щодо вступу до ЄС та нормативно закріплюється у Актах про вступ. Визначальною відмінністю “acquis вступу” є те, що це поняття, крім елементів нормативного характеру, також включає різні політичні акти та дії, що не мають юридичної сили. Держави-кандидати повинні приєднатися до таких актів політичного характеру до вступу до ЄС для того, щоб брати участь у майбутніх ініціативах політичної інтеграції всередині ЄС. Ефективна імплементація та застосування “acquis вступу” не матиме успіху без ефективного функціонування виконавчої та судової систем держав-кандидатів. Таким чином, можна зробити висновок, що в розумінні інститутів ЄС обсяг поняття “acquis вступу” включає не лише норми права ЄС та практику його застосування, а й також належне функціонування національних політичної, правової та економічної системи держав-кандидатів відповідно до міжнародних та європейських стандартів, що були обумовлені у копенгагенських критеріях. В контексті транспозиції права “acquis вступу” можна охарактеризувати як “миттєвий кадр” досягнень ЄС на момент вступу конкретної держави-кандидата до ЄС. Крім того, важливою особливістю “acquis вступу” є те, що його зміст може відображати результати переговорів між інститутами ЄС та державою-кандидатом про вступ до ЄС. Таким чином, кожен новий член ЄС досягає формалізації в актах вступу індивідуального “acquis вступу” з індивідуальними постійними та тимчасовими винятками, а також захисними заходами, які ЄС може застосувати з метою захисту власних національних інтересів.

[1]Див.: “Досягаючи успіху в розширенні ЄС” - Стратегія та Доповідь Європейської комісії з прогресу на шляху до вступу до ЄС держав-кандидатів ("Making a success of enlargement" - Strategy Paper and Report of the Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries) (COM (2001) 700 final).

1.5.2. Інші форми "acquis communautaire" у зовнішній сфері застосування

1.5.2.1. "Acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС

Не всі держави мають на меті вступ до ЄС, і, відповідно, не всі зовнішні угоди ЄС передбачають можливість отримання членства у ЄС іншими державами. Тим не менш більшість зовнішніх угод ЄС про асоціацію чи партнерство містять так звані "положення про зближення законодавства", у яких містяться посилання на "acquis". Обсяг "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС неоднаковий та змінюється залежно від мети угоди. Наприклад, обсяг "acquis communautaire" в Угоді Котону (англ. "Cotonou Agreement") між ЄС та країнами Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону (АКТ) відрізняється від обсягу "acquis communautaire" в Угоді про Європейський економічний простір (ЄЕП) (англ. "EEA Agreement"), який, у свою чергу, відрізняється від Угоди про партнерство та співробітництво з пострадянськими країнами (УПС). Інакше кажучи, обсяг "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС не ідентичний "acquis communautaire" ЄС у внутрішній сфері його застосування. Обсяг "acquis communautaire" у межах окремої зовнішньої угоди ЄС включає сукупність всіх правових актів, що були видані спільними інститутами, що були утворені цими угодами (Рада асоціацій, Спільні комітети та суди - такі як, наприклад, Суд Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Крім того, обсяг "acquis communautaire" у зовнішніх відносинах ЄС включає релевантний "acquis" (тобто "acquis communautaire", що охоплюється окремою внутрішньою угодою ЄС). Релевантний "acquis" повинен відповідати цілям цієї зовнішньої угоди ЄС та "acquis міжнародного права" (конвенції, договори, рішення міжнародних організацій), які обумовлені у цій зовнішній угоді ЄС (не завжди діють щодо держав - членів ЄС). Обсяг "acquis communautaire" в контексті окремих зовнішніх угод ЄС буде розглянуто у подальших главах цієї книги.

Наприклад, мета створення митного союзу між ЄС та Туреччиною мала наслідком необхідність імплементації Туреччиною "acquis communautaire" у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Митний союз, передбачений договором про асоціацію між ЄС та Туреччиною (Анкарська угода)[1], було створено шляхом рішень спільних інститутів асоціації ЄС та Туреччини (Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини[2]; Рішення 1/96 Ради

[1] O.J. 1973 C 113/2.

[2] O.J. 1996 L 35/1.

асоціації ЄС та Туреччини[1]; Рішення 2/97 Ради асоціації ЄС та Туреччини[2]). Ці рішення достатньо чітко визначають зміст релевантного “acquis communautaire”, який Туреччина повинна імплементувати для створення митного союзу з ЄС.

Рішення Ради асоціації ЄС та Туреччини зобов’язали Туреччину приєднатися до Спільної торговельної політики (СТП) (англ. “Common Commercial Policy”) ЄС та імплементувати “acquis communautaire” у сфері митного права[3]. Крім того, Туреччина взяла на себе зобов’язання щодо “зближення з преференціальним митним режимом ЄС”[4] та застосування “комерційної політики, що ідентична тій, яка існує в ЄС, крім торгівлі текстилем”[5]. Туреччина зобов’язалась імплементувати релевантний “acquis communautaire” щодо усунення технічних бар’єрів у торгівлі з ЄС та добросовісній конкуренції з підприємствами з ЄС[6]. У сфері конкуренції Туреччина зробила можливим застосування принципів релевантного “acquis” та релевантної судової практики ЄС[7]. Туреччина імплементувала релевантне “м’яке право” ЄС (рамкові програми та інструкції (англ. “frameworks and guidelines”) у сфері державної допомоги текстильному сектору[8]. У рішеннях спільних органів асоціації між ЄС та Туреччиною зазначено, що митний союз ефективно функціонуватиме лише у випадку, якщо Туреччина забезпечить належну охорону прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності на тому рівні, який існує у ЄС[9]. Крім того, Туреччина взяла на себе м’які зобов’язання щодо зближення національного законодавства з “acquis communautaire” у сферах стандартизації, метрології, контролю якості, сертифікації[10] та сільськогосподарської політики[11].

Туреччина зобов’язана тлумачити положення Рішення 1/95, котрі ідентичні за змістом відповідним положенням права судової практики ЄС[12], відповідно до цілей та принципів

[1]O.J. 1996 L 200/14.

[2]O.J. 1997 L 191/1.

[3] Стаття 28 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[4] Стаття 13 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[5] Стаття 12 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[6] Стаття 39 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[7] Стаття 39 (2) (а) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[8] Стаття 39 (2) (с) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[9] Стаття 2 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[10] Стаття 8 (4) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[11] Стаття 25 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

[12] Стаття 66 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини.

права ЄС. Також Туреччина повинна була забезпечити (протягом першого року після набуття чинності митного союзу) застосування у своїй правовій системі принципів права судової практики ЄС[1].

Навпаки, обсяг "acquis communautaire" в УПС та в Угоді Котону значно відрізняється від обсягу "acquis communautaire", що застосовується у рамках асоціації між ЄС та Туреччиною. Досягнення цілей УПС та Угоди Котону тягне імплементацію певного обсягу "acquis communautaire" сторонами цих угод. Цілі УПС не передбачають перспективи членства у ЄС. Як наслідок, УПС не передбачають імплементацію повного обсягу "acquis communautaire" в правові системи пострадянських країн, але надають перевагу імплементації та застосуванню "acquis міжнародного права" у сфері забезпечення демократичних свобод і прав людини. Принципи вільної торгівлі, взаємності, добросовісної конкуренції - необхідні умови досягнення цілей УПС. Застосування режиму найбільшого сприяння та Спільної системи преференцій (ССП)[2] значним чином лібералізувало взаємну торгівлю товарами між ЄС та пострадянськими країнами. УПС передбачають, що юридичні особи із пострадянських країн не повинні піддаватися несправедливій дискримінації під час доступу на внутрішній ринок ЄС. ССП містять положення щодо необхідності зближення законодавства пострадянських країн із законодавством ЄС, а також - незважаючи на те, що більшість пострадянських країн не є членами Світової організації торгівлі (СОТ) - застосування правил СОТ у торговельних відносинах між сторонами ССП.

Цілі Угоди Котону передбачають необхідність для країн АКТ дотримуватися принципів політики ЄС щодо підтримки розвитку третіх країн (англ. "EU development policy"). Як наслідок, в Угоді Котону не міститься прямих посилань на релевантний "acquis communautaire", а надається пріоритет заходам щодо збереження миру та запобіганню конфліктам у країнах АКТ. У тексті Угоди Котону міститься багато посилань на "acquis міжнародного права". Він включає майже всі регіональні та міжнародні конвенції щодо захисту фундаментальних прав людини. Лібералізація торгівлі товарами та послугами між ЄС та країнами АКТ повинна бути здійснена відповідно до правил СОТ, Міжнародної митної організації (ММО) та основних конвенцій у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Це

[1] Відповідно до статті 42 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС та Туреччини остання взяла на себе зобов'язання щодо застосування судової практики інститутів ЄС, яка виникла після підписання Анкарської угоди.

[2] Спільна система преференцій була створена у 1968 році з ініціативи Конференції ООН з торгівлі та розвитку. ССПпередбачає надання розвиненими індустріальними країнами торговельних преференцій для країн, які розвиваються. ЄЕС вперше застосувавССП у 1971 році. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://europa.eu.int/comm/trade/ issues/global/gsp/index_en.htm

свідчить про цілі зовнішньої політики ЄС - сприяти створенню в країнах АКТ конкурентного та ринкового середовища, яке, якщо не ідентичне, то принаймні подібне ЄС.

1.5.2.2. Обсяг "acquis communautaire" у положеннях про зближення законодавства у зовнішніх угодах ЄС

Велика кількість зовнішніх угод ЄС з третіми країнами містить так звані "положення про зближення законодавства" (англ. "approximation clause"). Такі положення передбачають "м'які зобов'язання" третіх країн щодо зближення національного законодавства з пріоритетними сферами законодавства ЄС. Треті країни, які бажають підвищити рівень співробітництва з ЄС, починають процедуру "добровільної гармонізації" (англ. "voluntary harmonization") національного законодавства з правом ЄС. Потрібно також враховувати, що треті країни - сторони зовнішніх угод ЄС - не беруть участі у прийнятті норм, які є предметом зближення їх національного законодавства із правом ЄС[1]. Проте інша держава може уникнути "сліпої" рецепції всього обсягу "acquis communautaire", вживши заходів щодо зближення національного законодавства із правом ЄС відповідно до цілей та завдань договору про партнерство чи асоціацію та національних пріоритетів зближення законодавства. Інакше кажучи, цілі таких угод не мають наслідком необхідності зближувати, наприклад, національне корпоративне законодавство, з "acquis communautaire" у сфері корпоративного права ЄС. Замість цього інша держава може надати перевагу подоланню всіх бар'єрів, які перешкоджають національному режиму компаній, їх відділень та філій держав - членів ЄС на власній території. Такий зважений підхід до зближення повністю відповідає цілям таких угод, як УПС, тобто простого "економічного співробітництва" між сторонами угоди.

1.5.2.3. Секторальний аналіз "acquis communautaire"

В установчих договорах ЄС можна знайти посилання на "acquis communautaire", який регулює окремі політики ЄС. Наприклад, це "Шенгенський acquis" або "соціальний acquis"[2]. В документах Європейської комісії йдеться про те, що кожна сфера "acquis вступу" наділена специфічним "секторальним acquis". Як наслідок, можна говорити про те, що обсяг поняття "acquis communautaire" включає численні "секторальні acquis", як, наприклад, "транспортний

---

[1]Див.: A. Evans, "Voluntary Harmonization in Integration between the European Community and Eastern Europe" 22 ELRev 201-220 (1997). P.-C. Müller- Graff, "The Legal Framework for the Enlargement of the Internal Market to Central and Eastern Europe" 6 (2) MJICL 190-210 (1999).

[2] Протокол № 2 про включення "Шенгенського acquis" до Договору ЄС.

acquis” чи “acquis навколишнього середовища”. Зміст “секторального acquis” охоплює всю сукупність правових норм, принципів та цінностей у межах певної політики ЄС чи виду діяльності ЄС. Досі поняття “секторального acquis” не має чіткого наукового чи практичного визначення. Тим не менш Європейська комісія вже застосовує поняття “секторального acquis” в іншому значенні, ніж “acquis вступу”. Європейська комісія наголошує, що “зближення із законодавством внутрішнього ринку ЄС відрізняється від імплементації всього обсягу acquis communautaire”[1]. Це означає, що “секторальний acquis” значно менший за своїм обсягом та змістом, ніж “acquis вступу”. У свою чергу поняття “секторальний acquis” більш широке, ніж “секторальне” законодавство ЄС. “Секторальний acquis” включає: 1) норми ЄС, що мають обов’язкову силу, та рекомендаційні норми; 2) політичні принципи та судові рішення, які регулюють відносини в межах певного сектору чи галузі права ЄС. Більш того, “секторальний acquis” включає дійсні та можливі права, що випливають із установчих договорів та інших конституційних документів ЄС. Більш детальний аналіз “секторального acquis” буде зроблено у наступних главах цієї монографії.

1.6. Підсумок

“Acquis communautaire” - динамічне та комплексне поняття, яке активно застосовують у внутрішніх та зовнішніх сферах діяльності ЄС. Визначальною ознакою поняття “acquis communautaire” є те, що його обсяг та зміст змінюються відповідно до цілей його застосування. З цією метою у першій главі було проаналізовано обсяг та зміст поняття “acquis communautaire” у внутрішній та зовнішній сферах його застосування інститутами ЄС.

У першій частині глави було розглянуто історію розвитку поняття “acquis communautaire” та вивчено різні думки учених та спеціалістів щодо сучасних тенденцій визначення “acquis communautaire” як самостійного правового та міждисциплінарного поняття. У другій частині першої глави були досліджені основні елементи та характеристики “acquis communautaire” у внутрішній та зовнішній сферах його застосування.

Можна зробити декілька висновків. По-перше, обсяг та зміст “acquis communautaire” може змінюватися залежно від мети застосування цього поняття інститутами ЄС. Наприклад, у внутрішній сфері застосування “acquis communautaire” інститути ЄС мають на меті розвиток ЄС на підставі його політичної, правової, економічної та культурної спадщини. Навпаки, у зовнішній сфері застосування “acquis communautaire” інститути ЄС мають на меті

[1] Стаття 6.4 (COM (95) 163).

“просування” цінностей та принципів ЄС за межі ЄС, максимальну підготовку держав-кандидатів до вступу у ЄС та сприяння адаптації передових досягнень економічного, політичного та правового співробітництва між державами - членами ЄС та третіми країнами. Другий висновок полягає у тому, що суб’єкт правовідносин повинен самостійно визначати обсяг та зміст “acquis communautaire” у кожному конкретному випадку його застосування. На жаль, незважаючи на те, що поняття “acquis communautaire” активно вживається у практиці інститутів ЄС, у законодавстві ЄС досі не існує загального підходу до розуміння обсягу та змісту поняття “acquis communautaire”.

У цій монографії зроблено спробу ілюстрації універсального, комплексного, динамічного та міждисциплінарного характеру поняття “acquis communautaire”. Аналіз сучасних нормативно-правових актів та наукової літератури показує, що поняття “acquis communautaire” може бути вжите у правовому, економічному та історичному контекстах. У цій книзі поняття “acquis communautaire” досліджено, насамперед, у правовому, іноді - у політичному контекстах.

Варто наголосити, що метою цієї монографії є не визначення повного та остаточного обсягу та змісту поняття “acquis communautaire”, а виявлення закономірностей його застосування суб’єктами ЄС та третіми країнами. Основними суб’єктами застосування “acquis communautaire” є інститути ЄС, які функціонують, керуючись правовою спадщиною ЄС - “acquis communautaire”. Крім того, до суб’єктів застосування “acquis communautaire” належать фізичні та юридичні особи ЄС. Правове становище громадян ЄС та громадян третіх країн на території ЄС також регулюється “acquis communautaire”. Треті країни добровільно або примусово застосовують “acquis communautaire” у тих випадках, коли вони вступають у договірні відносини з ЄС. У цій главі показано, що “acquis communautaire” можна охарактеризувати за допомогою більшої кількості джерел, але “базовий acquis” становить собою “недоторканну” основу, яка знаходиться у серцевині кожного виду “acquis communautaire”.

ГЛАВА 2
ЗМІСТ “ACQUIS COMMUNAUTAIRE” У ЗОВНІШНІХ УГОДАХ ЄС

2.1. Вступ

У першій частині цієї монографії стверджується, що “acquis communautaire” - комплексне міждисциплінарне поняття з досить великим обсягом. Поняття “acquis communautaire” може бути використане як у правовому, так і політичному, соціальному та історичному контекстах. У правовому контексті “acquis communautaire” охоплює усі досягнення ЄС правового характеру, в тому числі цілі установчих договорів, принципи, первинне та вторинне законодавство і “м’яке право”. Зміст та обсяг поняття “acquis communautaire” не визначені остаточно, а відрізняються залежно від мети застосування “acquis communautaire”. У внутрішній сфері застосування “acquis communautaire” метою є збереження політичної та правової єдності ЄС. У зовнішній сфері застосування, як правило,“acquis communautaire” відображає формат та характер відносин ЄС з третіми країнами.

У другій главі досліджено зовнішню сферу застосування “acquis communautaire”. Зокрема, проаналізовано зміст “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС. Предметом дослідження цієї глави є зовнішні угоди ЄС, що відображають різні цілі та завдання зовнішньої політики ЄС: Угода про ЄЕП (англ. “the EEA Agreement”); угоди про асоціацію та інші угоди, які мають на меті вступ до ЄС; угоди про асоціацію та секторальні угоди, спрямовані на лібералізацію взаємної торгівлі і які не мають на меті вступ до ЄС; угоди про партнерство та співробітництво.

У цій главі не ставиться завдання опису повного змісту та обсягу “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС. Скоріше, навпаки, метою цієї глави є виявлення визначальних характеристик “acquis communautaire” у зовнішній сфері його застосування. Зокрема, у главі зроблено спробу дати відповідь на питання - чи відрізняється зміст “acquis communautaire” у різних зовнішніх угодах ЄС залежно від цілей цих угод та мінливих пріоритетів зовнішньої політики ЄС щодо третіх країн?

2.2. Зміст “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС: порівняльне дослідження

На відміну від внутрішньої сфери застосування, яку було детально розглянуто у попередній главі, зміст поняття “acquis communautaire” у зовнішній сфері його застосування має комплексний характер. Зокрема, зміст поняття “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС змінюється залежно від цілей цих угод. Через це уряди третіх країн - сторін зовнішніх

угод ЄС можуть зазнавати певних труднощів під час визначення тих елементів "acquis communautaire", які можуть бути застосовані до них у межах угод між ЄС та іншими державами. Наприклад, держави, що ведуть переговори про вступ до ЄС, повинні забезпечити імплементацію всього обсягу "acquis вступу". Держави, які здійснюють процес добровільної гармонізації національного законодавства відповідно до законодавства ЄС, повинні визначити обсяг "секторального acquis, який потрібно імплементувати у їх національне законодавство[1]. Відповідно, обсяг та зміст "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС повинні бути розглянуті крізь призму цілей цих угод. Для того, аби зрозуміти, якою мірою обсяг та зміст "acquis communautaire" відповідають цілям зовнішніх угод ЄС, потрібно дослідити "acquis communautaire" у якомога більшій кількості зовнішніх угод ЄС. На жаль, у цій монографії неможливо здійснити аналіз змісту та обсягу "acquis communautaire" у більш ніж двохстах угодах ЄС з іншими державами. Крім того, це завдання ускладнюється у зв'язку з недостатньою кількістю наукових робіт на цю тему[2]. У цій книзі цю прогалину частково заповнено за рахунок порівняльного аналізу змісту "acquis communautaire" у основних групах зовнішніх угод ЄС (договори про асоціацію, угоди про партнерство та співробітництво, про торгівлю та співробітництво про розвиток)[3]. Такий підхід, з одного боку, сприяє утворенню системної картини елементів, котрі становлять зміст "acquis communautaire" у зовнішній сфері його застосування. З іншого боку, це дозволяє довести, що цілі зовнішніх угод ЄС визначають також зміст "acquis communautaire", який застосовується щодо третіх країн.

2.2.1. Угода про Європейський економічний простір

---

[1] Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). - К.: Академ-Прес, 2002. -- С. 266 – 297. - 426 с. R. Petrov, "Recent developments in the adaptation of Ukrainian legislation to EU law" 8 (5) EFA Rev. 125-141 (2003). Вишняков О.К. Правове забезпечення зовнішньоекономічної інтеграції України: Монографія. - Одеса: Юридична література, 2007. - 288 с.

[2] Див. роботи британського ученого Е.Еванса (A. Evans) (A. Evans, *The Integration of the European Community and Third States in Europe: a Legal Analysis,* (Clarendon Press Oxford 1996). A. Evans, "Voluntary harmonisation inintegration between the European Community and Eastern Europe", 22 (3) ELRev. 201-220 (1997), а також українського вченого В.І. Муравйова (Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). - К.: Академ-Прес, 2002. - 426 с.).

[3] Більш детально класифікацію зовнішніх угод ЄС див. в: Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). - К.: Академ-Прес, 2002. - С. 214 - 229.

2.2.1.1. Цілі Угоди про ЄЕП

Угода про ЄЕП - це угода про асоціацію, укладена на підставі статті 217 ДФЄС між ЄС та державами - членами ЄАСТ[1]. Мета асоціації - створення "удосконаленої зони вільної торгівлі"[2], яка більш широка, ніж звичайна зона вільної торгівлі, яку створив ЄС з іншими державами[3]. Угода про ЄЕП дозволяє державам - членам ЄАСТ (Ісландія, Швейцарія (не приєдналась до Угоди про ЄЕП), Норвегія, Ліхтенштейн) отримати доступ до внутрішнього ринку ЄС (крім винятків у декількох секторах - сільське господарство, рибальство, оподаткування) без набуття статусу повного члена у ЄС чи утворення митного союзу з ЄС. Доступ держав ЄАСТ на внутрішній ринок ЄС тягне створення гармонізованого правового середовища між сторонами угоди. Ось чому створення спільних гармонізованих норм та їх ефективна імплементація - пріоритетні завдання Угоди про ЄЕП. У Преамбулі Угоди про ЄЕП йдеться про те, що "динамічний та гомогенний (англ. "homogeneous") ЄЕП" буде заснований на "загальних правилах та рівних конкурентних можливостях" разом з "адекватними засобами імплементації судовими органами". Ключовим методом правильного застосування загальних норм є однакове тлумачення положень Угоди про ЄЕП та його інститутів і законодавства ЄС, яке закріплено в Угоді про ЄЕП. Інакше кажучи, держави ЄАСТ повинні імплементувати необхідний "acquis communautaire" у такому вигляді, у якому він існує на момент підписання договору, а потім застосовувати процедуру гомогенності, яка передбачена в Угоді про ЄЕП.

Гомогенність "acquis ЄЕП" та "acquis communautaire" - відмінна ознака Угоди про ЄЕП. Гомогенність передбачає наявність гармонізованого релевантного "acquis communautaire" ЄС та держав ЄАСТ, яке забезпечене однаковим тлумаченням судових органів. Інститути ЄЕП відповідальні за своєчасний перегляд та імплементацію релевантного "acquis communautaire" у межах Угоди про ЄЕП відповідно до динамічного "acquis communautaire". Хоча Угода про ЄЕП не зобов'язує держави ЄАСТ імплементувати новий "acquis communautaire", гомогенність залишається ключовою умовою ефективного функціонування ЄЕП. У наступній главі ми більш детально зупинимось на процедурі гомогенності в Угоді про ЄЕП.

---

[1]Угода про ЄЕП (O.J. 1994 L 1/572). Відповідно до статті 217 ДФЄС "(Союз) може укладати з однією або кількома державами чи міжнародними асоціаціями угоди, що утворюють асоціацію, яка передбачає взаємні права та обов'язки, спільні дії чи особливі процедури".

[2] Рішення Суду ЄАСТ E-2/97, *Mag Instrument Inc. v. California Trading Company (Maglite), рішення від 3 грудня 1997 року.*

[3] Справа T-115/94, *Opel Austria*, [1997] ECR II-39.

2.2.1.2. Зміст "acquis communautaire" в Угоді про ЄЕП

В Угоді про ЄЕП можна виділити два види "acquis communautaire", який повинен бути імплементований у правові системи держав - членів ЄАСТ: 1) релевантний "acquis communautaire" на момент підписання Угоди про ЄЕП; 2) релевантний "acquis communautaire" після підписання Угоди про ЄЕП. Релевантний "acquis communautaire" на момент підписання Угоди про ЄЕП включає "acquis communautaire", обумовлений та закріплений у тексті Угоди про ЄЕП, в 49 протоколах та 22 додатках до неї. Релевантний "acquis communautaire" після підписання Угоди про ЄЕП включає новий "acquis communautaire", який держави - члени ЄАСТ повинні імплементувати у свої правові системи відповідно до процедури гомогенності. На жаль, в Угоді про ЄЕП чітко не визначено, у якому обсязі релевантний "acquis communautaire", що з'явився після підписання Угоди про ЄЕП, повинен бути імплементований державами ЄАСТ.

Релевантний "acquis communautaire" на момент підписання Угоди про ЄЕП можна поділити на три категорії залежно від його юридичної сили та компетенції ЄС: 1) релевантний "acquis внутрішнього ринку ЄС"; 2) горизонтальні положення Угоди про ЄЕС, що стосуються свобод внутрішнього ринку ЄС; 3) релевантний "acquis суміжних політик" ЄС.

Релевантний "acquis внутрішнього ринку" ЄС є обов'язковим для держав - членів ЄАСТ. "Acquis внутрішнього ринку" ЄС включає норми, що регулюють відносини, які пов'язані з функціонуванням внутрішнього ринку ЄС у таких сферах, як: вільний рух товарів, послуг, людей та капіталу; добросовісна конкуренція та державна допомога; державне замовлення; відповідальність за порушення прав споживачів; соціальне забезпечення; енергетика; транспорт. Проте релевантний "acquis внутрішнього ринку" ЄС в Угоді про ЄЕП не включає такі елементи "acquis внутрішнього ринку" ЄС, як: сільське господарство, рибальство, оподаткування. Точний зміст релевантного "acquis внутрішнього ринку" ЄС систематизований з урахуванням обов'язкової юридичної сили окремих елементів. Перша група актів "acquis внутрішнього ринку" ЄС позначена як "застосовувані акти" (англ. "acts referred to"). Ця група містить у собі релевантне вторинне законодавство ЄС, що наділене обов'язковою юридичною силою для держав - членів ЄАСТ. Друга група актів "acquis внутрішнього ринку" ЄС називається "рекомендовані акти" (англ. "acts of which the Contracting Parties shall take note"). Ця група включає акти так званого "м'якого права" ЄС, які не наділені обов'язковою юридичною силою (комюніке та рекомендації Європейської комісії, резолюції та рекомендації Ради ЄС) для держав - членів ЄАСТ.

Релевантний "acquis внутрішнього ринку" ЄС, закріплений у додатках до Угоди про ЄЕП, повинен бути імплементований державами - членами ЄАСТ та застосовуватися у їхніх правових системах[1]. Тим не менш релевантний "acquis внутрішнього ринку" ЄС повинен застосовуватися державами - членами ЄАСТ відповідно до цілей Угоди про ЄЕП, оскільки просте посилання на законодавчий акт ЄС в Угоді про ЄЕП не матиме наслідком ідентичного застосування останнього у правових системах держав - членів ЄС та ЄАСТ[2]. Проте у своїй практиці Суд ЄАСТ вважає, що принцип гомогенності, закріплений в Угоді про ЄЕП, передбачає уніфіковану інтерпретацію та застосування положень Угоди про ЄЕП та ідентичних положень установчих договорів ЄС[3].

У додатках до Угоди про ЄЕП не уточнюється зміст релевантного "acquis communautaire" щодо горизонтальних положень, що регулюють свободи внутрішнього ринку ЄС. Замість цього у додатках до Угоди про ЄЕП містяться вимоги застосування мінімальних стандартів внутрішнього ринку ЄС, беручи до уваги умови та технічні стандарти у державах - членах ЄАСТ[4]. Також Угода про ЄЕП закликає держави - члени ЄАСТ робити усе для "належного функціонування" (англ. "good functioning") горизонтальних положень, які регулюють свободи внутрішнього ринку ЄС[5]. Наприклад, імплементація релевантного "acquis communautaire" у сфері статистики обмежена застосуванням державами - членами ЄАСТ гармонізованих статистичних методів та класифікацій[6]. Проте зміст таких методів в Угоді про ЄЕП не обумовлений. Горизонтальні положення Угоди про ЄЕП, релевантні свободам внутрішнього ринку ЄС, охоплюють такі сфери: соціального захисту (охорона здоров'я працівників, трудове право та рівність чоловіків і жінок), захисту прав споживачів, навколишнього середовища, статистики та права компаній.

Релевантний "acquis суміжних політик" ЄС охоплює багато сфер внутрішнього ринку ЄС. До таких сфер належать: дослідження та технологічний розвиток; аудіо- та відеопослуги; освіта; соціальна політика; молодіжна політика; середнє та мале підприємництво; туризм;

---

[1] Протокол 1 "Про горизонтальну адаптацію" Угоди про ЄЕП.

[2] У вступі до Додатку XIV Угоди про ЄЕП йдеться про те, що "преамбули актів ЄС, посилання на території та мови ЄС; посилання на права та обов'язки держав - членів ЄС, їх юридичних та фізичних осіб у правовідносинах між собою; посилання на процедури інформування та повідомлення застосовуються лише у правовій системі ЄС" і тому не застосовуются щодо держав - членів ЄАСТ.

[3] Об'єднані справи E-9/07 and E-10/07, *L'Oreal*, [2008] EFTA Court Report 258, параграф 28. Див. також: Справа E-2/06, *ESA v Norway*, [2007] EFTA Court Report 164, параграф 61. Детальний аналіз практики Суду ЄАСТ див. в: H. Fredriksen, "The EFTA Court 15 Years On" 59 ICLQ 731-760 (2010).

[4] Стаття 67 (1) Угоди про ЄЕП.

[5] Статті 67 (2) і 68 Угоди про ЄЕП.

[6] Статті 76 (2) Угоди про ЄЕП.

юстиція. У межах цих сфер співробітництво між ЄС та державами - членами ЄАСТ повинно бути якомога більш посилене та розширене.

Процес імплементації релевантного “acquis суміжних політик” ЄС державами - членами ЄАСТ відбувається доволі успішно[1]. Крім імплементації релевантного “acquis суміжних політик” ЄС, держави - члени ЄАСТ беруть активну участь у різних програмах ЄС вищезазначених сфер за умови внесення їх частки у фінансуванні[2]. Участь держав - членів ЄАСТ у суміжних політиках ЄС здійснюється шляхом їх участі без права голосу у зустрічах та засіданнях інститутів та агентств ЄС (наприклад, Європейського Агентства із охорони навколишнього середовища). Також держави - члени ЄАСТ беруть участь у роботі груп за інтересами; в обміні інформацією; у семінарах, конференціях та інших видах співробітництва.

Релевантний “acquis communautaire” на момент підписання Угоди про ЄЕП включав не лише первинне, вторинне та “м’яке” право ЄС, а й судову практику Суду ЄС. Сторони Угоди про ЄЕП зобов’язані брати до уваги судову практику Суду ЄС до набрання чинності Угоди про ЄЕП: “Не беручи до уваги майбутню судову практику, положення цієї Угоди, що ідентичні за своїм змістом відповідним нормам установчих договорів ЄС та актів, що були прийняті у ході їх застосування, повинні тлумачитися відповідно до практики Суду ЄС до підписання цієї Угоди”[3].

Стаття 6 Угоди про ЄЕП навіть у найширшому своєму тлумаченні передбачає застосування державами - членами ЄАСТ судової практики Суду ЄС винятково до підписання Угоди про ЄЕП. Майбутня судова практика Суду ЄС може застосовуватися державами - членами ЄАСТ лише у результаті рішення Спільного комітету ЄЕП (англ. "EEA Joint Committee")[4].

Держави - члени ЄАСТ, на відміну від держав - членів ЄС не зобов’язані дотримуватися судової практики судів ЄС. Хоча в дійсності держави - члени ЄАСТ роблять усе можливе, аби застосовувати нові рішення судів ЄС, уникнувши таким чином можливих

[1] Відповідно до щорічного звіту за 2002 рік Спільного комітету ЄЕП протягом 2002 року держави - члени ЄЕП імплементувати 44 нормативні акти ЄС у сфері охорони навколишнього середовища; 19 нормативних актів ЄС у сфері охорони статистики, 1 нормативний акт у сфері захисту інтересів громадян. У 2005 році держави - члени ЄАСТ імплементувати 314 нормативних актів ЄС, у 2006 році - 349 нормативних актів ЄС, у 2009 році - 283 нормативні акти, а у 2011 році - 221 нормативні акти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// secretariat.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-committee.aspx

[2] Стаття 82 (1) (а) Угоди про ЄЕП. Наприклад, держави - члени ЄАСТ внесли 218,89 млн євро до бюджету ЄС у 2009 році для участі у різних програмах ЄС (наприклад, у галузі науки та досліджень), 265 млн. євро у 2010 році і 262 млн. євро у 2011 році. Див.: Щорічні звіти за 2009-2011 роки Спільного комітету ЄЕП. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://secretariat.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-committee.aspx

[3] Стаття 6 Угоди про ЄЕП.

[4] Стаття 105 Угоди про ЄЕП.

колізій між судовими рішеннями національних судів та судів ЄС[1]. Обов’язок держав - членів ЄАСТ інтерпретувати та застосовувати національне право відповідно до цілей та принципів Угоди про ЄЕП було закріплено у справі *Karlsson*.[2] Суд ЄАСТ із самого початку активно застосовує практику Суду ЄС, не диференціюючи його рішення до та після підписання Угоди про ЄЕП. Наглядове агентство ЄАСТ (англ. “Surveillance Authority”) активно співпрацює з Європейською комісією в «дусі партнерства» та керуючись “доброю волею” застосовує судові рішення Суду ЄС у своїй практиці[3]. Найвагоміші доктрини права ЄС, що були розроблені Судом ЄС, визнані та підлягають застосуванню Судом ЄАСТ. Наприклад, Суд ЄАСТ визнав, що “сторони Угоди про ЄЕП зобов’язані компенсувати збитки, завдані фізичній чи юридичній особі у зв’язку із неправильною імплементацією директиви ЄС, що була застосована Судом ЄС у справі *Francovich*, у контексті Угоди про ЄЕП”[4]:

“Суд вважає, що мета гомогенності та рівності фізичних та юридичних осіб настільки притаманна для Угоди про ЄЕП, що держави - члени ЄАСТ зобов’язані відшкодувати збитки, завдані індивідууму у зв’язку із неправильною імплементацією директиви”[5].

Межі застосування практики Суду ЄС Судом ЄАСТ та національними судами держав - членів ЄАСТ встановлені у статті 6 Угоди про ЄЕП, у якій йдеться про те, що положення Угоди про ЄЕП повинні бути інтерпретовані відповідно до “цілей, контексту та характеристики” Угоди про ЄЕП[6]. Таким чином, стаття 6 Угоди про ЄЕП обмежує повну гомогенність законодавства держав - членів ЄАСТ та “acquis communautaire” у випадках невідповідності їх цілей та завдань[7]. Це означає, що Суд ЄАСТ та інші спільні інститути у межах Угоди по ЄЕП наділені дискреційними повноваженнями у визначенні релевантної судової практики судів ЄС, яку повинні застосовувати та імплементувати держави - члени ЄАСТ.

Зміст релевантного “acquis communautaire” до підписання Угоди про ЄЕП включає загальні принципи права ЄС. Наприклад, в Угоді про ЄЕП часто згадується принцип

---

[1]M. Cremona, "The “Dynamic and Homogeneous EEA”: Byzantine Structures and Variable Geometry» 19 ELRev. 508-526 (1994), С. 523.
[2] Справа E-4/01, *Karlsson* [2002] Report of the EFTA Court 248, параграф 29.
[3]N. Levrat, R. Schwok, "Switzerland's Relations with the EU after the Adoption of the Seven Bilateral Agreements" 6 EFA Rev. 335-354 (201), С. 346.
[4] Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland.* Думка Суду ЄАСТ від 10 грудня 1998 року. Report of the EFTA Court, at 97. Case note by M. Eyjolfsson, 37 CML Rev. 191-211 (2000).
[5] Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland.* Думка Суду ЄАСТ від 10 грудня 1998 року. Report of the EFTA Court, at 97. Case note by M. Eyjolfsson, 37 CML Rev. 191-211 (2000), С. 60.
[6] Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR 6079.
[7] М.Кремона вважає, що розбіжності у цілях та змісті Угоди про ЄЕП та установчих договорів ЄС перешкоджають ефективному функціонуванню процедури гомогенності. M. Cremona, "The “Dynamic and Homogeneous EEA”: Byzantine Structures and Variable Geometry” 19 ELRev. 508-526 (1994), С. 523.

недискримінації. Сторони Угоди про ЄЕП повинні заборонити на своїй території дискримінацію юридичних та фізичних осіб за ознакою національності[1]; в торгівлі товарами[2]; щодо умов поширення та купівлі товарів[3]; щодо вільного руху капіталу[4]; цін на транспорт[5]; державної допомоги[6]; оплати праці чоловіків та жінок[7]. Інші загальні принципи права ЄС знаходять своє відображення у практиці Суду ЄАСТ. У справі *Sveinbjörnsdottir* Суд ЄАСТ посилався на неписані принципи права ЄС. Зокрема, Суд ЄАСТ поширив дію принципа матеріальної відповідальності держав - членів ЄС за неімплементацію директив ЄС (справа *Francovich*) на правові системи держав - членів ЄАСТ[8]. Суд ЄАСТ обґрунтував це тим, що принцип матеріальної відповідальності держав - членів ЄС за неімплементацію директив ЄС відповідає цілям Угоди про ЄЕП, зокрема статті 6 Угоди про ЄЕП. У цій статті передбачено ідентичне застосування та тлумачення положень Угоди про ЄЕП та судової практики Суду ЄС на момент підписання Угоди про ЄЕП[9].

Після підписання Угоди про ЄЕП держави - члени ЄАСТ повинні були вжити усіх можливих заходів для ідентичного тлумачення їх національного законодавства з "acquis communautaire". З цією метою Спільний комітет ЄЕП постійно слідкує за розвитком та еволюцією "acquis communautaire" та сприяє його своєчасній імплементації у правові системи держав - членів ЄАСТ за допомогою процедури гомогенності. Процедура гомогенності складається із двох частин: 1) своєчасна інкорпорація законодавства ЄС в Угоду про ЄЕП[10]; 2) одноманітне тлумачення "acquis communautaire" та положень Угоди про ЄЕП. На практиці це означає, що як тільки нове релевантне положення "acquis communautaire" набирає чинності, Спільний комітет ЄЕП приймає рішення щодо внесення змін до Угоди про ЄЕП "з метою однакового застосування" нового "acquis communautaire" на території ЄС та ЄЕП[11]. Інкорпорація нового релевантного "acquis communautaire" в Угоді про ЄЕП відбувається лише після одностайного погодження інститутів ЄС та держав - членів ЄАСТ[12]. Тому після

---

[1] Статті 4 та 28 (2) 13 Угоди про ЄЕП.
[2] Стаття 13 Угоди про ЄЕП.
[3] Стаття 16 Угоди про ЄЕП.
[4] Статті 40 та 42 Угоди про ЄЕП.
[5] Стаття 50 Угоди про ЄЕП.
[6] Стаття 61 Угоди про ЄЕП.

[7] Стаття 69 Угоди про ЄЕП.
[8]H.P. Graver, "Mission Impossible: Supranationality and National Legal Autonomy in the EEA Agreement" 7 EFA Rev. 73-90 (2002), С. 81; J. Forman, "The EEA Agreement five years on: Dynamic homogeneity in practice and its implementation by the two EEA courts" 36 CML Rev. 751-781 (1999), С. 756.
[9] Детальніше про процедуру гомогенності див. підрозділ 3.2.1.2 глави 3.
[10] Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
[11] Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
[12] Стаття 93 (2) Угоди про ЄЕП.

прийняття політичного рішення Спільним комітетом ЄЕП новий релевантний “acquis communautaire” стає частиною правової системи ЄЕП і, відповідно, повинен бути імплементований державами - членами ЄАСТ. З правової точки зору, дія нового релевантного “acquis communautaire”, прийнятого у рамках процедури гомогенності, і “acquis communautaire”, обумовленого на момент підписання Угоди про ЄЕП, у правових системах держав - членів ЄАСТ не відрізняється. Питання верховенства та прямої дії “старого” та “нового” релевантного “acquis communautaire” повинні бути вирішені у зв’язку з національним конституційним правом держав - членів ЄАСТ. Тим не менш потрібно наголосити, що Суд ЄАСТ послідовно заохочує рецепцію писаних та неписаних загальних принципів права ЄС, в тому числі принципи верховенства та прямої дії, у правові системи держав - членів ЄАСТ[1]. В цілому, процедура гомогенності зарекомендувала себе як ефективний механізм зближення правових системи ЄС та держав - членів ЄАСТ[2].

2.2.1.3. Висновки

Угода про ЄЕП має на меті імплементацію державами - членами ЄАСТ якомога більшого обсягу релевантного “acquis communautaire”, який відповідає цілям цієї угоди. Релевантний “acquis communautaire” в Угоді про ЄЕП складається з наступних елементів: 1) деяких положень установчих договорів ЄС; 2) вторинного законодавства ЄС, що міститься у додатках до Угоди про ЄЕП на момент підписання Угоди про ЄЕП; 3) судової практики Суду ЄС на момент підписання Угоди про ЄЕП; 4) загальних принципів та доктрини, прийнятих інститутами ЄС на момент підписання Угоди про ЄЕП. На відміну від інших зовнішніх угод ЄС, Угода про ЄЕП передбачає своєчасну імплементацію “acquis communautaire”, що був прийнятий після підписання Угоди про ЄЕП, у правові системи держав - членів ЄАСТ за допомогою процедури гомогенності. Суд ЄАСТ успішно застосовує процедуру гомогенності для ефективного застосування положень Угоди про ЄЕП його членами. Більш того, Суд ЄАСТ виявив дивну активність щодо транспозиції неписаних принципів права ЄС у правові системи держав - членів ЄАСТ.

---

[1] Суд ЄАСТ визнав квазіпряму дію положень Угоди про ЄЕП у правових системах держав - членів ЄАСТ (Справа E-1/95, *Restamark,* [1994 - 1995] Report of the EFTA Court, C. 94; Справа E-1/01, *Einarsson* [2002], Report of the EFTA Court). Пряма дія положень Угоди про ЄЕП у правовій системі ЄС була визнана Судом ЄС у Справі *Opel Austria* (Див.: Справа T-115/94, *Opel Austria GmbH v. Council,* [1997] ECR II-39).

[2] У щорічних звітах Спільного комітету ЄЕП зазначають про позитивний ефект процедури гомогенності для досягнення цілей Угоди про ЄЕП. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://secretariat.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-committee.aspx

Угода про ЄЕП - успішний приклад транспозиції значного обсягу “acquis communautaire” у правові системи третіх країн у рамках договору про асоціацію, у якому не ставиться мета отримання повного членства у ЄС. Такий успіх може мати дві причини. По-перше, в Угоді про ЄЕП передбачено прийнятний механізм доступу на внутрішній ринок ЄС для держав - членів ЄАСТ в обмін на імплементацію ними релевантного “acquis communautaire”. По-друге, інститути ЄАСТ та ЄЕП успішно надали Угоді про ЄЕП рис наднаціональності як “особливої правової системи, що виходить за межі міжнародного публічного права”[1]. Наприклад, Суд ЄАСТ послідовно обстоює необхідність прямої дії положень Угоди про ЄЕП у правових системах держав - членів ЄЕП. Крім того, Суд ЄАСТ застосовує судову практику Суду ЄС до та після підписання Угоди про ЄЕП. Незважаючи на складність, процедура гомогенності сприяла ефективності імплементації динамічного “acquis communautaire”, що набрав чинності після підписання Угоди про ЄЕП[2]. У результаті у деяких держав - членів ЄАСТ більш високий рівень імплементації “acquis communautaire”, ніж у деяких держав - членів ЄС[3].

2.2.2. Секторальні угоди між ЄС та Швейцарією

1.1.1.1. Цілі секторальних угод між ЄС та Швейцарією

З 1972 року економічні відносини між ЕЄС та Швейцарією були врегульовані Угодою про зону вільної торгівлі[4] та більш як сотнею двосторонніх договорів з різних питань[5]. На загальному референдумі 1992 року швейцарські громадяни не схвалили ратифікацію Швейцарією Угоди про ЄЕП через побоювання того, що національна правова система буде поглинена наднаціональним “acquis communautaire”, що динамічно розвивається. Як альтернатива Угоді про ЄЕП Швейцарії було запропоновано підписати кілька секторіальних

---

[1] Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland. Думка Суду ЄАСТ від 10 грудня 1998 року.* (Report of the EFTA Court, C. 56 (b).

[2] H. Fredriksen, "The EFTA Court 15 Years On" 59 ICLQ 731-760 (2010).

[3] Наприклад, за період 1997 - 2003 років Норвегія успішно імплементувала 2129 актів із 11511 релевантних нормативних актів ЄС. Див.: "Nationen", 5 квітня 2004 року.

[4] Угода між ЄЕС та Швейцарією від 22 червня 1972 року (O.J. 1972 L 300/189).

[5] Наприклад, Угода про взаємне співробітництво у митних справах від 9 червня 1997 року (O.J. 1997 L 169/77); Угода про транзит від 2 травня 1992 року (O.J. 1992 L 373/6); Рамкова угода про наукове та технічне співробітництво (O.J. 1985 L 313/6).

угод з ЄС, які б урегулювали найбільш важливі сфери співробітництва між сторонами[1]. На думку учених, секторіальні угоди - *ad hoc* форма асоціації між ЄС та Швейцарією[2], яка наділена змістом більш глибоким, ніж асоціація у договорах з державами Центральної та Східної Європи чи з державами Середземноморського регіону, проте менш глибоким, ніж асоціація в Угоді про ЄЕП[3]. У 1999 році ЄС та Швейцарія підписали перші секторіальні угоди, які передбачали гармонізацію правової системи Швейцарії із законодавством ЄС.

У зв'язку із безперервним процесом укладення нових угод між ЄС та Швейцарією у цій монографії розглянуто лише два перші "покоління" секторіальних угод. Перше "покоління" включає сім секторіальних угод між ЄС та Швейцарією, укладених на підставі статті 217 ДФЄС: 1) Угода про наукове та технологічне співробітництво[4]; 2) Угода про деякі аспекти державного замовлення[5]; 3) Угода про взаємне визнання стандартів[6]; 4) Угода про торгівлю сільськогосподарською продукцією[7]; 5) Угода про повітряний транспорт[8]; 6) Угода про перевезення товарів та людей автомобільним та залізничним транспортом[9]; 7) Угода про свободу пересування людей[10]. У жовтні 2004 року ЄС та Швейцарія підписали друге "покоління" секторіальних угод: про торгівлю товарами; про перероблену

---

[1] Історичний огляд відносин між ЄС та Швейцарією див. в: L. Goetschel, "Switzerland and European Integration: Change through Distance", 8 EFA Rev. 313-330 (2003). Аналіз відносин між ЄС та Швейцарією див. в: *R. Schwok, Switzerland-European Union. An Impossible Membership?,* (P.I.E. Peter Lang Publisher 2009).

[2] Швейцарський учений С. Брайтенмозер (S. Breitenmoser) вважає, що секторальні угоди між ЄС та Швейцарією становлять собою "глибоку" асоціацію, котра навіть ширша за асоціацію між Союзом та Туреччиною. Див.: S. Breitenmoser, "Sectoral Agreements between the EC and Switzerland: Contents and Context", 40 CML Rev. 1137-1186 (2003).

[3]N. Levrat, R. Schwok, "Switzerland's Relations with the EU after the Adoption of the Seven Bilateral Agreements" 6 EFA Rev. 335-354 (201), С. 337.

[4]O.J. 2002 L 114/468.Угода надає можливість науково-дослідним установам ЄС та Швейцарії взяти участь у спільних наукових програмах та проектах. Зокрема, швейцарські науково-дослідні установи можуть взяти участь у наукових програмах, що фінансуються із бюджету ЄС.

[5]O.J. 2002 L 114/430. Відповідно до Угоди швейцарські органи місцевої влади повинні застосовувати законодавство ЄС у сфері державних закупівель. У випадку гармонізації швейцарського законодавства та законодавства ЄС про державні закупівлі швейцарські суб'єкти можуть брати участь у тендерах на території ЄС.

[6]O.J. 2002 L 114/369. Угода передбачає взаємне визнання стандартів оцінки відповідності промислових товарів, вироблених на території Сторін Договору.

[7]O.J. 2002 L 114/132. Угода встановлює режим взаємного визнання стандартів якості сільськогосподарських товарів, захисту рослин, кормів для тварин, насіння та інших органічних продуктів, а також ветеринарних правил.

[8]O.J. 2002 L 114/73. Угода має на меті створення єдиного режиму правового регулювання повітряного транспортного сполучення між сторонами відповідно до принципу недискримінації. Інститути ЄС можуть здійснювати моніторинг виконання зобов'язань, що випливають із Угоди, на території сторін.

[9]O.J. 2002 L 114/91. Угода встановлює режим вільного транзиту громадян залізничним та наземним транспортом, єдині стандарти захисту навколишнього середовища та передбачають лібералізацію транспортних послуг.

[10]O.J. 2002 L 114/6. Угода передбачає поступове вільне пересування громадян ЄС та Швейцарії, а також взаємне визнання їх дипломів та кваліфікацій і умов соціального захисту. З 2004 року швейцарські громадяни користуються свободою пересування територією ЄС.

сільськогосподарську продукцію[1]; про охорону навколишнього середовища[2]; про статистику[3]; про боротьбу з економічною злочинністю[4]; про уникнення подвійного оподаткування пенсій колишніх службовців інститутів ЄС[5]; про оподаткування депозитних вкладів[6]; про імплементацію Швейцарією Шенгенських та Дублінських конвенцій[7]; про співробітництво у сфері наукових досліджень[8]; про засоби масової інформації[9]. Внаслідок важких та тривалих переговорів з ЄС Швейцарія отримала можливість імплементувати релевантний "acquis communautaire" з певними винятками. Наприклад, навіть після приєднання до Шенгенських конвенцій Швейцарія зберегла право швейцарських банків на конфіденційність інформації щодо ухилення їх клієнтів від сплати національних податків.

Відмінною рисою "першого покоління" секторальних угод між ЄС та Швейцарією є особливі умови припинення їх дії (так звані "guillotine clause"). Якщо хоча б одна зі секторальних угод між ЄС та Швейцарією не буде виконана або припинить свою дію, то решта секторальних угод автоматично втрачають юридичну силу. Такий підхід було застосовано з ініціативи ЄС з метою не дозволити Швейцарії виконувати лише ті секторальні угоди, що є вигідними для неї[10]. Крім того, особливі умови припинення секторіальних угод між ЄС та Швейцарією сприяють транспозиції якомога більшого обсягу "acquis communautaire" у правову систему Швейцарії.

"Друге покоління" секторіальних угод між ЄС та Швейцарією уже не містить "guillotine clause", що можна пояснити за допомогою двох чинників. Перший чинник свідчить

---

[1]O.J. 2005 L 023. Угода розширює перелік переробленої сільськогосподарської продукції, що має доступ до внутрішніх ринків сторін.

[2]O.J. 2006 L 090. Угода передбачає участь Швейцарії у діяльності спеціалізованих агентств ЄС з охорони навколишнього середовища.

[3]O.J. 2006 L 090. Угода дає можливість Швейцарії повноцінно брати участь у Європейській статистичній системі за умови імплементації релевантного "acquis" ЄС.

[4]O.J. 2009 L 046. Угода регулює співробітництво сторін у боротьбі зі злочинами у сфері оподаткування, митного контролю, відмивання грошей, контрабанди тощо.

[5]Набрала чинності у 2005 році (Recueil systématique) (RO 2005 2187; FF 2004 5593). Угода передбачає скасування подвійного оподаткування пенсій колишніх службовців інститутів ЄС, які проживають на території Швейцарії.

[6]O.J. 2004 L 385. Відповідно до Угоди Швейцарія повинна імплементувати та застосовувати з 1 жовтня 2005 року Директиву ЄС про депозитні вклади та вживати інших заходів щодо підвищення прозорості умов оподаткування депозитних вкладів на території сторін.

[7]O.J. 2008 L 53. Угода передбачає участь Швейцарії у прийнятті нових нормативних актів у сфері «Шенгенського/Дублінського acquis», а також участь Швейцарії у співробітництво з ЄС у сфері безпеки кордонів, контролю за нелегальною міграцією та надання політичного притулку громадянам третіх країн та особам без громадянства.

[8]O.J. 2007 L 189.

[9]O.J. 2006 L 090. Угода передбачає участь Швейцарії у програмах ЄС "MEDIA Plus" та "MEDIA Training", а також імплементацію Швейцарією релевантного "acquis communautaire". Див. детальну інформацію про нові секторіальні угоди між ЄС та Швейцарією. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.europa.admin.ch/index.html?lang=en

[10]N. Levrat, R. Schwok, "Switzerland's Relations with the EU after the Adoption of the Seven Bilateral Agreements" 6 EFA Rev. 335-354 (201), C. 347.

про те, що двосторонні відносини між ЄС та Швейцарією вийшли на новий рівень, що означає поглиблення співробітництва у сферах взаємного інтересу. Другий чинник свідчить про те, що зміст та цілі "другого покоління" секторіальних угод між ЄС та Швейцарією мають взаємовигідний та компромісний характер. Відповідно до секторіальної угоди про імплементацію Швейцарією Шенгенських та Дублінських конвенцій Швейцарія взяла на себе зобов'язання імплементувати у національну правову систему весь обсяг релевантного "acquis", що був прийнятий не лише до, а й після підписання цієї угоди.

Головною метою секторіальних угод між ЄС та Швейцарією є взаємна лібералізація швейцарського ринку торгівлі та послуг в обмін на надання швейцарським юридичним та фізичним особам привілейованого доступу на внутрішній ринок ЄС. Можна зробити висновок, що секторальні угоди між ЄС та Швейцарією, як і Угода про ЄЕП, надають можливість асоційованій державі отримувати найбільші вигоди від асоціації з ЄС без формального членства у ЄС[1].

Однією з істотних умов досягнення цілей секторальних угод між ЄС та Швейцарією є імплементація релевантного "acquis communautaire" Швейцарією. Майже у всіх преамбулах секторальних угод між ЄС та Швейцарією можна знайти вказівку на необхідність імплементації релевантного "acquis communautaire". Наприклад, у преамбулі секторальної угоди про повітряний транспорт йдеться про те, що Швейцарії "необхідно приймати нові правила (у сфері повітряного транспорту), керуючись законодавством ЄС на момент підписання цієї угоди"[2]. У преамбулі секторальної угоди про вільне пересування людей йдеться про те, що "правила про вільне пересування людей потрібно привести у відповідність з правилами, що діють у ЄС". У преамбулі угоди про перевезення товарів автомобільним та залізничним транспортом акцентується на необхідності "відповідності транспортної політики Швейцарії загальним принципам транспортної політики ЄС, особливо у контексті імплементації нормативних та регуляторних правил".

Цілі "другого покоління" секторіальних угод між ЄС та Швейцарією ще більш просунуті та передбачають як "поступову гармонізацію" законодавства Швейцарії відповідно до релевантного "acquis communautaire" (угода про співробітництво у сфері статистики), так і приєднання Швейцарії до динамічного "acquis" Шенгенської та Дублінської конвенцій.

---

[1]Див.: Там само, С. 336.

[2] Стаття 1 Угоди між ЄС та Швейцарією про повітряний транспорт.

1.1.1.2. Зміст релевантного “acquis communautaire” у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією

Аналогічно Угоді про ЄЕР, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією передбачають імплементацію Швейцарією релевантного “acquis communautaire”, обумовленого у тексті угод та додатків до них на момент підписання. Проте на відміну від Угоди про ЄЕП, у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією не передбачена можливість імплементації нового “acquis communautaire” за допомогою процедури гомогенності. На відміну від компетенції Спільного комітету ЄЕП, Спільний комітет ЄС та Швейцарії може прийняти рішення про імплементацію нового релевантного “acquis communautaire” винятково шляхом одностайного узгодження[1]. Нова судова практика Суду ЄС не обов’язкова для Швейцарії та просто “може бути взята до уваги Швейцарією”. Таким чином, Спільний комітет ЄС та Швейцарії повинен втілити важливе та відповідальне завдання добору таких елементів “acquis communautaire”, які категорично необхідні для належного функціонування секторальних угод[2].

Релевантні положення “acquis communautaire” до підписання секторальних угод містяться у додатках, які становлять невід’ємну частину секторальних угод між ЄС та Швейцарією[3] і набувають юридичної сили з моменту ратифікації угоди[4]. Додатки до секторальних угод між ЄС та Швейцарією змінюють релевантний “acquis communautaire” з метою поширення його дії на територію Швейцарії[5].

Подібно до додатків до Угоди про ЄЕП, додатки до секторальних угод між ЄС та Швейцарією складені таким чином, щоб зберегти ієрархію елементів “acquis communautaire”, які повинні бути застосовані Швейцарією. Обов’язкові норми “acquis communautaire” знаходяться у розділі “застосовувані акти” (англ. “acts referred to”). “М’які” норми “acquis communautaire” містяться у розділах “рекомендовані акти” (англ. “shall take due account” і “shall take note”). Релевантний “acquis communautaire” на момент підписання секторальних угод між ЄС та Швейцарією не обмежується лише переліком нормативних актів у додатках та в тексті секторальних угод. Релевантний “acquis communautaire” включає будь-які положення

[1] Див., наприклад, статтю 6 Угоди між ЄС та Швейцарією про повітряний транспорт та статтю 14 Угоди між ЄС та Швейцарією про вільне пересування людей.
[2] S. Breitenmoser, "Sectoral Agreements Between the EC and Switzerland: Contents and Context", 40 CML Rev. 1137-1186 (2003), С. 1164.
[3] Стаття 15 Угоди про торгівлю сільськогосподарською продукцією між ЄС та Швейцарією.
[4] Наприклад, статті 1 і 2 Угоди про вільне пересування людей між ЄС та Швейцарією.
[5] Як правило, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією містять положення, що “з метою реалізації цілей цієї Угоди дія Регламенту (чи іншого нормативного акту ЄС) поширюється і на територію Швейцарії”.

секторальних угод, які еквівалентні чи ідентичні “acquis communautaire” ЄС[1]. Наприклад, секторальна угода між ЄС та Швейцарією про технічні перешкоди зобов’язує Швейцарію застосовувати правила, які еквівалентні законодавству ЄС з питань технічного забезпечення наземного транспорту та технічного контролю засобів пересування[2].

“Acquis communautaire” секторальних угод між ЄС та Швейцарією, як і положення власне секторальних угод, мають пряму дію на території Швейцарії[3]. Відповідно до рішень Суду ЄС та швейцарських судів положення секторальних угод між ЄС та Швейцарією мають пряму дію у правових системах ЄС та Швейцарії за умови, що ці положення є чіткими та зрозумілими і містять у собі права та зобов’язання. Таким чином, положення секторальних угод між ЄС та Швейцарією, які не містять чітких цілей та становлять собою керівні принципи, не можуть бути визнані як такі, що мають пряму дію у правових системах ЄС та Швейцарії[4].

На завершення можна зробити висновок, що секторальні угоди між ЄС та Швейцарією - комплексні міжнародні угоди, які є частиною як міжнародного публічного права, так і наднаціонального права ЄС.

1.1.2. Угоди про асоціацію між ЄС та країнами Центральної і Східної Європи

1.1.2.1. Цілі угод про асоціацію між ЄС та країнами ЦСЄ

Одразу після розпаду СРСР було укладено угоди про асоціацію між ЄС та його державами-членами з однієї сторони та країнами ЦСЄ з іншої відповідно до статті 217 ДФЄС[5]. Незважаючи на те, що угоди про асоціацію між ЄС та країнами ЦСЄ (УАЦСЄ) припинили свою дію після вступу Болгарії та Румунії до ЄС у 2007 році, ці угоди мають

---

[1] Наприклад, Додаток 1 Угоди про вільне пересування людей між ЄС та Швейцарією майже ідентичний положенням ДФЄС про вільне пересування людей. У Додатку наголошується, що сторони Угоди “зроблять усе можливе, щоб права та обов’язки, які ідентичні правам та обов’язкам у нормативних актах ЄС, дотримувалися у відносинах між сторонами”.

[2] Статті 7 та 52 (6) Угоди про технічні бар’єри між ЄС та Швейцарією.

[3] S. Breitenmoser, "Sectoral Agreements Between the EC and Switzerland: Contents and Context", 40 CML Rev. 1137-1186 (2003), С. 1145 - 1146.

[4] S. Breitenmoser, "Sectoral Agreements Between the EC and Switzerland: Contents and Context", 40 CML Rev. 1137-1186 (2003), С. 1145 - 1146.

[5] УАЦСЄ були укладені з такими державами ЦСЄ: Польща (O.J. 1993 L 348/2, набрала чинності 1 лютого 1994 року), Угорщиною (O.J. 1993 L 347/2, набрала чинності 1 лютого 1994 року), Чеською Республікою (O.J. 1994 L 360/2, набрала чинності 1 лютого 1995 року), Словацькою Республікою (O.J. 1994 L 359/2, набрала чинності 1 лютого 1995 року), Румунією (O.J. 1994 L 357/2, набрала чинності 1 лютого 1995 року), Болгарією (O.J. 1994 L 358/3, набрала чинності 1 лютого 1995 року), Литвою (O.J. 1998 L 51/3, набрала чинності 1 лютого 1998 року), Латвією (O.J. 1998 L 26/3, набрала чинності 1 лютого 1998 року), Естонією (O.J. 1998 L 68/3, набрала чинності 1 лютого 1998 року), Словенією (O.J. 1999 L 51/3, набрала чинності 1 лютого 1999 року).

значний історичний інтерес для розуміння особливостей транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Як на свій час, УАЦСЄ характеризувались цілями, що були спрямовані далеко вперед. Ці угоди вибудовували “відповідні рамки для політичного діалогу, які дозволяли розвивати тісні політичні відносини між Сторонами; розширювати зону вільної торгівлі,… а також встановлювати належні орієнтири для… поступової інтеграції у ЄС”[1]. Утворення зони вільної торгівлі між ЄС та державами ЦСЄ було першочерговим завданням УАЦСЄ. Від початку УАЦСЄ вважалось альтернативою повноправному членству країн ЦСЄ в ЄС[2]. Проте в силу розпаду СРСР УАЦСЄ стали невід’ємним інструментом процесу вступу країн ЦСЄ до ЄС[3]. З одного боку, УАЦСЄ містили декларативні положення щодо можливості повноправного членства країн ЦСЄ у ЄС, “пам’ятаючи, що кінцевою метою (будь-якої країни ЦСЄ) є набуття членства у ЄС”, а асоціація, з точки зору Сторін, повинна була сприяти реалізації цієї цілі[4]. З іншого боку, УАЦСЄ ніколи не містили чітко сформульованих правових зобов’язань щодо майбутнього членства країн ЦСЄ у ЄС. Рішення про вступ країн ЦСЄ у ЄС мало політичний характер. Незабаром, після підписання перших УАЦСЄ на Копенгагенському саміті 1993 року було прийнято політичне рішення про можливість членства у ЄС країн ЦСЄ. Внаслідок цього цілі та завдання УАЦСЄ були переглянуті та отримали більш широке тлумачення. “Процес підготовки до вступу” передбачав імплементацію країнами ЦСЄ всього обсягу “acquis communautaire” для того, щоб вони могли якомога швидше підготуватися до членства у ЄС[5]. Незважаючи на те, що з початку 2004 року термін дії УАЦСЄ закінчився (у випадку із Болгарією та Румунією - з початку 2007 року), вони й досі залишаються яскравим прикладом політики ЄС щодо транспозиції величезного обсягу “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.

[1] Стаття 1 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[2] K. Inglis, "The Europe Agreements compared in the light of their preaccession reorientation", 37 CML Rev. 1173-1210 (2000), С. 1173 і M. Maresceau, E. Montaguti "The Relations between the European Union and central and eastern Europe: a legal appraisal", 32 CML Rev. 1327-1367 (1995), С. 1328.
[3] Комюніке Європейської комісії Ради ЄС (COM (90) 278 final) від 27 серпня 1990 року.
[4] Див., наприклад, преамбулу Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною.
[5] Див.: J. Laffrangue, R. M. D'Sa "Domestic implementation of EU Regulations in Estonia: a flawed methodology or necessary transposition?", 27 ELRev. 91-99 (2002), С. 95; K. Inglis, "The Europe Agreements compared in the light of their pre-accession reorientation", 37 CML Rev. 1173-1210 (2000), С. 1173 і M. Maresceau, E. Montaguti "The Relations between the European Union and central and eastern Europe: a legal appraisal", 32 CML Rev. 1327-1367 (1995), С. 1173.

1.1.2.2. Зміст релевантного "acquis communautaire" в угодах про асоціацію між ЄС та країнами ЦСЄ

Преамбули УАЦСЄ наголошують на наявності "традиційних зв'язків між ЄС, його державами-членами і (країнами ЦСЄ), а також спільних цінностей, які вони поділяють". Ані УАЦСЄ, ані інститути ЄС не уточнюють, що потрібно розуміти під поняттям "спільні цінності". Можна лише припустити, що поняття "спільні цінності" має комплексну універсальну природу та належить як до сфери політики, так і до сфери права. У практиці судів країн ЦСЄ поняття "спільні цінності" активно використовувалось у ході інтерпретації національного законодавства відповідно до правових норм ЄС. Наприклад, Конституційний суд Чехії у справі *Skoda Auto*[1] підтвердив наявність загальних принципів права для всіх держав - членів ЄС, які формують "загальноєвропейські цінності". Відповідно до рішення Конституційного суду Чехії ці принципи повинні застосовуватися чеськими правоохоронними та судовими органами для того, щоб дотримуватися "європейської правової культури та європейських конституційних принципів"[2]. Приклад УАЦСЄ показує, що поняття "спільні цінності" успішно застосовувалось у зовнішніх угодах ЄС задовго до появи ідентичного поняття у статті 2 Договору про ЄС та сприяло транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн.

Всі УАЦСЄ (не беручи до уваги тих, які були укладені з Польщею та Угорщиною) наголошують на вагомості загальноєвропейських принципів та цінностей як "суттєвих елементів" угоди (англ. "essential clause"). Правова природа суттєвих елементів угоди закріплена у Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, у якій вказується, що "істотне порушення угоди - для цілей цієї статті - становить: (b) порушення положення, що має істотне значення для здійснення об'єкта та цілей угоди"[3]. Застереження про недопустимість порушення суттєвих елементів угоди наділяє ЄС правом призупинити дію зовнішньої угоди з іншою державою чи міжнародною організацією у випадку порушення іншою стороною будь-якого з суттєвих елементів цієї угоди. Повага до демократичних принципів та прав людини, а також сповідування принципів ринкової економіки становлять основу концепції "суттєвих елементів" у УАЦСЄ[4]. Як наслідок,

---

[1] *Skoda Auto*//Сборник решений Конституционного суда Чехии. - Т. 8. - С. 149.

[2] Z. Kühn, "Application of European law in Central European candidate countries", 28 ELRev. 551-560 (2003), С. 555.

[3] Стаття 60 (3) (b) Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року.

[4] Загалом, положення УАЦСЄ про суттєві елементи посилались на Гельсинський заключний акт (або Загальну декларацію прав людини - у випадку угоди про асоціацію зі Словенією) та Паризьку хартію для нової Європи, а також на принципи ринкової економіки, відображені у Документі Боннської конференції Наради з безпеки та співпраці у Європі (НБСЄ) з економічного співробітництва. Див., наприклад, статтю 7 (2) Угоди про асоціацію

суттєві елементи УАЦСЄ охоплювали загальні політичні та економічні свободи, такі як: верховенство права та верховенство прав людини, в тому числі прав меншин; багатопартійність; вільні та демократичні вибори; лібералізація економіки та ринкові реформи[1]. Нормативна база суттєвих елементів УАЦСЄ викладена у багатосторонніх та регіональних документах (наприклад, ЄКПЛ, Договорі Європейської Енергетичної Хартії, а також у Декларації міністрів Люцернської конференції від 30 квітня 1993 року). Інститути ЄС ретельно контролювали хід політичних та демократичних реформ у країнах, що підписали УАЦСЄ, крізь призму виконання ними суттєвих елементів цих угод[2].

Лібералізація взаємної торгівлі - одна із найбільш важливих цілей УАЦСЄ. Тому обсяг "acquis communautaire", що підлягає імплементації країнами ЦСЄ, охоплював переважно сектори, що належать до внутрішнього ринку ЄС (ліквідація торговельних бар'єрів; сільське господарство та рибні промисли; вільний рух капіталу, свобода підприємницької діяльності та надання послуг; стандарти). З метою лібералізації взаємної торгівлі наголошувало на необхідності дотримання сторонами УАЦСЄ міжнародного права (багатосторонніх міжнародних торговельних угод та міжнародних принципів торгівлі). Застосування правил СОТ було важливою складовою всього процесу лібералізації торгівлі країн ЦСЄ. В УАЦСЄ було закріплено, що питання зниження тарифів, застосування Комбінованої митної номенклатури, проведення антидемпінгових розслідувань та забезпечення свободи платежів повинні базуватись на застосуванні відповідних правил та принципів СОТ[3]. Національне законодавство країн ЦСЄ про відкрите надання контрактів у межах державних закупівель базувалось на принципі недопущення дискримінації і режиму взаємодії відповідно до Генеральної угоди з тарифів та торгівлі (ГАТТ)[4].

У сфері охорони прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності від країн ЦСЄ вимагалось забезпечити рівень правового регулювання, аналогічний ЄС, в тому числі ефективні засоби захисту прав. Країни ЦСЄ повинні були приєднатися до багатосторонніх

між ЄС та Словаччиною. Цікаво, що стаття 7 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Румунією наголошувала, що "принципи ринкової економіки та підтримка з боку ЄС за допомогою цієї Угоди - суттєві елементи цієї асоціації".

[1] Див. преамбули УАЦСЄ.

[2] F. Schimmelfennig, S. Engert, H. Knobel, "Cost, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", 41 JCMS 495-518 (2003).

[3] Статті 8 (1), 28 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією, стаття 64 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.

[4] Стаття 67 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією. Відповідно до цієї статті естонські компанії отримували доступ до тендерної процедури отримання контрактів у ЄС відповідно до правил ЄС про державні закупівлі на основу режиму не менш сприятливого, ніж той, що надається компаніям ЄС.

угод та конвенцій про захист прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності[1]. На додаток до багатосторонніх міжнародних договорів держави ЦСЄ зобов'язалися виконувати рекомендаційні норми міжнародного права у різних секторах співробітництва між Сторонами: наприклад, керівні принципи ООН із захисту прав споживачів; міжнародні правила стандартизації[2]; норми ФАТФ, що стосуються боротьби з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом[3]. Ряд УАЦСЄ містив посилання на міжнародні договори, укладені окремими країнами ЦСЄ. Наприклад, у преамбулі угоди про асоціацію між ЄС та Словенією було згадано Осимські угоди[4] (включають у себе рамковий договір (Мирний договір) та декілька додатків (договір про економічне співробітництво з елементами, присвяченими будівництву доріг, співробітництва між портами Північної Адріатики та захисту морського довкілля).

Принцип недопущення дискримінації грав важливу роль у процесі лібералізації торгівлі та підприємницької діяльності у рамках УАЦСЄ. Зокрема, УАЦСЄ забороняли будь-які форми дискримінації сторін у сферах: оподаткування[5]; вжиття захисних торговельних заходів[6]; умов придбання та реалізації товарів[7]; торгівлі товарами[8]; ставлення до працівників за ознакою громадянства щодо умов праці, винагороди чи звільнення, порівняно з (їх) власними громадянами[9]; діяльності компаній[10]; вільного надання послуг у сфері міжнародних морських перевезень[11]; відкритого надання контрактів у рамках

[1] Стаття 66 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[2] Стаття 86 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією, стаття 96 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[3] Стаття 89 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією. Міжурядова комісія по боротьбі з відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом (ФАТФ), - це міжурядовий орган, метою якого є розробка та допомога впровадженню як на національному, так і міжнародному рівнях стратегій боротьби з відмиванням коштів, здобутих злочинним шляхом, та фінансуванням тероризму. Таким чином, ФАТФ – "директивний" орган, діяльність якого спрямована на те, аби зібрати воєдино необхідну політичну волю для здійснення національних законодавчих та адміністративних реформ у цих сферах. ФАТФ здійснює контроль над вжиттям своїми членами необхіднихзаходів, вивчає засоби та способи відмивання коштів та фінансування терористичної діяльності та контрзаходи, а також сприяє запозиченню та реалізації відповідних заходів у всьому світі. Під час здійснення своїх завдань ФАТФ співпрацює з іншими міжнародними органами, які ведуть боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. Сьогодні у ФАТФ входить 33 держави-учасниці. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.fatfgafi.org
[4] Маються на увазі угоди, підписані Італійською Республікою та колишньою Соціалістичною Федеративною Республікою Югославією у італійському місті Осимо 10 листопада 1975 року, правонаступницею яких стала Республіка Словенія після розпаду Соціалістичної Республіки Югославії.
[5] Наприклад, стаття 26 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[6] Наприклад, стаття 30 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[7] Наприклад, стаття 32 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[8] Наприклад, стаття 34 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[9] Наприклад, стаття 36 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[10] Наприклад, стаття 46 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[11] Наприклад, стаття 53 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.

державних закупівель[1]; доступу до судів та адміністративних органів[2]. Проте в УАЦСЄ не уточнювалось, чи повинен принцип недопущення дискримінації застосовуватись на підставі правил СОТ чи законодавства ЄС. У своїх рішеннях Суд ЄС неодноразово виступав за недопущення дискримінації працівників країн ЦСЄ за ознакою громадянства щодо умов праці, винагороди чи звільнення[3].

Чесна конкуренція та заборона дискримінаційної державної допомоги вважались найважливішими складовими лібералізації торгівлі між сторонами УАЦСЄ. Через цю причину розділи УАЦСЄ про конкуренцію та державну допомогу містили посилання на відповідні стандарти СОТ та “acquis communautaire”, які повинні були бути імплементовані країнами ЦСЄ. Наприклад, в УАЦСЄ було обумовлено, що будь-яка неконкурентна практика сторін повинна бути оцінена на підставі критеріїв, що випливають із застосування положень статей 85, 86 та 92 Договору про Співтовариство (статті 105, 106 та 112 ДФЄС)[4]. Діяльність у сфері сільського господарства та рибних промислів повинна бути оцінена на підставі критеріїв, наведених у статтях 42 та 43 Договору про Співтовариство (статті 48, 49 ДФЄС), та, зокрема, критеріїв, що встановлені Регламентом № 26/62[5]. У цих випадках країни ЦСЄ повинні були застосовувати та імплементувати на добровільних засадах релевантний “acquis communautaire” у тому обсязі, у якому він існував на момент підписання УАЦСЄ.

Після Копенгагенського саміту 1993 року та надання країнам ЦСЄ статусу “держав-кандидатів” на вступ до ЄС країни ЦСЄ почали процес добровільної гармонізації національного законодавства з релевантним “acquis communautaire”, який був прийнятий уже після підписання УАЦСЄ. Цей процес не передбачав використання процедури гомогенності, що була застосована в Угоді про ЄЕП та в секторальних угодах між ЄС та Швейцарією. За явного заохочення інститутами ЄС країни ЦСЄ вживали добровільних заходів щодо імплементації динамічного “acquis communautaire” у свої правові системи. Така політика не лише не суперечила положенням УАЦСЄ, а й навіть прямо з них випливала. Наприклад, УАЦСЄ передбачали, що державна допомога у країнах ЦСЄ

---

[1] Наприклад, стаття 67 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[2] Наприклад, стаття 118 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
[3]C-257/99, *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Barkoci and Malik* [201] ECR I-6557; C-63/99, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Gloszczuk* [201] ECR I-6369; C-235/99, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Kondova* [201] ECR I-6427; C-268/99, *Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie* [201] ECR I-8615; C-162/00, *Land Nordrhein-Westfalen v. Pokrzeptowicz- Meyer* [2002] ECR I-1049. Див.: Коментар К. Хілліона (C. Hillion) в 40 CML Rev. 465-491, (2003).
[4] Наприклад, стаття 62 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною.
[5] Стаття 63 (5) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.

повинна надаватись, “виходячи із критеріїв, що випливають із застосування статті 87 Договору про Співтовариство (ст. 107 ДФЄС), включаючи чинне та *майбутнє вторинне* (виділено нами - Р.П.) законодавство, структури, рекомендації та інші доцільні адміністративні акти, прийняті інститутами ЄС, а також практику Суду першої інстанції (зараз Загального Суду) та Суду ЄС”[1].

Посилання на первинне та вторинне законодавство ЄС в УАЦСЄ не передбачали, що законодавство ЄС повинне мати ідентичний зміст у правопорядках держав ЦСЄ. Це зумовлено особливим характером цілей УАЦСЄ порівняно із цілями установчих договорів ЄС. Деякі учені вказують на абсолютно різний зміст базового “acquis communautaire” та релевантного “acquis communautaire” в УАЦСЄ[2]. Наприклад, М. Кремона стверджує, що такі поняття, як “сумісність зі спільним ринком ЄС” та “спільний інтерес”, що вживаються у статті 87 Договору про Співтовариство (ст. 107 ДФЄС), мали інший зміст в УАЦСЄ через різні цілі Договору про Співтовариство та УАЦСЄ. На думку М. Кремони, уповноважені органи країн ЦСЄ повинні були розробити власну інтерпретацію релевантного “acquis communautaire” відповідно до національних пріоритетів набуття членства у ЄС[3]. Проте судові органи не всіх країн ЦСЄ були взмозі надати авторитетне тлумачення релевантного “acquis communautaire”, що застосовувалось до завдань національного законодавства у зв’язку з відсутністю обов’язкової юридичної сили “acquis communautaire” у правових системах країн ЦСЄ. Країнам ЦСЄ знадобилось багато часу, щоб “увібрати” загальні традиції європейського права та удосконалити національні судові системи відповідно до стандартів ЄС. Таким чином, незважаючи на відсутність обов’язкової юридичної сили “acquis communautaire” на території країн ЦСЄ, національні судові органи країн ЦСЄ послідовно забезпечували тлумачення національного законодавства відповідно до динамічного “acquis communautaire”. Наприклад, Конституційний суд Угорщини у “*Рішенні про Угоду про асоціацію з ЄС*” визначив зміст “acquis communautaire” у статті 62 (2) Угоди про асоціацію між Угорщиною та ЄС як ідентичний релевантному “acquis

[1] Стаття 1 Рішення № 6/201 Ради асоціації ЄС - Словаччина від 22 листопада 2001 року про правила імплементації положень Договору про асоціацію між ЄС та Словаччиною (O.J. L 048 2002).
[2] M. Cremona, "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003).
[3] Див.: Там само, С. 272.

communautaire” та як такий, що охоплює не тільки первинне та вторинне законодавство ЄС, а й нові рішення Суду ЄС[1].

Посилання на первинне та вторинне законодавство ЄС в УАЦСЄ не можна вважати таким, що прямо застосовується в рамках правопорядку країн ЦСЄ. Пряма дія положень УАЦСЄ залежить від конституційного законодавства кожної з країн ЦСЄ. Більшість країн ЦСЄ дотримується моністичної системи співвідношення міжнародного та національного права. Єдиною країною ЦСЄ з дуалістичною системою є Угорщина. Конституційний суд Угорщини категорично відмовився розглядати положення первинного та вторинного законодавства ЄС, що є основою Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною, як такі, що мають пряму дію в правовій системі Угорщини[2]. Конституційний суд Угорщини заявив, що пряма дія “acquis communautaire” у сфері конкуренції (статті 81 та 82 Договору про Співтовариство (статті 101 і 102 ДФЄС), які було інкорпоровано у статтю 62 (2) Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною, суперечать Конституції Угорщини. Конституційний суд Угорщини надав роз’яснення, що ідентичне тлумачення положень Угоди про асоціацію та релевантного “acquis communautaire” може зашкодити суверенітету Угорщини у законодавчій та судовій сферах[3]. Навіть країни ЦСЄ, які дотримуються моністичної системи співвідношення міжнародного та національного права, не дійшли консенсусу щодо прямої дії положень УАЦСЄ, які ідентичні “acquis communautaire”. Лише положення Угоди про асоціацію між ЄС та Чехією (положення Угоди про асоціацію між ЄС та Чехією[4], що мають бланкетне посилання на статті 85, 86 та 92 Договору про Співтовариство) були визнані чеськими судами як такі, що мають пряму дію у правовій системі Чехії[5]. Судові органи решти держав ЦСЄ обрали більш обережний підхід щодо визнання прямої дії положень УАЦСЄ у їх національних правових системах. Загалом, судові органи країн ЦСЄ уникали вирішення правових колізій між національним законодавством та релевантними положеннями УАЦСЄ. Замість цього вони надають перевагу переданню подібних справ на розгляд національних конституційних судів[6], які

[1] У постанові Конституційного суду Угорщини йдеться про “змістовну загальність права ЄС про конкуренцію, в тому числі розробку юриспруденції та правил регламенту щодо блокового винятку за статтею 85 Договору про Співтовариство, а також досвід, набутий у процесі їх застосування”.

[2] Рішення 30/1998 (VI.25.) AB Конституційного суду Угорщини.

[3] Розділ V Рішення 30/1998 (VI.25.) AB Конституційного суду Угорщини.

[4] Стаття 64 Угоди про асоціацію між ЄС та Чехією.

[5] Рішення Загального суду Чехії у справі *"Olomouc"* (2A6/96) та рішення Конституційного суду Чехії у справі *"Olomouc"* (III.US 31/97-35).

[6]Див., наприклад, Конституцію Словаччини, до якої було внесено поправки конституційним законом2001 року: «Міжнародні пакти про права людини та основні свободи, міжнародні пакти, які можуть бути застосовані без прийняття додаткового закону, та міжнародні договори, у яких за основу взято права та обов’язки фізичних та

визначали положення УАЦСЄ як просто “сильне та переконливе джерело права”, але не більше[1].

Тим не менш навіть заперечуючи пряму дію “acquis communautaire” у національних правових системах, конституційні суди Польщі, Чехії та Угорщини наголошували на необхідності забезпечення спільного тлумачення національного законодавства та релевантного “acquis communautaire” національними судовими органами[2]. Наприклад, Конституційний трибунал Польщі постановив: “Звісно, право ЄС не має обов’язкової юридичної сили у Польщі. Конституційний трибунал, проте бажає наголосити… Польща, таким чином, зобов’язана “вжити всіх можливих заходів для забезпечення сумісності його майбутнього законодавства із законодавством ЄС”… Конституційний трибунал визнає, що зобов’язання забезпечення сумісності законодавства (який покладений, перш за все, на парламент та уряд) тягне також зобов’язання тлумачити чинне законодавство таким чином, щоб забезпечити найвищий можливий ступінь такої сумісності”[3].

Крім того, релевантний “acquis communautaire” повинен братися до уваги компетентними органами країн ЦСЄ у процесі їх правозастосовної діяльності, відповідно до специфічних цілей УАЦСЄ, спрямованих на інтеграцію країн ЦСЄ у ЄС[4]. Як зазначав Конституційний суд Угорщини у “*Рішенні про Угоду про асоціацію між ЄС та Угорщиною*”: “Відповідні правові критерії ЄС в міру їх появи у рішеннях органу, уповноваженого контролювати дотримання норм конкуренції, чи Суду ЄС, чи в

юридичних осіб, за умови їх ратифікації та опублікування у передбаченому законом порядку мають верховенство над національними законодавчими актами». Проте на практиці словацькі судді не вправі скасувати національні закони, які суперечать міжнародному праву (колізія національного права із положеннями Угоди про асоціацію між ЄС та Словаччиною), і повинні передавати такі справи до Конституційного суду Словаччини (Z. Kühn, "Application of European law in Central European candidate countries", 28 ELRev. 551-560 (2003), С. 557). Грунтовний огляд застосування міжнародного права у правових системах держав ЦСЄ можна знайти у главі 2 "International Agreements in the legal orders of the candidate countries", A. Ott / K. Inglis (eds.) *Handbook on European Enlargement: a Commentary on the Enlargement Process,* (2002 Asser Press), 209-348.

[1] З.Кун (Z. Kühn) стверджує, що застосування права ЄС конституційними судами держав ЦСЄ - особлива форма використання порівняльного правознавства у ході інтерпретації національного законодавства (Z. Kühn, "Application of European law in Central European candidate countries", 28 ELRev. 551-560 (2003), С. 551).

[2] Див. ґрунтовний аналіз так званого “Рішення про Угоду про асоціацію з ЄС”, винесеного Конституційним судом Угорщини, в: J. Volkai, "The application of the Europe Agreement and European Law in Hungary: the judgement of an activist constitutional court on activist notions", Harvard Jean Monnet Working Paper 8/99 (Harvard Law School, 2000) і J. Voklai, "Solutions to the Unconstituonality of the EC-Hungary Antitrust Cooperation Regime: Anti-Trust or Antitrust Cooperation?", CJEL 321-359 (2000). Про досвід Чехії див.: Z. Kühn, "Application of European law in Central European candidate countries", 28 ELRev. 551-560 (2003), С. 553. Про досвід Польщі див.: W. Czaplinksi, "Harmonisation of laws in the European Community and approximation of Polish legislation to Community Law" 25 Polish Yearbook of International Law 45-55 (2001).

[3]Наприклад, див.: Рішення Конституційного трибуналу Польщі K. 15/97, OTK [Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego, збірка рішень Конституційного трибуналу], nr. 19/1997. Англійський переклад цієї справи див. в: 5 East European Case Reporter of Constitutional Law 271-284 (1998).

[4]T. Toth, "Competition Law in Hungary: Harmonisation towards EU Membership", 19 (6) ECLR 358-369 (1998).

регламентах ЄС повинні братись до уваги та застосовуватися відповідним органом Угорщини, який забезпечує дотримання норм конкуренції"[1].

1.1.2.3. Висновки

Обсяг та зміст релевантного "acquis communautaire" в УАЦСЄ відрізняється від "acquis вступу"[2] та повинен бути розглянутий у світлі специфічних цілей УАЦСЄ. Цілі лібералізації торгівлі та можливої інтеграції у ЄС змусили країни ЦСЄ розпочати імплементацію "acquis communautaire", який ширший за своїм змістом та обсягом, ніж "acquis communautaire", в Угоді про ЄЕП та секторальних угодах між ЄС та Швейцарією. "Acquis communautaire" в УАЦСЄ включає спільні цінності та суттєві елементи, які значною мірою запозичені із принципів та доктрин загального/універсального права. Обсяг джерел міжнародного права, яке підлягає імплементації країнами ЦСЄ, охоплює основні документи ООН та ОБСЄ[3], а також міжнародні конвенції у сфері прав людини, демократичних свобод та захисту прав інтелектуальної власності. Процес лібералізації торгівлі між ЄС та країнами ЦСЄ базується на законодавстві СОТ. УАЦСЄ містить посилання на критерії, що випливають із застосування норм ЄС у сфері добросовісної конкуренції та державної допомоги, а також свобод внутрішнього ринку. Посилання на ці критерії транспонуються у законодавство країн ЦСЄ за допомогою імплементації положень УАЦСЄ, які не завжди відповідають релевантному "acquis communautaire"[4]. Проте польські, чеські та угорські судові органи першими ініціювали послідовний підхід до забезпечення найбільш сприятливої інтерпретації національного законодавства та правозастосовної практики, відповідно до правових критеріїв ЄС та з урахуванням специфічних цілей УАЦСЄ, які спрямовані на інтеграцію країн ЦСЄ до ЄС.

Сприятливе тлумачення "acquis communautaire" національними судами країн ЦСЄ можна пояснити особливим міжнародно-правовим характером УАЦСЄ. Дійсно, цілі УАЦСЄ еволюціонували від простих угод про асоціацію до одного з інструментів стратегії "підготовки до вступу" країн ЦСЄ до ЄС. Як результат, основний тягар імплементації релевантного "acquis communautaire" був покладений на національні суди країн ЦСЄ. Судові

---

[1] J. Voklai, "Solutions to the Unconstituonality of the EC-Hungary Antitrust Cooperation Regime: Anti-Trust or Antitrust Cooperation?", CJEL 321-359 (2000), С. 325.
[2] Див. аналіз обсягу та змісту "acquis вступу" у підрозділі 1.5.1 глави 1.
[3] Комісія з безпеки та співробітництва у Європі, відома також як Гельсинська комісія, є незалежною структурою при уряді Сполучених Штатів Америки (США), створена у 1976 році з метою сприяння та контролю за дотриманням положень Гельсинського Заключного акту та для контролю також інших зобов'язань ОБСЄ. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.osce.org
[4] P. Schütterle, "State Aid Control - An Accession Criterion", 39 CML Rev. 577-590 (2002), С. 579.

органи країн ЦСЄ були наділені значною свободою під час винесення рішень про те, якою мірою законодавство їх держав повинне відповідати релевантному “acquis communautaire”[1], тим самим збагачуючи власні правові традиції та культуру. Одним із наслідків цього процесу стало застосування методу телеологічного тлумачення судовими органами країн ЦСЄ національного законодавства відповідно до “acquis communautaire”[2].

1.1.3. Угоди про стабілізацію та асоціацію між ЄС та балканськими країнами

1.1.3.1. Цілі УСА між ЄС та балканськими країнами

Відносини ЄС з державами Балканського регіону регулюються спеціальною регіональною політикою ЄС - Процес стабілізації та асоціації (ПСА)[3]. Основні цілі ПСА полягають у зміцненні поступального економічного та політичного розвитку балканських країн; сприяння регіональній торгівлі та співробітництву; а також співпраця у сфері правосуддя та внутрішніх справ[4]. ПСА сприяє країнам Балканського регіону у їх підготовці до майбутнього членства у ЄС за допомогою трьох важливих інструментів: 1) угод про стабілізацію та асоціацію (УСА) між ЄС та балканськими країнами; 2) автономних заходів у сфері торгівлі та 3) значної фінансової допомоги. Беручи участь в ПСА, балканські країни зобов’язалися дотримуватися умов, поставлених ЄС, в обмін на віддалену перспективу повноправного членства у ЄС[5].

УСА створювались як “угоди про асоціацію нового типу”, укладені на підставі статті 217 ДФЄС[6]. Дійсно, за своїми цілями, структурою, спільними інститутами та видами секторального співробітництва УСА нагадують угоди про асоціацію з країнами ЦСЄ. Проте

---

[1]M. Cremona, "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003), C. 279.

[2]P. Schütterle, "State Aid Control - An Accession Criterion", 39 CML Rev. 577-590 (2002), C. 582.

[3] У ПСА беруть участь такі країни Західних Балканів: Македонія (повна назва - Колишня Югославська Республіка Македонія), Сербія, Чорногорія, Боснія та Герцеговина, Хорватія та Албанія.

[4] Третя щорічна доповідь Європейської комісії про процес стабілізації та асоціації в Південно-Східній Європі (COM (2004) 202/2 final).

[5] На момент написання цієї монорафії Македонія, Чорногорія та Сербія вже подали формальну заявку на вступ до ЄС та отримали статус держав-кандидатів. Боснія та Герцеговина, та Албанія отримали статус “потенційних держав-кандидатів” на вступ до ЄС. Хорватія буде першою з країн-учасниць ПСА, яка набуде повного членства в ЄС 1 липня 2013 р. (Акт вступу Хорватії до ЄС був підписаний 8 грудня 2011 р.).

[6] На момент написання цієї роботи УСА були укладені з Македонією (O.J. 2004 L 084/47), Хорватією (O.J. 2005 L 026/48), Албанією (O.J. 2006 L 300/49) та Чорногорією (O.J. 2010 L 108/53). УСА з Македонією, Хорватією, Албанією та Чорногорією набрали чинності 3 травня 2001 року, 12 грудня 2001 року, 1 квітня 2009 року та 1 травня 2010 року. Ратифікація УСА між ЄС та Сербією, Боснією та Герцеговиною на момент написання книги не закінчена у зв’язку з політичними причинами. До ратифікації УСА відносиниміж ЄС та Сербією, Боснією та Герцеговиною регулюються Тимчасовими Угодами (Council Regulation 1616/2006 O.J. 2006 L 300/1).

УСА мають більш чіткі цілі та завдання, ніж УАЦСЄ *inter alia* щодо характеру першочергових завдань процесу інтеграції балканських країн до ЄС. Експерти вважають УСА "доцільною альтернативою УАЦСЄ" або спеціальною формою асоціації, котра пропонує балканським країнам тимчасовий статус "потенційної держави-кандидата" на вступ до ЄС[1]. Незалежно від широких політичних цілей, УСА забезпечують необхідну базу для імплементації "acquis communautaire" у правові системи балканських країн. Преамбули УСА наголошують на готовності балканських країн "зблизити (їх) законодавство із чинним у ЄС", що є однією з передумов їх інтеграції в "основне політичне та економічне русло Європи" та набуття статусу держави-кандидата на вступ до ЄС. УСА більш точно, ніж УАЦСЄ, пояснюють формальні критерії членства у ЄС, заявляючи, що майбутні заявки на членство у ЄС країн, що їх підписали, повинні бути розглянуті відповідно до вимог статті 49 Договору про ЄС, виконання Копенгагенських критеріїв та "успішної імплементації цієї Угоди, особливо щодо регіонального співробітництва". Характерно, що вимоги регіонального співробітництва та регіональної стабільності становлять ключові чинники подальшого розвитку та укріплення ПСА.

В основному, строк дії УСА - десять років (у випадку УСА між ЄС та Хорватією - шість років)[2]. Такі самі строки надаються Сторонам угод для "поступового утворення зони вільної торгівлі відповідно до правил ГАТТ 1994 року і СОТ"[3], а також зближення законодавства держав УСА із законодавством ЄС[4].

1.1.3.2. Зміст "acquis communautaire" в УСА

Умовою підписання УСА була імплементація балканськими країнами значного обсягу "acquis communautaire" у сфері демократичних свобод (права людини; верховенство права; захист меншин та реадмісія біженців)[5]. Крім того, до підписання УСА балканські країни

---

[1]D. Phinnemore, "Stabilization and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans?", 8 EFA Rev 77-103 (2003), P. 78 - 80. М.Кремона у своїй статті "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003), С. 266 захищає точку зору, що угоди про асоціацію з державами ЦСЄ та УСА становлять собою «більш ніж угоди про лібералізацію торгівлі; вони передбачають більш тісну інтеграцію з ЄС».

[2] Стаття 5 УСА з Македонією та Хорватією.

[3] Стаття 15 УСА з Македонією та Хорватією. Поки лише Хорватія (11/2000), Сербія, Македонія (04/2003), Албанія (09/2000), та Чорногорія (04/2012) вступили до СОТ. Інші західнобалканські держави отримали у СОТ статус спостерігача.

[4] Стаття 1 УСА з Македонією та Хорватією.

[5] Передбачалось, що країна, із якою підписують УСА, уже продемонструвала певні успіхи у запозиченні загальних цінностей ЄС, які можуть стати суттєвими елементами в угодах, та досягненні "високого рівня політичного та економічного розвитку, який вимагається для виконання збільшених рівних та взаємних обов'язків щодо релевантного acquis" (COM 99 235, параграф 3).

повинні були виконати певні політичні та правові зобов'язання перед ЄС. До них належали: виконання умов Дейтонської мирної угоди; співробітництво з Міжнародним трибуналом щодо злочинів у колишній Югославії (МТЗКЮ)[1]; проведення ринкових економічних реформ та підтримання регіонального співробітництва. УСА відрізняються більшим спектром умов, які поставив ЄС, порівняно з іншими угодами про асоціацію з ЄС. Перед підписанням УСА балканські країни повинні були продемонструвати значний рівень регіональної стабільності, як політичної, так і у сфері безпеки, а також продемонструвати свою здатність до імплементації окремих елементів "acquis communautaire"[2].

Необхідність імплементації "базового acquis" країнами Балканського регіону прямо обумовлена у положеннях про суттєві елементи УСА. Обсяг суттєвих елементів у рамках УСА не відрізняється від ідентичних положень в УАЦСЄ. суттєві елементи УСА охоплюють "демократичні принципи та права людини, закріплені у Загальній декларації прав людини та визначені у Гельсинському Заключному акті та Паризькій хартії для нової Європи, повагу до принципів міжнародного права та верховенства права, а також принципів ринкової економіки"[3], сформульованих у документах Боннської конференції Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Проте є цілий ряд суттєвих елементів, що притаманні винятково УСА з балканськими країнами. Оскільки регіональна стабільність та співробітництво вважаються центральними складовими УСА, їх також можна розглядати як суттєвий елемент асоціації балканських країн та ЄС. УСА зобов'язують договірні сторони укладати угоди про регіональне співробітництво з учасниками ПСА та потенційними кандидатами на членство в ЄС[4].

Преамбули УСА з Македонією та Хорватією містять значну кількість посилань на акти міжнародного права, переважно у сфері демократичних свобод та прав людини. Сторони УСА взяли на себе зобов'язання дотримуватися "усіх принципів та положень" Статуту ООН, документів ОБСЄ, "а саме документів Гельсинського Заключного акту, заключних документів Мадридської та Віденської конференцій, Паризької хартії для нової Європи та Пакту про стабільність у Південно-Східній Європі, а також щодо виконання зобов'язань Дейтонської/Паризької та Ердутської угод щодо того, як вони відповідають потребам регіональної стабільності та співробітництва між країнами регіону". Лібералізація торгівлі та

[1] Міжнародний трибунал у колишній Югославії - спеціалізований суд ООН з штаб-квартирою в Гаазі в Нідерландах. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.un.org/icty
[2] Комюніке Європейської комісії Ради ЄС та Європейського парламенту «Західні Балкани та європейська інтеграція) (COM (2003) 285 final).
[3] Стаття 2 УСА з Македонією та Хорватією.
[4] Статті 13 - 14 УСА з Македонією та Хорватією.

створення зони вільної торгівлі повинні бути засновані на “дотриманні прав та зобов’язань, що випливають із правил СОТ[1] та МВФ”[2]. Наприклад, в УСА обумовлено, що антидемпінгові та компенсаційні заходи сторін застосовувались відповідно до законодавства СОТ[3]. У сфері прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності балканські країни повинні вжити необхідних заходів для того, щоб до завершення п’ятирічного строку після набрання чинності УСА (у випадку з Хорватією цей строк встановлюється Радою УСА) приєднатися до основних міжнародних угод та конвенцій[4].

Застосування принципу недопущення дискримінації забезпечує поступову лібералізацію торгівлі між ЄС та країнами Балканського регіону. УСА закріплюють принцип недискримінації у сферах: оподаткування[5]; вжиття захисних заходів[6]; набуття та реалізації товарів[7]; запровадження обмежень свободи руху товарів[8]; умов праці, винагороди чи звільнення[9]; створення компаній[10]; надання послуг у сфері морських транспортних перевезень[11]; відкритого надання контрактів у сфері державних закупівель[12]; доступу до судів та адміністративних органів[13].

УСА заохочують балканські країни імплементувати “секторальний acquis” ЄС у сфері конкуренції та державної допомоги[14]. Як і УАЦСЄ, положення УСА ідентичні релевантним положенням ДФЄС про добросовісну конкуренцію та державну допомогу (картельна практика, домінуюче становище, дискримінаційна державна допомога, що мають наслідком перешкоджання, обмеження чи порушення конкуренції). УСА передбачають, що “будь-яка практика, не сумісна із цією статтею, оцінюється на підставі критеріїв, які випливають із

[1] Наприклад: правила ГАТТ про демпінг; правила утворення зони вільної торгівлі; як передбачено у статті 6 УСА з Хорватією: “Ця Угода повністю сумісна із відповідними положеннями СОТ, зокрема зі статтею XXIV ГАТТ 1994 року та статтею V ГАТС”.

[2] Стаття 58 УСА між ЄС та Македонією. Міжнародний валютний фонд (МВФ) - міжнародна організація, у яку входять 184 держави-учасниці. Він був створений з метою сприяння міжнародному валютному співробітництву, стабільності обмінних курсів валют, розвитку та підвищенню працевлаштування, а також надання тимчасової фінансової допомоги державам для полегшення врегулювання платіжного балансу. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.imf.org/external/ index.htm

[3] Стаття 70 (9) УСА між ЄС та Хорватією.

[4] Статті 71 УСА з Македонією та Хорватією. Перелік конвенцій та угод можна прочитати у Додатку VII до цих угод.

[5] Стаття 33 УСА між ЄС та Македонією.

[6] Стаття 38 УСА між ЄС та Македонією.

[7] Стаття 39 УСА між ЄС та Македонією.

[8] Стаття 41 УСА між ЄС та Македонією.

[9] Стаття 44 УСА між ЄС та Македонією.

[10] Стаття 48 УСА між ЄС та Македонією.

[11] Стаття 57 (3) (c) УСА між ЄС та Македонією.

[12] Стаття 72 УСА між ЄС та Македонією.

[13] Стаття 115 УСА між ЄС та Македонією.

[14] Стаття 69 УСА між ЄС та Македонією і стаття 70 УСА між ЄС та Хорватією.

застосування положень (установчих договорів ЄС) та рішень інститутів ЄС”[1]. Аналогічно до УАЦСЄ, це формулювання має на увазі застосування балканськими країнами повного обсягу релевантного “секторального acquis” ЄС, у тому числі й тих, що його стосуються, м’якого права, практики Суду ЄС та Загального Суду. В УСА заохочується транспозиція всього обсягу релевантного “acquis communautaire” у правові системи балканських країн за допомогою актів ЄС рекомендаційного характеру (наприклад: статистика[2]; банківська діяльність, митне законодавство[3], страхові та інші фінансові послуги[4], охорона здоров’я та праці[5]; співробітництво у соціальній сфері[6], транспортні перевезення)[7]. На відміну від інших зовнішніх угод ЄС,“acquis communautaire” в УСА включає певні нові розділи (про аудіовізуальні мережі, транскордонне мовлення, здійснення прав інтелектуальної власності на програми та супутникове і кабельне мовлення, співробітництво у сфері електронних комунікацій та супутніх послуг). Положення УСА приділяють велику увагу необхідності імплементації країнами Балканського регіону “секторального acquis” у повному обсязі, але практично нічого не говорять про відповідні процедури, що забезпечують його ефективне дотримання[8]. У цьому сенсі положення УСА нагадують відповідні положення УАЦСЄ. Лише у ряді певних секторів (державна допомога) УСА більш детально, ніж УАЦСЄ, описує правозастосовні заходи (утворення незалежного органу щодо нагляду за наданням державної допомоги)[9].

Відповідно до УСА держави Балканського регіону повинні брати активну участь у зближенні національного законодавства із законодавством ЄС з метою досягнення обширних цілей асоціації[10]. Процес зближення законодавства у межах УСА складається із двох етапів.

[1] Стаття 69 (2)УСА між ЄС та Македонією і стаття 70 (2) УСА між ЄС та Хорватією.

[2] Стаття 82 УСА між ЄС та Македонією і стаття 83 УСА між ЄС та Хорватією.

[3] Стаття 88 УСА між ЄС та Македонією і стаття 89 УСА між ЄС та Хорватією.

[4] Стаття 83 УСА між ЄС та Македонією і стаття 84 УСА між ЄС та Хорватією передбачають, що “це співробітництво зосередиться на створенні системи звітності, сумісної з європейськими стандартами”.

[5] У статті 90 (4) УСА між ЄС та Македонією та в статті 91 (4) УСА між ЄС та Хорватією йдеться про те, що “Сторони розвивають співробітництво з метою вдосконалення заходів з охорони здоров’я та праці працівників, беручи як рекомендації рівень, прийнятий у ЄС”.

[6] Стаття 91 (4) УСА між ЄС та Хорватією, стаття 90 (4) УСА між ЄС та Македонією передбачають, що “Сторони розвивають співробітництво з метою вдосконалення заходів з охорони здоров’я та праці працівників, беручи як рекомендації рівень, прийнятий у ЄС”.

[7] Стаття 100 УСА між ЄС та Хорватією, стаття 98 УСА між ЄС та Македонією закликає до “досягнення робочих норм, які можна співставити з тими, які прийняті у Співтоваристві”.

[8] M. Cremona, "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003), С. 286.

[9] Стаття 70 (4) УСА між ЄС та Хорватією.

[10] Статті 68 УСА між ЄС та Македонією та 69 УСА між ЄС та Хорватією передбачають, що “Сторони визнають важливість зближення дійсного та майбутнього законодавства… з законодавством ЄС. [Держава, що

Під час першого етапу зближення законодавства перевагу надають імплементації балканськими країнами певних елементів "базового acquis", що належать до внутрішнього ринку ЄС, а також законодавства про конкуренцію, про інтелектуальну власність, про стандартизацію та сертифікацію, про державні закупівлі та захист персональних даних (інформації). Зближення законодавства в інших секторах внутрішнього ринку ЄС повинне бути завершене до закінчення перехідного періоду (як правило - десять років)[1].

Двоетапний процес зближення законодавства в УСА - своєрідна новинка зовнішньої політики ЄС та притаманна для усіх УСА. В УСА між ЄС та Албанією пояснюється, що метою двох етапів зближення законодавства є "необхідність проміжного контролю (з боку ЄС) за правильною імплементацією угод"[2]. Таким чином, можна зробити висновок, що, на думку інститутів ЄС, ефективне зближення законодавства балканських країн з правом ЄС - своєрідний критерій належної та ефективної імплементації УСА цими країнами.

Необхідність моніторингу зближення законодавства Албанії з правом ЄС свідчить про те, що мета зближення законодавства – "суттєвий елемент" УСА між ЄС та Албанією. Більш того, Рада асоціації ЄС - Албанія отримала право видавати рішення, наділені обов'язковою юридичною силою, у тому числі і у сфері зближення законодавства (у сфері посилення ефективності та визначення пріоритетів зближення законодавства Албанії з правом ЄС). В УСА між ЄС та Албанією вперше була застосована процедура проміжного моніторингу процесу зближення законодавства. Наприклад, Рада асоціації ЄС - Албанія має повноваження "оцінити прогрес Албанії в реалізації першої стадії зближення законодавства та прийняти рішення про перехід до другої стадії зближення законодавства з метою досягнення цілей асоціації між ЄС та Албанією"[3]. На наш погляд, процедура проміжного моніторингу процесу зближення законодавства запозичена УСА між ЄС та Албанією із практики вступу до ЄС держав ЦСЄ. Це означає, що реалізація другої стадії зближення законодавства може бути розглянута і як стан асоціації між ЄС та Албанією, і як кінцева мета УСА. Можна зробити припущення, що процедура проміжного моніторингу зближення законодавства другої країни з правом ЄС "перекочує" також і в угоди з державами, що беруть участь в ЄПС[4].

підписалаУСА] вживає заходів, спрямованих на поступове досягнення сумісності свого законодавства із законодавством ЄС".

[1] Стаття 68 (2) УСА між ЄС та Македонією.

[2] Стаття 6 УСА між ЄС та Албанією.

[3] Стаття 6 УСА між ЄС та Албанією.

[4] Детальніше про європейську політику сусідства див. підрозділ 2.2.6 цієї глави.

Крім того, в УСА містяться "м'які" зобов'язання з боку Македонії та Хорватії з імплементації релевантного секторального "acquis communautaire". Перш за все, ці зобов'язання стосуються таких сфер співробітництва, як інформаційні технології[1]; захист споживачів[2]; сільськогосподарський та агропромисловий сектори[3]; захист навколишнього середовища та ядерної безпеки[4]; електронні комунікаційні мережі та супутні умови[5]; транспорт[6]. У певних сферах (співробітництво у сфері статистики) УСА передбачає зближення законодавства балканських країн із міжнародними та європейськими стандартами (принципи статистики, сформульовані ООН). Для досягнення цієї мети сторони УСА беруть на себе "м'які" зобов'язання "провести гармонізацію (національного законодавства) з міжнародними та європейськими нормами та класифікацією для того, щоб дати можливість національній системі статистики запозичити норми ЄС у сфері статистики"[7].

Аналогічно з іншими зовнішніми угодами ЄС, УСА не передбачають прямої автоматичної дії релевантного "acquis communautaire" у правових системах балканських країн. Процес імплементації "acquis communautaire" повинен виконуватися відповідно до національних конституційних процедур. Проте позиція конституційних судів балканських країн щодо прямої дії "acquis communautaire" у межах їх національних юрисдикцій не визначена. Найбільш ймовірно, що зважаючи на далекоглядні інтеграційні цілі асоціації, конституційні суди балканських країн можуть повторити рішення конституційних судів Чехії, Польщі та Угорщини. Інакше кажучи, конституційні суди балканських країн будуть робити усе можливе для визнання релевантного "acquis communautaire", що міститься в УСА, "сильним та переконливим джерелом права", яке національні судові органи цих країн повинні застосовувати під час прийняття своїх рішень.

[1] Стаття 96 УСА між ЄС та Македонією, стаття 97 УСА між ЄС та Хорватією.
[2] В статті 74 УСА між ЄС та Хорватією і статті 97 УСА між ЄС та Македонією зазначено, що "Сторони співпрацюють з метою досягнення сумісності систем у сфері захисту прав споживачів… з прийнятими у ЄС… З цією метою задля суспільного інтересу, Сторони заохочують та забезпечують: гармонізацію законодавства та зближення захисту споживачів… з прийнятими у ЄС; ефективний правовий захист споживачів з метою підвищення якості споживчих товарів та збереження відповідних стандартів безпеки".
[3] Стаття 100 УСА між ЄС та Македонією та стаття 92 УСА між ЄС та Хорватією передбачають, що "співробітництво у цій сфері має на меті… поступову гармонізацію ветеринарного та фітосанітарного законодавства з нормами ЄС".
[4] Стаття 103УСА між ЄС та Македонією, статті 102 і 103 УСА між ЄС та Хорватією передбачають, що "співробітництво зосереджується на таких пріоритетних сферах: подальше зближення законів та правил з нормами ЄС".
[5] Стаття 95 УСА між ЄС та Македонією, стаття 98 (1) УСА між ЄС та Хорватією.
[6] Стаття 98УСА між ЄС та Македонією, статті 100 УСА між ЄС та Хорватією заохочують держави УСА у забезпеченні "досягнення робочих норм, співставних із прийнятими у ЄС; розвиток транспортної системи, яка відповідає та співставна із наявною у Співтоваристві; застосування скоординованих заходів транспортної політики, співставні із застосовуваними у ЄС".
[7] Стаття 83 УСА між ЄС та Хорватією і стаття 82 УСА між ЄС та Македонією.

1.1.3.3. Висновки

Заманлива перспектива повноправного членства у ЄС підштовхнула балканські країни стати на непростий шлях добровільної гармонізації для того, аби забезпечити імплементацію релевантного “acquis communautaire” у національні правові системи, наскільки це можливо[1]. Через це обсяг “acquis communautaire” в УСА включає елементи, які відсутні у інших угодах про асоціацію між ЄС та третіми країнами. По-перше, під тиском ЄС балканські країни повинні були надати пріоритет забезпеченню регіональної стабілізації та безпеки у регіоні. У зв’язку з цим релевантний “acquis communautaire” в УСА включає такі джерела міжнародного права, як Дейтонська/Паризька та Ердутська угоди. По-друге, перед формальним початком переговорів про асоціацію від балканських країн очікували імплементацію так званого “допереговорного acquis”, який охоплює основоположні демократичні норми та стандарти захисту прав людини, визнані ЄС та державами - членами ЄС. По-третє, УСА забезпечують поетапну імплементацію у правові системи балканських країн “acquis communautaire” за допомогою всеохоплюючих умов про зближення законодавств та численних, таких, що не мають юридичної сили, посилань на секторальний “acquis communautaire”.

Успіх масштабної програми імплементації “acquis communautaire” у правові системи балканських країн повністю залежить від діяльності спільних інститутів, створених у межах УСА, та інститутів ЄС. Дійсно, основне навантаження щодо застосування та імплементації релевантного “acquis communautaire” покладається на ради асоціацій та національні органи влади країн Балканського регіону, які відповідають за секторальне співробітництво (наприклад, в УСА з Хорватією потрібно заснувати незалежний орган щодо нагляду за наданням державної допомоги в Хорватії). Радам асоціації та національним органам влади країн Балканського регіону потрібно проявити значну законодавчу та судову активність з метою забезпечення більш швидкої та ефективної імплементації “acquis communautaire” у правові системи балканських країн[2].

---

[1] Характерно, що УСА між ЄС та Хорватією посилається на “acquis ЄС” (стаття 69), а не на “законодавство ЄС”, як, наприклад, УСА між ЄС та Македонією (стаття 68).

[2]Європейська комісія високо оцінила успіхи Хорватії щодо реалізації політичних та економічних Копенгагенських критеріїв. У результаті Європейська комісія рекомендувала почати переговори з Хорватією про вступ до ЄС. Крім того, Європейська комісія наголосила, що подальший прогрес Хорватії на шляху до членства у ЄС залежить від здійсненя нею також ефективної імплементації acquis ЄС. Див.: Комюніке Європейської комісії «Думка про заявку Хорватії про членство у Європейському Союзі» (COM (2004) 257 final).

1.1.4. Угоди про європейсько-середземноморське співробітництво

1.1.4.1. Вступ

Угоди про європейсько-середземноморське співробітництво між ЄС та середземноморськими країнами (УЄСС) укладені у межах політики європейсько-середземноморського співробітництва, яка, починаючи з 1995 року регулює відносини між ЄС та десятьма середземноморськими країнами[1]. Основні цілі політики європейсько-середземноморського співробітництва закріплені у Барселонській декларації 1995 року[2]. У Барселонській декларації проголошена мета створення зони миру, процвітання та стабільності у середземноморському регіоні без формального членства країн регіону в ЄС[3]. Широкі цілі політики європейсько-середземноморського співробітництва доповнюються так званим "Барселонським процесом", цілі та завдання якого закріплені у Спільній стратегії ЄС щодо всього середземноморського регіону (прийнятої Європейською радою у Санта-Марія-де-Фейра у червні 2000 року) і в Болонській декларації. Цілі Барселонського процесу можна поділити на три основні тематичні категорії: 1) політика та безпека; 2) економіка; 3) соціальні та культурні питання. Серед особливих завдань, поставлених перед Болонським процесом, можна виділити: а) створення у середземноморському регіоні зони миру та стабільності на основі загальних фундаментальних принципів, найважливішим із яких є повага до прав людини та демократії; б) створення у середземноморському регіоні зони економічного процвітання за допомогою поступового розширення вільної торгівлі до 2010 року[4]. Ці далекоглядні цілі позначають контури змісту та обсягу "acquis communautaire", що повинен бути імплементований середземноморськими країнами.

Європейсько-середземноморське співробітництво реалізується за допомогою УЄСС, що підписані між ЄС та його державами-членами і десятьма середземноморськими країнами на підставі статті 217 ДФЄС. УЄСС має на меті забезпечення протягом перехідного періоду вільної торгівлі промисловими товарами, поступової лібералізації торгівлі у сільськогосподарському секторі; лібералізації торгівлі послугами; співробітництва у

[1] Дотаких країн середземноморського регіону належать: Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Палестинська автономія, Сирія, Туніс та Туреччина. Кіпр і Мальта стали членами ЄС у 2004 році.

[2] Барселонська декларація прийнята під час європейсько-середземноморської конференції 27 - 28 листопада 1995 року.

[3] Див. обґрунтовану оцінку Барселонської декларації в: F. Hakura, "The Euro-Med Policy: The Implications of the Barcelona Declaration", 34 CML Rev. 337-366 (1997).

[4] Європейсько-середземноморське співробітництво доповнюється також значною фінансовою підтримкою ЄС (головним чином, у вигляді програми МЕДА) та позиками Європейського інвестиційного банку. Див.: P. Holden, "The European Community's MEDA Aid Programme: A Strategic Instrument of Civilian Power?", 8 EFA Rev. 347-363 (2003).

політичних, економічних та соціально-культурних питаннях, а також у сфері правосуддя та внутрішніх справ. На думку учених, визначною ознакою УЄСС є "політичний діалог, зв'язки у сфері безпеки, вільна торгівля та секторальне співробітництво" з конкретною метою лібералізації умов доступу європейських товарів на ринки держав УЄСС[1].

Незважаючи на загальні цілі, УЄСС не відображають єдину зовнішню політику ЄС щодо держав середземноморського регіону. Кожна УЄСС демонструє особливості політики ЄС стосовно кожної середземноморської країни. Тому обсяг та зміст "acquis communautaire", який повинен бути імплементований державами УЄСС, неоднорідний. В цілому, всі УЄСС можна поділити на кілька груп чи "поколінь". ЄС підписав угоди про асоціацію "першого покоління" з Кіпром, Мальтою та Туреччиною (які не є УЄСС в буквальному розумінні цього слова) з метою утворення митних союзів з цими країнами. Зрештою, тільки митному союзу ЄС із Туреччиною судилося стати своєрідним "втішальним призом" за відстрочення членства Туреччини у ЄС. Митні союзи з Мальтою та Кіпром (митний союз з Кіпром було установлено лише частково[2]) так і не були установлені, хоча ці країни зрештою і набули повноправного членства у ЄС. УЄСС між ЄС та Ізраїлем займає особливу нішу у межах всієї програми європейсько-середземноморського співробітництва, оскільки передбачає безпрецедентну взаємну гармонізацію законодавства у ході лібералізації економічних відносин. Останнє "покоління" УЄСС включає угоди між ЄС та Алжиром, Єгиптом, Йорданією, Ліваном, Марокко, Палестинською автономією, Сирією та Тунісом. Зміст та обсяг "acquis communautaire" в УЄСС останнього покоління відповідає досить-таки обмеженим цілям європейсько-середземноморського співробітництва; при цьому згадувань про будь-яку перспективу членства у ЄС для середземноморських країн старанно уникають. У цьому підрозділі розглянуто УЄСС з Туреччиною, Ізраїлем та Тунісом як найбільш типові приклади вищезгаданих трьох "поколінь" УЄСС.

1.1.4.2. Угода про асоціацію між ЄС та Туреччиною

1.1.4.2.1. Цілі Угоди про асоціацію між ЄС та Туреччиною

---

[1]Див.: Там само, С. 352.

[2] Див. ґрунтовний аналіз торговельних відносин між ЄС та Кіпром у статті P. Koutrakos, "Legal Issues of EC-Cyprus Trade Relations", 52 (2) ICLQ 489-498 (2003).

Політичні та економічні відносини ЄС та Туреччини базуються на Угоді про асоціацію між ЄЕС та Туреччиною 1963 року (так звана "Анкарська угода")[1]. Кінцевою метою Анкарської угоди є утворення митного союзу ЄС з Туреччиною і, як наслідок, імплементація Туреччиною "acquis communautaire" у сфері зовнішньої торгівлі (Спільний митний тариф ЄС та "зближення (її) відповідних правил з іншими правилами ЄС щодо зовнішньої торгівлі")[2]. Анкарську угоду можна розглядати як одну з найперших угод про асоціацію між ЄЕС та іншими країнами, явно спрямованих на широкомасштабну імплементацію "acquis communautaire" у правову систему Туреччини. Дійсно, Анкарська угода покладає на Туреччину жорсткі та м'які зобов'язання щодо імплементації та застосування релевантного "acquis communautaire" у сферах внутрішнього ринку ЄС[3], конкуренції, державної допомоги та оподаткування[4].

1.1.4.2.2. Зміст "acquis communautaire", що повинен бути імплементований Туреччиною

Основна мета Анкарської угоди - утворення митного союзу - була втілена у рішеннях спільних інститутів, що діють у рамках асоціації між ЄС та Туреччиною. До таких рішень належать: Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина[5]; Рішення 1/96 Комітету митного співробітництва ЄС - Туреччина[6]; Рішення 2/97 Ради асоціації ЄС - Туреччина[7]. Ці рішення успішно ліквідували багато прогалин Анкарської угоди щодо змісту та обсягу релевантного "acquis communautaire", який підлягає імплементації Туреччиною з метою створення митного союзу з ЄС.

Відповідно до Рішення 1/95 Туреччина взяла на себе зобов'язання долучитися до СТБ ЄС та імплементувати "acquis communautaire" у сфері митного права ЄС (далі – "митний acquis")[8]. Крім того, Туреччина взяла зобов'язання "упорядкувати свою митну політику

---

[1] Анкарська угода (O.J. 1973 C 113/2).
[2] Стаття 10 Анкарської угоди.
[3]Див., наприклад, статті 12, 13, 14 Анкарської угоди.
[4] Стаття 16 Анкарської угоди передбачає: "Договірні сторони визнають, що принципи, викладені у положеннях щодо конкуренції, оподаткування та зближення законодавства, передбачені у розділі I частини III Договору про ЄС, повинні бути застосовані у їх відносинах в рамках асоціації".
[5] Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина (O.J. 1996 L 35/1).
[6] Рішення 1/96 Комітету з митного співпробітництва між ЄС та Туреччиною, у якому викладено детальні правила щодо застосування Рішення 1/95 (O.J. 1996 L 200/14).
[7] Рішення 2/97 Ради асоціації ЄС - Туреччина щодо затвердження переліку інструментів ЄС, що стосуються до усунення технічних бар'єрів у торгівлі, а також умов та домовленостей, що контролюють їх виконання Туреччиною (O.J. 1997 L 191/1).
[8] Стаття 28 Рішення 1/95.

відповідно до пільгового митного режиму ЄС”[1] та застосовувати “значною мірою ту саму торговельну політику, що і ЄС” у текстильному секторі, в тому числі угоди чи домовленості про торгівлю текстилем чи одягом[2]. Проте апеляційний орган СОТ виключив законність деяких обмежень у торгівлі Туреччини з іншими країнами як такі, що несумісні з ГАТТ. У «текстильному» спорі між Індією та Туреччиною (справа *India Turkey Textiles*) апеляційний орган СОТ вирішив, що запровадження Туреччиною кількісних обмежень на імпорт індійської текстильної продукції не відповідає вимогам статті XXIV ГАТТ. У результаті Туреччині було запропоновано переглянути її домовленості з третіми країнами щодо імпорту текстильної продукції відповідно до правил СОТ[3]. Це рішення апеляційного органу СОТ зробило неможливою імплементацію Туреччиною усього обсягу “митного acquis communautaire” ЄС.

Відповідно до Рішення 1/95 Туреччина зобов’язана імплементувати стандарти ЄС щодо ліквідації технічних бар’єрів у торгівлі та добросовісній конкуренції[4]. З цією метою Туреччина повинна упорядкувати національне законодавство відповідно до релевантного первісного та вторинного законодавства ЄС, а також згідно з відповідною практикою Суду ЄС/Загального Суду[5]. У сфері регулювання надання державної допомоги у секторі текстильних товарів та одягу Туреччина зобов’язана імплементувати секторальний “acquis communautaire”, в тому числі не лише первинне та вторинне право ЄС, а й так зване “м’яке право” - рамкові акти та рекомендації (англ. “Community frameworks and guidelines”), що прийняті інститутами ЄС[6]. Рішення спільних інститутів асоціації між ЄС та Туреччиною мають обов’язкову юридичну силу та чіткі терміни реалізації. У більшості випадків від Туреччини вимагається упорядкувати її законодавство відповідно до чинного законодавства ЄС ще до набрання чинності митного союзу. У решті випадків строки імплементації релевантного “acquis communautaire” обмежуються двома - п’ятьма роками[7]. Рішення 2/97 має на меті ліквідацію технічних бар’єрів у торгівлі між ЄС та Туреччиною у результаті транспозиції релевантного “acquis communautaire” у правову систему Туреччини. Крім того, у

[1] Стаття 13 Рішення 1/95.
[2] Стаття 12 Рішення 1/95.
[3] Звіт апеляційного органу СОТ “Туреччина: обмеження імпорту текстильних товарів та одягу”, AB - 1999-5, від 22 жовтня 1999 року.
[4] Стаття 39 Рішення 1/95.
[5] Стаття 39 (2) (а) Рішення 1/95.Стаття 39 (2) (с) Рішення 1/95.
[6] Стаття 39 (2) (а) Рішення 1/95.Стаття 39 Рішення 1/95.
[7] Стаття 39 (2) (а) Рішення 1/95.Стаття 7 Рішення 1/95.

Рішенні 2/97 гарантується надання Туреччині таких самих прав та зобов'язань, які надаються чи накладаються на держави - члени ЄС у межах СТБ[1].

Відповідно до Рішення 1/95 Туреччина взяла на себе зобов'язання приєднатися до основних багатосторонніх міжнародних договорів у сфері інтелектуальної власності[2]. У Рішенні 1/95 наголошується, що "митний союз може діяти належним чином лише у разі забезпечення… еквівалентними рівнями захисту прав інтелектуальної власності". Для реалізації цієї мети Туреччина зобов'язується забезпечити на своїй території рівень захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності, який еквівалентний стандартам, що прийняті у ЄС[3].

У рамках Рішення 1/95 Туреччина взяла на себе "м'які" зобов'язання щодо імплементації секторального "acquis communautaire" у таких сферах: стандартизація, метрологія та калібрування, контроль якості, акредитація, перевірка та сертифікація[4] та сільськогосподарська політика[5]. Анкарська угода не передбачає процедури гомогенності, яка була б аналогічна процедурі, передбаченій в Угоді про ЄЕП. Проте Рішення 1/95 робить можливим визнання керівної ролі рішень Суду ЄС/Загального Суду для функціонування митного союзу між ЄС та Туреччиною. Турецькі органи влади взяли на себе зобов'язання інтерпретувати положення Рішення 1/95, ідентичні положенням установчих договорів ЄС, відповідно до практики Суду ЄС/Загального Суду[6] та забезпечити (до закінчення першого року після набрання чинності митного союзу) застосування принципів права ЄС, а також принципів права ЄС у своїй правовій системі[7]. Ці вимоги рішень, що регулюють асоціацію між ЄС та Туреччиною, не еквівалентні умовам застосування рішень Суду ЄС в Угоді про ЄЕП та секторальних угод між ЄС та Швейцарією. З одного боку, такий підхід неспіврозмірно посилює вплив судової практики Суду ЄС/Загального Суду на правову систему Туреччини,

[1] Стаття 39 (2) (а) Рішення 1/95.
[2] Стаття 31 Рішення 2/97. Перелік міжнародних конвенцій, до яких Туреччина зобов'язана приєднатися, наведений у Додатку 8 до Анкарської угоди.
[3] Стаття 2 Рішення 1/95.Стаття 8 (4) Рішення 1/95.
[4] Стаття 2 Рішення 1/95.
[5] У статті 25 Рішення 1/95 передбачено, що "Туреччина регулює свою політику таким чином, щоб запозичити заходи загальної сільськогосподарської політики, необхідні для створення вільного руху сільськогосподарської продукції".
[6] У статті 66 Рішення 1/95 передбачено, що "[п]оложення цього Рішення тією мірою, якою вони відповідають змісту відповідних положень Договору про ЄС, повинні тлумачитися з точки зору цілей їх виконання та застосування до продуктів, що належать до сфери дії митного союзу, згідно з відповідними рішеннями Суду ЄС".
[7] Відповідно до статті 42 Рішення 1/95 Туреччина зобов'язана керуватись "такою, що передує підписанню" практикою Суду ЄС: "Застосування принципів ЄС та його судової практики випливає із обов'язків, взятих Туреччиною щодо забезпечення до закінчення другого року після набрання чинності цього Рішення недопущення дискримінації щодо умов, за яких товари придбаваються та реалізуються між громадянами держав-членів і Туреччини і державними монополіями комерційного характеру".

незважаючи на те, що представники Туреччини не мають можливості брати участь у процесі прийняття рішень інститутами ЄС. З іншого боку, рішення спільних інститутів асоціації між ЄС та Туреччиною забезпечують ефективну імплементацію та застосування “acquis communautaire” у правовій системі Туреччини.

1.1.4.2.3. Висновки

Анкарська угода посідає особливе місце серед зовнішніх угод ЄС. Це - одна з небагатьох угод про асоціацію, яка сприяла досягненню кінцевої мети асоціації - створення митного союзу між ЄС та асоційованою державою. Реалізація цієї мети передбачала необхідність імплементації релевантного “acquis communautaire” у правову систему Туреччини. Проте Анкарська угода чітко не визначила обсяг та зміст “acquis communautaire”, який повинен бути імплементований Туреччиною. Результату асоціації між Туреччиною та ЄС було досягнуто шляхом прийняття обов’язкових рішень спільними інститутами асоціації, утворених ЄС та Туреччиною, якими регулювалась імплементація релевантного “acquis communautaire” у правову систему Туреччини без можливості її участі у процесі прийняття рішень інститутами ЄС.

Проте завдяки характеру асоціації між ЄС та Туреччиною (постійно розвивається та поглиблюється), сьогоднішній обсяг релевантного “acquis communautaire” в Анкарській угоді уже виходить за межі мети створення митного союзу. Сьогодні обсяг “acquis communautaire” в Анкарській угоді повинен розглядатися у світлі всієї політики європейсько-середземноморського співробітництва та надання Туреччині статусу держави-кандидата на вступ до ЄС. На Гельсинському саміті у грудні 1999 року глави держав - членів ЄС надали Туреччині довгостроковий статус держави-кандидата[1]. Незабаром, у 2001 році інститутами ЄС було ініційовано програму “Партнерство для вступу”[2] щодо Туреччини, яка супроводжувалась пакетом значної фінансової допомоги Туреччині з боку ЄС. У 2010 році Туреччині було виділено допомогу у сумі майже 653,7 млн євро з боку ЄС, значна частина якої була призначена для імплементації релевантного “acquis communautaire” у правову систему Туреччини[3]. У межах стратегії “Підготовки до вступу” у 2001 році Туреччина затвердила НПАА, розпочавши тим самим процес імплементації “acquis communautaire” у повному обсязі. Такі суттєві правові реформи означали перегляд основ усієї правової системи

[1] Формально Туреччина подала заявку на членство у ЄС ще в 1987 році.
[2]G. Avci, "Putting the Turkish EU Candidacy into Context", 7 EFA Rev. 91-110 (2002).
[3]D. Kanarek, "Turkey and the European Union: The Path to Accession", 9 CJEL 457-473 (2003).

Туреччини відповідно до стандартів ЄС. Лише у жовтні 2001 року турецьким парламентом було внесено 34 конституційні поправки, а в 2010 році відбувся національний референдум щодо прийняття конституційних поправок з метою прискорення процесу підготовки Туреччини до вступу до ЄС. З 2001 року у Туреччині розпочалась широкомасштабна програма добровільної гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС. У 2001 та 2004 роках у Туреччині було проведено досить важливі конституційні реформи. У період з лютого 2002 по липень 2004 року турецьким парламентом було прийнято вісім законодавчих пакетів. Було прийнято нові закони, в тому числі, Цивільний та Кримінальний кодекси. Було видано численні законодавчі документи, підзаконні акти, декрети та циркуляри, які позначили контури відповідних реформ щодо вступу Туреччини до ЄС. Було проведено суттєві правові реформи у сфері фундаментальних свобод та захисту прав людини. Туреччина приєдналась до найважливіших багатосторонніх міжнародних конвенцій у сфері прав людини, міжнародних торговельних угод, міжнародних рамкових конвенцій у сфері захисту навколишнього середовища та освіти[1]. Останні регулярні доповіді Європейської комісії високо цінують успіхи Туреччини у сфері захисту основоположних свобод та демократичних принципів відповідно до загальноєвропейських стандартів. Проте, як правило, Європейська комісія відзначає необхідність подальших реформ у Туреччині у сфері демократії та захисту прав людини. Крім того, економічні критерії членства Туреччини у ЄС реалізовані лише частково і через це потребують подальших зусиль з боку Туреччини (реформи у сільськогосподарському секторі, лібералізація економіки)[2]

.

1.1.4.3. УЄСС між ЄС та Ізраїлем

1.1.4.3.1. Цілі Угоди

Угода про асоціацію між ЄС та Ізраїлем була підписана у м. Брюсселі 20 листопада 1995 року (набрала чинності 1 червня 2000 року)[3]. Ця угода замінила Договір про співробітництво між ЄЕС та Ізраїлем 1975 року.

У преамбулі Угоди про асоціацію наголошується на наявності традиційних зв’язків між ЄС та Ізраїлем, а також спільних цінностей, які вони поділяють[1]. Метою створення

[1]E. Orücü, "Turkey Facing the European Union - Old and New Harmonies", 25 (5) ELRev. 523-537 (2000), C. 531.
[2] Регулярні доповіді Європейської комісії з прогресу Туреччини на шляху вступу. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http:// ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key_documents_en.htm
[3] Угода про асоціацію між ЄС та Ізраїлем (O.J. 2000 L 147/1).

асоціації є підтримання та зміцнення довгострокових відносин між ЄС та Ізраїлем на підставі взаємності, партнерства та "сприяння подальшій інтеграції ізраїльської економіки у європейську".

Угода про асоціацію між ЄС та Ізраїлем переслідує цілі економічного характеру: взаємна та рівна лібералізація торгівлі товарами та послугами; лібералізація права на створення підприємств; пропорційна лібералізація державних закупівель; вільний рух капіталу; посилення співробітництва у сфері науки та технології "для сприяння гармонічному розвитку економічних відносин між ЄС та Ізраїлем"[2]. При цьому не виключається можливість того, що асоціація може мати наслідком "збереження та утворення" митних союзів, зон вільної торгівлі чи інших домовленостей з метою розширення взаємної торгівлі[3]. Ізраїль було запрошено долучитися до першої хвилі ЄПС із подальшою можливістю підписання нової рамкової угоди про добросусідство. Можна зробити припущення, що майбутня угода про добросусідство між ЄС та Ізраїлем буде укладена з урахуванням досягнутого прогресу в імплементації "acquis communautaire" у рамках УЄСС між ЄС та Ізраїлем.

1.1.4.3.2. Зміст "acquis communautaire" в УЄСС між ЄС та Ізраїлем

УЄСС між ЄС та Ізраїлем відрізняється від інших угод про асоціацію ЄС та третіх країн наявністю особливих способів транспозиції "acquis communautaire" у правову систему Ізраїля. По-перше, Угода передбачає пріоритет застосування релевантних норм СОТ над "acquis communautaire". В Угоді наголошується, що функціонування зони вільної торгівлі між ЄС та Ізраїлем повинно базуватися на застосуванні відповідних правил СОТ[4]. Внаслідок цього УЄСС між ЄС та Ізраїлем практично не містить посилань на "acquis communautaire". Наприклад, в Угоді немає посилань на релевантний "acquis communautaire" у розділах про рух капіталу, державні закупівлі, конкуренцію чи інтелектуальну власність. Замість цього, у цих розділах містяться посилання на норми СОТ. Тільки розділ про добросовісну конкуренцію є ідентичним за структурою та формулюванням із відповідним розділом ДФЄС[5]. Тим не менш цінність схожості розділів про конкуренцію в УЄСС та ДФЄС нівелюється через те, що у ній

---

[1] Преамбула Угоди між ЄС та Ізраїлем зазначає: "Беручи до уваги важливість традиційних зв'язків, що існують між ЄС, його державами-членами та Ізраїлем, а також загальні для них цінності… ЄС, його держави-члени та Ізраїль бажають… сприяти подальшій інтеграції економіки Ізраїлю у європейську економіку".

[2] Стаття 1 Угоди між ЄС та Ізраїлем.

[3] Стаття 21 Угоди між ЄС та Ізраїлем.

[4] Розділ II про вільний рух товарів Угоди між ЄС та Ізраїлем.

[5] Стаття 36 (1) Угоди між ЄС та Ізраїлем.

немає посилань на релевантний “acquis communautaire”, а відповідні положення ГАТТ повинні застосовуватися лише у ході імплементації положень про конкуренцію та державну допомогу у правову систему Ізраїлю. Наприклад, йдеться про застосування Комбінованої номенклатури товарів ЄС та ізраїльського митного тарифу у класифікації товарів під час торгівлі між сторонами. Це означає, що відповідні правила ЄС та Ізраїлю можуть одночасно бути застосовані як державою - членом ЄС, так і Ізраїлем, що є рідкісним прикладом можливості застосування ЄС національного законодавства асоційованої держави[1]. УЄСС між ЄС та Ізраїлем передбачає *поступове взаємне зближення* (виділено нами - Р.П.) ізраїльського законодавства із законодавством ЄС: “Сторони докладають максимальних зусиль щодо зближення їх законодавства з метою полегшення імплементації цієї Угоди”[2]. Таким чином, ЄС фактично визнає можливість взаємного зближення законодавства, зрівнюючи тим самим правову систему Ізраїлю із правовою системою ЄС та як мінімум плануючи перенесення правової спадщини Ізраїлю до “acquis communautaire”. Крім того, УЄСС між ЄС та Ізраїлем покладає на сторони м’які зобов’язання щодо співробітництва у сфері гармонізації їх законодавчої бази та стандартів у сфері сільського господарства[3], інформаційної інфраструктури та телекомунікацій[4].

1.1.4.3.3. Висновки

УЄСС між ЄС та Ізраїлем посідає особливе місце серед УЄСС. По-перше, Угода містить віддалену, проте чітку перспективу більш тісного політичного, економічного та правового зближення між ЄС та Ізраїлем. По-друге, в УЄСС уникають посилань на “acquis communautaire” навіть у тих сферах, у яких зовнішні угоди ЄС традиційно містять елементи “acquis communautaire” (наприклад, розділи про конкуренцію та державні закупівлі). У цьому разі УЄСС між ЄС та Ізраїлем не лише теоретично передбачає можливість застосування ізраїльського митного законодавства у ЄС, підтверджуючи тим самим своє особливе, “привілейоване” ставлення до Ізраїлю, але й не виключає можливості зближення “acquis communautaire” із правовою системою Ізраїлю. ЄС спеціально виділяє Ізраїль із групи третіх

[1] Стаття 6 Угоди між ЄС та Ізраїлем.
[2] Стаття 55 Угоди між ЄС та Ізраїлем.

[3] Стаття 46 Угоди між ЄС та Ізраїлем.

[4] Стаття 52 Угоди між ЄС та Ізраїлем.

країн середземноморського регіону та визнає його розвинений економічний і політичний потенціал та роль Ізраїлю як провідного партнера ЄС у середземноморському регіоні.

1.1.4.4. УЄСС між ЄС та Тунісом

1.1.4.4.1. Цілі УЄСС між ЄС та Тунісом

Туніс був першою країною Середземномор'я, яка підписала у 1995 році УЄСС "третього покоління"[1]. Такі угоди укладені з країнами середземноморського регіону (Алжир, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Туніс та Палестинська Автономія). УЄСС "третього покоління" мають на меті поступову лібералізацію торгівлі товарами, послугами та капіталом, розвиток торгівлі та розширення гармонічних економічних та соціальних зв'язків між сторонами, що їх підписали[2]. Щодо УЄСС з Тунісом сторони домовилися про створення зони вільної торгівлі протягом дванадцятирічного перехідного періоду відповідно до правил СОТ[3].

УЄСС "третього покоління" базуються на так званих УЄСС "другого покоління", угодах про співробітництво між ЄС та рядом середземноморських країн (Алжиром, Єгиптом, Йорданією, Ліваном та Сирією), котрі були укладені наприкінці 70-х років XX століття[4]. Сьогодні більшість країн УЄСС "другого покоління" уже підписали чи провели переговори про укладення УЄСС "третього покоління"[5]. УЄСС "другого покоління" заохочують всебічний розвиток співробітництва країн середземноморського регіону з ЄС, приділяють особливу увагу закріпленню взаємної торгівлі, але не передбачають можливість транспозиції "acquis communautaire" у сфері демократії, прав людини та торгівлі. Ці угоди наголошують на пріоритетності застосування релевантного "acquis СОТ" над "acquis communautaire"[6].

1.1.4.4.2. Зміст "acquis communautaire" в УЄСС між ЄС та Тунісом

Преамбула УЄСС між ЄС та Тунісом наголошує на наявності традиційних зв'язків між ЄС, його державами-членами та Тунісом також тих спільних цінностей, які вони поділяють. Взаємність та партнерство розглядаються в УЄСС як основа довгострокових відносин між

---

[1] Угода про асоціацію між ЄС та Тунісом (O.J. 1998 L 097). Угода набрала чинності 1 березня 1998 року.

[2] Стаття 1 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[3] Стаття 6 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[4] УЄСС з Йорданією (O.J. 1978 L 268); УЄСС з Ліваном (O.J. 1978 L 267); УЄСС із Сирією (O.J. 1978 L 269); УЄСС із Єгиптом (O.J. 1978 L 266); УЄСС з Алжиром (O.J. 1978 L 263).
[5] Переговори з Єгиптом було завершено у червні 1999 року, а Угоду підписано у червні 2001 року. Переговори з Алжиром було завершено у грудні 2001 року, а з Ліваном - у січні 2002 року.
[6] Стаття 33 Угоди про співробітництва між ЄС та Єгиптом.

Сторонами. Положення про “суттєві елементи” містять посилання на загальновизнані норми міжнародного права у сфері демократії та прав людини. На відміну від ідентичних умов в УАЦСЄ та УСА, котрі перераховують основні міжнародні багатосторонні конвенції, положення про “суттєві елементи” в УЄСС між ЄС та Тунісом досить нечітке. Воно згадує визнані міжнародні законодавчі норми у сфері демократичного правління та прав людини, не визначаючи конкретного переліку міжнародних актів[1].

Мета створення зони вільної торгівлі між ЄС та Тунісом тягне необхідність застосування Тунісом релевантного “acquis СОТ”. Як наслідок, у торгівлі товарами між сторонами Угоди застосовується Комбінована номенклатура ЄС[2]. Зусилля щодо лібералізації у таких сферах, як вільний рух товарів[3]; право на заснування підприємств та надання послуг[4]; платежі та рух капіталу[5] здійснюються відповідно до правил СОТ, уникаючи прямих посилань на “acquis communautaire”. Як і в УАЦСЄ та УСА, в УЄСС підтверджено, що будь-яка неконкурентна практика будь-якої зі сторін повинна бути оцінена, виходячи із критеріїв, що випливають із застосування положень статей 105, 106 та 112 ДФЄС. Діяльність у сільському господарстві та рибальстві повинна бути оцінена на підставі критеріїв, установлених статтями 48 та 49 ДФЄС, і, зокрема, критеріїв, установлених Регламентом Ради 26/62[6]. Практика туніських судів щодо застосування цих критеріїв не настільки обширна, як у державах ЦСЄ. Хоча, навряд чи можна очікувати на сприятливе тлумачення відповідних положень УЄСС туніськими судами, якщо взяти до уваги помірні цілі УЄСС та відсутність перспективи членства Тунісу в ЄС[7].

1.1.4.4.3. Висновки

Загалом, УЄСС між ЄС та Тунісом заохочує імплементацію значного обсягу релевантних норм міжнародного права та “acquis communautaire” у правову систему Тунісу. Норми “acquis СОТ” - необхідна умова досягнення основної мети УЄСС між ЄС та Тунісом - створення зони вільної торгівлі. В УЄСС заохочується “добровільна гармонізація” туніського законодавства з правом ЄС. Застереження щодо зближення в УЄСС між ЄС та Тунісом покладає на країну

[1] У статті 2 УЄСС між ЄС та Тунісом зазначається: “Відносини між Сторонами Угоди, а також всі положення цієї Угоди базуються на повазі до прав людини та демократичних принципів, що визначають внутрішню та зовнішню політику Сторін та утворюють суттєвий елемент цієї Угоди”.
[2] Стаття 30 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[3] Стаття 6 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[4] Стаття 31 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[5] Стаття 35 УЄСС між ЄС та Тунісом.
[6] Стаття 36 (2) УЄСС між ЄС та Тунісом.
[7] Стаття 1 (2) УЄСС між ЄС та Тунісом.

більш загальні зобов'язання, порівняно із УАЦСЄ та УСА. Це робиться з метою зближення правової системи Тунісу із правом ЄС у пріоритетних сферах співробітництва[1]. Проте межі "добровільної гармонізації" все ж дають правлінню Тунісу дуже мало справжніх стимулів для ефективної транспозиції релевантного "acquis communautaire" у національну правову систему. У зв'язку з цим успіх цього процесу значною мірою залежить від політичної волі Тунісу та розмірів фінансової допомоги з боку ЄС у подальшому[2].

1.1.4.5. Загальні висновки

Зміст та обсяг "acquis communautaire" в УЄСС неоднорідні, проте відображають специфічні цілі трьох "поколінь" угод про асоціацію країн середземноморського регіону та ЄС. Мета створення митних союзів в угодах про асоціацію "першого покоління" потягла запозичення повного обсягу "acquis communautaire" Кіпром, Мальтою та Туреччиною. Рішення інститутів асоціації між ЄС та Туреччиною визначили межі та обсяг релевантного "acquis communautaire", що підлягає імплементації Туреччиною. У цих випадках інститути асоціації між ЄС та Туреччиною всіляко сприяли транспозиції повного обсягу релевантного "acquis communautaire", у тому числі й динамічної практики Суду ЄС/Загального Суду у правову систему Туреччини.

Угода про асоціацію між ЄС та Ізраїлем займає особливе місце серед УЄСС. У цій угоді відсутні посилання на "acquis communautaire", який повинен бути імплементований Ізраїлем. Замість цього, угода про асоціацію між Ізраїлем та ЄС ставить на перше місце пріоритет дотримання міжнародного права над дотриманням "acquis communautaire".

Друге та третє "покоління" УЄСС відповідають мінімальним та практичним цілям лібералізації умов доступу європейських компаній на ринки держав УЄСС та встановлення сприятливих торговельних режимів між ЄС та країнами Середземномор'я. УЄСС не передбачають повноправного членства цих держав у ЄС. Тому, з одного боку, УЄСС не накладають на середземноморські країни які-небудь "жорсткі" зобов'язання щодо впорядкування їх законодавства відповідно до законодавства ЄС, проте заохочують держави УЄСС почати "добровільну гармонізацію" свого законодавства із законодавством ЄС. В

---

[1] В статті 52 УЄСС між ЄС та Тунісом зазначається: "Співробітництво має на меті сприяння Тунісу у наближенні його законодавства до законодавства ЄС у сферах, що стосуються цієї Угоди". У таких сферах, як державні закупівлі, Сторони лише вживають необхідних заходів щодо взаємної та поступової лібералізації (стаття 41 УЄСС між ЄС та Тунісом).

[2] P. Holden, "The European Community's MEDA Aid Programme: A Strategic Instrument of Civilian Power?", 8 EFA Rev. 347-363 (2003).

УЄСС заохочується застосування середземноморськими країнами “acquis СОТ”, а також релевантних норм та принципів міжнародного права для реалізації кінцевої мети асоціації - створення середземноморської зони вільної торгівлі. Дотримання прав людини, а також політичних та економічних свобод становлять основу “суттєвих елементів” УЄСС та формує фундамент асоціації між ЄС та країнами Середземномор’я. Тим не менш, на відміну від Угоди про ЄЕП та УСА, УЄСС з їх помірними цілями не фіксує обсяг міжнародного acquis у сфері прав людини, залишаючи тим самим численні прогалини у забезпеченні їх дотримання будь-якою зі сторін УЄСС[1]. Асоціація між ЄС та середземноморськими країнами отримала новий виток розвитку після ініціювання ЄПС у 2003 році[2]. Крім пострадянських країн, в ЄПС беруть участь також країни середземноморського регіону, які підписали УЄСС (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Марокко, Палестинська автономія, Сирія та Туніс). Метою ЄПС є відкриття ряду секторів внутрішнього ринку ЄС та зміцнення політики діалогу між ЄС та країнами-сусідами в обмін на суттєві політичні, економічні та правові реформи відповідно до стандартів ЄС. Реалізація цих цілей може бути досягнута за допомогою здійснення цілого ряду пріоритетних завдань, поставлених у спільно розроблених Планах дій (англ. “Action Plan”) (для деяких країн, в тому числі України, - так званих “Програм Асоціації” (англ. “Association Agenda”). Ці документи визначають стратегію двосторонньої політики сусідства на найближчі три - п’ять років у ключових сферах співробітництва сторін (політичний діалог, економічні реформи, торгівля, співробітництво у сфері правосуддя та внутрішніх справ). Наступним кроком може стати посилене привілейоване двостороннє співробітництво, закріплене у європейських угодах про добросусідство, котрі замінять нинішнє покоління двосторонніх УЄСС.

Помірні цілі УЄСС не сприяють визнанню прямої дії їх положень у правових системах середземноморських країн та ЄС (за винятком Туреччини, яка отримала статус держави-кандидата [у ЄС]). Суд ЄС визнав пряму дію положень Анкарської угоди у правовій системі ЄС, випередивши ідентичну реакцію турецьких національних судів[3].

[1]Наприклад, в УЄСС між ЄС та Тунісом зазначається, що її Сторони поважають “принципи Статуту Організації Об’єднаних Націй, зокрема, дотримання прав людини та політичних і економічних свобод, які становлять власне основу цієї асоціації”.
[2] Комюніке Європейської комісії Ради ЄС “Велика Європа - сусідні країни: нові межі відносин з нашими східними та південними сусідами” (COM (2003) 104 final).
[3] Справа 12/86, *Demirel v. Stadt Schwäbisch Gmünd* [1987] ECR 3719 і Справа C-18/90 *Onem v. Kziber* [1991] ECR I-199.

1.1.5. Угоди про партнерство та співробітництво

1.1.5.1. Цілі УПС

Договір про розвиток торгівлі та співробітництва (ДРТС) 1989 року[1] був першою двосторонньою угодою, яка регулювала відносини між ЄС та Союзом Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Після того, як президенти РФ, Білорусі та України підписали Угоду про створення Співдружності Незалежних Держав (СНД) и тим самим визнали розпад СРСР, ДРТС було замінено новими двосторонніми угодами практично з усіма колишніми радянськими республіками[2]. Досі ДРТС залишається основним інструментом у відносинах із Білоруссю і Туркменістаном[3]. Виходячи із того, що СНД не отримала міжнародної правосуб'єктності, ЄС та держави-члени вирішили укласти окремі двосторонні угоди з усіма колишніми радянськими республіками (крім Латвії, Литви та Естонії; їх було запрошено підписати угоду про вільну торгівлю і УАЦСЄ, і, як наслідок, вони приєдналися до клубу держав - кандидатів на вступ до ЄС. УПС було підписано із Казахстаном, Киргизстаном, РФ, Україною, Білоруссю та Молдовою в 1994 році, із Азербайджаном, Вірменією, Узбекистаном та Грузією в 1996 році, із Таджикистаном в 2010 році. Тільки десять із дванадцяти УПС сьогодні набрали чинності. Водночас строк дії більшості угод УПС (10 років) вже сплинув та щорічно пролонгується.[4] Політичні мотиви є перепоною для набрання чинності УПС із Білоруссю та Туркменістаном (останню підписано в березні 1998 року).[5]

---

[1] Рішення Ради від 26 лютого 1990 року "Про укладення Угоди міє Європейським Економічним Співтовариством, Європейським Співтовариством із атомної енергії та Союзом Радянських Соціалістичних Республік про торгівлю, комерційне та економічне співробітництво" (O.J. 1990 L 68/1).

[2] Саме СНД формально заснована 21 грудня 1991 року, коли президенти одинадцяти колишніх радянських республік підписали Угоду про створення СНД в Алма-Ати (Казахстан).

[3]Див.: M. Maresceau, E. Montaguti, "The relations between the European and Central and Eastern Europe: a legal appraisal", 32 CML Rev. 1327-1367 (1995), МикієвичМ.М. Міжнародно-правові аспекти співпраці Європейського Союзу з третіми країнами. - Львів: Видавничий центр Львівського державного університету ім. І. Франка, 2001. - 200 с.

[4]УПС між ЄС та РФ (O.J. 1997 L 327), яка набрала чинності 1 грудня 1997 року; УПС між ЄС та Україною (O.J. 1998 L 49), яка набрала чинності 1 березня 1998 року; УПС між ЄС та Молдовою (O.J. 1998 L 181), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Вірменією (O.J. 1999 L 239), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Азербайджаном (O.J. 1999 L. 246), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Грузією (O.J. 1999 L 205), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Казахстаном (O.J. 1999 L 196), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Киргистаном (O.J. 1999 L 196), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Узбекистаном (O.J. 1999 L 229), яка набрала чинності 1 червня 1999 року; УПС між ЄС та Республікою Білорусь (COM (95) 137 final), яка підписана в 1995 року, проте у 1996 році відносини між ЄС та Білоруссю зупинені з політичних мотивів; УПС між ЄС та Туркменістаном (COM (97) 693 final); УПС між ЄС та Таджикистаном (O.J. 2009 L 350), яка набрала чинності 1 січня 2010 року; УПС із Білоруссю поки не набрала чинності через тимчасове ускладнення двосторонніх відносин між ЄС та Білоруссю. ЄС не визнає конституцію Білорусі 1994 року та результати виборів Президента Білорусі у 2010 році.

[5]Див. Повний історичний огляд відносин ЄС із СРСР та СНД в: M. Maresceau (ed) *Enlarging the European Union: Relations Between the EU and Eastern Europe* (Longman, London 1997) и C. Hillion, "Partnership and Cooperation Agreements between the European Union and the New Independent States of the Ex-Soviet Union", 3 EFA Rev. 399-420 (1998).

УПС - окрема група зовнішніх відносин ЄС із іншими країнами, на відміну від угод про “асоціацію”, про “співробітництво”, “стабілізацію” та “розвиток”.[1] УПС можуть бути класифіковані як угоди, які не передбачають можливості повного членства в ЄС, але підтверджують потенційний інтерес ЄС до подальшого розвитку взаємного співробітництва із третьою стороною. УПС укладені на основі змішаної компетенції ЄС та країн - членів ЄС відповідно до статей 207 та 352 ДФЄС. Виключну компетенцію ЄС містить положення УПС про торгівлю товарами та послугами, у тому числі й транскордонне надання послуг. Секторальні двосторонні угоди також укладені на основі виключної компетенції ЄС у зовнішніх відносинах.[2] Проте УПС виходить за межі виключної компетенції ЄС та містить сфери, які регулювалися (набрання чинності Лісабонського договору) всіма трьома опорами ЄС.[3]

В преамбулах УПС спеціально відсутні будь-які згадування про “процеси європейської інтеграції” або “цілі членства ЄС”, як це міститься в УАЦСЄ и УСА.[4] Головною метою УПС є розвиток тісних політичних відносин; сприяння торгівлі, інвестиціям та гармонійним економічним відносинам між сторонами, які підписали їх; підтримка співробітництва та зусиль країни, яка підписала УПС, після завершення її переходу до ринкової економіки.[5] Створення зон вільної торгівлі між колишніми радянськими країнами та ЄС можливе лише за умови успішних економічних реформ. Інакше кажучи, УПС готують базу для подальшого політичного та економічного співробітництва між сторонами з метою “створення основ взаємовигідного економічного співробітництва; сприяння розвитку торгівлі, інвестицій та гармонійних економічних відносин”. Цілі УПС опосередковано наголошують на перехідному характері угод, які зрештою можуть перейти в нову і досконалішу форму співробітництва. В цьому разі цілі УЄСС третього “покоління” чіткіші, ніж УПС. Вони проголошують створення зони вільної торгівлі та недвозначно зазначають, що взаємна лібералізація торгівлі та доступу до їхніх відповідних ринків є важливою метою асоціації.[6]

[1]Див. Коротку класифікацію зовнішніх угод ЄС в D. McGoldrick, *International Relations Law of the European Union* (Longman, London 1997).
[2] Наприклад, Угода між ЄС та РФ про торгівлю текстильними товарами (O.J. 1998 L 222).
[3]Див.: C. Hillion, “Institutional Aspects of the Partnership Between the European Union and the Newly Independent States of the Former Soviet Union: Case Studies of Russia and Ukraine”, 37 CML Rev. 1211-1235 (2000).
[4]Преамбула Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною.
[5]Стаття 1 УПС між ЄС та Україною.
[6]Див. Преамбули та статті 6 УЄСС між ЄС та Ізраїлем та УЄСС між ЄС та Тунісом.

1.1.5.2. Зміст “acquis communautaire” в УПС

УПС визнають існування історичних зв’язків та спільних цінностей, які поділяють Сторони, що їх підписали. В кожній УПС містяться “суттєві елементи”, принципи захисту демократичних свобод і прав людини, а також принципи ринкової економіки. Недотримання цих принципів вважається серйозним порушенням угоди і може призвести до зупинення дії УПС в односторонньому порядку.[1] Принцип вільного транзиту товарів є суттєвою умовою для досягнення цілей УПС, хоча його порушення не є наслідком тимчасового припинення дії УПС.[2] Саме тому не дивно, що зміст “суттєвих елементів” точно не сформульований в УПС. “Суттєві елементи” УПС містять міжнародні договори та документи загального характеру, тим самим залишаючи для ЄС широкі можливості політичного маневрування у відносинах із країнами СНД.[3]

Обсяг джерел міжнародного права, які підлягають імплементації сторонами УПС, містить багато міжнародних документів. Наприклад, УПС містить зобов’язання сторін із визнання та застосування міжнародних принципів, які містяться в Підсумковому акті ОБСЄ, підсумкових документах наступних Мадридської та Віденської нарад, Документі Боннської конференції ОБСЄ із економічного співробітництва, Паризької хартії для нової Європи та Гельсинському документі ОБСЄ “Виклик часу змін” 1992 року.

УПС між ЄС та РФ і між ЄС та Україною передбачають функціонування режиму найбільшого сприяння (РНС) (параграф 1 статті 1 ГАТТ).[4] Сторони зобов’язуються дозволити необмежений транзит товарів через їхні території відповідно до правил ГАТТ.[5] УПС стали першими міжнародними угодами, які передбачають застосування правил ГАТТ навіть у країнах, які не мають формального членства в СОТ.[6] Більш того, формулювання ГАТТ

[1]Див. Спільні заяви, які додаютьсядоУПС між ЄС та РФ та УПС із Україною (статті 107 та 102 відповідно).

[2] Див., наприклад, статтю 11 УПС між ЄС та Україною.

[3] Суттєві елементи УПС містять “повагу до демократичних принципів та прав людини, як зазначено, зокрема, у Хельсінському Підсумковому акті та Паризькій хартії для нової Європи, так само як і принципів ринкової економіки, в тому числі тих з них, які заявлені у документах Боннської конференції РБСЄ” (стаття 2 УПС між ЄС та Україною).

[4] Стаття 10 (1) УПС між ЄС і РФ та УПС між ЄС та Україною. Інші УПС накладають зобов’язання на сторони щодо застосування найбільш сприятливого режиму нації у визначених сферах щодо “митних зборів та платежів і застосовуються до імпорту та експорту, в тому числі до методів збирання таких зборів та платежів; норм щодо митного очищення, транзиту, товарних складів та перезавантаження; податків та інших внутрішніх зборів будь-якого виду, які застосовуються безпосередньо або опосередковано до товарів, що імпортуються, способів плати та здійснення платежів; правил, які регулюють порядок продажу, закупівель, транспортування та використання товарів на національному ринку” (стаття 9 (1) УПС між ЄС та Азербайджаном).

[5]Див., наприклад, статтю 10 УПС між ЄС та Азербайджаном.

[6] Муравйов В.І. Положення Угоди про партнерство та співробітництво, які регулюють сферу підприємництва та інвестицій (питання імплементації) // Український правовий часопис. - 1999. - Вип. 2. - С. 31 - 34; Вишняков О.К. Питання застосування норм ГАТТ/СОТ відповідно до Угоди України про партнерство і співробітництво з

використовуються в нормах УПС про заборону дискримінації щодо оподаткування сторін, а також в захисних нормах та умовах про надання пільг. Антидемпінгові та антисубсидіарні правила також повинні відповідати положенням ГАТТ. Заборона на імпорт, експорт або транзит товарів сторін не повинна суперечити статті 36 ДФЄС.[1] Вступ країн СНД до СОТ є однією із основних цілей УПС, тому застосування «acquis СОТ» можна розглядати як підготовчий етап на шляху їхнього вступу в СОТ.

УПС із Молдовою, РФ та Україною вибудовують співробітництво із питань забезпечення чесної конкуренції. Сторони зобов'язуються "працювати над виправленням чи усуненням" обмеження конкуренції та забезпечити застосування законів про чесну конкуренцію для боротьби із такими обмеженнями.[2] В УПС немає згадки про те, що законодавство країн СНД повинно повністю відповідати конкурентному законодавству ЄС. Проте правила ЄС про конкуренцію згадуються як пріоритети в процесі зближення чинного та майбутнього законодавства країн СНД із законодавством ЄС[3]. На відміну від УПС, положення про чесну конкуренцію в УСА та УАЦСЄ такі самі як статті 101, 102 та 107 ДФЄС та, відповідно, мають пряму дію в межах правопорядку ЄС.[4]

Положення про чесну конкуренцію, як і положення про державну монополію та державну допомогу існують в УПС із Молдовою, РФ та Україною, проте відсутні в УПС із сторонами азіатського та кавказького регіонів. В цих УПС йдеться тільки про *можливості* (виділено нами - Р. П.) перевірки відповідності конкурентного законодавства країн СНД.[5] В УПС між ЄС та Грузією передбачається, що Грузії може бути надане технічне сприяння в імплементації антимонопольних правил та правил про конкуренцію ЄС.[6]

Принцип недопущення дискримінації сторін відіграє суттєву роль в досягненні цілей УПС. Цей принцип застосовується щодо недискримінації громадян країн СНД та

Європейським Союзом // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Випуск 18. - Одеса: Юридична література, 2003. - С. 544-549; Вишняков О.К. Правове забезпечення зовнішньоекономічної інтеграції України: Монографія. - Одеса: Юридична література, 2007. - 288 с.

[1] УПС не скасовує заборони для обмеження щодо експорту або транзиту товарів, які виправдані з точки зору суспільної моралі, державної політики або суспільної безпеки; захисту здоров'я або життя людей, тварин або рослин; захисту природних ресурсів; захисту національного багатства художнього, історичного або археологічного значення або захисту інтелектуальної власності або застосування правил, які стосуються золота та срібла. Такі заборони не повинні бути засобом надмірної дискримінації (див., наприклад, статтю 20 УПС між ЄС та Україною).

[2] Див., наприклад, статтю 53 УПС між ЄС та РФ.

[3] Див., наприклад, статтю 51 УПС між ЄС та Україною.

[4] Див., наприклад, статтю 69 (1) та (2) ССА між ЄС та Македонією. На базі таких формулювань цієї угоди, як «таке несумісне з належним виконанням цієї Угоди» та "будь-яка практика, яка несумісна з цією Угодою, оцінюються на основі критеріїв, які випливають із застосування норм [...] Договору про ЄС" можна навіть довести пряму дію її норм.

[5] Див., наприклад, статтю 44 (4) УПС між ЄС та Киргистаном.

[6] Стаття 44 УПС між ЄС та Грузією.

ЄС[1]державних монополій комерційного характеру.[2] Принцип недопущення дискримінації посідає суттєве місце серед зобов'язань в УПС. Цей принцип стосується практично всіх сфер секторального співробітництва УПС (оподаткування)[3]; застосування захисних торговельних заходів[4]; умов, за яких товари купуються або реалізуються[5]; ставлення до працівників за ознакою громадянства стосовно умов праці, нагороди або звільнення, порівняно із [їх] власними громадянами[6]; заснування та діяльності компаній[7]; вільного надання послуг у сфері міжнародних морських перевезень[8]; та доступу до судів та адміністративних органів сторін[9].

Всі країни, які підписали УПС, крім РФ, зобов'язалися забезпечити до кінця п'ятого року після набрання чинності УПС рівень захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності, аналогічний прийнятому в ЄС, в тому числі ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав[10]. Проте УПС між ЄС та РФ не містить специфічних зобов'язань та лише підтверджує важливість "забезпечення належного рівня ефективної охорони та забезпечення реалізації прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності». Крім того, до кінця п'ятого року після набрання чинності УПС всі країни СНД зобов'язалися приєднатися до важливих багатосторонніх конвенцій про захист прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності[11]. Норми про співробітництво у сфері

---

[1]Стаття 23 УПС між ЄС та РФ. Як і в УАЦСЄ та ССА, громадяни країн УПС та громадяни ЄС мають право на недопущення дискримінації за ознакою громадянства стосовно умов праці, винагороди або звільнення.Проте формулювання відповідних зобов'язань змінюється від однієї УПС до іншої, виявляючи "асиметричний" підхід ЄС до країн, які підписали УПС. У УПС із РФ недвозначно і зрозуміло заявляється, що сторони, які ведуть переговори, "забезпечують" право на недискримінаційне ставлення. В УПС із Україною, Молдовою та Казахстаном міститься менш чітке формулювання про те, що Сторони "намагаються забезпечити" недискримінаційне ставлення до працівників за ознакою громадянства стосовно праці. Найбільш асиметричні зобов'язання містяться в УПС із країнами кавказького регіону, а також азіатськими республіками, які підписали УПС. В угодах йдеться про те, що ЄС "докладе зусиль для забезпечення" недопущення дискримінації щодо умов праці громадян держав, які підписали відповідні УПС, в той час як країни УПС "зобов'язуються забезпечити" недопущення дискримінації щодо громадян ЄС (див., наприклад,. статтю 20 УПС між ЄС та Азербайджаном).

[2] Див., наприклад, статтю 49 (2.4) УПС між ЄС та Україною. Відповідні заяви набирають чинності, починаючи із третього року після набрання чинності УПС між ЄС та РФ, та починаючи із четвертого року після набрання чинності УПС відповідно з Україною та Молдовою. Сторони УПС, що домовляються, "заявляють про свою готовність" забезпечити недопущення дискримінації громадян сторін та їх компаній.

[3]Див., наприклад, статтю 52 (7) УПС між ЄС та РФ.

[4]Див., наприклад, статтю 19 УПС між ЄС та РФ.

[5]Див., наприклад, статтю 53 (2.4) УПС між ЄС та РФ.

[6]Див., наприклад, статтю 23 УПС між ЄС та РФ.

[7]Див., наприклад, статтю 29 (3) УПС між ЄС та РФ.

[8] Див., наприклад, статтю 39 (2) УПС між ЄС та РФ.

[9] Див., наприклад, статтю 98 УПС між ЄС та РФ.

[10] Див., наприклад, статтю 50 УПС між ЄС та Україною. Цікаво, що УПС між ЄС та Киргистаном надає можливість Раді співробітництва ЄС - Киргистан продовжити цей строк "у випадку особливих обставин" (стаття 43 (1) УПС між ЄС та Киргистаном).

[11] Всі УПС містять майже однаковий перелік багатостронніх міжнародних конвенцій (наприклад, Паризька конвенція із охорони промислової власності 1967 року, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1967 року, Ніцька угода про міжнародну класифікацію товарів та послуг для реєстрації знаків 1977 року, Будапештський договір про міжнародне визнання депонування мікроорганізмів для цілей патентної процедури

інтелектуальної, промислової та комерційної власності УАЦСЄ та УСА ідентичні аналогічним положенням в УПС, але містять більш "жорсткі" зобов'язання із імплементації "acquis communautaire" та міжнародного законодавства. Наприклад, балканські країни "*зобов'язуються* (виділено нами - Р.П.) вжити необхідних заходів, щоб гарантувати" через п'ять років після набрання чинності УСА рівень захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності, аналогічний прийнятому в ЄС.[1]

В рішенні у справі *Simutenkov v Ministerio de Educación y Cultura, Real Federación Española de Fútbol* Суд ЄС визнав, що положення про недопущення дискримінації працівників в УПС між ЄС та РФ мають пряму дію в правовій системі.[2] Більш того, в цьому рішенні Суд ЄС однозначно заявив, що обмежені цілі УПС між ЄС та РФ, які не передбачають ані асоціації, ані подальшого вступу РФ до ЄС, не перешкоджають тому, щоб "окремі його норми мали пряму дію" в правовій системі ЄС.[3] Таким чином, норми про недопущення дискримінації працівників в УПС між ЄС та іншими колишніми радянськими країнами можуть мати пряму дію в правовій системі. Більш того, можна уявити, що норми УПС, які потенційно задовольняють всі умови прямої дії міжнародних договорів в правовій системі ЄС, можуть застосовуватися громадянами колишніх радянських країн, включаючи українських громадян, в національних судах держав - членів ЄС. До таких норм УПС можна віднести норми, які регулюють право доступу "ключового персоналу" компаній третіх країн на внутрішній ринок ЄС, права на вільне пересування територією ЄС з метою укладення контракту на надання послуг, а також норми про надання сторонам УПС РНС.[4] Пряма дія норм УПС в правових системах колишніх радянських країн залежить від їхнього конституційного законодавства. Проте, як свідчить практика, колишні радянські країни не завжди заінтересовані у прямій дії норм УПС в національних правових системах. Це пояснюється тим, що колишні радянські країни доволі часто застосовують неправомірний захист своїх слабких та вразливих галузей національної промисловості (виробництво автомобілів; електроніка; професійні послуги) від проникнення європейських конкурентів. З цією метою колишні радянські країни часто використовують сумнівні протекційні захисні схеми. Одна із таких схем мала місце в Україні, коли український уряд надав значні податкові

1977 року, Договір про патентні кооперації 1970 року, Протокол до Мадридської угоди про міжнародну реєстрацію знаків 1989 року (стаття 54 (2) УПС між ЄС та РФ).

[1]Див., наприклад, статтю 71 ССА між ЄС та Македонією.

[2]Справа C-265/03, *Simutenkov v. Ministerio de Educacion y Cultura, Real Federacion Espanola de Futbol* [2005] ECR I-2579.

[3]Див.: Тамсамо, параграф 28.

[4] R. Petrov, "Rights of third country / NIS nationals to pursue economic activity in the EC", 4 (2) EFA Rev. 235-253 (1999).

пільги корейській компанії-інвестору "Деу" (англ. "Daewoo") на збанкрутілому національному автомобілебудівному заводі із метою виключення європейських конкурентів із ринку автомобілебудування в Україні.[1]

1.1.5.3. Висновки

УПС можна розглядати як доволі успішний інструмент зовнішньої політики ЄС. На теперішній час УПС уже вичерпали свій потенціал як правовий інструмент підтримки довгострокових відносин із колишніми радянськими країнами. Зміст "acquis communautaire" в межах УПС сформовано таким чином, щоб забезпечити якнайшвидшу інтеграцію країн колишнього СРСР у світову ринкову економіку. УПС містить великий обсяг "acquis communautaire" у сфері демократичних свобод та прав людини. Принципи ліберальної торгівлі, взаємодії та чесної конкуренції становлять основу двостороннього співробітництва між ЄС та країнами СНД. Застосування РНС та режиму ЗСП[2] сприяє лібералізації взаємної торгівлі товарами сторін. Крім того, компанії колишніх радянських країн можуть розраховувати на недискримінаційне ставлення до себе на внутрішньому ринку ЄС, якщо захочуть відкрити свої офіси в країнах - членах ЄС. В УПС заохочується зближення законодавства колишніх радянських країн із релевантним "acquis communautaire", особливо у таких сферах, як конкурентне право та захист інтелектуальної власності. Правила СОТ повинні застосовуватися в торговельних відносинах між сторонами, незважаючи на те, що деякі із колишніх радянських країн досі не отримали членства у СОТ. На завершення можна зробити висновок, що УПС є угодами про партнерство початкового рівня без серйозних перспектив поглиблення двостороннього співробітництва.

Розвиток відносин між ЄС та країнами колишнього СРСР має на увазі постійне розширення обсягу "acquis communautaire", що підлягає імплементації колишніми радянськими країнами. Це є результатом додаткових ініціатив ЄС в межах своєї зовнішньої політики. Прикладом таких ініціатив є: 1) Спільні стратегії (не застосовуються в сучасній

---

[1] C. Hillion "Trade dispute overshadows entry into force of EC agreement", 6 EU Focus (1998).

[2] У 1968 році Конференція ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) рекомендувала створити "загальну систему тарифних преференцій", за допомогою якої індустріалізовані держави можуть надавати торговельні пільги країнам, що розвиваються. Ця система дозволяє розвиненим країнам встановлювати індивідуальні схеми ЗСП. ЄС вперше застосував схему ЗСП у 1971 році. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/trade/wider-agenda/development/generalised-system-of-preferences

практиці ЄС із моменту набрання чинності Лісабонського договору)[1]; та 2) Європейська політика сусідства (ЄПС) та політика "Східне Партнерство". Спільні стратегії чітко диференціювали політику ЄС щодо деяких країн колишнього СРСР відповідно до геополітичних та географічних чинників (наприклад, прогресу в економічному розвитку та подальшої участі в прикордонному співробітництві цих країн із ЄС). Крім того, Спільні стратегії пропонували переглянуті та вдосконалити рекомендації щодо взаємного співробітництва сторін. Загалом, Європейська рада погодила лише три Спільні стратегії: щодо РФ[2], України[3] та середземноморських країн[4], які безпосередньо межують із ЄС. Спільна стратегія ЄС щодо РФ була акцентована, в основному, на консолідації демократії, верховенства права та державних інститутів, а також на укріпленні стабільності та безпеки в Європі та РФ. Спільна стратегія щодо України недвозначно рекомендувала українському уряду прискорити процес зближення національного законодавства із правом ЄС, а також розширити спектр пріоритетних сфер "acquis", які підлягають імплементації Україною.[5]

У 2003 році Європейська комісія ініціювала політику "Велика Європа та сусідні країни" щодо третіх країн, які межуватимуть із ЄС після вступу країн ЦСЄ.[6] Європейська комісія запропонувала західним країнам колишнього СРСР (Білорусь, Молдова, РФ та Україна) так зване "привілейоване партнерство". Після позитивного рішення Європейської ради Європейська комісія випустила у 2004 році Стратегічний документ "Європейська Політика Сусідства". Відповідно до цього Стратегічного документа ЄПС передбачає доступ країн-сусідів на внутрішній ринок ЄС "без створення спільних інститутів". Взамін ЄПС заохочує країн-сусідів здійснювати добровільну імплементацію "acquis communautaire" без права участі в законодавчих процесах чи процедурі прийняття рішень в межах ЄС. У 2009 році ЄС почала реалізацію регіонально орієнтованої політики під назвою "Східне партнерство". Ця політика

---

[1] Статті 26, 28 та 29 Договору про ЄС. Загальна стратегія Європейської ради у відносинах із РФ (O.J. 1999 L 157/1). Загальна стратегія Європейської ради щодо України (O.J. 1999 L 331/1). Детальнішу інформацію про процедуру затвердження та прийняття загальних стратегій, а також їхню історію можна дізнатися з: C. Hillion, "Institutional Aspects of the Partnership Between the European Union and the Newly Independent States of the Former Soviet Union: Case Studies of Russia and Ukraine", 37 CML Rev. 1211-1235 (2000).

[2] На зустрічі Європейської ради в Кельні в червні 1999 рокупогоджена Загальна стратегія ЄС щодо РФ (див. пункт 78, Presidency Conclusions, Cologne European Council (O.J. 1999 L 157/1). Сьогодні реалізація Загальної стратегії ЄС щодо РФ припинена.

[3] Загальна стратегія ЄС щодо України погоджена на зустрічі Європейської ради у Хельсінкі в грудні1999 року. Див. пункт 56, Presidency Conclusions, Helsinki European Council (O.J. 1999 L 331/1). Загальні стратегії приймалися строком на чотири роки з урахуванням продовження, перегляду та, за необхідності, змінення Європейською радою.

[4] Загальна стратегія щодо середземноморського регіону від 19 червня 2000 року (O.J. 2000 L 183/5).

[5] Стаття 20 Загальної стратегії ЄС щодо України.

[6] Комюніке Європейської комісії Ради ЄС "Велика Європа - сусідні країни: нові рамки відносин із нашими східними та південними сусідами" COM (2003) 104 final).

охоплює пострадянські держави-учасниці ЄПС (Вірменію, Азербайджан, Білорусь, Грузію, Молдову та Україну) та сприяє їхній якнайшвидшій інтеграції, у тому числі правової, із ЄС.[1] Обсяг та зміст "acquis communautaire", що його належить імплементувати країнами-сусідами ЄС, уточнюється у двосторонніх планах дій або, з 2009 року, в програмах асоціації з третіми країнами. Наприклад, у випадку України ЄПС містить такі цілі: 1) створення зони вільної торгівлі між ЄС та Україною; 2) доступ українських компаній до відповідних сегментів внутрішнього ринку ЄС та отримання фінансової допомоги з боку ЄС. Також, в обмін на застарілі УПС, ЄПС передбачає можливість укладення нових "осучаснених угод про добросусідство", хоч і без чітких вказівок щодо їхніх цілей та завдань.

Стратегічні документи ЄПС та "Східного партнерства" послідовно розширюють обсяг "acquis communautaire", який підлягає імплементації Україною. Це відбувається шляхом включення в обсяг "acquis communautaire" загальних понять динамічного характеру. Наприклад, задовго до підписання Лісабонського договору ЄПС почала просування концепції європейських "спільних цінностей" як нового елементу "acquis communautaire". Україна, як і інші країни-сусіди, повинна "поділяти вірність спільним цінностям" Європи. Ефективна імплементація країнами-сусідами загальних європейських принципів та цінностей є "суттєвим елементом" ЄПС. Концепція "спільних цінностей" в межах ЄПС та "Східного партнерства" включає такі елементи, як повага до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та захисту прав людини. Цих принципів повинні дотримуватися у суспільстві, в якому цінуються плюралізм, терпимість, справедливість, солідарність та недопущення дискримінації. Іншими словами, спільні цінності ЄПС формують основу головних конституційних принципів, які повинні поділяти ЄС та його сусіди. Рівень очікувань ЄС щодо розвитку зв'язків із кожним партнером ЄПС та "Східного партнерства" залежить від того, чи поділяють вони європейські спільні цінності. У двосторонні Плани Дій (ПД) (або Програми Асоціації (ПА щодо України) між ЄС та країнами-сусідами ввійшли пріоритетні завдання, які розраховані на посилення вірності країн-сусідів спільним європейським цінностям.[2]

---

[1] Комюніке Європейської комісії Раді ЄС "Східне партнерство" (COM (2008) 823 final).

[2] До них належать: посилення демократії та верховенства права, реформа судочинства та боротьба із корупцією та організованою злочинністю; повага до прав людини та основоположних свобод, в тому числі свободи засобів масової інформації та вираження поглядів, прав меншин та дітей, рівності, прав профспілок та основних стандартів праці, а також боротьба проти застосування тортур та запобігання жорстокому поводженню; сприяння розвитку громадянського суспільства; співробітництво із Міжнародним кримінальним судом (Див.: Комюніке Європейської комісії "Стратегічний документ Європейської Політики Сусідства" (COM (2004) 373 final).

Таким чином, обсяг "acquis communautaire", який належить імплементувати колишніми країнами СРСР, не є статичним, а містить елементи, які віддзеркалюють динамічний характер зовнішньої політики ЄС щодо країн-сусідів. Така політика дотримується цілей утвердження демократичних свобод та принципів ринкової економіки в колишніх радянських країнах.

1.1.6. Угода Котону

1.1.6.1. Цілі Угоди Котону

Угода Котону є рамковою угодою про співробітництво у сфері розвитку, укладеною в м. Котону (Бенін) між ЄС та групою 78 країн АКТ[1] на основі статей 209 та 217 ДФЄС, строком на 20 років (підписана у червні 2000 року і набрала чинності 1 квітня 2003 року).[2] Кожні п'ять років зміст Угоди Котону підлягає перегляду та доповненню (останній (другий) перегляд Угоди Котону відбувся у березні 2010 року). Угода Котону містить цілі та принципи всіх раніше укладених країнами АКТ рамкових угод із країнами, що розвиваються. Сторони Угоди Котону зобов'язані спрямувати свої зусилля на усунення бідності, сталий розвиток та поступову інтеграцію країн АКТ у світову економіку. Крім того, Угода Котону сприяє посиленню економічного співробітництва між ЄС та країнами АКТ. Угода передбачає можливе укладення угод про економічне співробітництво, що мають на меті поступову інтеграцію країн АКТ у світову економіку із наступним створенням двосторонніх зон вільної торгівлі. В цілому, Угода Котону передбачає послідовну програму зміцнення відносин між ЄС та країнами АКТ та забезпечує довгострокові правові межі такого партнерства.[3] Водночас в Угоді Котону наголошується на деяких особливостях, які притаманні співробітництву між ЄС та країнами АКТ.[4]

Угода Котону має на меті підтримку одностороннього пільгового торговельного режиму між ЄС та країнами АКТ до 2020 року.[5] До цього часу необхідно провести переговори про більш збалансовані торговельні угоди із окремими країнами АКТ або групами країн АКТ; в ідеалі ці угоди повинні бути домовленостями про вільну торгівлю відповідно до статті XXIV (5) ГАТТ, як наслідок - має бути встановлений графік поступової ліквідації торговельних

---

[1]Сьогодні Угоду Котону підписали 78 із 79 країн АКТ (крім Куби).

[2] Угода Котону (O.J. 2000 L 317/3). Строк дії Угоди Котону із 1 березня 2000 року до 1 березня 2020 року.

[3] Див. оцінку обставин співробітництва у межах Угоди Котону в: B. Martenczuk, "From Lome to Cotonou: The ACP-EC Partnership Agreement in a Legal Perspective", 5 EFA Rev. 461-487 (2000).

[4]У статті 2 Угоди Котону зазначається: "Домовленості про співробітництво та пріоритети змінюються відповідно до рівня розвитку партнера, його потреб, його економічних показників та довгострокової стратегієї розвитку".

[5]За винятком Південно-Африканської Республіки.

бар'єрів між сторонами згідно із відповідними правилами СОТ. Зараз за цими угодами проводиться переговорний процес між ЄС та сторонами АКТ.

1.1.6.2. Зміст "acquis communautaire" в Угоді Котону

Як важливий інструмент політики розвитку ЄС (англ. "development policy") "acquis communautaire" в Угоді Котону має на меті досягнення цілей політики розвитку ЄС, які містяться в статті 208 ДФЄС та статті 21 Договору про ЄС, а саме: утвердження демократії, верховенства права у країнах, що розвиваються; поваги до прав людини та основних свобод. Основними цілями політики розвитку ЄС є: боротьба із бідністю, політичне, економічне та торговельне співробітництво із країнами, що розвиваються. Ці елементи є "суттєвими елементами" Угоди Котону.[1] Особливістю цієї Угоди є те, що принцип належного управління (англ. "good governance") визнається "основним елементом" (англ. "fundamental clause") партнерства,[2] порушення якого (корупція, серйозні випадки хабарництва) можуть призвести до припинення дії Угоди Котону. Заходи, які спрямовані на посилення миру та запобігання конфліктам, вважаються "суттєвими елементами" Угоди Котону. Зміст та розмежування понять "суттєвих елементів" та "основних елементів" в Угоді Котону чітко не визначається, залишаючи цим можливість самостійного їхнього тлумачення будь-якою із сторін.[3] На думку експертів, обсяг "суттєвих елементів" неоднаковий для всіх країн АКТ і відрізняється залежно від рівня їх розвитку, тим самим відображаючи особливості зовнішньої політики ЄС щодо кожної країни АКТ.[4] В будь-якому випадку суворе дотримання "суттєвих елементів" в Угоді Котону обов'язкове для збереження торговельних пільг для країн АКТ зараз та майбутньому. В Угоді Котону передбачена спеціальна процедура, яка застосовується у випадку порушення країнами АКТ "суттєвих елементів". Наприклад, ЄС припинив політико-економічне співробітництво та фінансову допомогу Ліберії у відповідь на порушення нею "суттєвих

[1] Стаття 9 Угоди Котону.
[2] П. Хільпольд (P. Hilpold) наголошує на невизначеності концепції "належного управління" в Угоді Котону. Він посилається на поняття "належне управління" у Повідомленні Ради ЄС та Європейського парламенту 1998 року (COM (1998) 146 final). У цьому документі "належне управління" містить наступні елементи: право справедливості та верховенство права; здатність державних інститутів ефективно розпоряджатися ресурсами країни; прозорість; участь широкого загалу у процесах принятя рішень щодо управління ресурсами та їхнім розміщенням. См.: P. Hilpold, "EU Development Cooperation at a Crossroad: The Cotonou Agreement of 23 June 2000 and the Principle of Good Governance" 7 EFA Rev. 53-72 (2002).
[3]Статті 8 (5) та 11 Угоди Котону.
[4] K. Arts, "ACP-EU Relations in a New Era: The Cotonou Agreement", 40 CML Rev. 95-116 (2003).

елементів" Угоди Котону в 2002 році.[1] Принцип належного управління, мабуть, має меншу цінність, ніж інші "суттєві елементи" партнерства, оскільки недотримання цього принципу країнами АКТ не містить ідентичних санкцій з боку ЄС.[2]

В Угоді Котону міститься суттєвий список основних міжнародних та регіональних багатосторонніх договорів у сфері демократичних свобод та прав людини.[3] Більш того, стратегічні цілі розвитку, закладені в Угоді Котону, перекликаються із цілями провідних міжнародних організацій. Наприклад, сторони Угоди Котону зобов'язуються реалізовувати цілі та принципи, узгоджені під час конференцій ООН та встановлені Комітетом сприяння співробітництву Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).[4] (Зменшення наполовину кількості людей, які живуть в крайній бідності, до 2015 року). З цією метою від країн АКТ очікують дотримання принципів та стандартів Міжнародної організації праці (МОП).[5]

Прогресивна лібералізація торгівлі товарами та послугами відповідно до принципів СОТ вважається одним із головних пріоритетів Угоди Котону та подальших двосторонніх угод із країнами АКТ. Це завдання повинно здійснюватися відповідно до норм ГАТТ та Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС), особливо до тих, що стосуються участі країн,

---

[1] "Рішення щодо консультацій із Ліберією на основі статей 96 та 97 Угоди про співробітництво між ЄС та країнами АКТ" (O.J. 2002 L 96/23-26).

[2]Порушення принципу належного управління передбачається виключно особливими умовами, викладеними у статті 97 Угоди Котону. Такий підхід закладений у самому визначені належного управління як "основного", а не "суттєвого" елемента, що виключає його із поля дії статті 96 Угоди Котону. Таке тлумачення підтверджується статтею 9 (3) Угоди Котону, відповідно до якої Сторони погоджуються, "що тільки серйозні випадки корупції, зокрема хабарництво, що призводить до такої корупції, які визначені у статті 97 Угоди Котону, є порушенням основного елемента… цієї норми норми, на відміну від статті 96 Угоди Котону, не має двостороннього характеру".

[3]Преамбула Угоди Котону містить посилання на принципи Статуту ООН; Загальну декларацію прав людини; документи Віденської конференції з прав людини 1993 року; Міжнародні пакти про громадянські та політичні права, а також про економічні, соціальні та культурні права; Конвенцію про права дитини; Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Міжнародну конвенцію про ліквідацію свіх форм расової дискримінації; Женевські конвенції 1949 рокута інші інструменти міжнародного гуманітарного права; Конвенцію про статус апатридів 1954 року, Женевську конвенцію про статус біженців 1951 року та Нью-Йоркський Протокол про статус біженців 1967 року. Крім того, в Угоді Котону містяться посилання практично на всі регіональні конвенції про захист основоположних прав людини, релевантні для країн АКТ: ЄКПЛ; Африканську хартію прав людини та народів; Американську конвенцію про права людини, в тому числі рішення, які прийняті після заяв голів держав та урядів країн АКТ на їхніх самітах в м. Лібревіль та м. Санто-Домінго у 1997 та 1999 роках.

[4]ОЕСР об'єднує тридцять держав-членів, які поділяють вірність демократичній формі правління та ринковій економіці. ОЕСР відома своїми публікаціями та статистикою, а також працями із економічних та соціальних питань. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.oecd.org/home

[5]Міжнародна організація праці - спеціалізована установа системи ООН, діяльність якої спрямована на сприяння соціальній справедливості, визнаним правам людини та стандартам праці. Вона заснована у 1919 році і є єдиною основною організацією, яка збереглася від часу Версальського договору, який призвів до створення Ліги націй, а отже, стала першою спеціалізованою установою системи ООН у 1946 році. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ilo.org

що розвиваються, в угодах про лібералізацію.[1] Воно містить асиметричний характер зобов'язань у відносинах між Сторонами, враховуючи той факт, що ще не всі країни АКТ здобули формальне членство у СОТ.

З метою створення та забезпечення "сприятливого інвестиційного клімату сторони зобов'язуються забезпечити чесну конкуренцію на своїй території. Угода Котону не передбачає дотримання країнами АКТ релевантного "acquis communautaire" ЄС у сфері конкуренції. Проте норми Угоди Котону все ж відображають деякі норми "acquis communautaire" ЄС у сфері конкуренції.[2] Наприклад, країни АКТ зобов'язуються не брати участі в угодах, в яких порушуються принципи чесної конкуренції, та перешкоджати будь-якому зловживанню домінуючим становищем на спільному ринку між Сторонами.

Сторони Угоди Котону зобов'язалися більш тісно співпрацювати у сфері стандартизації, сертифікації та забезпечення якості для зняття зайвих технічних бар'єрів та зниження відмінностей між ними. У зв'язку з цим Сторони Угоди Котону підтверджують свої зобов'язання із дотримання Угоди про технічні бар'єри в торгівлі, які є частиною "acquis СОТ". Співробітництво у сфері стандартизації та сертифікації між ЄС та країнами АКТ спрямоване на розширення використання міжнародних технічних правил, норм та процедур перевірки відповідності, в тому числі особливі заходи за кожним із секторів відповідно до рівня економічного розвитку держав АКТ.

Сторони Угоди Котону визнають необхідність забезпечення адекватного та ефективного рівня захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності та інших прав відповідно до міжнародних стандартів з метою подолання перешкод в двосторонній торгівлі. З цією метою від країн АКТ очікується суворе дотримання Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), а також Конвенції про біологічне різноманіття. Крім того, країни АКТ зобов'язані стати учасниками всіх міжнародних конвенцій про інтелектуальну, промислову та комерційну власність, зазначених в Частині І ТРІПС та які відповідають їхньому рівню економічного розвитку.

1.1.6.3. Висновки

[1] Стаття 41 Угоди Котону.

[2] Сторони Угоди Котону зобов'язалися виконувати національні та регіональні правила та стратегії, в тому числі контролю, а в особливих випадках – і заборони угод між підприємствами, рішень об'єднань підприємств та картельної практики підприємств, які спрямовані на перешкоджання, обмеження або викривлення конкуренції або призводять до цього. Крім того, Сторони домовилися про заборону зловживання одним або декількома підприємствами домінуючим становищем на внутрішньому ринку ЄС або на території держав АКТ.

Цілі Угоди Котону наголошують на необхідності імплементації країнами АКТ принципів політики розвитку ЄС. Тому відновлення миру та запобігання конфліктам є також важливими для взаємного співробітництва, як і дотримання "суттєвих" та "основних" елементів угоди. Угода Котону не містить прямих посилань на відповідні правові та нормативні стандарти ЄС. Замість цього Угода Котону значною мірою спирається на "релевантний acquis" міжнародного права та охоплює практично всі регіональні конвенції про захист основних прав людини. Всі зусилля із лібералізації торгівлі та послуг повинні застосовуватися відповідно до конвенцій СОТ, МОП, а також основних конвенцій із захисту інтелектуальної власності. Такий підхід демонструє намір ЄС забезпечити входження країн АКТ в конкурентну світову ринкову економіку, а також створити в країнах АКТ нове ринкове середовище, яке сумісне із ЄС.

1.1.7. Договори про розвиток торгівлі та співробітництва між ЄС та третіми країнами

1.1.7.1. Вступ

ЄС та його держави - члени уклали ДРТС із країнами практично всіх континентів. ДРТС виявилися успішними інструментами лібералізації взаємної торгівлі та заохочення зусиль третіх країн щодо інтеграції в конкурентну сферу світової економіки. Як і УПС, ДРТС засновані на статтях 207 та 352 ДФЄС (крім окремих винятків (наприклад, ДРТС між ЄС та Південно-Африканською Республікою (ПАР). Проте слід зазначити, що ДРТС не зовсім ідентичні із УПС. Основною метою ДРТС є економічне співробітництво та лібералізація торгівлі товарами та послугами. Через це ДРТС уникають співробітництва у політичній та інших сферах. Крім того, на відміну від УПС, ДРТС передбачають перспективу створення двосторонніх зон вільної торгівлі між ЄС та державами - учасницями ДРТС. Тому у сфері транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн ДРТС повинні розглядатися інакше, ніж УПС та інші зовнішні угоди ЄС. В цій книзі розглядаються три ДРТС, укладені із країнами різних континентів (африканською, азіатською та латиноамериканською країнами). ДРТС із ПАР, Південною Кореєю та Мексикою демонструють загальні елементи ДРТС, а також відмінності у зовнішній політиці ЄС щодо кожної із цих країн. Також у цьому розділі розглядається міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР. Ця Угода є договором перехідного характеру, який має на меті створення Міжрегіональної асоціації між ЄС та МЕРКОСУР і надає хорошу

можливість визначити пріоритетні сфери “acquis communautaire” у зовнішніх відносинах ЄС, налагоджених із іншими країнами на нетривалий час.

1.1.7.2. ДРТС між ЄС и ПАР

1.1.7.2.1. Цілі ДРТС між ЄС та ПАР

ПАР є стороною декількох рамкових угод із ЄС. Першою є Угода Котону, яку ПАР підписала як “країна, яка має на це право”, але без права доступу до фінансових інструментів ЄС та надання РНС. Друга угода - це ДРТС між ЄС та ПАР, яка підписана незабаром після того, як ПАР відмовилася від режиму апартеїду. Ці угоди є взаємодоповнюючими. Друга угода, на відміну від більшості ДРТС, є угодою про асоціацію та укладена на основі статті 217 ДФЄС. ДРТС між ЄС та ПАР передбачає посилення економічного співробітництва сторін, і при цьому продовжує акцентувати на питаннях захисту прав людини та демократичних свобод, які притаманні першій угоді. Преамбула ДРТС між ЄС та ПАР наголошує на “важливості існуючих зв’язків, які засновані на дружбі та співробітництві між ЄС, його державами-членами та ПАР і спільних цінностей, які Сторони поділяють”. У сфері демократії та прав людини ДРТС між ЄС та ПАР має наметі викорінення бідності та посилення основ демократичного суспільства, в якому дотримуються права людини та основоположні свободи. В економічній сфері ДРТС між ЄС та ПАР підтримує рівну лібералізацію взаємної торгівлі товарами, послугами та капіталом і заохочує поступову інтеграцію ПАР у світову економіку.[1] Тому економічна спрямованість, а також демократичні та правозахисні цілі ДРТС між ЄС та ПАР визначають обсяг “acquis communautaire”, які потрібно імплементувати ПАР.

1.1.7.2.2. Зміст “acquis communautaire” в ДРТС між ЄС и ПАР

“Повага до демократичних принципів та основних прав людини, викладених у Загальній декларації прав людини, а також принципів верховенства права” є суттєвими елементами ДРТС між ЄС та ПАР.[2] Сторони також підтверджують своє бажання застосувати принцип належного управління. Преамбула Договору містить посилання на міжнародне право у сфері основоположних демократичних свобод і прав людини. Цим Сторони визнають свою прихильність до цінностей та принципів, викладених в Статуті ООН, Загальній декларації

[1] O.J. 1999 L 311/3.
[2] Стаття 2 ДРТС між ЄС та ПАР.

прав людини, документах Міжнародної Каїрської конференції, Копенгагенського саміту, IV Загальносвітової конференції щодо становища жінок в Пекіні та правилах МОП.

Співробітництво між Сторонами та подальша лібералізація взаємної торгівлі базуються на застосуванні принципу неприпустимості дискримінації у таких сферах, як митні збори податкового характеру;[1] внутрішні податкові заходи;[2] торгівля товарами;[3] надання послуг;[4] зайнятість.[5] До того ж, окрема стаття Договору присвячена недопущенню дискримінації, що передбачає заборону будь-якої форми дискримінації щодо фізичних осіб та компаній в межах відносин між Сторонами.[6]

ЄС та ПАР домовилися про створення зони вільної торгівлі на перехідний період строком до 12 років відповідно до правил СОТ.[7] У зв'язку з цим застосування правил СОТ особливо важливе для реалізації завдань співробітництва. Договір передбачає застосування правил СОТ щодо правил походження сільськогосподарської продукції,[8] антидемпінгових та компенсаційних заходів,[9] права на заснування підприємств та надання послуг.[10] У сфері захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності Сторони пов'язані виконанням ТРІПС та відповідних міжнародних конвенцій.[11]

В ДРТС між ЄС та ПАР не передбачається транспозиція значного обсягу "acquis communautaire" у правову систему ПАР. Проте у відповідних секторах співробітництва від ПАР очікується дотримання принципів релевантного "acquis communautaire" під час прийняття нового національного законодавства. Наприклад, у сфері конкуренції ДРТС між ЄС та ПАР визначає трирічний строк, під час якого ПАР повинна прийняти національне законодавство у сфері конкуренції. Норми про конкуренцію, викладені в ДРТС між ЄС та ПАР, майже ідентичні статтям 101 та 102 ДФЄС. Ці норми забезпечують заборону будь-якої форми зловживання домінуючим становищем на ринку та неконкурентними домовленостями, а також визначають умови діяльності компаній кожної зі Сторін. Незважаючи на те, що ДРТС між ЄС та ПАР не допускається пряме згадування законодавства ЄС, ПАР повинна

[1] Стаття 8 ДРТС між ЄС та ПАР.
[2] Стаття 21 ДРТС між ЄС та ПАР.
[3] Стаття 27 ДРТС між ЄС та ПАР.
[4] Стаття 30 ДРТС між ЄС та ПАР.
[5] Стаття 86 ДРТС між ЄС та ПАР.
[6] Стаття 100 ДРТС між ЄС та ПАР.
[7] Стаття 15 ДРТС між ЄС та ПАР.
[8] Стаття 13 ДРТС між ЄС та ПАР.
[9] Стаття 23 ДРТС між ЄС та ПАР.
[10]У статті 29 (1) ДРТС між ЄС та ПАР зазначається: «Визнаючи вагомість надання послуг, що зростає,… Сторони наголошують на необхідності суворого дотримання ГАТС, зокрема режиму найбільшого сприяння у торгівлі, а також відповідних протоколів із докладеними до них зобов'язаннями».
[11] Стаття 46 (6) ДРТС між ЄС та ПАР.

враховувати “acquis communautaire” у сфері конкуренції для забезпечення “відповідного” ступеня сумісності законодавства Сторін. Такий підхід ідентичний Угоді Котону,[1] проте відрізняється від релевантних норм УПС. Наприклад, УПС не містить “норм про конкуренцію”, які ідентичні конкурентному праву, і не використовує правову термінологію, яку застосовують в ДРТС між ЄС та ПАР.[2]

1.1.7.2.3. Висновки

Зміст “acquis communautaire” в ДРТС між ЄС та ПАР характеризується існуванням великої кількості норм у сфері прав людини та демократичних свобод. ДРТС між ЄС та ПАР має на меті створення сильної основи для дотримання спільних цінностей та принципів, які поділяють Сторони Договору. Тому застереження про суттєві елементи в ДРТС між ЄС та ПАР охоплює основні джерела міжнародного права у сфері демократії та прав людини. Зміст ДРТС між ЄС та ПАР як угоди про асоціацію, а також мета поступового створення зони вільної торгівлі виправдовує застосування релевантного “acquis СОТ”, у тому числі і принципу недопущення дискримінації. Хоча ДРТС між ЄС та ПАР не містить яких-небудь прямих вказівок на “acquis communautaire”, він все ж забезпечує застосування секторальних принципів “acquis communautaire” (конкуренція, державна допомога, закупівлі) в межах правової системи ПАР.

1.1.7.3. Рамковий ДРТС між ЄС та Південною Кореєю

1.1.7.3.1. Цілі ДРТС між ЄС та Південною Кореєю

ДРТС між ЄС та Південною Кореєю свідчать про посилення економічного та політичного значення Південної Кореї в азіатському регіоні. Це єдиний ДРТС (не враховуючи ДРТС між ЄС та Макао), укладений ЄС із державою Південно-Східної Азії. Рішення ЄС про укладення ДРТС зумовлене посиленням процесів демократизації та успіхами ринкової економіки в Південній Кореї. ДРТС між ЄС та Південною Кореєю підписаний у жовтні 1996

---

[1]Стаття 45 (2) Угоди Котону.

[2]Наприклад, в пункті про конкуренцію у статті 49 (2.1) УПС між ЄС та Україною зазначається, що Сторони “забезпечують існування та виконання законів, які спрямовані проти обмеженої конкуренції, до яких вдаються підприємства, які входять до їхньої юрисдикції”.

року і набрав чинності 1 квітня 2001 року.[1] Між ЄС та Південною Кореєю укладено безліч договорів про секторальне співробітництво.[2] У 2010 році відбувся справжній прорив у відносинах між ЄС та Південною Кореєю. У цьому році підписано одразу дві важливих угоди: новий Рамковий договір між ЄС та Південною Кореєю (укладений 10 травня 2010 року) та Договір про зону вільної торгівлі між ЄС та Південною Кореєю (підписаний 6 жовтня 2010 року).[3] Ці договори замінять ДРТС між ЄС та Південною Кореєю, але поки вони ще не набрали чинності (тимчасова дія з 1 липня 2011 року) поки триває їх ратифікація державами-членами ЄС. ДРТС між ЄС та Південною Кореєю відображає Спільну стратегію ЄС щодо всього азіатського регіону. Азія є третім за розмірами торговельним партнером ЄС і четвертим із отримувачів європейських інвестицій. Тому цілі ДРТС між ЄС та Південною Кореєю акцентують необхідність підвищення взаємного товарообігу та інвестиційних потоків за допомогою усунення нетарифних бар'єрів у торгівлі та інвестиціях, а також посилення взаємних ділових зв'язків. Водночас ДРТС між ЄС та Південною Кореєю, як і інші ДРТС із азіатськими країнами, відрізняються особливою увагою до захисту прав людини, сприяючи тим самим розширенню та посиленню демократичних свобод, принципів належного управління та верховенства права в азіатському регіоні. Таким чином, ДРТС між ЄС та Південною Кореєю мають подвійну мету: 1) полегшення взаємного доступу на ринок та забезпечення надходження інвестицій до Південної Кореї; 2) сприяння утвердженню демократичних свобод у Південній Кореї. ДРТС між ЄС та Південною Кореєю приділяє особливу увагу науковому, технологічному та промисловому співробітництву Сторін.[4]

1.1.7.3.2. Зміст "acquis communautaire" в ДРТС між ЄС та Південною Кореєю

ДРТС між ЄС та Південною Кореєю має норми, які притаманні всім ДРТС та закликають Сторони поважати демократичні принципи та права людини, що проголошені у Загальній декларації прав людини.[5] Обсяг міжнародного права в ДРТС містить релевантний "acquis СОТ", при цьому особлива увага приділена дотриманню принципу недопущення

[1]ДРТС між ЄС та Південною Кореєю (O.J. 2001 L 090) укладений на основі статей 207 та 352 ДФЄС.
[2]Наприклад, Угода про співробітництво та взаємне адміністративне сприяння у питаннях митної політики (O.J. 1997 L 121). Угода про телекомунікаційні поставки (O.J. 1997 L 321) передбачає взаємне відкриття поставок операторами телекомунікаційних мереж.
[3]Інформація та тексти нових угод. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/korea_south/index_en.htm
[4] Стаття 2 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[5] Стаття 1 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.

дискримінації в торгівлі між Сторонами.[1] ДРТС між ЄС та Південною Кореєю передбачає імплементацію Південною Кореєю норм СОТ з метою забезпечення лібералізації взаємних ринків, а саме: забезпечення полегшеного доступу до ринків Сторін; забезпечення встановлення РНС в податкових зборах; усунення дискримінаційних бар'єрів у торгівлі, у тому числі і нетарифних бар'єрів.[2] У сфері державних закупівель Сторони повинні дотримуватися "acquis СОТ" у сфері державних закупівель та зобов'язуються "забезпечити участь в контрактах на закупівлю на основі взаємності та недопущення дискримінації".[3] У сфері сільського господарства Сторони підтримують свої зобов'язання застосувати "acquis СОТ" у сфері санітарного та фітосанітарного контролю. Сторони ставляться із "повною повагою до антидемпінгового та антисубсидіарного законодавства СОТ.[4] Проте у сфері чесної конкуренції ДРТС між ЄС та Південною Кореєю не містить посилань ані на релевантний "acquis communautaire" ЄС, ані на релевантні норми міжнародного права. Сторони беруть "м'яке" зобов'язання заохочення чесної конкуренції "за допомогою дотримання в повному обсязі релевантних законів та регламентів, прийнятих ними".[5] Тим не менш деякі положення (критерії) первинного і вторинного законодавства ЄС про конкуренцію можуть застосовуватися щодо Південної Кореї до врегулювання питання Спільним комітетом ЄС - Південна Корея. Особливістю Договору є те, що співробітництво Сторін у сфері чесної конкуренції зосереджується на суднобудуванні.[6]

Подібні "м'які" зобов'язання Південна Корея бере на себе у сфері інтелектуальної власності. За аналогією із іншими зовнішніми угодами ЄС, ДРТС між ЄС та Південною Кореєю передбачає дотримання ТРІПС та норм, які містяться у відповідних багатосторонніх конвенціях, як правової бази забезпечення адекватного та ефективного захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності на своїй території.[7] ДРТС між ЄС та Південною Кореєю надає цій країні повну свободу дій щодо приєднання, "як тільки це буде доцільно", до цих конвенцій.[8]

Обсяг міжнародного права, яке застосовується в межах ДРТС між ЄС та Південною Кореєю, включає основні багатосторонні міжнародні конвенції та законодавчі акти, які

[1] Зокрема, щодо громадян та компаній - постачальників послуг морського транспорту (стаття 7 (2) (b) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю) та правил закупівель (стаття 5 (4) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю).
[2] Стаття 5 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[3] Стаття 5 (4) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[4] Стаття 11 (2) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[5] Стаття 5 (3) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[6] Стаття 8 (1) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[7] Стаття 9 ДРТС між ЄС таПівденною Кореєю.
[8] Стаття 9 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.

стосуються сфер співробітництва Сторін. Щодо технічних регламентів, стандартів та перевірки відповідності Сторони заохочують використання загальновизнаних міжнародних стандартів та систем перевірки відповідності із наступною можливістю укладення угод про взаємне визнання.[1] ДРТС закликає до прийняття Південною Кореєю норм з метою боротьби із відмиванням грошей, беручи до уваги те, що вже було прийнято міжнародними організаціями у цій сфері, зокрема ФАТФ. Недопущення дискримінації у взаємній торгівлі товарами та послугами забезпечується за допомогою відповідних міжнародних угод, наприклад, Угода ОЕСР про суднобудування.[2] У процесі гармонізації законодавства у цій сфері Сторони враховують визнані стандарти міжнародних організацій.[3] ДРТС наголошує на необхідності посилення режиму захисту між Сторонами. З цією метою вони зобов'язуються забезпечити високий рівень захисту опрацювання особистих та інших даних відповідно до стандартів, які прийняті відповідними міжнародними організаціями та ЄС. Повний перелік стандартів у сфері захисту даних наведений у Додатку, який становить невід'ємну частину цієї Угоди.[4]

1.1.7.3.3. Висновки

Комюніке Європейської комісії "Нове партнерство із Південно-Східною Азією"[5] передбачає посилення відносин між ЄС та країнами Південно-Східної Азії найближчим часом. Виходячи із цього, Європейська комісія передбачає підписання нових двосторонніх угод із країнами регіону. Ці угоди повинні спиратися на "acquis communautaire" та відповідні джерела міжнародного права, які належать імплементувати країнам Східної Азії. Нові двосторонні угоди будуть охоплювати широкий тематичний спектр, пов'язаний із питаннями демократичних свобод, правосуддя, безпеки, та, особливо, питаннями еміграції, торгівлі людьми, відмивання злочинних капіталів, піратства, організованої злочинності, наркотиків, регіональної стабільності та боротьби із тероризмом. "Суттєвий елемент» в них буде розширений та міститиме принцип належного управління на доповнення до основоположних принципів прав людини. Ці нові двосторонні угоди повинні мати результатом укладення угод про створення зон вільної торгівлі на основі імплементації норм СОТ.

[1] Стаття 10 (1) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[2] Стаття 8 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[3] Стаття 6 (3) ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[4] Стаття 51 ДРТС між ЄС та Південною Кореєю.
[5] COM (2003) 399/4.

ДРТС між ЄС та Південною Кореєю можна розглядати як проміжну рамкову угоду, яка має на меті лібералізацію взаємного доступу на ринки у відповідних пріоритетних (торгівля товарами, суднобудування, морський транспорт, сільське господарство та рибні промисли, захист інтелектуальної та промислової власності та стандарти). Небажання ЄС нав'язувати Південній Кореї релевантний "acquis communautaire" частково виправдане перехідним характером цього договору. Такий самий підхід спостерігається і в новому Рамковому Договорі між ЄС та Південною Кореєю та Договорі про створення зони вільної торгівлі. Проте у новій угоді про вільну торгівлю між ЄС та Південною Кореєю містяться рекомендаційні умови щодо імплементації та забезпечення реалізації Південною Кореєю релевантного "acquis міжнародного права" (акти ООН та СОТ) та деякі норми релевантного "acquis communautaire". Особлива увага звертається на необхідність дотримання "спільних цінностей" у сфері демократичних та ринкових свобод та прав людини, закріплених у міжнародних актах.

1.1.7.4. Рамковий ДРТС між ЄС та Мексикою

1.1.7.4.1. Цілі ДРТС між ЄС та Мексикою

Відносини ЄС із Мексикою базуються на Договорі про економічне партнерство, політичну координацію та співробітництво, який відомий як "Глобальний договір". Цей договір підписаний 8 грудня 1997 року у Брюсселі та набрав чинності 1 жовтня 2000 року.[1] Глобальний договір містить три дуже важливі цілі: політичний діалог, посилення двостороннього співробітництва та лібералізація торгівлі та послуг між Сторонами.

Основною метою Глобального договору є створення зони вільної торгівлі товарами та послугами між ЄС та Мексикою із наступним відкриттям національних ринків закупівель, капіталу та фінансів. Крім того, у договорі наголошується на стабільності Сторін щодо дотримання режиму чесної конкуренції та визнаних у всьому світі норм захисту прав інтелектуальної власності.[2] Окрім своєї економічної спрямованості, Глобальний договір відрізняється ще й підвищеною увагою до політичних питань, проблем у сфері прав людини та демократичних свобод. У преамбулі Глобального договору наголошується на "повній

[1] O.J. 2000 L 276. Глобальний договір між ЄС та Мексикою укладений на підставі статей 207 та 211 ДФЄС.
[2] Стаття 12 ДРТС між ЄС та Мексикою.

вірності" Сторін демократичним принципам та основоположним правам людини, принципам міжнародного права, верховенства права та належного управління.[1] Втілення в життя принципу верховенства права у Мексиці стало одним із пріоритетів в розвитку відносин між ЄС та Мексикою. Відповідно до даних останнього Стратегічного документа ЄС щодо Мексики ЄС виділяє значний пакет фінансової допомоги (15 млн євро) з метою забезпечення верховенства права у цій країні. Окрім того, Мексика входить у трійку пріоритетних країн Латинської Америки, в яких реалізовувалася Європейська ініціатива у сфері демократії та прав людини на 2002 - 2004 роки. Ця ініціатива здійснювала підтримку різних проектів, у тому числі посилення інституту омбудсмена в Мексиці та захисту прав жінок.

1.1.7.4.2. Зміст "acquis communautaire" в ДТРС між ЄС та Мексикою

Застереження про суттєві елементи Глобального договору закликає Сторони поважати демократичні принципи та основні права людини, які проголошені у Загальній декларації прав людини.[2] В межах економічного і політичного співробітництва Глобальний договір рекомендує Мексиці приєднатися до відповідних міжнародних багатосторонніх конвенцій.[3] Принцип недопущення дискримінації повинен застосовуватися із метою забезпечення лібералізації взаємної торгівлі, усунення податкової дискримінації щодо оподаткування товарів[4] та усунення дискримінації у сфері державних закупівель, конкуренції та інших галузях, які стосуються взаємної торгівлі.[5] Глобальний договір закликає Сторони прямувати курсом взаємної лібералізації торгівлі товарами і послугами, руху капіталу; захисту прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності відповідно до багатосторонніх міжнародних договорів та, у тому числі, "acquis СОТ".

Домовленості про зону вільної торгівлі між ЄС та Мексикою формалізуються в рішеннях Спільної ради ЄС - Мексика (Рішення 2/2000 про торгівлю товарами та Рішення

---

[1]Преамбула Глобальногодоговору посилається на Загальну декларацію прав людини, Статут ООН, Заяву міністрів ЄС в м. Сан-Пауло 1994 року.

[2]У статті 1 ДРТС між ЄС та Мексикою зазначається: "Повага до демократичних принципів та основних прав людини, які проголошені у Загальній декларації прав людини, є основою внутрішньої та зовнішньої політики обох Сторін та становить суттєвий елемент цієї Угоди".

[3]Наприклад, у статті 28 Глобальногодоговорунаголошується на необхідність боротьби із незаконним виготовленням наркотиків. З цією метою Сторони зобов'язуються застосувати Угоду про контроль первинної сировини для виробництва наркотиків та хімічних речовин, що підписана ними 13 грудня 1996 року, та Віденську конвенцію ООН 1988 року.

[4] Стаття 5 (d) ДРТС між ЄС та Мексикою.

[5] Стаття 10 ДРТС між ЄС та Мексикою.

2/2001 про торгівлю послугами).[1] Рішення 2/2000 Спільної ради ЄС - Мексика охоплює взаємну лібералізацію торгівлі товарами відповідно до статті XXIV ГАТТ, відкриття ринків державних закупівель, встановлення режиму кооперації у сфері забезпечення чесної конкуренції, створення консультаційного механізму у сфері захисту прав інтелектуальної власності та вироблення механізму врегулювання спорів.[2] Рішення 2/2001 Спільної ради ЄС - Мексика охоплює ідентичні цілі та завдання щодо торгівлі послугами: взаємну лібералізацію торгівлі послугами відповідно до статті V ГАТС; поступову лібералізацію інвестицій та відповідних платежів, адекватний захист прав інтелектуальної власності "відповідно до вищих міжнародних стандартів та встановлення механізму врегулювання спорів".[3] Ці рішення зобов'язують Мексику дотримуватися загального спектру відповідних норм та стандартів СОТ та міжнародного права. Водночас вони ретельно уникають будь-яких посилань на релевантний "acquis communautaire". Наприклад, у сфері державних закупівель Рішення 2/2000 детально встановлює процесуальні та матеріальні правила замість того, щоб посилатися на релевантний "acquis communautaire". У сфері законів про конкуренцію Глобальний договір передбачає тільки тимчасове застосування Мексикою "acquis communautaire" у сфері конкуренції, поки не буде прийнято додаткове рішення Спільного комітету ЄС - Мексика.[4] Додаткове Рішення 2/2000 не передбачає застосування Мексикою законодавства ЄС про конкуренцію. Воно просто заохочує співробітництво між Сторонами у сфері застосування ними національних законів про конкуренцію та боротьбу із антиконкурентною діяльністю. Іншими словами, Рішення 2/2000 лише передбачає співробітництво у застосуванні відповідних законів про конкуренцію ЄС та Мексики, але не зобов'язує Мексику імплементувати "acquis communautaire" у сфері конкуренції.[5] Щодо державних закупівель, Рішення 2/2000 також не передбачає зобов'язань Мексики застосовувати "acquis communautaire". Навпаки, Рішення 2/2000 посилається на відповідні правові норми СОТ та Східноамериканського договору про зону вільної торгівлі (НАФТА). Тим не менш розділ Глобального договору про державні закупівлі ідентичний всім основним

[1] O.J. 2000 L 157, O.J. 201 L 70.
[2] Стаття 1 Рішення 2/2000 Спільної ради ЄС - Мексика.
[3] Стаття 1 Рішення 2/201 Спільної ради ЄС - Мексика.
[4] У Заяві ЄС щодо статті 11 ДРТС між ЄС та Мексикою зазначається: "ЄС заявляє, що до прийняття Спільним комітетом норм чесної конкуренції, на які посилається стаття 11 (2), будь-які дії, які не відповідають цій статті, оцінюються на основі критеріїв, які випливають із застосування правил, встановлених у статях 105, 106 та 112 ДФЄС".
[5] Це співробітництво стосується обопільного повідомлення про антиконкурентну практику Сторін. Крім того, у Рішенні 2/2000 розробляється процедура обміну інформацією, відповідно до якої Сторони, "наскільки це необхідно", діляться один із одним відповідною судовою практикою, а також інформацією, яка стосується застосування законодавства про конкуренцію.

матеріальним та процесуальним принципам законодавства про державні закупівлі ЄС (недопущення дискримінації та оскарження конкурсних цін).

1.1.7.4.3. Висновки

ДРТС між ЄС та Мексикою значно відрізняється від більшості ДРТС. Завдання створення зони вільної торгівлі між ЄС та Мексикою зобов'язують останню дотримуватися релевантних "acquis СОТ". У результаті цього ДРТС між ЄС та Мексикою робить пріоритетним застосування відповідного міжнародного права щодо "acquis communautaire". Наприклад, Рішення 2/2000 та 2/2001 Спільної ради ЄС - Мексика передбачають відповідну гомогенність мексиканського законодавства та «acquis СОТ» (особливо, Угоди СОТ про державні закупівлі).

2.2.8.5. Міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР

1.1.7.5.1. Цілі Міжрегіональної рамкової угоди про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР

Довгий час відносини між ЄС та МЕРКОСУР базувалися на Міжінституціональній угоді, яка забезпечувала технічну та інституціональну підтримку створення спільного ринку МЕРКОСУР[1]. Міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС та МЕРКОСУР (МРУС)[2] підписана 15 грудня 1995 року та набрала чинності 1 червня 1999 року.[3] МРУС заклала основи безперервного діалогу та партнерства, який має на меті створення міжрегіональної асоціації та зони вільної торгівлі між ЄС та державами МЕРКОСУР.[4] Таким чином, МРУС можна розглядати як перехідну рамкову угоду, яка має на меті посилення

---

[1] МЕРКОСУР - це акронім "Південноамериканського спільного ринку" (Mercado Común del Cono Sur).

[2] МЕРКОСУР - це регіональна угода, яка об'єднує Аргентину, Бразилію, Парагвай та Уругвай. Асунсьонський Договір про створення МЕРКОСУР підписаний у 1991 році. Відповідно до Договору Оуро Прето 1994 року спільний ринок МЕРКОСУР передбачалося створити до 2006 року.

[3] O.J. 1996 L 069, O.J. 1999 L 112. МРУС укладений на основі статей 207 та 211 ДФЄС.

[4] Стаття 2 МРУС. До цього часу проведено біля двадцяти раундів переговорів про межі майбутньої угоди про асоціацію між ЄС та державами МЕРКОСУР. Вирішено питання торговельних бар'єрів, митних зборів та конкуренції. Все ще продовжується процес переговорів про доступ на ринок товарів та послуг, про державні закупівлі та інвестиції, вино та алкогольні напої, права інтелектуальної власності, сприяння розвитку ділових відносин. Проте через політичні та економічні причини переговори про майбутню угоду зупинені у 2004 році та поновлені тільки у 2010 році.

політичних та економічних відносин між Сторонами, що її підписали. Від часу підписання МРУС ЄС укладені секторальні та двосторонні угоди із рядом держав МЕРКОСУР з метою посилення співробітництва у різних сферах. Наприклад, із Аргентиною укладені секторальні договори у таких сферах: морські рибальські промисли; ядерна енергетика; наука та передові технології. Двосторонні відносини між ЄС та державами - членами МЕРКОСУР регулюються рамковими договорами про торговельне та економічне співробітництво між Бразилією, Аргентиною, Парагваєм та Уругваєм.[1]

МРУС підсилено особливими політичними та економічними завданнями, які становлять базу для співробітництва ЄС та держав МЕРКОСУР. МРУС відкрито пропагує поступову та взаємну лібералізацію торгівлі між Сторонами, які її підписали, відповідно до правил СОТ.[2] Зусилля із лібералізації в межах МРУС зосереджуються у наступних сферах: доступ на ринок; лібералізація торгівлі (тарифні та нетарифні бар'єри); методи чесної конкуренції та застосування захисних заходів відповідно до відповідних міжнародних правил.[3]

Двосторонні угоди між ЄС та державами - членами МЕРКОСУР ставлять менш амбіційні цілі, ніж МРУС. Ці угоди забезпечують застосування РНС у торгівлі відповідно до ГАТТ та норм міжнародних організацій;[4] ліквідацію тарифних та нетарифних бар'єрів у торгівлі, а також чесне застосування антидепінгових та компенсаційних розслідувань. Угодами також не передбачається зближення законодавства, проте наголошується, що співробітництво у сфері торгівлі має застосовуватися відповідно до національного законодавства Сторін.[5] У результаті цього двосторонні угоди між ЄС та державами - членами МЕРКОСУР не передбачають транспозицію "acquis communautaire" та релевантних норм міжнародного права в правові системи держав МЕРКОСУР.[6]Проте такий процес все ж може мати місце у разі застосування "застереження про майбутній розвиток", яке передбачає посилення та розширення співробітництва, що призведе до створення зони вільної торгівлі між ЄС та МЕРКОСУР.[7]

---

[1]Рамкова угода із Бразилією (O.J. 1995 L 262), Рамкова угода із Аргентиною (O.J. 1990 L 295/66), Рамкова угода із Парагваєм (O.J. 1991 C 309/6), Рамкова угода із Уругваєм (O.J. 1992 L 94/2).

[2] Стаття 4 МРУС.

[3] Стаття 5 МРУС.

[4] Наприклад, стаття 6 Рамкової угоди між ЄС та Бразилією.

[5] Наприклад, стаття 6 Рамкової угоди між ЄС та Бразилією.

[6] Наприклад, у статті 12 (2) Рамкової угоди між ЄС та Бразилією зазначається: "[Сторони] вживають заходів із забезпечення, наскільки їм дозволяє їхнє законодавство, відповідного та надійного захисту прав інтелектуальної власності".

[7] Наприклад, стаття 35 Рамкової угоди між ЄС та Бразилією.

1.1.7.5.2. Зміст “acquis communautaire” в МРУС

Застереження про суттєві елементи в МРУС має такий самий загальний та неконкретний зміст, як і у всіх угодах ЄС з іншими країнами про розвиток торгівлі та співробітництва, та закликає до “поваги до демократичних принципів та основоположних прав людини, проголошених у Загальній декларації прав людини”.[1]

Головним завданням цієї угоди є забезпечення взаємної лібералізації торгівлі товарами та послугами в таких специфічних галузях, як сільськогосподарський сектор. МРУС уникає прямих посилань на релевантний “acquis communautaire”, але рекомендує державам МЕРКОСУР застосовувати релевантні норми СОТ.[2] Тому держави МЕРКОСУР повинні забезпечувати сумісність лібералізації торгівлі із правилами ГАТТ та СОТ,[3] а також зобов’язуються забезпечити належний та справжній захист прав інтелектуальної власності відповідно до ТРІПС.[4] Цікаво, що МРУС не зобов’язує держави МЕРКОСУР виконувати основні міжнародні конвенції про захист прав інтелектуальної власності.

Співробітництво у сфері законодавства у межах МРУС передбачає м’яке зближення законодавства держав - членів МЕРКОСУР із релевантним міжнародним правом. Наприклад, в МРУС йдеться про те, що “сторони вживають необхідних заходів із співробітництва щодо сприяння зближенню стандартів якості сільськогосподарських продуктів харчування та промислових продуктів та їхньої сертифікації відповідно до міжнародних критеріїв”.[5] МРУС передбачає поступове впорядкування митного законодавства країн, які підписали ДРТС, з метою “удосконалення та посилення правових рамок у сфері торговельних відносин між ними”.[6] У сфері статистики Сторони “зобов’язуються впорядкувати між собою методи статистики із метою досягнення взаємного визнання”.[7] Продовжуючи співробітництво у сфері бізнесу, Сторони сприяють дотриманню правил конкуренції та “сприяють адаптації цих правил до потреб ринку”.[8] Ідентичні застереження про м’яке зближення стосується

---

[1] Стаття 1 МРУС.
[2] Див. статтю 4 МРУС, в якій зазначається: “Сторони вживають необхідних заходів для розвитку більш тісних відносин з метою заохочення зростання та диверсифікації торгівлі, підготовки до наступної поступової та взаємної лібералізації торгівлі на рівних умовах та сприяння умовам, які призводять до встановлення міжрегіональної асоціації, беручи до уваги чутливість певних товаріввідповідно до визначених правил СОТ”. Також див. статтю 5 (с) МРУС.
[3] Стаття 5 МРУС.
[4] Стаття 9 МРУС.
[5] Стаття 6 (1) МРУС.
[6] Стаття 7 МРУС.
[7] Стаття 8 МРУС.
[8] Стаття 11 (2) (с) МРУС.

заохочення інвестицій,[1] телекомунікаційних та інформаційних технологій[2] та захисту навколишнього середовища у державах-членах МЕРКОСУР.[3]

Як перехідна рамкова угода, МРУС забезпечує виконання державами МЕРКОСУР відповідного міжнародного законодавства у сфері економіки з метою лібералізації торгівлі між Сторонами, але водночас уникає прямої згадки "acquis communautaire". Проте МРУС містить ретельно сформульовані зобов'язання про "м'яке" зближення, яке передбачає упорядкування секторального законодавства країн МЕРКОСУР відповідно до стандартів ЄС. Не виключено, що це сигналізує про готовність ЄС сприяти зусиллям щодо лібералізації у державах МЕРКОСУР, щоб закласти основи більш глибокого взаємного секторального співробітництва.

1.1.7.5.3. Висновки

У ДРТС надається пріоритет транспозиції норм міжнародного права над транспозицією "acquis communautaire" у правові системи держав - членів МЕРКОСУР. Причиною цього може бути необхідність посилення основ демократичного суспільства та ринкової економіки у нових демократичних країнах/сторонах, які підписали ДРТС. Це означає, що ЄС надає перевагу попередній підготовці ґрунту перед імплементацією релевантного "acquis communautaire" у правові системи третіх країн, забезпечуючи застосування основних стандартів та норм міжнародного права. Наприклад, ДРТС містить стандартні норми про "суттєві елементи" із посиланням на загальновизнані норми міжнародного права у сфері прав людини, які проголошені Загальною декларацією прав людини. Крім того, положення про "суттєві елементи" в ДРТС між ЄС та ПАР охоплює принципи верховенства права та належного управління. Оскільки у праві ЄС відсутнє визначення цих принципів, до цих випадків також можна застосувати норми міжнародного права.

Одна із найважливіших цілей ДРТС - це лібералізація торгівлі товарами та послугами між Сторонами з метою створення зони вільної торгівлі. Тому ДРТС враховують виконання цих завдань, забезпечуючи застосування відповідних правил СОТ. Сторони, що ведуть переговори, зобов'язуються усунути торговельні бар'єри та створити прозорі і

[1] Стаття 12 МРУС.
[2] Стаття 16 МРУС.
[3] Стаття 17 МРУС.

недискримінаційні умови у торгівлі відповідно до визнаних стандартів СОТ. Загалом, ДРТС уникають нав'язування імплементації “acquis communautaire” своїм партнерам через їхню географічну, політичну та економічну віддаленість від території ЄС. Проте у сферах, що мають особливе значення для економічних зв'язків, ряд ДРТС може містити безпосередні посилання на релевантний “acquis communautaire”. Наприклад, в ДРТС між ЄС та Мексикою передбачено застосування “acquis communautaire” у сфері конкуренції, а ДРТС між ЄС та Південною Кореєю передбачає застосування “acquis communautaire” у сфері захисту персональних даних. Бажання ЄС “експортувати” або транспортувати секторальний “acquis communautaire” у правові системи держав МЕРКОСУР є очевидним. Насамперед, це стосується сфер, які мають першочергове значення для економічних інтересів ЄС у латиноамериканському регіоні. М'яке зближення законодавства держав МЕРКОСУР із законодавством ЄС практично готує грунт для подальшого секторального співробітництва латиноамериканських країн із ЄС.

1.2. Підсумок

У цій главі, по-перше, проаналізовані особливості зовнішньої сфери застосування “acquis communautaire”. Особливу увагу приділено змісту та обсягу “acquis communautaire” у зовнішніх відносинах ЄС. По-друге, зроблено спробу проаналізувати особливості політики ЄС щодо транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Із цією метою розглядалися елементи “acquis communautaire”, які містяться у важливих групах зовнішніх угод ЄС. В результаті можна зробити висновок, що зміст та обсяг “acquis communautaire” не однорідний, а варіюється від однієї угоди до іншої відповідно до цілей та завдань зовнішніх угод ЄС.

Як показує це дослідження, поняття “acquis communautaire” застосовується у зовнішніх угодах ЄС як у широкому, так і у вузькому значеннях. У першому випадку обсяг “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС містить такі невизначені правові категорії: “суттєві елементи”, “спільні цінності”, принципи міжнародного публічного права та міжнародного торговельного права, принцип недопущення дискримінації. Проте жоден із цих елементів не сформульований чітко у зовнішніх угодах ЄС, внаслідок чого залишається можливість широкої інтерпретації з боку кожної зі Сторін. Тим не менш ці елементи є необхідними для створення загального правового поля між ЄС та іншими країнами для підсилення їхніх взаємовідносин. Наприклад, в ЄПС наголошується на необхідності імплементації “спільних

цінностей" країнами-сусідами із метою покращення їхніх двосторонніх відносин із ЄС. Після набрання чинності Лісабонського договору в Договорі ЄС можна знайти перелік "цінностей Союзу" (англ. "values of the Union") та принципів, які застосовуються як у внутрішній, так і у зовнішній політиці ЄС. Проте точне правове значення "цінностей Союзу" все ще незрозуміле.

У другому випадку зовнішні угоди ЄС часто містять посилання на релевантний "acquis communautaire", який означає секторальне законодавство ЄС, що становить основу тексту будь-якої угоди та/або що міститься в додатку до будь-якої зовнішньої угоди ЄС. Як свідчить це дослідження, релевантний "acquis communautaire"- не мертва концепція, а динамічна правова категорія, яка змінює свій обсяг та зміст залежно від конкретних цілей зовнішньої угоди ЄС. Тобто релевантний "acquis communautaire" в межах секторальних угод між ЄС та Швейцарією суттєво відрізняється від релевантного "acquis communautaire" в межах ДРТС між ЄС та Мексикою. Це можна пояснити тим, що секторальні угоди між ЄС та Швейцарією передбачають лише імплементацію секторального "acquis communautaire" у правову систему Швейцарії. А в межах ДРТС між ЄС та Мексикою створюється зона вільної торгівлі між ЄС та Мексикою на базі релевантних норм СОТ. Іншою особливістю застосування "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС є те, що обсяг "acquis communautaire" не однаковий, а постійно змінюється разом із еволюцією правової системи ЄС. Наприклад, в угоди про асоціацію ЄС із балканськими країнами (УСА) включені такі нові елементи "acquis communautaire", як аудіовізуальні мережі, транскордонна трансляція, здійснення прав інтелектуальної власності на програми та трансляція по супутнику або через кабель, співробітництво у сфері електронних комунікацій та супровідних послуг.

Обсяг та зміст релевантного "acquis communautaire" не збігається із обсягом та змістом "acquis communautaire" у внутрішній сфері його застосування. Тут потрібно зазначити два моменти. По-перше, жодна із зовнішніх угод ЄС не копіює і не повторює далекоглядні цілі установчих договорів ЄС. Таким чином, релевантний "acquis communautaire" в будь-якій зовнішній угоді ЄС повинен застосовуватися відповідно до цілей цієї зовнішньої угоди. Наприклад, відповідно до рішення Суду ЄС "прогнозоване підписання acquis communautaire" в межах Угоди про ЄЕП підлягає імплементації відповідно до цілей та завдань Угоди про ЄЕП, які відрізняються від цілей установчих договорів ЄС. По-друге, релевантний "acquis communautaire" в межах зовнішніх угод ЄС має іншу правову природу, ніж "acquis communautaire" ЄС, тому що релевантний "acquis communautaire" може бути імплементований винятково за допомогою рішень національних консультаційних судів як норми міжнародного публічного права. З цієї причини конституційні суди третіх країн користуються повною

свободою дій в інтерпретації релевантного “acquis communautaire” в межах їхнього національного права.[1] Навіть в Угоді про ЄЕП, в якій транспозиція релевантного “acquis communautaire” здійснюється за допомогою складної процедури гомогенності, питання імплементації елементів нового “наступного за підписанням”, тобто прийнятого після підписання Угоди про ЄЕП, релевантного “acquis communautaire” повинно вирішуватися відповідно до національного конституційного права держав - членів ЄАВТ. Інакше кажучи, процедура гомогенності залежить від непередбачуваної політичної волі держав - членів ЄАВТ щодо добровільної імплементації динамічного “acquis communautaire” в їхні національні правові системи. Цілі зовнішніх угод ЄС та зовнішня політика ЄС щодо третіх країн може суттєво вплинути на інтерпретацію конституційними судами цих країн змісту та юридичної сили релевантного “acquis communautaire” в національному праві третіх країн. Це продемонстровано в рішенні Суду ЄАВТ у справі *Sveinbjörnsdottir*, а також у рішенні Конституційного суду Чехії у справі *Skoda Auto*.

Цілі і завдання зовнішніх угод ЄС визначають особливості та пріоритети транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. З одного боку, мета повноправного членства у ЄС передбачає не лише імплементацію іншою країною релевантних елементів “acquis communautaire”, що перераховані у додатках до цієї угоди (Угода про ЄЕП, УАЦСЄ, УСА)[2], а також й ініціювання непростого процесу добровільного зближення національного законодавства такої країни із законодавством ЄС. З іншого боку, мета більш тісного політичного діалогу між ЄС та третьою країною означає, що така країна зобов’язана неухильно дотримуватися “суттєвих елементів” угоди (УПС, ДРТС, Угода Котону), а також секторального релевантного “acquis communautaire” (який зазвичай стосується взаємної лібералізації торгівлі), які у цьому разі превалюють над рештою елементів “acquis communautaire”. Мета лібералізації економічних відносин між ЄС та третьою країною передбачає застосування правил та стандартів СОТ, незалежно від формального членства сторін у СОТ (УПС, Угода Котону). Мета утворення митного союзу між ЄС та Туреччиною вимагає від Туреччини імплементації правових норм ЄС у сфері митних зборів у повному обсязі.

[1]Суд ЕАВТ у справі *Sveinbjörnsdottir* назвав Угоду про ЄЕП “міжнародним договором *sui generis*, який містить притаманний ільки йому особливий правопорядок” (Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland*. Рекомендаційна думка Суду ЕАВТ від 10 грудня 1998 року, Звіт Суду ЕАВТ, 97).

[2] Обсяг “такого, що передує підписанню, “acquis communautaire”” не обмежується законодавчими актами ЄС, на які безпосередньо посилаються секторальні угоди та додатки до них, але охоплюють всі положення секторальних угод між ЄС та Швейцарією, які не рівноцінні та не мають схожості із релевантним “acquis communautaire”.

Окрім того, існує відповідний зв'язок між обсягом “acquis communautaire”, який повинен бути імплементований третьою країною, та такими чинниками, як зовнішня політика ЄС щодо третіх країн та визнання ЄС їх правових систем. Наприклад, угоди про асоціацію із державами ЄАВТ та Швейцарією не містять ані норм про “суттєві елементи”, ані посилань на законодавчі норми щодо прав людини або фундаментальних свобод. У випадку із Швейцарією відсутність цих елементів можна пояснити відсутністю рамкової угоди між ЄС та Швейцарією. У випадку Угоди про ЄЕП це пояснюється недостатньою увагою з боку ЄС до прав людини та зобов’язань із дотримання фундаментальних свобод у зовнішніх угодах ЄС на момент підписання цієї Угоди. Угоду про ЄЕП можна розглядати виключно як економічну рамкову угоду, яка має на меті доступ держав - членів ЄАВТ на внутрішній ринок ЄС. УЄСС з Ізраїлем, на відміну від інших УЄСС, свідчить про визнання ЄС правової системи Ізраїлю. Наприклад, норма про зближення законодавства в Угоді про асоціацію між ЄС та Ізраїлем передбачає можливість взаємного зближення законодавства Сторін, тоді як іншими УЄСС передбачені безпосередні та опосередковані засоби транспозиції “acquis communautaire” у правові системи середземноморських країн.

Можна зробити висновок, що ЄС здійснює послідовну політику, спрямовану на транспозицію “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. ЄС виступає як міжнародний орган - ініціатор законодавчої гармонізації у багатьох сферах, починаючи з чесної конкуренції і захисту прав людини та закінчуючи стандартами захисту прав споживачів. З цією метою багато зовнішніх угод ЄС містять безпосередні та опосередковані посилання на галузеві правові норми права ЄС, виправдовуючи це відсутністю релевантних міжнародних норм і принципів.[1] Багато норм зовнішніх угод ЄС практично ідентичні відповідним статтям установчих договорів ЄС. Такий підхід сприяє тому, щоб інші країни запозичували основні принципи “acquis communautaire” ЄС добровільно та часто до початку формальних переговорів про підготовку їх вступу до ЄС. Проте зобов’язання із зближення у зовнішніх угодах ЄС стосуються не лише держав - кандидатів на вступ до ЄС, але й країн, які або взагалі не планують приєднуватися до ЄС, або не зможуть отримати таку можливість навіть у далекій перспективі. В останньому випадку зовнішні відносини ЄС спрямовані на транспозицію “acquis communautaire” з метою найсуттєвішого наближення третіх країн до правового поля ЄС. Зовнішні угоди ЄС із країнами, які не є кандидатами на вступ до ЄС, часто підтверджують необхідність виконання обов’язків про м’яке наближення за допомогою

[1] M. Cremona, “Multilateral and Bilateral Approaches to the Internationalisation of Competition Law: an EU Perspective” // J. Fletcher / L. Mistelis (eds.), *Foundations and Perspectives of International Trade Law,* (201 Sweet and Maxwell), C. 135 - 169.

гармонізації законодавства на міжнародному рівні. Наприклад, у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією зазначається, що зближення законодавства сприяє “на міжнародному рівні гармонізації технічних регламентів, стандартів та принципів, які регулюють виконання процедур перевірки відповідності”.[1]

Таким чином, транспозиція “acquis communautaire” у правові системи третіх країн здійснюються індивідуально та із врахуванням різних політичних, економічних та правових пріоритетів зовнішньої політики ЄС щодо таких країн. У деяких випадках ЄС виявляє готовність поступитися цілісністю “acquis communautaire”, дозволяючи іншим країнам імплементувати релевантний “секторальний acquis” ЄС поступово та секторально. Наприклад, завдяки успішній та наполегливій переговорній стратегії Швейцарії, їй дозволено частково відмовитися від обов’язкової імплементації низки обов’язкових складових “Шенгенського acquis”. В інших випадках ЄС посилює тиск на інші країни з метою імплементації ними повного обсягу “acquis communautaire”. Наприклад, УСА із Хорватією та Албанією передбачають імплементацією так званого “допереговорного acquis” у правові системи балканських країн.

На завершення можна висловити думку, що концепція “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС виходить за межі правового поняття. Вона часто з успіхом застосовується як інструмент зовнішньої політики ЄС щодо третіх країн.

ГЛАВА 3
МАТЕРІАЛЬНІ І ПРОЦЕСУАЛЬНІ СПОСОБИ ТРАНСПОЗИЦІЇ "ACQUIS COMMUNAUTAIRE" У ПРАВОВІ СИСТЕМИ ТРЕТІХ КРАЇН

2.1. Вступ

У попередніх главах монографії було зроблено спробу визначити обсяг і зміст поняття “acquis communautaire” у праві ЄС. У першій главі зазначалося, що обсяг і зміст “acquis communautaire” відрізняються щодо внутрішньої і зовнішньої сфер його застосування. Метою застосування “acquis communautaire” у внутрішній сфері є забезпечення безперервного розвитку ЄС на основі його правової спадщини. Метою застосування “acquis communautaire” у зовнішній сфері є сприяння досягненню іншими країнами економічного, політичного та правового розвитку відповідно до стандартів ЄС. У другій главі цієї монографії на основі аналізу зовнішніх угод ЄС було продемонстровано, що зміст та обсяг “acquis communautaire”

---
[1]Див., наприклад, преамбулу секторальної угоди про технічні бар’єри між ЄС та Швейцарією.

у зовнішній сфері його застосування не однорідні, а змінюються залежно від різних цілей і завдань зовнішніх угод ЄС. Інакше кажучи, у другій главі розглядається питання про те, які елементи "acquis communautaire" підлягають транспозиції через зовнішні угоди ЄС у правові системи третіх країн.

У цій главі монографії необхідно перейти до інших питань, пов'язаних з темою нашого дослідження. По-перше, яким чином зовнішні угоди ЄС транспонують "acquis communautaire" у правові системи третіх країн? Щоб відповісти на це питання, у третій главі розглянуто деякі матеріальні і процесуальні способи, за допомогою яких зовнішні угоди ЄС здійснюють процес транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. На наш погляд, "матеріальні способи" транспозиції "acquis communautaire" в правові системи третіх країн у зовнішніх відносинах ЄС включають: гомогенність, зближення законодавства, взаємне визнання стандартів і законодавства. "Процесуальні способи" транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн здійснюються через: формальну/неформальну участь у законодавчих процедурах ЄС, обмін інформацією, а також технічне та фінансове сприяння з боку ЄС. Крім того, в третій цій главі проведено короткий порівняльний аналіз ролі спільних інститутів, утворених у межах угод ЄС з іншими країнами, в процесі транспозиції "acquis communautaire "у правові системи третіх країн. Зокрема, висловлюватиметься точка зору, що компетенція і склад спільних інститутів відображають конкретні цілі і завдання зовнішніх угод ЄС.

По-друге, чи застосовує ЄС матеріальні і процесуальні інструменти транспозиції "acquis communautaire" відповідно до цілей зовнішніх угод ЄС? На наш погляд, матеріальні та процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн здійснюються не комплексно і не уніфіковано, а з урахуванням специфічних цілей і завдань зовнішніх угод ЄС.

Мета цієї монографії полягає не в тому, щоб надати вичерпний аналіз матеріальних і процесуальних способів транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн, а в тому, щоб визначити вплив цілей і завдань зовнішніх угод ЄС на складний процес транспозиції "acquis communautaire".

3.2. Матеріальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн

3.2.1. Транспозиція фіксованих елементів “acquis communautaire” у правові системи третіх країн

Транспозиція фіксованого або “такого, що передує підписанню угоди”, “acquis communautaire” у правові системи третіх країн означає, що сторони зовнішніх угод ЄС беруть на себе зобов'язання щодо застосування і, можливо, навіть імплементації “acquis communautaire”, зафіксованого в момент формального підписання угоди з ЄС. Проте обсяг і зміст фіксованого “acquis communautaire” не виключає можливості їх подальшого перегляду і розширення в ході розвитку і зміцнення двосторонніх відносин між ЄС та іншою країною. Політичне рішення про перегляд цілей зовнішніх угод або розвиток і поглиблення двостороннього співробітництва (утворення митного союзу, зони вільної торгівлі або тісного економічного співробітництва у певних сферах) може змусити сторони зовнішньої угоди переглянути обсяг і зміст релевантного “acquis communautaire”.

Завдання транспозиції фіксованого “acquis communautaire” у правові системи третіх країн не властиве всім без винятку зовнішнім угодами ЄС. В основному, воно притаманне зовнішнім угодам, метою яких є заохочення і розвиток тісних економічних чи політичних відносин між ЄС та іншими країнами, але які не передбачають подальшу інтеграцію цих країн до ЄС. Як правило, транспозиція фіксованого “acquis communautaire” виконує такі завдання зовнішніх угод ЄС, як утворення митного союзу, зони вільної торгівлі або встановлення режиму взаємного визнання. Завдання транспозиції фіксованого “acquis communautaire” не притаманні для зовнішніх угод ЄС, що мають на меті утворення асоціації або надання повного членства в ЄС. Наприклад, фіксований “acquis communautaire” міститься в угоді про ЄЕП, а також у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією, які не передбачають одержання Швейцарією повноправного членства в ЄС. І навпаки, зовнішні угоди ЄС, що передбачають повне членство третіх країн в ЄС чи утворення асоціації (УСА або САЦСЄ), мають на меті транспозицію не фіксованого, а динамічного “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.

Як правило, фіксований “acquis communautaire” включається або в основний текст зовнішніх угод ЄС, або в додатки до них. Після ратифікації угод між ЄС та іншими країнами, додатки до них стають частиною правових систем держав - членів ЄС і третіх країн відповідно до особливостей їх національного конституційного права. Зовнішні угоди ЄС (додатки до них) визначають обсяг і зміст елементів “acquis communautaire”, що можуть бути

застосовані щодо іншої країни - сторони угоди з ЄС. Також вони визначають ієрархію елементів релевантного "acquis communautaire" і фіксують юридичну силу елементів "acquis communautaire" в правових системах сторін угоди.

Наприклад, в Угоді про ЄЕП елементи "acquis communautaire", що мають юридичну силу, визначаються як "застосовувані акти" (англ. "acts referred to"). Елементи релевантного "acquis communautaire" рекомендаційного характеру (комюніке та рекомендації Європейської комісії, резолюції та рекомендації Ради ЄС) називаються "рекомендовані акти" (англ. "shall take due account" та "shall take note"). Тим не менш завжди необхідно враховувати, що посилання на будь-який акт ЄС у зовнішніх угодах і додатках до них не має на меті його ідентичне застосування в межах правопорядку іншої країни[1]. Відповідний акт ЄС повинен застосовуватися відповідно до цілей і завдань зовнішньої угоди ЄС, у якій він згаданий[2].

Верховенство фіксованого "acquis communautaire" в правових системах третіх країн багато в чому залежить від їх конституційного законодавства, тобто особливостей співвідношення норм міжнародного права і національного законодавства[3]. Ефективна імплементація та уніфікована інтерпретація релевантного "acquis communautaire" в правові системи третіх країн залежить як від багатьох правових, так і політичних чинників. Характер і прогрес двосторонніх відносин ЄС з іншими країнами безпосередньо впливає на ставлення третіх країн до імплементації "acquis communautaire" в національні правові системи. Наприклад, успіх правової, економічної і політичної інтеграції в межах Угоди про ЄЕП і визнання динамічного характеру "acquis communautaire" державами - членами ЄАВТ спростували первісні скептичні прогнози щодо ефективної імплементації "acquis communautaire" у правові системи держав - членів ЄАВТ. Останні рішення Суду ЄАВТ свідчать про те, що у своїх рішеннях він враховує не тільки "ті, що передують підписанню", а й "наступні за підписанням" (Угоди про ЄЕП) рішення Суду ЕС[4]. Таким чином, Суд ЄАВТ добровільно дотримується високих темпів імплементації динамічних норм "acquis

[1]Наприклад, Вступ до Додатку XIV до Угоди про ЄЕП попереджує, що "преамбули, посилання на акти Співтовариства, посилання на території чи мови Співтовариства, посилання на права та обов'язки держав - членів Європейського Співтовариства, їх державні суб'єкти, установи чи особи стосовно один одного, а також посилання на процедури інформування та повідомлення стосуються лише правопорядку Співтовариства", і з цієї причини, не можуть бути застосовані аналогічним чином щодо держав - членів ЄАВТ (детальніше про це див. у попередніх главах монографії).

2 Див. Протокол 1 "Про горизонтальну адаптацію" Угоди про ЄЕП. Справа 270/80, *Polidor Ltd. v. Harlequin Record Shops* [1982] ECR 329.

3Див., наприклад, статті 7 і 103 Угоди про ЄЕП. Див. Протокол 35 Угоди про ЄЕП.

4 Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland* (Рішення Суду ЄАВТ від 10 грудня 1998 року); Справа E-1/02, EFTA *Surveillance Authority v. Norway* (Рішення Суду ЄАВТ від 24 січня 2003 року); Справа E-1/94, *Ravintoloitsijain Liiton Kustannus Oy Restamark* (Рішення Суду ЄАВТ від 16 грудня 1994 р); Справа E-1/99, *Storebrand Skadeforsikring ASand Veronika Finanger* (Рішення Суду ЄАВТ від 17 листопада 1999).

communautaire” з метою забезпечення успішного процесу загальної економічної і політичної інтеграції держав - членів ЄС і ЄАВТ.

3.2.1. Транспозиція динамічного “acquis communautaire” у правові системи третіх країн

3.2.1.1. Вступ

Своєчасна імплементація фіксованого “такого, що передує підписанню, acquis communautaire” не передбачає автоматичного узгодження законодавства іншої країни з динамічним “acquis communautaire”, що з’явився після формального підписання зовнішньої угоди ЄС. Зв'язок між “таким, що передує підписанню, acquis communautaire” і динамічним “acquis communautaire” може бути врешті-решт втрачений, якщо до фіксованого “acquis communautaire” не будуть регулярно вноситися поправки, і вони не будуть уніфіковано застосовуватись у правових системах третіх країн. З цієї причини в зовнішніх угодах ЄС використовуються різні матеріальні способи забезпечення однакового застосування та своєчасного інкорпорування динамічного “наступного за підписанням acquis communautaire”. Аналіз зовнішніх угод ЄС дозволяє виділити часте застосування таких матеріальних способів транспозиції динамічного “acquis communautaire” у правові системи третіх країн: 1) гомогенність законодавства; 2) гармонізація і зближення законодавства; 3) режим взаємного визнання.

3.2.1.2. Гомогенність законодавства

Угода про ЄЕП - єдина зовнішня угода ЄС, у якій метою є забезпечення гомогенності законодавства. “Гомогенність” (від грец. ὁμός - рівний, однаковий і γενεά - рід) - це такий стан, в якому всі елементи однакові й змінюються безперервно[1]. Гомогенність законодавства досягається в ході транспозиції в правові системи країн - членів ЄАВТ як фіксованого, так і динамічного “наступного за підписанням acquis communautaire”[2]. На практиці це означає, що як тільки новий законодавчий акт ЄС отримує формальне схвалення Ради ЄС або Європейської комісії, Спільний комітет ЄЕП повинен прийняти рішення про внесення поправок у додатки до Угоди про ЄЕП “для одночасного застосування” законодавства ЄС

1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ru.wikipedia.org
2 Розділ 2 Частини VII Угоди про ЄЕП.

і країн ЄЕП[1]. Гомогенність законодавства передбачає рівність сторін, оскільки інкорпорування релевантного “acquis communautaire” не може відбуватися за відсутності повної згоди між ЄС, з одного боку, і державами - членами ЄАВТ, “що діють спільно”, з іншого боку[2]. Можна стверджувати, що досягнення гомогенності законодавства є надійним і ефективним способом паралельного розвитку правових систем держав - членів ЄАВТ і ЄС.

Гомогенність законодавства в межах Угоди про ЄЕП обумовлена двома складовими: 1) своєчасною інкорпорацією нового законодавства ЄС до Угоди про ЄЕП “з метою забезпечення правопорядку і гомогенності Угоди про ЄЕП... і нового законодавства ЄС”[3] і 2) однаковою інтерпретацією динамічного “acquis communautaire” та законодавства держав - членів ЄАВТ.

Перша складова гомогенності законодавства - Спільний комітет ЄЕП забезпечує своєчасну інкорпорацію нового законодавства ЄС шляхом внесення поправок до Угоди про ЄЕП (у додатки). Якщо Спільний комітет ЄЕП не в змозі ухвалити рішення щодо внесення поправок у додатки до Угоди про ЄЕП, держави - члени ЄАВТ не зобов'язані імплементувати релевантний новий “acquis communautaire”. Проте ЄС може тимчасово призупинити дію відповідного додатку до Угоди про ЄЕП[4]. Тому, як правило, Спільний комітет ЄЕП завжди намагається знайти взаємоприйнятне рішення, яке б не перешкоджало дії додатків до Угоди про ЄЕП навіть у разі можливих заперечень держав - членів ЄАВТ[5]. На практиці Спільний комітет ЄЕП ще ніколи не заперечував релевантний динамічний “acquis communautaire”.

Друга складова гомогенності законодавства - Спільний комітет ЄЕП постійно стежить та вивчає практику Суду ЄС і Суду ЄАВТ з метою дотримання гомогенності інтерпретації законодавства держав - членів ЄАВТ і динамічного “acquis communautaire”[6]. Постійне вивчення практики Суду ЄС і Суду ЄАВТ забезпечується безперервним обміном інформацією, що передбачений Угодою про ЄЕП. Обмін інформацією стосується рішень, винесених Судом ЄАВТ, Судом ЄС або Загальним Судом, а також судами останньої інстанції

1 Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
2 Стаття 93 (2) Угоди про ЄЕП.
3 Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
4Стаття 102 (5) Угоди про ЄЕП передбачає, що, якщо Спільний комітет ЄЕП не прийме рішення про внесення поправок у відповідний додаток до Угоди про ЄЕП після спливу шести місяців після дати набрання чинності кореспондуючого законодавства співтовариства, як зазначено у статті 102 (4) Угоди про ЄЕП, то додатки розглядаються як такі, що тимчасово призупинені.
5 Статті 102 (6) і 111 (3) Угоди про ЄЕП.
6 У випадку, якщо Спільний комітет не забезпечить захист однорідності тлумачення протягом двох місяців після виявлення відмінностей в прецедентному праві двох судів, то може застосовуватися процедура, передбачена статтею 111 Угоди про ЄЕП.

держав - членів ЄАВТ[1]. Окрім обміну інформацією, суд або арбітражний орган будь-якої держави - члена ЄАВТ може, якщо вважатиме за необхідне, попросити Суд ЄС в порядку преюдиційної процедури розтлумачити положення Угоди про ЄЕП, які ідентичні релевантному “acquis communautaire”[2]. Це означає, що у будь-якого національного суду або арбітражного органу країни - члена ЄАВТ є право вибору: або скористатися процедурою обміну інформацією із Судом ЄС, або направити формальний запит до Суду ЄС про винесення рішення щодо тлумачення відповідного положення Угоди про ЄЕП.

Незважаючи на те, що Спільний комітет ЄЕП наділений повноваженнями слідкувати за судовою практикою сторін з метою “збереження однакової інтерпретації Угоди”, рішення Спільного комітету ЄЕП не можуть суперечити практиці Суду ЄС через необхідність збереження “автономності правопорядку ЄС”[3]. Крім того, інтерпретація Судом ЄС елементів “acquis communautaire” стає обов'язковою для держав - членів ЄАВТ, оскільки Спільний комітет ЄЕП як політичний орган воліє вирішувати можливі правові колізії на користь Суду ЄС.

Досі процедура гомогенності в Угоді про ЄЕП відрізнялася постійністю і послідовністю. Щорічні звіти Спільного комітету ЄЕП демонструють регулярний прогрес в імплементації членами ЄЕП динамічного “acquis communautaire”[4]. Тільки у період між 1994 і 1997 роками (перші роки після вступу в дію Угоди про ЄЕП) держави - члени ЄАВТ імплементували не менше 1697 нових нормативних актів ЄС (у тому числі 1255 директив, з яких більше 90% уже закріплені в правопорядках держав - членів ЄАВТ). Однак діяльність Суду ЄАВТ виявилася не такою активною порівняно із Судом ЄС[5], що свідчить про

---

[1] Обмін інформацією у межах Угоди про ЄЕП складається із наступних етапів: а) внесення до Реєстру Суду ЄС рішень згаданих судів щодо інтерпретації та застосування основоположних договорів ЄЕП та ЄС, а також актів, що прийняті на їх основі, тією мірою, якою їх положення ідентичні за своїм змістом положенням Угоди про ЄЕП; б) класифікація цих рішень у Реєстрі Суду ЄС, в тому числі, за необхідності, розробка та публікація перекладів та витягів; в) роз'яснення в Реєстрі Суду ЄС відповідних документів для компетентних національних органів, які призначаються для кожної із Договірних сторін (стаття 106 Угоди про ЄЕП).

[2]Протокол 34 до Угоди про ЄЕП “Щодо можливості судів і арбітражних органів держав - членів ЄАВТ направляти запит до Суду Європейських Співтовариств для винесення рішення про тлумачення правил ЄЕП, відповідних правил Європейського Співтовариства”.

3 Думка ЄСП 1/92 [1992] ECR 2821, 6 (1).

4 У 2001 році Спільний комітет ЄЕП прийняв 165 рішень про включення 222 нормативних актів до Угоди про ЄЕП, в 2002 році - 168 рішень про включення 324 нормативних актів до Угоди про ЄЕП, в 2009 році - 58 рішень про включення 218 нормативних актів до Угоди про ЄЕП. Щорічний звіт Спільного комітету ЄЕП за 2009 рік відзначає, що кількість актів ЄС, розглянутих Судом ЄАВТ, зменшилася втричі: з 165 до 58. Таким є результат успішного удосконалення організаційних процедур з метою прискорення розгляду нових актів. Крім того, держави - члени ЄАВТ різко скоротили “дефіцит” транспозиції норм acquis в період між 2001 і 2010 роками (див.: Щорічні звіти Спільного комітету ЄЕП. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://secretariat.efta.int/eea/eea-institutions/eea-joint-committee.aspx).

5 Судом ЄАВТ ухвалено 5 рекомендаційних думок в 1997 році, 6 рекомендаційних думок і 2 рішення в 1998 році, 2 рішення і 2 рекомендаційних думки в 1999 році, 3 рішення в 2000 році, 6 рішень в 2001 році, 8 рішень в

повільний характер транспозиції динамічного “acquis communautaire” в правові системи держав - членів ЕАВТ[1]. Крім того, це може означати, що держави - члени ЄАВТ бажають користуватися інтерпретацією релевантного “acquis communautaire”, здійсненого Судом ЄС, замість того, щоб передавати аналогічні запити про інтерпретацію до Суду ЄАВТ.Проте експерти відзначають високий рівень активності Суду ЄАВТ у одноманітному тлумаченні та застосуванні “acquis communautaire” відповідно до такого, що динамічно розвивається, “acquis communautaire”. Така політика призвела до того, що суди ЄС стали посилатися на судову практику Суду ЄАВТ у рішеннях, що стосуються тлумачення норм права ЄС, а в деяких випадках рішення Суду ЄАВТ надихали суди ЄС на заповнення правових прогалин у праві ЕС[2].

Транспозиція “acquis communautaire” шляхом досягнення гомогенності законодавства в тому вигляді, як вона існує в Угоді про ЄЕП, не повторюється в інших зовнішніх угодах ЄС. Це можна пояснити тим, що досягнення гомогенності законодавства вимагає значних організаційних та матеріальних витрат. Сьогодні ЄС воліє застосовувати окремі елементи процедури досягнення гомогенності законодавства, які відповідають конкретним цілям відповідних зовнішніх угод ЄС. Зовнішні угоди ЄС, які мають на меті тісне економічне співробітництво (митний союз між ЄС і Туреччиною), або тісне секторальне співробітництво (секторальні угоди між ЄС і Швейцарією), заохочують однакове тлумачення законодавства третіх країн і динамічного “acquis communautaire”.

Наприклад, з одного боку, завдання утворення митного союзу з ЄС дає можливість Туреччині забезпечити в односторонньому порядку своєчасну імплементацію та однакове тлумачення релевантного динамічного “acquis communautaire”. Положення Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина, які, по суті, ідентичні відповідним положенням Договору про ЄС, повинні тлумачитися відповідно до наявної практики Суду ЄС, яка їх стосується, для забезпечення належного функціонування митного союзу між ЄС та Туреччиною[3]. Також Туреччина повинна забезпечити дотримання принципів Договору про ЄС разом з принципами, що містяться у вторинному законодавстві ЄС, і релевантною судовою

2002 році, 6 рішень в 2005 році, 4 рішення в 2006 році, 11 рішень у 2007 році, 11 рішень у 2008 році, 9 рішень в 2009 році, 8 рішень в 2010 році (див.: Інформація про Суд ЄАВТ. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.eftacourt.int/index.php/court/publication/reports).

1 J. Forman, "The EEA Agreement five years on: Dynamic homogeneity in practice and its implementation by the two EEA courts" 36 CML Rev. 751-781 (1999).

2 H. Fredriksen, "The EFTA Court 15 Years On" 59 ICLQ 731-760 (2010).

[3]Стаття 66 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.

практикою судів ЄС[1]. Крім того, Туреччина зобов'язується забезпечити сумісність своїх законів з релевантним “acquis communautaire”[2]. У разі прийняття, скасування або зміни нового законодавства ЄС про блокове виключення, державну допомогу сектору текстильних товарів і одягу або державну допомогу іншим галузям промисловості, ЄС інформує про це в установленому порядку Туреччину, яка, в свою чергу, повинна впорядкувати своє законодавство відповідно до релевантного законодавства ЄС протягом одного року “там, де це необхідно”[3].

З іншого боку, цілі та завдання двостороннього секторального співробітництва між ЄС та Швейцарією (пов'язані з секторальною угодою між ЄС і Швейцарією про вільне переміщення фізичних осіб та повітряного транспорту) зумовлюють “м'які” зобов'язання з боку Швейцарії щодо забезпечення однакового тлумачення динамічного "наступного за підписанням acquis communautaire» в правову систему Швейцарії. Наприклад, Спільний комітет ЄС - Швейцарія має повноваження “робити висновки” про наслідки наступної за підписанням судової практики Суду ЄС для ефективного функціонування секторальної угоди між ЄС та Швейцарією[4]. Інакше кажучи, Швейцарія не зобов'язана імплементувати або одноманітно тлумачити динамічний “наступний за підписанням acquis communautaire”. Релевантний “acquis communautaire”, прийнятий після підписання цієї угоди, повинен бути переданий Спільному комітету ЄС - Швейцарія для прийняття остаточного політичного рішення з питання імплементації нового “acquis communautaire”.

Транспозиція “acquis communautaire” шляхом досягнення гомогенності законодавства в тому вигляді, як вона існує в Угоді про ЄЕП, частково передбачена в Договорі про Енергетичне Співтовариство[5]. Цілі секторального співробітництва між ЄС та третіми

1 Стаття 41 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.
2 Стаття 39 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина (в сферах законодавства про конкуренцію, державну допомогу сектору текстильних товарів і одягу та інших сферах торговельної співпраці).
3Див.:. Там само. Застереження “там, де це необхідно”, стосується винятково законодавства про конкуренцію.
4 Стаття 16 (2) секторальної угоди між ЄС і Швейцарією про вільне переміщення осіб зазначає: “Прецедентне право і судова практика (судів ЄС - Р.П.) з цього моменту повинні бути доведені до відома Швейцарії. Для забезпечення належного функціонування цієї Угоди Спільний комітет на запит будь-якої з Договірних сторін робить висновки щодо такої судової практики”. Стаття 1 (2) секторальної угоди між ЄС і Швейцарією про повітряний транспорт передбачає, що положення, ідентичні по суті релевантним правилам і нормам “acquis communautaire”, “в процесі їх імплементації та застосування тлумачаться згідно з відповідними рішеннями СудуЄС та Європейської комісії,... винесеними до дати підписання цієї Угоди. Рішення, винесені і схвалені вже після підписання цієї Угоди, повинні передаватися Швейцарії. На запит однієї з Договірних сторін висновки щодо таких рішень робить Спільний комітет з метою забезпечення належного функціонування цієї Угоди”.
5Енергетичне Співтовариство - це співтовариство між ЄС і його державами - членами та третіми країнами (на момент написання монографії: Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Македонія, Чорногорія, Сербія, Молдова, Україна і Косово). Договір про Енергетичне Співтовариство (O.J. 2006 L 198) було підписано в м. Афіни (Греція) 25 жовтня 2005 року, і він набрав чинності 1 липня 2006 року. Протокол про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства набрав чинності 1 лютого 2011 р., див.:

країнами у сфері енергетики мають наслідком певний ступінь гомогенності законодавства сторін. Треті країни - члени Енергетичного Співтовариства беруть на себе зобов'язання імплементувати релевантний "acquis communautaire" в таких сферах, як енергетика, захист навколишнього середовища, добросовісна конкуренція. Існує декілька відмінностей досягнення гомогенності законодавства в межах Договору про Енергетичне Співтовариство та угоди про ЄЕП і секторальних угод між ЄС та Швейцарією. Перша відмінність - імплементація "acquis" ЄС в сфері енергетики (електроенергетика, газ, захист навколишнього середовища, добросовісна конкуренція, відновлювані джерела енергії та енергетична ефективність) третіми країнами - членами Енергетичного Співтовариства повинна здійснюватися з урахуванням "компетенції інститутів, що діють в межах цього Договору, і національних особливостей кожної країни - сторони Договору"[1]. Це означає, що треті країни - члени Енергетичного Співтовариства можуть здійснювати процес імплементації "енергетичного acquis ЄС, виходячи зі своїх національних інтересів і отже, не в повному обсязі. Друга відмінність - в рамках Енергетичного Співтовариства не передбачена система судового контролю за гомогенним тлумаченням динамічного "acquis" ЄС в сфері енергетики і "acquis" Енергетичного Співтовариства. Інститути Енергетичного Співтовариства "повинні тлумачити поняття і концепції права ЄС, що використовуються в цьому Договорі, відповідно до практики Суду ЄС та Загального Суду ЄС"[2]. Однак на відміну від ЄАВТ, в Енергетичному Співтоваристві не існує постійного судового органу з компетенцією тлумачення динамічного "acquis" ЄС у сфері енергетики і "acquis" Енергетичного Співтовариства. Це означає, що якщо інститути Енергетичного Співтовариства не будуть встигати надавати своєчасне тлумачення динамічного "acquis" ЄС в сфері енергетики і "acquis" Енергетичного Співтовариства, то суди третіх країн - членів Енергетичного Співтовариства повинні будуть самостійно стежити за розвитком динамічного "енергетичного acquis" ЄС та релевантної практики Суду ЄС та Загального Суду ЄС. Як наслідок, суди третіх країн - членів Енергетичного Співтовариства повинні будуть своєчасно застосовувати "наступні за підписанням" норми "acquis communautaire" у своїх рішеннях.

На завершення зазначимо, що мета досягнення гомогенності законодавства не отримала загального застосування у зовнішніх угодах ЄС через свою складність та необхідність встановлення тісного правового співробітництва в межах правових систем третіх

Закон України "Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства", Відомості Верховної Ради України, 2011, №24, ст.. 170.

1Стаття 24 Договору про Енергетичне Співтовариство.

2 Стаття 94 Договору про Енергетичне Співтовариство.

країн. Натомість, у сучасній зовнішній політиці ЄС можна спостерігати тенденцію до застосування окремих складових механізму гомогенності, які відповідають конкретним цілям зовнішніх угод ЄС (взаємний доступ на ринки, взаємне визнання, секторальне співробітництво тощо).

3.2.1.3. "Жорсткі" і "м'які" зобов'язання щодо гармонізації законодавства

Застосування "жорстких" (таких, що мають юридичну силу) і "м'яких" (таких, що не мають юридичної сили) зобов'язань щодо гармонізації законодавства у зовнішніх угодах ЄС - один із часто використовуваних способів транспозиції динамічного "acquis communautaire" у правові системи третіх країн[1]. Слід розрізняти декілька видів жорстких та м'яких зобов'язань щодо гармонізації законодавства. По-перше, жорсткі і м'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства відрізняються один від одного конкретним формулюванням положень кожної окремої зовнішньої угоди ЄС. Наприклад, жорсткі зобов'язання щодо гармонізації законодавства в УСА характеризуються такими формулюваннями, як: "забезпечує", "вживає заходів", "вживає необхідних заходів", "зобов'язуються санкціонувати" і "Рада УСА може зобов'язати…". М'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства характеризуються використанням формулювань, які не передбачають обов'язкової юридичної сили, а також широкими повноваженнями, що надані іншим країнам у ході імплементації ними "acquis communautaire". Загалом, м'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства містять такі формулювання, як: "вживає необхідних заходів для поступового досягнення", "всіляко пропагує використання правил ЄС", "розробляє план", "здійснює співробітництво з метою наближення своїх стандартів... до прийнятих в ЄС", "співробітництво... спрямоване на... поступову гармонізацію", "Сторони можуть співпрацювати" і "співробітництво зосереджується на".

По-друге, жорсткі зобов'язання щодо гармонізації законодавства встановлюють чіткий термін імплементації третьою країною релевантного "acquis communautaire". Наприклад, секторальна угода про усунення технічних бар'єрів між ЄС та Швейцарією зобов'язує останню

1 Муравйов В. Питання гармонізації внутрішнього права неасоційованих країн з правом Європейського Союзу// Підприємництво, господарство і право. - 2003 - № 4. - С. 91 - 94. Див. грунтовну оцінку концепції "м'яка гармонізація" в: Mistelis L., "Is Harmonization a Necessary Evil? The Future of Harmonization and New Sources of International Trade Law" // M. Cremona / J. Fletcher / L. Mistelis (eds.), Foundations and Perspectives of International Trade Law, (2001 Sweet and Maxwell) 3-27.229.

“прийняти не пізніше шести місяців з моменту підписання цієї Угоди домовленості, що рівноцінна законодавству ЄС, про технічні умови, що регулюють діяльність дорожнього транспорту”. В УСА та УПС передбачено зобов'язання щодо приєднання протягом п'яти років сторін цих угод до перелічених у додатках до них багатосторонніх конвенцій про захист прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності[1]. Від Туреччини очікується “імплементувати в своє внутрішнє право інструменти ЄС щодо усунення технічних бар'єрів в торгівлі” протягом п'ятирічного терміну з дати набрання чинності Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина[2].

З іншого боку, м'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства формулюються так, щоб уникнути будь-яких конкретних термінів імплементації “acquis communautaire”, забезпечуючи тим самим іншій країні значну гнучкість у виконанні завдань цього договору або угоди. Наприклад, у Рішенні 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина йдеться: “Туреччина регулює свою політику таким чином, щоб запозичити стандарт сільськогосподарської політики ЄС для забезпечення свободи руху сільськогосподарської продукції”[3]. Сторони ДРТС між ЄС і Південною Кореєю “зобов'язуються вивчити” заходи щодо впорядкування санітарних норм і життєздатності рослин, а також природоохоронних стандартів і правил з метою розвитку торгівлі. Це досягається, беручи до уваги чинне європейське і корейське законодавство, а також відповідно до правил СОТ[4]. Процес гармонізації законодавства в межах ДРТС між ЄС і Мексикою має на меті взаємну лібералізацію торгівлі та створення сприятливої нормативної бази для інвестицій[5].

Природу зобов'язань щодо гармонізації законодавства в зовнішніх угодах ЄС слід читати і розуміти відповідно до цілей і завдань цих угод. Це, зокрема, стосується ситуацій, коли цілі і завдання зовнішніх угод ЄС отримують свій розвиток внаслідок перегляду політики ЄС щодо третіх країн. Наприклад, мета “поступової інтеграції в ЄС” з самого початку передбачала повну сумісність законодавства країн ЦСЄ з певними сферами “acquis communautaire”, які особливо важливі для функціонування асоціації, наприклад, захист прав споживачів[6], стандарти і процедури перевірки відповідності[7], а також митне

1 Стаття 71 УСА з Македонією та Хорватією. Див. перелік конвенцій у Додатку III до УПС між ЄС і Україною.
2 Стаття 8 (1) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.
3 Стаття 25 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.
4 Стаття 21 (2) ДРТС між ЄС і Південною Кореєю.
5 Стаття 15 (b), (c) ДРТС між ЄС та Мексикою.
6 Наприклад, стаття 94 (1) Угоди про асоціацію між ЄС і Естонією.
7Наприклад, Естонія зобов'язана застосовувати і виконувати технічні регламенти і стандарти ЄС, а також процедури перевірки відповідності в різних сферах співпраці. Загалом, країни ЦСЄ могли дотримуватися de

законодавство[1]. За короткий період часу характер зобов'язань щодо гармонізації законодавства в угодах про асоціацію з країнами ЦСЄ був переглянутий у результаті перегляду політичних відносин держав - членів ЄС та країн ЦСЄ, що підписали угоди про асоціацію. Все змінилося після політичного рішення ЄС запропонувати країнам ЦСЄ статус держав - кандидатів на вступ у 1993 році. Тому одне і те саме формулювання положень про зближення в САЦСЄ розумілось по-різному і, відповідно до розширених цілей і завдань співробітництва, inter alia остаточного повноправного членства країн ЦСЄ до ЄС. Це означає, що після Копенгагенського саміту 1993 року положення про зближення законодавств в угодах про асоціацію із країнами ЦСЄ отримали нове тлумачення. Зокрема, країни ЦСЄ взяли на себе зобов'язання щодо імплементації "acquis communautaire" в повному обсязі для того, щоб виконати вимоги членства у ЄС[2]. Можна стверджувати, що політичний перегляд цілей і завдань угод про асоціацію не змінив правового характеру зобов'язань у сфері гармонізації/зближення законодавства. Дійсно, з самого початку країни ЦСЄ взяли на себе політичне зобов'язання імплементувати "acquis communautaire". Проте через деякий час сторони взяли на себе певні правові зобов'язання для того, щоб виконати вимоги повноправного членства в ЄС. Інститути ЄС розробили проект НПАА і здійснювали ретельний контроль за її імплементацією кожною державою - кандидатом на вступ. Це означало, що політичне рішення розпочати переговори про членство в ЄС залежить від успішного виконання НПАА державами - кандидатами на вступ до ЄС.

Так звана "Анкарська угода" - ще один приклад того, що зміст та обсяг "acquis communautaire", що повинен бути імплементований іншою країною, переглядається відповідно до розвитку і зміни цілей та завдань зовнішніх угод ЄС. З самого початку Анкарська угода не визначала чітко характер гармонізаційних зобов'язань щодо Туреччини. Проте трохи пізніше, в Рішенні 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина було запроваджено спеціально розроблений принцип гармонізації законодавства[3] з метою утворення митного союзу між ЄС і Туреччиною. Відповідно до цього принципу Туреччина зобов'язується запозичувати релевантний фіксований і динамічний "acquis communautaire" і переглядати свої міжнародні торговельні зобов'язання, які стосуються функціонування

---

minimis стандартів ЄС, але вільні були розробляти і впроваджувати більш високі стандарти, якщо це було б потрібним в ході ухвалення стандартів ЄС (стаття 75 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією).

1 Наприклад, стаття 92 Угоди про асоціацію між ЄС і Угорщиною.

2 Див детальний аналіз "acquis communautaire" у підрозділі 1.5.1 глави 1 монографії.

3 Принцип гармонізації законодавства зазначає: "У сферах, які безпосередньо стосуються діяльності митного союзу, і без шкоди для інших організацій... законодавство Туреччини повинне, наскільки це можливо, бути впорядковане відповідно до законодавства ЄС" (стаття 54 (1) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина).

митного союзу з ЄС[1]. Цей принцип гармонізації сформульований в Рішенні 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина, яке містить прямі посилання на відповідні статті установчих договорів ЄС, які логічно передбачають застосування вторинного законодавства ЄС і практики Суду ЄС у правовій системі Туреччини[2].

Зовнішні угоди ЄС, які не передбачають ані цілей повноправного членства в ЄС, ані тісної економічної інтеграції (митний союз, зона вільної торгівлі) між ЄС і третіми країнами, не містять жорстких зобов'язань щодо гармонізації законодавства. Як правило, сторонам таких угод пропонують провести процедуру добровільної гармонізації з метою зміцнення взаємних відносин (зона вільної торгівлі, угода про взаємне визнання). Наприклад, цілі і завдання УПС та ДРТС щодо досягнення більш тісної економічного і політичного співробітництва передбачають м'які зобов'язання сторін щодо гармонізації законодавства. Ці угоди передбачають можливість співробітництва сторін із широкого спектру питань, від сприяння та захисту інвестицій і створення умов для відкритих тендерів державних закупівель на конкурсній основі та до зміцнення культурного співробітництва. У багатьох зовнішніх угодах ЄС м'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства супроводжуються так званими “застереженнями про розвиток відносин” (англ. “evolutionary clause”), що означає таку, що не тягне юридичних зобов'язань, можливість подальшого прогресу у відносинах між ЄС і третьою країною під час втілення політичних і економічних умов, обумовлених у таких угодах[3]. ЄС часто користується застереженнями про розвиток в угодах з третіми країнами, з якими заплановано розвивати подальші двосторонні відносини. Це можна простежити на

---

1 Сюди належать політика в сфері комерції і торгівлі, а також такі, що мають комерційний характер, угоди з третіми країнами щодо промислової продукції, законодавства про усунення технічних бар'єрів в торгівлі промисловою продукцією, про конкуренцію і захист інтелектуальної власності, а також митного законодавства. Цей перелік не вичерпний і може бути розширений Радою асоціації ЄС - Туреччина (стаття 54 Рішення 1/95). Крім того, Рада асоціації ЄС - Туреччина може рекомендувати Сторонам вжити заходів щодо зближення законодавства у сферах, які не входять у Рішення 1/95, але які безпосередньо стосуються функціонування асоціації між Європейським Співтовариством та Туреччиною.

2 Наприклад, у статті 35 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина передбачається, що “[б]удь-які дії, які відповідають статтям 32, 33 і 34, повинні оцінюватися за критеріями, що випливають із застосування правил, що встановлені статтями 85, 86 і 92 Договору про Співтовариство (статті 105, 106, 112 і ДФЄС), і його вторинним законодавством”.

3 “Застереження про розвиток відносин” в УПС з РФ, Україною, Молдовою та Білоруссю недвозначно передбачає початок переговорів про утворення зони вільної торгівлі після “проведення реформ, спрямованих на зміцнення ринкової економіки”. Навідміну від решти УПС, преамбула УПС з Росією чітко проголошує мету “створення необхідних умов для майбутнього утворення зони вільної торгівлі між Співтовариством та РФ” (стаття 3 УПС з РФ, стаття 4 УПС з Україною). Див. більш детальний аналіз застережень про розвиток у: C. Hillion, "Approximation of laws in the context of EU-NIS partnership" // A. Nikodem (ed.), *Perspectivesof the Legal Approximation Process in Central and Eastern Europe - Mutual Experiences,* (2001 Academy of European Law and Istvan Bibo College of Law, Budapest), 86-98. C. Hillion, "Institutional Aspects of the Partnership Betweenthe European Union and the Newly Independent States of the Former Soviet Union: Case Studies of Russia and Ukraine", 37 CML Rev. 1211-1235 (2000).

прикладі ранніх, "до-європейських" угод ЄС з балтійськими країнами і УСА[1]. Що стосується УПС, найбільш значне застереження про розвиток міститься в угодах з Росією, Україною і Молдовою, тоді
як його ретельно уникають в інших угодах. У цих випадках будь-яке застереження про розвиток стосується можливості розпочати переговори щодо створення за рекомендацією Ради співробітництва створеної в межах кожної УПС зони вільної торгівлі між сторонами. Така рекомендація може даватися за умови подальшого здійснення процесу економічних реформ і зміни відповідних угод, в тому числі і успішної гармонізації законодавства третіх країн до законодавства ЄС[2]. Зрештою, це зможе мати результатом нову "асоціацію", укладення нових угод про утворення "зони вільної торгівлі" або "секторальних угод" (останні належать до розвитку співробітництва у певних сферах, наприклад торгівлі товарами і послугами). Тому застереження про розвиток непрямо закликають треті країни до розгляду м'яких зобов'язань про гармонізацію законодавства з метою зміцнення та розвитку двосторонніх відносин з ЄС, а також вдосконалення формату відносин між сторонами.

Крім того, важливою умовою виконання як жорстких, так і м'яких зобов'язань щодо гармонізації законодавства є факт його імплементації в правові системи третіх країн - сторін угоди. На підтвердження цього можна навести договірну практику ЄС. Як правило, зовнішні угоди ЄС про тісне економічне співробітництво або інтеграцію в ЄС (САЦСЄ, УСА, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією або Угода про ЄЕП)[3] вимагають ефективного застосування релевантного "acquis communautaire" на території сторін цих угод. Наприклад, в УСА наполегливо рекомендують Македонії і Хорватії "вжити необхідних заходів для того, щоб не пізніше, ніж в п'ятирічний термін (трирічний для Хорватії) після набуття чинності цією угодою гарантувати рівень охорони прав інтелектуальної, промислової та комерційної власності, аналогічний тому, що є у ЄС, в тому числі ефективні засоби забезпечення дотримання таких прав"[4].

М'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства у зовнішніх угодах ЄС закликають треті країни проводити гармонізацію їх правових систем або згідно "acquis communautaire", або згідно з нормами міжнародного права. Наприклад, УПС між ЄС та Україною закликає сторони дотримуватись курсу "постійного зближення українських стандартів з технічними

---

[1]Див. статтю 13 угод про торговельну та економічну співпрацю між ЄС і Естонією, Латвією, Литвою (O.J. 1992 L 403) і статтю 5 (3) УСА з Македонією.
2 Див., наприклад, статтю 4 УПС між ЄС і Україною.
3 Стаття 16 (1) секторальноїугоди між ЄС і Швейцарією про вільне пересування осіб.
4 Статті 71 (2) УСА з Македонією та Хорватією.

правилами ЄС про промислові та сільськогосподарські продукти харчування"[1]. Угода Котону заохочує добровільне застосування міжнародних технічних регламентів, стандартів і процедур перевірки на відповідність країнами АКТ[2]. Ще один спосіб сприяння добровільній гармонізації законодавства полягає в імплементації третьою країною секторального законодавства ЄС[3]. Такий метод добровільної гармонізації може досягти своєї мети за умови його підкріплення або розширенням цілей зовнішніх угод ЄС, або проведенням ефективної політики щодо третьої країни. У останньому випадку зовнішні угоди ЄС можуть пов'язувати прогрес гармонізації законодавства у третій країні з подальшим зміцненням і розвитком взаємних економічних і політичних відносин між сторонами. Наприклад, Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина передбачає можливість перегляду і наступного за ним тимчасового припинення застосування захисних торговельних заходів у разі, якщо Туреччина досягне певного прогресу в гармонізації її законодавства із законодавством ЄС[4].

Насамкінець зауважимо, що жорсткі і м'які зобов'язання щодо гармонізації законодавства є ефективним способом перенесення "acquis communautaire" в правові системи третіх країн. суттєвим елементом цього процесу є ефективне застосування законодавства ЄС третьою країною. Більшість зовнішніх угод ЄС передбачають м'які зобов'язання із гармонізації законодавства, тим самим заохочуючи інші країни дотримуватися курсу добровільної гармонізації їх законодавства відповідно до законодавства ЄС. Виконання завдань зовнішніх угод ЄС залежить від ефективного втілення в життя та імплементації третіми сторонами своїх зобов'язань щодо гармонізації законодавства відповідно до законодавства ЄС. Тим не менш, на наш погляд, треті країни наділені певною свободою дій у забезпеченні дотримання "м'яких" зобов'язань щодо гармонізації законодавства відповідно до їх національних політичних пріоритетів та потреб. Інакше кажучи, треті країни можуть виконувати "м'які" зобов'язання щодо гармонізації законодавства паралельно і відповідно до розвитку двосторонніх політичних відносин з ЄС (показовим прикладом є країни УПС)[5]. Враховуючи динаміку двосторонніх відносин, ЄС може розширити і підвищити вагомість

---

1 Стаття 60 УПС між ЄС і Україною.
2 Стаття 47 Угоди Котону.
3 Стаття 91 (1) Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією.
4 Рада асоціації ЄС - Туреччина уповноважена контролювати, чи виконує Туреччина "правила конкуренції, державної допомоги та інші релевантні елементи" "acquis communautaire", пов'язані з внутрішнім ринком і такі, що забезпечують ефективний правовий примус, тим самим надаючи гарантії проти недобросовісної конкуренції, які можуть бути співставні з тими, що застосовуються на внутрішньому ринку" (стаття 44 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина).
5 R.A. Petrov, "Recent Developments in the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law", 8 (2) EFA Rev. 125-142 (2003).

зобов’язань за угодою про гармонізацію законодавства. Такі процеси вже мали місце щодо країн ЦСЄ і ряду країн Середземноморського регіону.

3.2.1.4. Положення про зближення законодавства

Так звані “положення про зближення законодавства” у зовнішніх угодах ЄС можуть вважатися такими, що найчастіше вживаються, засобами транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Положення про зближення законодавства відрізняються від зобов'язань щодо гармонізації законодавства цілим рядом характеристик. По-перше, положення про зближення законодавства - це окреме, таке, що наділене обов’язковою юридичною силою, чи необов’язкове правове положення у зовнішніх угодах ЄС. По-друге, положення про зближення законодавства мають більш-менш однакову структуру і формулювання у всіх зовнішніх угодах ЄС. По-третє, положення про зближення законодавства зазвичай містяться в окремому розділі зовнішніх угод ЄС під заголовком “законодавче зближення/співробітництво”[1]. По-четверте, загальна мета будь-якого положення про зближення законодавства - зближення законодавства третьої країни з “acquis communautaire” добровільно. Інакше кажучи, на відміну від зобов'язань щодо гармонізації законодавства, положення про зближення законодавства не передбачають взаємного зближення законодавства сторін зовнішньої угоди ЄС. Цікаво, що УЄСС між ЄС та Ізраїлем передбачає можливість взаємного зближення законодавства, тим самим зрівнюючи правову систему Ізраїлю з правовою системою ЄС, а також не виключає можливості перенесення ізраїльської правової спадщини в “acquis communautaire”[2]. Однак це є, скоріше, винятком з правил у зовнішніх відносинах ЄС.

Нижче проаналізовані основні характеристики положень про зближення законодавства, які сприяють транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Перша характеристика - вплив, який здійснюють цілі і завдання зовнішніх угод ЄС на правосуб’єктність положень про зближення законодавства. На наш погляд, характер положень про зближення законодавства підпорядкований цілям і завданням зовнішніх угод ЄС. Інакше кажучи, структура і формулювання пропозицій про зближення законодавства відображає мету і завдання зовнішніх угод ЄС. Наприклад, потенційна мета інтеграції країн

---

[1]Наприклад, це розділ VI УСА "Зближення законодавств і правовий примус".
[2]У пункті про зближення в УЄСС між ЄС та Ізраїлем зазначається: “Сторони докладають максимальних зусиль щодо зближення їх законодавств з метою полегшення імплементації цієї Угоди” (стаття 55).

ЦСЄ до ЄС проголошується в положенні про зближення законодавства в угодах про асоціацію: "Сторони визнають, що найважливішою умовою[1] [...] інтеграції до ЄС є зближення [...] чинного і майбутнього законодавства [цієї країни] до законодавства ЄС". Зовнішні угоди ЄС, такі, що в перспективі передбачають або тісну економічну інтеграцію іншої країни з ЄС (митний союз між ЄС і Туреччиною), або членство у ЄС (УСА, угоди про асоціацію з країнами ЦСЄ), закріплюють обов'язковий характер положення про зближення законодавства. Це наголошується у такому формулюванні: "[сторони] вживають заходів з метою забезпечення сумісності майбутнього законодавства із законодавством ЄС, наскільки це можливо"[2]. Для цілей цього дослідження показовим є приклад угод про партнерство і співробітництво та УСА. Положення про зближення в цих угодах сформульовані однаково: "[сторони] вживуть заходів для забезпечення того, щоб [їх] законодавство[а] поступово було[ли] впорядкован [і] відповідно до [сумісні з] законодавством ЄС"[3]. Проте цілі і завдання УСА та угод про партнерство і співробітництво не тотожні. Преамбули УСА наголошують на необхідності "зближення законодавства [держави УСА] із чинним в ЄС" з метою інтеграції держав УСА в "основне політичне і економічне русло Європи" та отримання статусу держави-кандидата на вступ до ЄС. З іншого боку, УПС не мають своєю метою кінцеву інтеграцію країн СНД до ЄС. УПС готують грунт для подальшого політичного і економічного співробітництва між Сторонами: "створення основ взаємовигідного економічного співробітництва, сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних

---

[1]Це – "умовне застереження у ряді угод про асоціацію (стаття 68 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією, стаття 69 Угоди про асоціацію між ЄС та Латвією, Угоди про асоціацію між ЄС та Литвою, Угоди про асоціацію між ЄС та Румунією, Угоди про асоціацію між ЄС та Болгарією).

[2]Див. статтю 67 Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною. Інші угоди про асоціацію не мають пунктів про зближення законодавства, що мали б силу зобов'язань. У статті 68 Угоди про асоціацію між ЄС і Польщею використано дещо інше формулювання: "Польща докладає максимальних зусиль для забезпечення сумісності її майбутнього законодавства із законодавством ЄС". Решта угод про асоціацію (а саме з Болгарією, Румунією, Естонією, Латвією, Литвою, Чеською Республікою, Словацькою Республікою та Словенією) передбачають зобов'язання щодо м'якого зближення законодавства: "докладає зусилля щодо поступового зближення її законодавства із законодавством ЄС". Різниця формулювань у положеннях про зближення, ймовірно, свідчила про різний формат зовнішньополітичних відносин ЄС з країнами ЦСЄ, які підписали угоди про асоціацію, що втратило свою актуальність після Копенгагенського саміту. У будь-якому випадку, роздуми про юридичне значення зобов'язання про "максимальні зусилля" у положеннях про зближення заводятьу глухий кут. З одного боку, це не виключає зобов'язання діяти, проте не означає існування зобов'язання забезпечити конкретний результат; тому країнам, що підписали чинні сьогодні угоди про асоціацію, скоріше за все доведеться докласти зусиль для зближення їх законодавства, не беручи до уваги кінцевий результат. З іншого боку, це зобов'язує країни, які підписали угоди про асоціацію, інкорпорувати в повному обсязі релевантний "acquis communautaire" як найважливішу умову досягнення "поступової інтеграції до ЄС".

3 Наприклад, стаття 51 (1) УПС між ЄС і Україною, стаття 68 УСА з Македонією і стаття 69 УСА з Хорватією. Український вчений А.К. Вишняков наполягає на вживанні поняття "сумісність" законодавства, а не "відповідність" як більш правильний переклад слова "compatible" в англ. варіанті УПС. Див.: Вишняков О.К. Про концепцію "Білої книги" з правової адаптації: Україна - Європейський Союз / Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики: Матеріали міжнародної науково-практичної Конференції. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. - С. 282 - 286.

відносин”[1]. Всупереч практично тотожному формулюванню і структурі положень про зближення законодавства в УПС, власне поняття зближення законодавства в межах УПС неоднорідне. Так відбувається у зв’язку з тим, що положення про зближення законодавства в УПС підпорядковані цілям і завданням кожної угоди про партнерство та співробітництво, які відрізняються застереженнями про розвиток, що містяться в угодах з РФ, Україною, Молдовою та Білоруссю (що відомі також як “європейські” УПС).

Другою характеристикою є те, що зміни в політичних відносинах ЄС з іншими країнами не виключають політичного і правового перегляду положень про зближення законодавства в зовнішніх угодах ЄС. Інакше кажучи, ідентичні положення про зближення законодавства в рамках однотипних угод ЄС з ідентичними цілями і завданнями можуть бути переглянуті, залежно від того, яку політику щодо іншої країни проводить сьогодні ЄС. На наш погляд, політичні та правові аспекти такої ревізії взаємопов'язані. Тому стан політичних відносин між сторонами може непрямим чином впливати на зобов'язання про зближення законодавства у зовнішніх угодах ЄС. Це не означає, що політичне середовище змінює правовий характер зобов’язань щодо зближення законодавства. На наш погляд, зміна курсу в політичних відносинах ЄС з будь-якою третьою країною може спричинити позитивний або негативний перегляд з боку ЄС її зобов'язання “м'якого” зближення залежно від конкретного розвитку двосторонніх відносин. Наприклад, “положення про зближення законодавства” в УПС практично ідентичні. Тим не менш їх необхідно розуміти не уніфіковано, а залежно від того, стосуються вони так званої “європейської” країни УПС (РФ, Україна, Білорусь, Молдова) або “неєвропейської” країни УПС. Навіть у межах однієї і тієї самої групи “європейських” країн УПС роль зближення законодавства різна. Наприклад, всього лише через два роки після набрання чинності УПС Європейська рада офіційно оголосила про “стратегічне партнерство” тільки з двома країнами, що підписали УПС, а саме з РФ і Україною[2]. А з усіх “європейських” країн УПС тільки Україні неодноразово було запропоновано прискорити процес зближення законодавства як основна умова її подальшої інтеграції з ЄС[3]. З іншого боку, співробітництву в сфері законодавства між ЄС і РФ бракує глибини і сили, які притаманні для відносин ЄС і України: вона зосереджена здебільшого на розвитку співробітництва та спільної політики у сфері правосуддя та внутрішніх справ, а

[1]Стаття 1 УПС між ЄС і Україною.
2 Загальна стратегія ЄС щодо РФ (O.J. 1999 L 157/1); Загальна стратегія ЄС щодо України (O.J. 1999 L 331/1).
3 Загальна стратегія ЄС щодо України мала на меті проведення демократичних і економічних реформ в Україні, у тому числі поступове зближення українського законодавства із законодавством ЄС.

також спільної зовнішньої політики і політики безпеки[1]. Тому, на відміну від інших країн УПС, тільки уряд України ініціював добровільну гармонізацію свого національного законодавства відповідно до законодавства ЄС. У відповідь на позитивні і обнадійливі сигнали з боку ЄС (Спільна стратегія щодо України 1999 року, План дій ЄС - Україна 2005 року, Порядок денний Асоціації 2009 року) Україною були створені відповідні законодавчі та інституціональні умови для прискорення процесу гармонізації[2]. У зв'язку з цим помітно, що всі законодавчі та інституціональні реформи мають на меті імплементацію таких, що не мають юридичної сили, положень УПС між ЄС та Україною про зближення. Таким чином, ми стверджуємо, що у випадку "спеціалізації" і "поглиблення" відносин з країною, що підписала УПС, ЄС зазвичай прагне вийти за необов'язкові рамки "положення про зближення законодавства" і розглядає його як невід'ємну умову подальшої активації "застереження про розвиток" та його поступове залучення до економічного та політичного режиму ЄС.

Третя характеристика полягає в тому, що політичний вплив на положення про зближення законодавства може бути реалізований за допомогою різних інструментів зовнішньої політики ЄС, таких як Спільна стратегія ЄС, комюніке Європейської комісії або саміти "трійки" ЄС. Наприклад, Спільна стратегія ЄС щодо середземноморського регіону наголошує на першочерговій необхідності зближення законодавства у сфері лібералізації торгівлі й потоку інвестицій, а також посилення регіональної інтеграції у всьому Середземномор'ї. Необхідність зближення для успіху європейсько-середземноморського співробітництва була підтверджена в Комюніке Європейської комісії "Велика Європа" і в Стратегічному документі ЄПС[3]: "[в] той час, як деякі угоди про асоціацію з ЄС все ще чекають на свою ратифікацію, середземноморським партнерам ЄС пропонується

---

[1]Зокрема, ЄС схвалює проведення РФ реформ в сфері боротьби з організованою злочинністю, корупцією, відмиванням грошей, торгівлею наркотиками і людьми, нелегальною міграцією. Зближення російського законодавства із законодавством ЄС про конкуренцію, державні закупівлі, митні збори, надання послуг і стандартизацію розглядається як ключовий момент у створенні Спільного європейського економічного простору між ЄС і РФ (Доповідь групи з питань Спільного європейського економічного простору на саміті ЄС - РФ 29 травня 2002 року. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://eeas.europa.eu/russia/summit_en.htm. Дорожні карти з питань: загального економічного простору, спільного простору свободи, безпеки і правосуддя; загального простору зовнішньої безпеки, загального простору досліджень, освіти та культури, прийняті в Москві 10 травня 2005 року, передбачають взаємне зближення російського законодавства до законодавства ЄС. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/mssia/common_spaces/in-dex_en.htm. Тісна співробітництво в економічній сфері і зближення законодавства - ключові цілі "Партнерства для модернізації", ініційованого на саміті ЄС та РФ 31 травня - 1 червня 2010. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://eeas.europa.eu/russia/sum-mit_en.htm).

[2]R.A. Petrov, "Recent Developments in the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law", 8 (2) EFA Rev. 125-142 (2003).

3 Комюніке Європейської комісії "Стратегічний документ Європейской Політики Сусідства" (COM (2004) 373 final).

упорядкувати їхнє законодавство відповідно до чинного законодавства спільного ринку ЄС”[1]. Крім того, це Комюніке Європейської комісії та Стратегічний документ ЄПС підкреслюють важливість положення про зближення СПС для “європейських” пострадянських країн (в Комюніке вони називаються “західними новими незалежними державами”). В обмін на упорядкування законодавства України, Молдови та Білорусі відповідно до правових норм, прийнятих в ЄС, цим країнам пропонується доступ до свобод внутрішнього ринку ЄС з метою “якомога тіснішого зближення з ЄС без пропозиції формального членства”. Ця нова ініціатива закликає до встановлення загальних правил і стандартів, тим самим заохочуючи країни УПС до імплементації “acquis communautaire” внутрішнього ринку ЄС як моделі для “реалізації інституціональної та економічної реформ”. Визнаючи, що УПС не зазначають будь-яких строків у сфері зближення законодавства, Комюніке і Стратегічний документ ЄПС рекомендують розробити більш суттєвий графік зближення законодавства на основі програми зближення в рамках Спільного європейського економічного простору, ініційованого за участю РФ. Зближення законодавства в цьому контексті може навіть призвести до залучення партнерів за УПС до окремих загальних програм і політик ЄС (захист прав споживачів, охорона навколишнього середовища, стандарти і наукове співробітництво). Конкретні завдання з реалізації цих цілей містяться у двосторонніх трирічних (для України - п'ятирічний) Планах дій, запропонованих ЄС кожній з країн-сусідів[2]. Наприклад, у Плані дій ЄС - Україна зазначалося, що зближення українського законодавства із законодавством ЄС створить “міцну основу” для подальшої економічної інтеграції, в тому числі зони вільної торгівлі між ЄС і Україною і членства в СОТ. Крім того, рішення самітів “трійки” ЄС можуть вважатися важливим стимулом для підвищення вагомості положення про зближення у зовнішніх угодах ЄС. Наприклад, регулярні зустрічі “трійки” з українським урядом послідовно наголошують на необхідності зближення українського законодавства з правом ЄС. Вони не припиняють наголошувати, що це має бути розглянуто як один з ключових елементів більш тісних відносин між Україною та ЄС. На цих самітах неодноразово

---

1 Комюніке Європейської комісії Ради та Європейського парламенту "Велика Європа - сусідні країни: нові межі відносин з нашими східними та південними сусідами" (COM (2003) 104 final). Колишній голова Європейської комісії Романо Проді наголосив, що "європейці хотіли б, щоб цінності і принципи, на яких грунтується наш європейський дім, починаючи з прав людини, визнавалися у всьому Середземномор'ї. Для країн Середземномор'я прийняття цих принципів значно підвищить довіру до їх політичних пропозицій. Наріжним каменем нової політики сусідства стане поширення, наскільки це можливо, принципів, правил і стандартів, а також секторального співробітництва на сусідів Союзу, що дасть нам можливість розвинути воістину всеосяжні особливі відносини "(Промова Романо Проді "Європа і Середземномор'я: час дій" UCL - Католицький університет Лувен-ла-Нев, 26 листопада 2002 року).

[2]З усіх країн, що підписали УПС, ЄС уклав Плани дій з усіма країнами Східного Партнерства (Програму Асоціації з Україною), а не з РФ і Білоруссю.

повторювалося, що зближення українського законодавства з правом ЄС, а також з правилами СОТ є кращим способом зміцнення тривалого процесу розширення у Центральній та Східній Європі.

На завершення хочеться ще раз наголосити, що правовий характер положень про зближення законодавства складним чином пов'язаний з цілями і пріоритетами зовнішньої політики ЄС щодо третіх країн. Саме тому до положень про зближення законодавства у зовнішніх угодах ЄС постійно вносяться зміни. Дійсно, будь-яке поліпшення або зміна у двосторонніх відносинах ЄС з будь-якою іншою країною можуть включати перегляд політичних та правових наслідків зобов'язань щодо зближення законодавства, взятих на себе третьою країною/стороною зовнішньої угоди ЄС.

3.2.1.5. Угоди про взаємне визнання

Укладення угод про взаємне визнання (УВВ) між ЄС та іншими країнами виконує роль альтернативного методу транспозиції "acquis communautaire" у правові системи тих третіх країн, які ніколи не погодяться на добровільну гармонізацію свого законодавства до законодавства ЄС. Як правило, УВВ укладаються з третіми країнами, які мають високий рівень економічного і політичного розвитку, і приєднання яких до ЄС у найближчому майбутньому не передбачається (США, Канада, Австралія). Режим взаємного визнання передбачає наявність обопільно визнаних правових стандартів. УВВ мають на меті запровадження обопільно визнаних правових стандартів, технічних регламентів та процедур перевірки на відповідність, які засновані на зміцненні довіри між партнерами УВВ. З цією метою УВВ заохочують інші країни використовувати міжнародні стандарти, керівні принципи і рекомендації, а також загальновизнані загальноєвропейські та міжнародні технічні регламенти та процедури перевірки на відповідність. Загалом, режим взаємного визнання включає сфери, які відіграють важливу роль у забезпеченні лібералізації взаємної торгівлі між ЄС та третіми країнами. До них належать такі питання, як перевірка відповідних товарів, стандартизація, метрологія, контроль якості, сільськогосподарські продукти і визнання професійної кваліфікації. За своєю структурою УВВ нічим не відрізняються від інших зовнішніх угод ЄС. Як правило, УВВ ЄС складаються з двох частин: рамкової угоди і секторальних програм. Рамкова угода встановлює принципи і процедури взаємного визнання. Секторальні програми до зовнішніх УВВ ЄС обумовлюють і уточнюють, серед

інших елементів, зміст і обсяг релевантного “acquis communautaire” або міжнародного права, що повинне застосовуватись сторонами угоди.

Досі ЄС підписав двосторонні УВВ з Австралією[1], Новою Зеландією[2], Канадою[3], США[4], Ізраїлем[5], Японією[6] та Швейцарією[7]. До числа пріоритетних для укладення УВВ ЄС також були віднесені наступні країни: Гонконг, Сінгапур, Філіпіни, Південна Корея, Китай, ПАР, Малайзія, Індонезія, Таїланд і Туреччина. Зараз ЄС веде переговори про встановлення режимів взаємного визнання з середземноморськими країнами в межах європейсько-середземноморського співробітництва[8].

Інститути ЄС ніколи не приховували першочергової важливості укладення УВВ з метою встановлення торговельних відносин з партнерами, що перебувають у сфері безсумнівного інтересу для країн ЄС. Наприклад, Європейська комісія неодноразово заявляла, що укладення УВВ - одна із стратегій ЄС задля реалізації його торговельних завдань у сфері стандартизації та перевірки відповідності[9]. З точки зору водночас між ЄС та іншими країнами, УВВ можуть бути корисними для відкриття зарубіжних ринків лише за умови абсолютної довіри ЄС до процедур перевірки відповідності, які існують у цій третій країні, тобто за умови співставлених концепцій перевірки і затвердження продукції, а також співставних або взаємоприйнятних систем сертифікації. З цієї причини тільки досить високий рівень торговельних відносин між ЄС і третьою країною може виправдати значні витрати на укладення та виконання УВВ. Досі ЄС підписав досить скромну кількість УВВ з третіми країнами, які він винятково розглядає як важливих торговельних партнерів, що мають

---

[1]УВВ щодо перевірки відповідності, сертифікації і маркування між ЄС і Австралією (O.J. 1998 L 229/3, набула чинності 1 січня 1999 року).

[2]УВВ щодо перевірки відповідності між ЄС і Нової Зеландією (O.J. 1998 L 229/62, набула чинності 1 січня 1999 року).

[3]УВВ між ЄС і Канадою (O.J. 1998 L 280/3, набула чинності 1 січня 1998 року).

[4]УВВ між ЄС і США (O.J. 1998 L 31/3, набула чинності 1 грудня 1998 року).

[5]УВВ принципів усталених лабораторних методів ОЕСР і програм контролю їх відповідності між ЄС та Ізраїлем (O.J. 1999 L 263/10, набула чинності 1 травня 2000 року). Також див. затверджені записи протоколу щодо цієї угоди (O.J. 1999 L 263/7). УВВ між ЄС та Ізраїлем відрізняється від інших тим, що його Сторони домовилися не визнавати результати перевірки на відповідність згідно з прийнятими кожною з них нормами і стандартами. Замість цього Сторони зобов'язуються визнавати рівноцінність програм контролю відповідності усталених лабораторних методів, що застосовуються кожною з них, а також визнавати дані і результати, що отримані відповідними службами, перевірки у результаті участі у програмі контролю відповідності усталених лабораторних методів іншої сторони.

[6]УВВ між ЄС і Японією (O.J. 2001 L 284/3, набула чинності 1 січня 2002 року).

[7]Угода між ЄС та Швейцарською Конфедерацією про взаємне визнання щодо перевірки відповідності (O.J. 2002 L 114/369, набула чинності 1 червня 2002 року).

[8]Див. грунтовну оцінку угод про взаємне визнання Європейского Співтовариства в: J. Clarke, "Mutual Recognition Agreements" International Trade Law & Regulation 31-36 (1996) è P. Beynon "Community Mutual Recognition Agreements, Technical Barriers to Trade and the WTO's Most Favoured Nation Principle", ELRev. 231-249 (2003).

[9]Див., наприклад: Комюніке Європейської комісії "Зовнішньоторговельна стратегія ЄС у сфері стандартів та перевірки відповідності" (COM (1996) 564 final).

високий рівень економічного і політичного розвитку. ЄС ініціює переговори щодо УВВ лише із застереженням про проведення іншою країною істотних економічних, політичних і законодавчих реформ. Наприклад, низкою зовнішніх угод ЄС передбачено, що на певному етапі, "коли це можливо", сторони можуть укладати УВВ сертифікації[1]. Цей підхід застосовується і в Угоді Котону з країнами АКТ, де є посилання на можливість взаємного визнання в секторах взаємного економічного інтересу в разі лібералізації торговельного режиму країн АКТ[2].

Зрештою, режим взаємного визнання може вважатися одним з найбільш складних матеріальних способів транспозиції "acquis communautaire", оскільки це вимагає значного рівня довіри з боку ЄС до правової системи третьої країни. Тим не менш це не заважає ЄС прив'язувати початок переговорів про встановлення режиму взаємного визнання до цілей його зовнішньої політики щодо третіх країн. Положення зовнішніх угод ЄС побудовані таким чином, щоб сприяти добровільній гармонізації правових систем третіх країн з правовою системою ЄС в обмін на непевну перспективу установи режиму взаємного визнання.

3.2.1.6. Висновки

У цій главі проведено аналіз зобов'язань щодо гармонізації/зближення законодавства в межах зовнішніх угод ЄС. По-перше, нами зроблено висновок, що у нещодавно підписаних зовнішніх угодах ЄС надається перевага матеріальним способам транспозиції динамічного "acquis communautaire" над транспозицією фіксованого "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. Це робиться для забезпечення певного рівня гомогенності між правопорядками третіх країн та такими, що безперервно розвиваються, динамічними "acquis communautaire". Тому в нещодавно підписаних зовнішніх угодах ЄС навмисно уникають точного визначення релевантного фіксованого "acquis communautaire", проте у них міститься рекомендація відповідним країнам розпочати так звану "добровільну гармонізацію" законодавства, яка, як доведено, є "найбільш дешевим", найбільш ефективним та найменш уразливим способом захисту правової системи ЄС ззовні. По-друге, також можна зробити висновок, що зобов'язання із гармонізації та зближення законодавства у зовнішніх угодах ЄС

[1]Див., наприклад, статтю 40 УПС між ЄС і Україною.
[2]Стаття 47 Угоди Котону.

не є статичними або однорідними. Цілі та завдання зовнішніх угод ЄС і статус політичних відносин між сторонами, що їх підписали, постійно розвиваються і удосконалюються. Тому стан відносин ЄС з іншими країнами може допомогти зрозуміти короткострокові та довгострокові перспективи щодо ефективного забезпечення дотримання процесу гармонізації/зближення законодавства в межах кожної зовнішньої угоди ЄС. На наш погляд, матеріальні способи транспозиції "acquis communautaire" можуть застосовуватись відповідно до цілей та завдань зовнішніх угод ЄС або відповідно до загального рівня двосторонніх відносин ЄС з будь-якою іншою країною. З одного боку, цілі та завдання заснування митного союзу та надання доступу до внутрішнього ринку ЄС тягнуть певні наділені юридичною силою зобов'язання для третіх країн щодо імплементації динамічних, "наступних за підписанням" норм "acquis communautaire". З іншого боку, цілі секторального співробітництва можна пояснити такими, що не мають юридичної сили, зобов'язаннями з боку третіх країн щодо імплементації динамічних, "наступних за підписанням" норм "acquis communautaire". Встановлення режиму взаємного визнання між сторонами - одна з найбільш розвинених форм двосторонніх відносин, оскільки передбачає найвищий рівень довіри між сторонами. Зрештою, це забезпечує лібералізацію взаємної торгівлі та усуває можливі перешкоди в торгівлі між сторонами, що підписали угоду.

3.3. Процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн

У цьому розділі розглядаються процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. Можна припустити, що процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" (як і матеріальні способи) неоднакові у всіх без винятку зовнішніх угодах ЄС і скоріше віддзеркалюють їх особливі цілі і завдання.

3.3.1. Формальна/неформальна участь третіх країн в процесі прийняття рішень в рамках ЄС

Насьогодні, найбільш складні процесуальні механізми участі третіх країн у процесі прийняття рішень в межах ЄС розроблено в Угоді про ЄЕП. Масштабні цілі Угоди про ЄЕП забезпечують доступ державам - членам ЄАВТ на внутрішній ринок ЄС та передбачають

необхідність імплементації останніми релевантного “acquis communautaire”. З цією метою процедура “гомогенності” в Угоді про ЄЕП забезпечує транспозицію “такого, що передує підписанню, acquis communautaire” та своєчасну імплементацію “наступного за підписанням acquis communautaire” в правові системи держав - членів ЄАВТ.

Інкорпорація релевантного “acquis communautaire” в правові системи держав - членів ЄАВТ забезпечується за допомогою двох процедур: 1) “формування рішення” та 2) “прийняття рішення”[1]. Ці процедури здійснюються в межах “двохопорної” структури ЄЕП, до якої належать інститути ЄС та ЄАВТ. Це означає, що як формування рішень, так і їх прийняття в межах Угоди про ЄЕП проводяться за умов тісного співробітництва між інститутами ЄС та ЄАВТ. Водночас ані інститути ЄАВТ, ані держави - члени ЄАВТ не беруть участі в процесі ухвалення рішень у межах ЄС. Відповідно до статті 99 (1) Угоди про ЄЕП процедура “формування рішення” забезпечує наявність форуму для своєчасного надання консультацій Європейською комісією експертам з держав - членів ЄАВТ. Європейська комісія “*неформально* (виділено нами - Р.П.) радиться з експертами держав - членів ЄАВТ, так само як і з експертами держав - членів ЄС для остаточної розробки пропозицій"[2]. Це означає, що експерти з держав - членів ЄАВТ можуть працювати в комітетах інститутів ЄС з метою участі у процесі розробки релевантного “acquis communautaire”[3]. Участь експертів з держав - членів ЄАВТ у роботі комітетів інститутів ЄС забезпечує ефективне інкорпорування ними нового “acquis communautaire”. Сьогодні представники держав - членів ЄАВТ мають доступ до більш ніж 360 робочих груп комітетів інститутів ЄС, а також до численних комітетів з питань науки та освіти[4]. Після взаємних консультацій Європейська комісія направляє цим експертам для ознайомлення копію законопроекту (необов'язково розробленого в тісному співробітництві з експертами) у сферах, що належать до сфери дії Угоди про ЄЕП. З цієї причини попередній обмін думками проводиться в Спільному комітеті ЄЕП “за запитом однієї з Договірних Сторін”[5]. Проте незрозуміло, чи може, наприклад, негативна оцінка законопроекту ЄС з боку експертів держав - членів ЄАВТ вплинути на його зміст.

---

[1]Цією термінологією скористався Дж. Форман у своїй статті "The EEA Agreement Five Years On: Dynamic Homogeneity in Practice And Its Implementation By The Two EEACourts" 36 CML Rev. 751-781 (1999), 756. У цій статті автор зазначає, що він називає "формуванням рішення" щодо прийняття "acquis communautaire" на рівні ЄС і "прийняттям рішень" щодо самих рішень Спільного комітету ЄЕП.
[2] Стаття 99 (1) Угоди про ЄЕП.
[3] Статті 100, 101 Угоди про ЄЕП.
[4]Щороку експерти країн ЄАВТ беруть участь у роботі близько 300 різноманітних комітетів ЄС (див.: Щорічний звіт Спільного комітету ЄЕП за 2011 рік. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://secretariat.efta.int/ eea/eea-institutions /eea-joint-committee.aspx).
[5] Статті 99 (2) і 99 (3) Угоди про ЄЕП.

В обмін на обов'язкову “імплементацію” динамічного “acquis communautaire” держави - члени ЄАВТ отримали можливість непрямо брати участь у процесі розроблення та прийняття рішень інституціями ЄС для того, щоб їхні висновки щодо законопроектів ЄС могли доводитися до відома інститутів ЄС. Висновки експертів держав - членів ЄАВТ повинні передаватися Європейською комісією на рівні підкомітетів після їх розроблення відповідними робочими групами в рамках “безперервного інформаційного та консультаційного процесу”[1]. З боку ЄАВТ аналогічна структура існує при Постійному комітеті за підтримки близько 50 експертів і робочих груп, до компетенції яких належать всі аспекти співробітництва ЄЕП. Таким чином, Угода про ЄЕП надає країнам - членам ЄАВТ можливість участі у процедурі прийняття рішень всередині ЄС завдяки їх тимчасовим двостороннім консультаціям. Однак потрібно відзначити, що на ЄС не покладаються жодні серйозні зобов'язання перед державами - членами ЄАВТ, окрім оприлюднення думки про законопроекти інститутів ЄС у відповідь на безпосередній запит з боку держав - членів ЄАВТ. Більш того, в Угоді про ЄЕП не міститься жодних положень, які б зобов'язували інститути ЄС враховувати точку зору експертів держав - членів ЄАВТ, оскільки їх участь у законодавчій процедурі ЄС не передбачена. Європейська комісія за необхідності може обстоювати погляди та інтереси держав ЄАВТ, а також регулярно інформувати їх про зміни у законодавстві ЄС. Співробітництво між сторонами Угоди про ЄЕП ґрунтується на принципі “доброї волі” з метою полегшення прийняття рішень у Спільному комітеті ЄЕП[2].

Метою “процедури прийняття рішень” є забезпечення “правопорядку і гомогенності в ЄЕП”[3]. У рамках цієї процедури Спільний комітет ЄЕП приймає рішення для того, щоб забезпечити якомога ширше застосування “нового” і “старого” “acquis communautaire”, релевантного до Угоди про ЄЕП[4]. Європейська комісія наділена повноваженнями своєчасно інформувати держави - члени ЄАВТ через Спільний комітет ЄЕП про прийняття нового законодавства у сферах, що охоплюються Угодою про ЄЕП. У свою чергу, Спільний комітет ЄЕП вживає всіх можливих заходів щодо внесення поправок до релевантного “acquis communautaire”, що міститься в Угоді про ЄЕП[5]. Якщо Спільний комітет ЄЕП виявиться не в змозі внести такі поправки, він досліджує всі можливості для подальшої підтримки “належного функціонування ЄЕП”[6]. Спільний комітет ЄЕП не може забезпечити негайну

1 Стаття 99 Угоди про ЄЕП.
2 Стаття 99 (3) Угоди про ЄЕП.
3 Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
4 Стаття 102 (1) Угоди про ЄЕП.
5 Стаття 102 (3) Угоди про ЄЕП. Ця процедура вимагає згоди всіх країн - членів ЄАВТ для вироблення рішення.
6 Стаття 102 (4) Угоди про ЄЕП.

гомогенність законодавства, оскільки його рішення стають обов'язковими тільки після схвалення національними парламентами або референдумами в державах - членах ЄАВТ[1].

Жодна із зовнішніх угод ЄС не відображає тієї "глибини" формальної/неформальної участі країн, що не мають членства у ЄС, у законодавчому процесі ЄС, якою відрізняється Угода про ЄЕП. Це пояснюється тим, що процедура гомогенності законодавства з'явилася в результаті політичного компромісу, якого було досягнуто винятково між ЄС і державами - членами ЄАВТ, які підписали Угоду про ЄЕП. Останні зовнішні угоди ЄС передбачають участь країн, що не мають членства в ЄС, у законодавчому процесі ЄС винятково пропорційно та відповідно до і цілей і завдань цих угод, а також двосторонніх політичних домовленостей між ЄС та третіми країнами. Наприклад, створення митного союзу між ЄС і будь-якою третьою країною зумовлює істотну участь експертів з цієї країни у процесі прийняття рішень в рамках ЄС.

Наприклад, згідно з Рішенням 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина ЄС неформально консультується з турецькими експертами на стадії розробки нового законодавства ЄС в сфері, що безпосередньо стосується функціонування митного союзу між ЄС і Туреччиною. Крім того, Європейська комісія зобов'язана надати Туреччині копії законопроектів, переданих Раді ЄС, і, крім того, провести спільні консультації у рамках Спільного комітету асоціації ЄС - Туреччина[2]. У сферах, що безпосередньо стосуються належного функціонування митного союзу, Європейська комісія зобов'язана забезпечити, "наскільки можливо", участь турецьких експертів в розробці законопроектів ЄС. Під час розроблення законопроектів Європейська комісія зобов'язана проводити консультації з експертами з Туреччини на тих самих умовах, що й з експертами з держав - членів ЄС[3]. Необхідно зазначити, що Європейська комісія не зобов'язана дотримуватись рекомендацій турецьких експертів. В цілому, турецькі експерти мають можливість брати участь в роботі численних технічних комітетів, які сприяють Європейській комісії у здійсненні нею виконавчої влади у сферах, що безпосередньо стосуються функціонування митного союзу між ЄС та Туреччиною[4].

Однак турецькій стороні довелося заплатити суттєву ціну за можливість неформальної участі в процесі прийняття рішень в ЄС. Туреччина взяла на себе зобов'язання провести гармонізацію національного законодавства у сферах, які мають безпосередній вплив на

1Відповідно до статті 103 (2) Угоди про ЄЕП рішення рад місцевого комітету ЄЕП підлягають тимчасовому застосуванню до виконання конституційних вимог доти, доки Договірна Сторона не повідомить про те, що таке тимчасове застосування є неприйнятним.
2 Стаття 55 (1) і (2) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.
3 Стаття 59 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.
4 Стаття 60 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.

функціонування митного союзу між ЄС і Туреччиною. Це означає, що під час розробки будь-якого нового законопроекту турецьким законодавцям доводиться враховувати його потенційний вплив на роботу митного союзу. З цією метою Туреччина неформально звертається до Європейської комісії за консультацією щодо відповідності "acquis communautaire" законопроекту, що обговорюється в турецькому парламенті[1]. Спільний комітет асоціації ЄС - Туреччина наділений повноваженнями врегульовувати можливі конфлікти та розбіжності між сторонами, а також підтримувати відповідність законодавства Туреччини до стандартів ЄС у сфері митного права[2]. На наш погляд, у Рішенні 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина мали місце процесуальні способи транспозиції релевантного "acquis communautaire" в правову систему Туреччини, які практично відповідають способам, що передбачені в Угоді про ЄЕП. Це можна пояснити відносно схожими цілями та завданнями як Угоди про ЄЕП, так і Анкарської угоди. У Анкарській угоді забезпечено неформальну участь турецьких експертів в процесі розробки законопроектів ЄС, що стосуються функціонування митного союзу ЄС - Туреччина.

Секторальні угоди між ЄС та Швейцарією передбачають обов'язкове залучення швейцарських експертів до неформальної участі в розробці динамічного "acquis communautaire". Згідно з Угодою про ЄЕП Європейська комісія зобов'язана консультуватися з експертами держав - членів ЄАВТ на ранніх стадіях підготовки будь-якого релевантного нормативного акту ЄС. Процедура обміну інформацією між ЄС та Швейцарією передбачає отримання Швейцарією від інститутів ЄС повідомлення про новий "acquis communautaire"[3]. На підготовчому етапі розробки нового "acquis communautaire" ЄС може інформувати швейцарських експертів і проводити з ними "якомога тісніші" консультації до і

1 Стаття 57 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина.

2Процедура інформаційного обміну дозволяє Туреччині отримувати інформацію про будь-який правовий акт або прецедент в Суді ЄС, що стосується будь-яких інтересів Туреччини у сферах, що стосуються застосування статей 85, 86 і 92 Договору про Співтовариство (статті 105, 112 ДФЄС) (стаття 40 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина). Сторони передають один одному всі нові поправки до законів і випадків у судовій практиці "щодо обмежувальних заходів, вжитих підприємствами, і в інших сферах, що безпосередньо стосуються функціонування митного союзу" (стаття 39 (3) Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина). ЄС негайно інформує Туреччину через Спільний комітет митного союзу, який дозволяє Туреччині приймати законодавство, що забезпечує належне функціонування митного союзу (стаття 54 (2)Рішення 1/95Ради асоціації ЄС - Туреччина).

3Аналогічно до Угоди про ЄЕП, секторальна угода між ЄС і Швейцарією про вільне пересування громадян передбачає обмін інформацією не тільки щодо нових прийнятих правових актів, а й практики Суду ЄС. Стаття 17 секторальної угоди між ЄС і Швейцарією про вільне пересування громадян зазначає: "1) Як тільки одна Договірна сторона ініціює процес прийняття поправок до національного законодавства, або як тільки вносяться поправки в практику судових органів, щодо рішень яких в національному законодавстві у сфері, що врегульована цією Угодою, не передбачено засобів правового захисту, вона повинна проінформувати про це іншу... Сторону через Спільний комітет; 2) Спільний комітет зобов'язаний виробити думку про те, яким чином позначиться така поправка на належному функціонуванні цієї угоди, і поділитися нею зі Сторонами цієї Угоди".

після нарад з експертами ЄС. Але тільки "на запит однієї з Договірних Сторін може відбутися попередній обмін думками у Спільному комітеті"[1].

Решта зовнішніх угод ЄС не передбачають жодної формальної чи неформальної участі третіх країн у процесі прийняття рішень в рамках ЄС. Останні зовнішні угоди ЄС уникають посилань на такі зобов'язання. Замість того зовнішні угоди ЄС пропонують широкий вибір можливостей взаємного обміну інформацією, технічної/фінансової допомоги, тим самим сприяючи імплементації "acquis communautaire" в правопорядки третіх країн (СПС, ССА, ДРТС). Під зовнішні угоди ЄС про розвиток (Угода Котону) включені "м'які" наміри про взаємне співробітництво у сфері законодавства. Наприклад, Угода Котону закликає до "розвитку наявних зв'язків між організаціями країн АКТ та Європи, що займаються питаннями стандартизації, перевірки відповідності та сертифікації", а також в сфері обміну інформацією з питань законодавства[2], політики і напрацьованого досвіду[3].

Необхідно зазначити, що формальна та неформальна участь третіх країн у процедурі прийняття рішень в ЄС в Угоді про ЄЕП, секторальних угодах між ЄС та Швейцарією, а також у митному союзі між ЄС і Туреччиною має юридично зобов'язуючий характер. У цих угодах ЄС "неформально звертається за порадою", "приймає рішення" і "неформально консультується з експертами". Юридично зобов'язальний характер цих положень пояснюється особливими цілями "тісної економічної інтеграції" зовнішніх угод ЄС (доступ держав - членів ЄАВТ на внутрішній ринок ЄС, утворення митного союзу між ЄС і Туреччиною, тісне секторальне співробітництво між ЄС та Швейцарією). У цих зовнішніх угодах ЄС застосовуються або всі, або деякі елементи забезпечення гомогенності законодавства і не передбачається перспективи повноправного членства сторін угод в ЄС. З цієї підстави успішне досягнення гомогенності законодавства вимагає певного заохочення з боку ЄС. Можна припустити, що неформальна участь держав - членів ЄАВТ, Туреччини і Швейцарії у процедурі прийняття рішень в ЄС є доречною винагородою за досягнення гомогенності законодавства. З іншого боку, зовнішні угоди ЄС, не маючи на меті тісну економічну інтеграцію, не передбачають навіть неформальної участі третіх країн у процедурі прийняття рішень в ЄС.

---

[1] Стаття 23 секторальної угоди між ЄС та Швейцарією про повітряний транспорт зазначає: "Під час розроблення нових законопроектів однією із Договірних Сторін, вона негайно проводить неформальні консультації з експертами іншої Договірної Сторони. Протягом періоду, що передує формальному прийняттю нового законодавства, Договірні Сторони зобов'язані інформувати один одного та проводити якомога тісніші консультації між собою".

2 Стаття 50 (2) Угоди Котону.

3 Стаття 51 Угоди Котону.

Насамкінець відзначимо два моменти. По-перше, ЄС чинить опір участі експертів з третіх країн у процедурі прийняття рішень в ЄС. Скоріше за все, приклад Угоди про ЄЕП виявився занадто дорогим, надмірно складним для конкретного формату двосторонніх відносин ЄС з іншими країнами. Це може свідчити про те, що цей процесуальний спосіб бажано застосовувати тільки в зовнішніх угодах ЄС, що передбачають досить високий рівень взаємної економічної інтеграції (митний союз або взаємний доступ на ринки). Навіть зовнішні угоди ЄС, в яких кінцевою метою є членство в ЄС (ССА, САЦСЄ), не передбачають рівня формальної/неформальної участі, ідентичної тій, що передбачена угодами про економічну інтеграцію (Угода про ЄЕП, митний союз між ЄС і Туреччиною). По-друге, ступінь участі експертів з третіх країн у процедурі прийняття рішень у ЄС залежить від характеру зобов'язань про гармонізацію/зближення законодавства та всього спектру цілей і завдань зовнішніх угод ЄС. Якщо ці угоди передбачають наділені юридичною силою зобов'язання про гармонізацію/зближення законодавства, а також налаштовані на тісну економічну інтеграцію (Угода про ЄЕП, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією, Анкарська угода), то в цьому випадку є прийнятною формальна/неформальна участь експертів. З іншого боку, зовнішні угоди ЄС, що накладають зобов'язання м'якого зближення/гармонізації і не передбачають майбутньої тісної економічної інтеграції (УПС, УЄСС, ДРТС), не розглядають питання участі у процедурі прийняття рішень в ЄС. Натомість, останні зовнішні угоди ЄС пропонують інші опції (інформаційне сприяння, технічна та фінансова підтримка) іншим країнам, які дотримуються курсу добровільної гармонізації, щоб виконати свої зобов'язання щодо "м'якого" зближення/гармонізації. Ці альтернативи будуть детально розглянуті в наступних підрозділах. Разом з тим у межах діяльності Ради зі співробітництва, створеної УПС, в Порядку денному асоціації передбачено укладення "рамкової угоди" про участь України в "програмах та агентствах" ЄС (останній абзац розділу 7 частини III). Схоже, її підписання не пов'язується лише з періодом після підписання угоди про асоціацію.

3.3.2. Обмін інформацією

Обмін інформацією - один з найпоширеніших процесуальних способів транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. Зовнішні угоди ЄС передбачають різні способи обміну інформацією між сторонами. За аналогією до інших процесуальних способів транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн, порядок обміну

інформацією безпосередньо пов'язаний з цілями зовнішніх угод ЄС. Як свідчення цього розглянемо процедури обміну інформацією в межах окремих категорій зовнішніх угод ЄС.

В Угоді про ЄЕП, Анкарському договорі та секторальних угодах між ЄС та Швейцарією обмін інформацією є основним процесуальним інструментом забезпечення однакового тлумачення і своєчасної імплементації “acquis communautaire” іншими країнами.

Процедура обміну інформацією між сторонами зовнішніх угод ЄС забезпечує однакове тлумачення законодавства держав - членів ЄАВТ, а також “наступного за підписанням acquis communautaire” в Угоді про ЄЕП[1]. З цією метою Спільний комітет ЄЕП здійснює постійний контроль за судовою практикою Суду ЄС і Суду ЄАВТ[2]. Крім того, суд держави - члена ЄАВТ у разі необхідності може зробити запит до Суду ЄС щодо тлумачення положень Угоди про ЄЕП, ідентичних релевантному “acquis communautaire”[3]. Суд ЄС захистив власну монополію на тлумачення “acquis communautaire”, котра зазнала загрози з боку Суду ЄАВТ у першій редакції Угоди про ЕЕП[4]. Ця проблема була успішно подолана в другій редакції Угоди про ЄЕП. “Двохопорна” структура, заснована в другій редакції Угоди про ЄЕП, проводить чітке розмежування між інститутами ЄС та інституціями держав - членів ЄАВТ і більше не посягає на повноваження ЄС та його інститутів щодо тлумачення “acquis communautaire”. Як наслідок – Суд ЄС визнав, що в рамках “двохопорного” підходу, автономності у другій редакції Угоди про ЄЕП правопорядку ЄС ніщо не загрожує[5].

Згідно зі статтею 106 Угоди про ЄЕП обмін інформацією складається з наступних етапів: а) транспозиція до Реєстру Суду ЄС рішень судів сторін щодо тлумачення та застосування Угоди про ЄЕП, основоположних договорів ЄЕП і ЄС, а також актів, прийнятих на їх основі, тією мірою, якою їх положення ідентичні за змістом положенням Угоди про ЄЕП; б) класифікація цих рішень у Реєстрі Суду ЄС, в тому числі, за необхідності, публікація їхніх перекладів, витягів; в) роз'яснення в Реєстрі Суду ЄС змісту відповідних документів для

---

[1]Декларативна частина статті 15 Угоди про ЄЕП і стаття 105 (1) Угоди про ЄЕП закликають Договірні Сторони досягати якомога більш "одноманітного тлумачення положень цієї Угоди і тих положень законодавства Співтовариства, які значною мірою повторюються в цій Угоді".

[2]У разі невиконання забезпечення однакового тлумачення Угоди протягом двох місяців після виявлення відмінностей в практиці двох судів, застосовується процедура врегулювання спорів, передбачена статтею 111 Угоди про ЄЕП. Необхідно відзначити, що рішення Спільного комітету ЄЕП не відбиваються на практиці Суду ЄС завдяки "автономності правопорядку ЄС", як це викладено в думках 1/91 і 1/92 Суду ЄС. Тлумачення Суду ЄС обов'язкове для держав - членів ЄАВТ, оскільки Спільний комітет ЄЕП як політичний орган, очевидно, отримує завдання ліквідації розбіжностей між двома судовими органами на користь першого. Таким чином, рішення Суду ЄС за жодних обставин не можуть бути заперечені будь-яким актом Спільного комітету ЄЕП.

[3]Стаття 107 Угоди про ЄЕП. Див.: Протокол 34 "Про можливість судів і арбітражних органів держав - членів ЄАВТ направляти запит до Суду ЄС для винесення рішення про тлумачення правил ЄЕП, що відповідають правилам ЄС".

[4]Думка Суду ЄС 1/91 [1991] ECR 6079, 30 - 46.

[5]Думка Суду ЄС 1/92 [1992] ECR 2821, 18 - 35.

компетентних національних органів, що призначаються сторонами. У межах митного союзу між ЄС і Туреччиною процедура обміну інформацією відповідає аналогічній процедурі, що встановлена між державами - членами ЄС[1]. Це означає, що Туреччина зобов'язана передавати Європейській комісії інформацію у всіх випадках, передбачених угодою. Зі свого боку, Європейська комісія надає внутрішні звіти і аналітичні висновки турецькій стороні[2]. Сторони зобов'язуються оприлюднювати всю інформацію, що стосується інструментів, які застосовуються[3].

Процедура обміну інформацією в рамках секторальних угод між ЄС і Швейцарією не ідентична процедурі консультацій та обміну інформацією, що діє в Угоді про ЄЕП і Анкарській угоді. У рамках секторальних угод між ЄС і Швейцарією остання повинна бути формально повідомлена про процедуру обміну інформацією щодо імплементації нового "acquis communautaire" і *vice versa* протягом восьми днів. Однак Спільний комітет ЄС - Швейцарія незалежний у питаннях імплементації нового "acquis communautaire" в правову систему Швейцарії[4].

У САЦСЄ і УСА процедура обміну інформацією становить невід'ємну частину пакету технічної допомоги з боку ЄС. Надання технічної допомоги має на меті сприяти країнам ЦСЄ і УСА щодо зближення і розробки національного законодавства відповідно до стандартів ЄС[5]і набуття повного членства в ЄС. Ані САЦСЄ, ані УСА не передбачають формальної/неформальної участі експертів сторін у прийнятті рішень в ЄС. Натомість, процедура обміну інформацією в САЦСЄ і УСА передбачає інформаційну підтримку з боку ЄС країнам ЦСЄ і УСА з метою правильного застосування і забезпечення дотримання

1Співробітництво між Сторонами на етапі обміну інформацією та консультування ґрунтується на принципах «доброї волі» з метою полегшення вироблення в кінці цього процесу найбільш прийнятного рішення, що забезпечує функціонування митного союзу (стаття 55 Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина).

2Надання інформації з боку Туреччини іншим державам - членам Співтовариства здійснюється через Європейську комісію. Негайна передача інформації передбачена тільки в екстрених випадках (Додаток I (5) до Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина).

3Див.: Додаток I (6) до Рішення 2/97 Ради асоціації ЄС - Туреччина.

4Стаття 12 секторальної угоди між ЄС і Швейцарією про технічні бар'єри передбачає, що "Сторони обмінюються всією необхідною інформацієющодо імплементації та застосування законодавчих, інструктивних та адміністративних приписів, перерахованих в Додатку 1"; "Кожна Сторона зобов'язується інформувати іншу Сторону про ті зміни, які вона має намір внести до законодавчих, інструктивних та адміністративних приписів, які стосуються предмета цієї Угоди, і повідомляти іншу Сторону про нові положеннях не пізніше 60 днів до набрання ними чинності".

5Див., наприклад, статтю 86 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією або статтю 83 Угоди про асоціацію між ЄС та Угорщиною.

релевантного “acquis communautaire” сторонами угод[1]. Крім того, процедура обміну інформації в зовнішніх угодах ЄС може охоплювати сферу державної освіти.

Наприклад, САЦСЄ і УСА доповнені так званими “інформаційно-комунікаційними” процедурами, які мають на меті надання широкій публіці загальної інформації про ЄС, політику та інститути ЄС за допомогою освітніх заходів, професійної підготовки та конференцій[2].

Зовнішні угоди ЄС, які не передбачають повного членства сторони угоди в ЄС, найчастіше не містять процедури обміну інформацією, однак пропонують інформаційну підтримку в рамках конкретних секторів співробітництва між сторонами. Наприклад, ДРТС між ЄС і ПАР регулює процедуру взаємного обміну інформацією про мита[3], інвестиційні можливості[4], поштове співробітництво і правила роботи поштових служб[5], захист прав споживачів[6], у сфері співробітництва щодо визнання академічних ступенів та дипломів[7] та охорони здоров'я[8]. В УПС між ЄС та пострадянськими країнами згадано про інформаційне сприяння з боку ЄС в сфері інвестиційних можливостей, гірничодобувної промисловості, передачі технологій, регіональної політики, зайнятості, засобів масової інформації (ЗМІ) та митних зборів. Крім того, сторони УПС зобов'язуються сприяти обміну інформацією про стандарти, інспекцію та сертифікацію в сфері телекомунікаційних та інформаційних технологій[9]. Інформаційна підтримка в зовнішніх угодах ЄС про співробітництво і розвиток (МРУС, Угода Котону) зосереджена на ознайомленні партнерів із законодавством ЄС, а також на обміні досвідом та відомостями про чинні стратегії і ініціативи ЄС. У конкретних сферах обмін інформацією сприяє розробці законопроектів і імплементації законодавства сторонами цих угод відповідно до стандартів ЄС. У цих угодах обмін інформацією забезпечується:

1Сюди також належать імплементація принципів права Європейського Союзу, розвиток стратегій та ініціатив ЄС; обмін інформацією і досвідом; обмін інформацією щодо продуктів небезпечного походження, методів розслідувань, "ноу-хау", а також обмін інформацією щодо законів, правил та адміністративних методів управління.

2 У статті 93 Угоди про асоціацію між ЄС та Естонією зазначається: "Певні кола в Естонії можуть мати доступ до більш спеціалізованої інформації, в тому числі, де це можливо, доступ до баз даних ЄС". У статті 82 (3) ССА з Хорватією зазначається: "На прохання органів влади Хорватії ЄС може надати допомогу, що спрямовується на підтримку зусиль Хорватії щодо послідовного зближення її політики з політикою, що становить економічний і валютний союз. Співробітництво в цій галузі включає неформальний обмін інформацією щодо принципів і функціонування економічного та валютного союзуієвропейської системи центральних банків". Також див. статті 84 ССА з Хорватією про банківські, страхові та інші фінансові послуги.

3Стаття 48 ДРТС між ЄС і ПАР.

4 Стаття 52 ДРТС між ЄС і ПАР.

5 Стаття 56 ДРТС між ЄС і ПАР.

6 Стаття 64 ДРТС між ЄС і ПАР.

7 Стаття 89 (3) ДРТС між ЄС і ПАР.

8 Стаття 92 (3) ДРТС між ЄС і ПАР.

9Наприклад, статті 54 (1), 57 (2), 63 (3), 70 (2), 71 (2), 74, 76 (2) УПСміж ЄС і Україною.

розробкою нових прийомів професійної підготовки, а також обміном офіційними особами та управлінським персоналом між сторонами[1]. Однак спектр співробітництва у сфері зближення законодавства в межах угод ЄС про співробітництво і розвиток не є статичним, а може розширюватися і охоплювати все нові рівні співробітництва за допомогою додаткових двосторонніх угод у конкретних сферах[2].

На завершення можна зробити висновок, що процедура обміну інформацією застосовується відповідно до цілей і завдань зовнішніх угод ЄС. Зовнішні угоди ЄС, які мають на меті становлення митного союзу, тісної секторального співробітництва між ЄС і третьою країною, а також лібералізацію взаємного доступу на ринки (Угода про ЄЕП, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією, Анкарська угода), передбачають обов'язкову процедуру обміну інформацією, яка, в свою чергу, підкріплюється неофіційною участю експертів з третіх країн впроцесі прийняття рішень в ЄС. З іншого боку, угоди ЄС про асоціацію, розвиток і співробітництво (УПС, УАЦСЄ, УСА, МЕРКОСУР та інші) згадують про відсутність обов'язкової юридичної сили процедури "інформаційного сприяння", яка не зобов'язує, а надає можливість стороні, що підписала угоду, отримувати інформацію та висловлювати свою думку щодо нового законодавства ЄС. На практиці інформаційне сприяння в межах угод і договорів ЄС про асоціацію, секторальне співробітництво, розвиток і партнерство стало одностороннім процесом з яскраво вираженим "просвітницьким" напрямом, в якому третя країна виступає в ролі простого одержувача того, що для неї підготували інститути ЄС. Процедура інформаційного сприяння налаштована на підтримку так званої "добровільної гармонізації", надаючи інформацію щодо "acquis communautaire" без будь-яких наділених юридичною силою зобов'язань з боку ЄС. На наш погляд, така спрямованість чітко свідчить про те, що ЄС продумано і ретельно вибудовує формат і розробляє процедури обміну інформацією відповідно до конкретних цілей і завдань своїх зовнішніх угод, щоб сприяти якнайшвидшій транспозиції "acquis communautaire" в правові системи третіх країн.

1 Стаття 7 (2) МРУС.
2Див.: Там само, стаття 23.

3.3.3. Технічна, адміністративна та фінансова допомога іншим країнам з боку ЄС

3.3.3.1. Вступ

Перенесення “acquis communautaire” в правопорядки третіх країн забезпечується з боку ЄС програмами технічної та фінансової допомоги. ЄС надає технічну і фінансову допомогу шляхом запровадження понад 30 різних програм. Деякі з них є тематичними, наприклад, Європейська ініціатива в сфері демократії і прав людини (ЄІДПЛ) (англ. “EIDHR”). Проте більшість програм технічної та фінансової допомоги впроваджуються за географічним принципом, наприклад, Європейські фонди розвитку застосовуються до країн АКТ, або спеціально розроблені програми технічної та фінансової допомоги: європейсько-середземноморського співробітництва (МЕДА) (англ. “MEDA”), фінансової допомоги країнам ЦСЄ перед їхнім вступом до ЄС (ФАРЕ) (англ. “PHARE”), допомоги ЄС в галузі реконструкції, розвитку та стабільності на Балканах (КАРДС) (англ. “CARDS”), і технічної та фінансової допомоги країнам СНД (ТАСІС) (англ. “TACIS”). В останньому випадку завдання і спектр пакетів технічної та фінансової допомоги ЄС можуть мати спільні елементи, однак відрізнятися в суттєвих питаннях відповідно до цілей і завдань зовнішніх угод ЄС або стану політичних та економічних відносин між ЄС та іншою країною. Технічна допомога надається під егідою програм, що фінансуються ЄС, і охоплює широкий спектр заходів: від інвестицій в інфраструктуру до допомоги в розробці законопроектів і освітніх програм іншими країнами[1]. В цілому, технічна та фінансова допомога ЄС спрямована на ефективне функціонування принципу належного управління (англ. “good governance”) в третіх країнах. Проте останнім часом висловлюється серйозне занепокоєння через такі недоліки програм технічної та фінансової допомоги ЄС, як недостатня прозорість і надмірна бюрократизація, зокрема у проведенні тендерів на її отримання. Ряд проектів неефективний, оскільки не пристосований до місцевих умов і потреб третіх країн, а європейські консультанти не завжди мають достатню кваліфікацію. Як справедливо відзначають вчені, такий стан справ не сприяє просуванню цінностей і принципів ЄС у решті світу[2]. У наступних підрозділах розглянуті найважливіші види програм технічної і фінансової допомоги ЄС та проаналізована їх роль в транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.

1В цілому, технічне сприяння з боку ЄС охоплює такі заходи: обмін експертами, обмін досвідом і "ноу-хау", своєчасне надання інформації, особливо щодо релевантного законодавства, організація семінарів, професійної підготовки, допомоги в перекладі законодавства ЄС у відповідних сферах, сприяння в розробці національного законодавства відповідно до "acquis communautaire", модернізація і реструктуризація певних секторів (сільськогосподарського та агропромислового) згідно з правилами і стандартами ЄС.

2 K.N. Metcalf, "Influence through Assistance - the EU assistance programmes", 9 (3) EPL 425-442 (2003).

3.3.3.2. МЕДА

МЕДА була основним фінансовим інструментом ЄС, що сприяє досягненню цілей європейсько-середземноморського співробітництва (Барселонського процесу). Також МЕДА була найбільшою програмою фінансової допомоги, яку надає ЄС іншим країнам[1]. Основні пріоритети МЕДА випливали безпосередньо з цілей і завдань Барселонської декларації 1995 року, тобто реформування економічних і соціальних структур у країнах Середземноморського регіону[2]. Пріоритети МЕДА не переслідували мети зближення законодавства країн Середземноморського регіону із законодавством ЄС. Проте цілі цієї програми непрямо заохочували транспозицію “acquis communautaire” в правові системи країн УЄСС. Іншими словами, МЕДА, маючи на меті встановлення режиму вільної торгівлі між ЄС та країнами УЄСС, сприяла транспозиції релевантного “acquis communautaire” у правові системи цих країн. Крім того, однією з умов участі в МЕДА була наявність високих стандартів країн УЄСС в області прав людини і демократичних свобод.

3.3.3.3. ФАРЕ

ФАРЕ стала однією з основних програм підготовки країн ЦСЄ до вступу до ЄС, які фінансуються ЄС. Створена первісно в 1989 році для надання допомоги Польщі та Угорщини, ФАРЕ охоплювала 10 нових держав - членів (Чеська Республіка, Естонія, Угорщина, Латвія, Литва, Польща, Словаччина і Словенія, а також Болгарія і Румунія) і надавала їм допомогу в період масштабної економічної реструктуризації та політичних змін перед вступом цих країн до ЄС[3]. Спочатку ФАРЕ була націлена виключно на економічну реструктуризацію країн ЦСЄ. Але після того, як в 1993 році Копенгагенський саміт запропонував країнам ЦСЄ подати заявки на членство в ЄС, ФАРЕ було переорієнтовано на “підготовку до вступу” до ЄС. Засоби ФАРЕ призначалися цілком для реалізації пріоритетних завдань підготовки країн - кандидатів до вступу в ЄС, викладених у “дорожніх картах” і програмі “Партнерство для

1 У період 1995 - 1999 років в рамках MEDA було реалізовано 3435 млн євро з 4422 млн євро бюджетних коштів, виділених на фінансову співпрацю ЄС із його середземноморськими партнерами. На 2000 - 2006 роки програмі MEDA було виділено 5350 млн євро. [Електронний ресурс]. -Режим доступу: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15006_en.htm

2 З 2006 року МЕДА припинила свою дію і була замінена на Інструмент європейського партнерства і сусідства.

3 Програма ФАРЕ функціонувала згідно з Регламентом Ради ЄС № 3906/89 про надання економічної допомоги Республіці Угорщина і Польській Народній Республіці (O.J. 1989 L 375) і статті 308 Договору про Співтовариство (ст. 352 ДФЄС).

вступу”, що встановлюють загальні пріоритети, що підлягають імплементації країнами-кандидатами в процесі цієї підготовки, а також ресурси для надання їм допомоги. Серед основних цілей ФАРЕ можна виокремити імплементацію та ефективне забезпечення дотримання “acquis communautaire” країнами ЦСЄ. Технічна і фінансова допомога ФАРЕ була спрямована на виконання НПАА, яка встановлює графік підготовки країни - кандидата до вступу до ЄС. НПАА визначає час проведення та вартість заходів, необхідних для підготовки країни до вступу до ЄС, а також чисельність персоналу та фінансові ресурси для їх реалізації. Технічна допомога ЄС країнам ЦСЄ була доопрацьована в 1999 році, що призвело до заснування САПАРД[1] (англ. “SAPARD”) і ІСПА[2] (англ. “ISPA”), що відповідають за розвиток сільського господарства та сільської місцевості, а також інфраструктури в природоохоронній та транспортній сферах. Все це дозволило ФАРЕ сконцентруватися на тих першочергових завданнях, які не належать до сфер, охоплених САПАРД та ІСПА.

3.3.3.4. КАРДС

Процес стабілізації й асоціації на території Балканського регіону (Албанія, Боснія і Герцеговина, Хорватія, Сербія, Чорногорія і Колишня Югославська Республіка Македонія) підтримувався ЄС за допомогою КАРДС в обсязі 6,8 млрд євро[3]. Допомога в рамках КАРДС надавалася країнам західнобалканського регіону протягом 2000 - 2006 років і ставила три основні цілі: 1) розвиток державних і громадянських інститутів і законодавства, в тому числі приведення останнього у відповідність до стандартів ЄС; 2) підтримка демократії та верховенства права, прав людини, громадянського суспільства та засобів масової інформації, 3) сприяння розвитку вільної ринкової економіки в “інституціональних, законодавчих, економічних і соціальних рамках, які забезпечують принципи, цінності і моделі, які підтримує ЄС”[4]. В “умовних застереженнях” (англ. “conditionality clause”) КАРДС відкрито заявлялося, що умовою отримання фінансової та технічної допомоги ЄС є повага до демократичних принципів, верховенства права, прав людини і прав меншин, основних свобод і принципів міжнародного права з боку країн-одержувачів. У результаті КАРДС мала на меті створення

[1]Спеціальна програма ЄСзрозвитку сільського господарства та сільської місцевості для країн-кандидатів.

[2]Фінансовий інструмент структурної політики ЄС в період, що передує вступу до ЄС.

3Регламент Ради ЄС 2666/2000 (O.J. 2000 L 038) про надання допомоги Албанії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Федеративній Республіці Югославія та Колишній Югославській Республіці Македонія.

4Регламент Ради ЄС 2666/2000 (O.J. 2000 L 038) про надання допомоги Албанії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Федеративній Республіці Югославії та Колишній Югославській Республіці Македонія, преамбула.

інституціональних і законодавчих рамок для зміцнення демократії, верховенства права, прав людини і прав меншин, примирення і консолідації громадянського суспільства, незалежних ЗМІ, посилення законності та заходів боротьби з організованою злочинністю в західнобалканських країнах. Допомога в рамках КАРДС могла бути призупинена в разі порушення принципів демократії та верховенства права, а також порушення прав людини і прав меншин, основних свобод[1]. Крім того, ці умови становили суттєвий елемент (англ. "essential element") для застосування регламенту КАРДС і умови отримання допомоги з боку ЄС.

3.3.3.5. TACIC

За допомогою ініційованої ЄС в 1991 році TACIC надавалася технічна та фінансова допомога 12 пострадянським країнам (Вірменії, Азербайджану, Білорусі, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдові, РФ, Таджикистану, Туркменістану, Україні й Узбекистану)[2]. Останній період надання TACIC охоплював 2000 - 2006 роки і мав на меті головним чином поглиблення перехідного процесу входження пострадянських країн у світову економіку[3]. TACIC охоплювала набагато менший спектр сфер співробітництва, ніж ФАРЕ та КАРДС, відповідно до обмежених цілей та завдань УПС[4]. Загалом, метою TACIC було надання технічної та фінансової допомоги для здійснення інституціональної, законодавчої та адміністративної реформ в пострадянських країнах у таких сферах: утвердження верховенства права та основних демократичних свобод, підтримка належного управління у виконавчих і законодавчих органах (на національному, регіональному та місцевому рівнях), підтримка заходів у сфері правосуддя і внутрішніх справ, реформа законодавства відповідно до норм і стандартів ЄС, у тому числі і зближення законодавства пострадянських країн із законодавством ЄС, а також технічна підтримка освіти і професійної підготовки в пострадянських країнах[5]. Технічна допомога в сфері зближення законодавства охоплювала такі види діяльності, як: обмін експертами, своєчасне надання інформації, особливо щодо відповідного законодавства, організація семінарів, професійна підготовка і допомога в

1Див.: Там само, стаття 5 (1).
[2]Монголія отримувала допомогу в рамках TACIC з 1991 по 2003 роки; сьогодні вона підпадає під дію так званої "програми АЛЛ" (Регламент Ради ЄС № 443/92 O.J. 1992 L 52/1 про фінансову та технічну допомогу та економічне співробітництво з країнами, що розвиваються, Азії та Латинської Америки).
[3]Регламент Ради ЄС № 99/2000 (O.J. 2000 L 012) про надання допомоги державам-партнерам у Східній Європі та Центральній Азії. Оскільки дія регламенту TACIC закінчилася наприкінці 2006 року, Європейська комісія вже розглянула проекти нової концепції та регламентуTACIC.
4Див.: Там само, стаття 2.
5Див.: Там само, Додаток II.

перекладі законодавства ЄС в релевантних секторах[1]. Аналогічно до КАРДС, ТАСІС містила "умовне застереження", згідно з яким допомога може бути припинена у випадку порушення країною-одержувачем демократичних принципів і прав людини[2].

3.3.3.6. Технічна, адміністративна та фінансова допомога у межах секторальних угод ЄС

Не всі зовнішні угоди ЄС підкріплені програмами технічного та фінансового сприяння, як, наприклад, МЕДА, ФАРЕ, КАРДС і ТАСІС. Зовнішні угоди ЄС, які не мають на меті більш тісну інтеграцію, орієнтуються замість цього на надання технічної/фінансової допомоги з метою сприяння секторальному співробітництву між сторонами. Наприклад, технічна допомога ЄС ПАР здійснюється у формі грантів на розвиток законодавства та національних установ, що займаються охороною та забезпеченням дотримання прав інтелектуальної власності відповідно до основних міжнародних стандартів[3]. Співробітництво у сфері законодавства між ЄС і Мексикою передбачає технічну допомогу з боку ЄС у сфері митного законодавства[4].

Сприяння у розробці національного законодавства згідно з правилами і стандартами ЄС - важливий компонент пакету технічного сприяння з боку ЄС. Загалом, ЄС охоче надає послуги експертів і сприяння в розробці національного законодавства третіх країн відповідно до норм міжнародного права і норм ЄС. Зовнішні угоди ЄС, які не містять положень про зближення, спрямовані на сприяння з боку ЄС у сфері напрацювання національного законодавства відповідно до правил і норм ЄС. Наприклад, з метою ефективного забезпечення дотримання правил конкуренції як приватними, так і державними підприємствами, сторони Угоди Котону зобов'язуються співпрацювати в розробці відповідних правових норм та їх адміністративному забезпеченні. Крім того, у сфері захисту прав інтелектуальної власності сторони Угоди Котону співпрацюють у сфері створення законодавства та норм щодо охорони та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності, а також створення та розвитку

1Див., наприклад, статтю 51 (3) УПС між ЄС і України.
2 Стаття 16 (1) Регламенту Ради ТАСІС 99/2000 (O.J. 2000 L 012).
3 Стаття 46 ДРТС між ЄС і ПАР.
4Стаття 19 (2) ДРТС між ЄС та Мексикою. Сюди належать такі заходи: обмін інформацією, розробка нових методів підготовки персоналу та координація діяльності, яку необхідно здійснювати в міжнародних організаціях, що спеціалізуються в цій сфері, обмін офіційними особами та керівним персоналом (Регламент 443/92 O.J. 1992 L 52/1 про фінансову та технічну допомогу, а також економічну співпрацю з такими, що розвиваються, країнами Азії та Латинської Америки).

національних і регіональних установ й інших організаційних структур. Сюди належить також підтримка регіональних організацій, яка забезпечує дотримання та охорону прав інтелектуальної власності, в тому числі навчання персоналу.

3.3.3.7. Реформування технічної, адміністративної та фінансової допомоги ЄС іншим країнам та ІЄСП

Сьогодні ЄС здійснює реформи для того, щоб підвищити ефективність технічної та фінансової допомоги іншим країнам (2007 - 2013 роки)[1]. Визнаючи, що ефективне управління більш ніж 30 програмами технічної та фінансової допомоги стає складним, Європейська комісія запропонувала їх значно спростити з метою підвищення узгодженості зовнішньої політики ЄС. Зокрема, Європейська комісія визнає, що цілі зовнішніх угод ЄС і зовнішньої політики ЄС щодо інших країн повинні визначати розмір та зміст технічної і фінансової допомоги ЄС. Зокрема, надання технічної та фінансової допомоги іншим країнам повинно базуватися на таких принципах: інструменти технічної та фінансової допомоги повинні бути узгоджені із зовнішньополітичними завданнями ЄС; спільна стратегія ЄС з надання технічної та фінансової допомоги іншим країнам повинна бути логічною і послідовною; структура та процедурні питання програм технічної і фінансової допомоги ЄС повинні бути спрощені; фінансові ресурси ЄС повинні бути розподілені відповідно до передбачених та розрахованих показників їх реалізації; повинен бути забезпечений розвиток більш тісного діалогу і координації дій між донорами та інститутами, а також країнами-одержувачами.

Більш того, Європейською комісією були запропоновані значні структурні реформи з надання технічної та фінансової допомоги іншим країнам. Зокрема, ці пропозиції стосуються запровадження трьох нових інструментів фінансової та технічної допомоги. Програма фінансової допомоги державам - кандидатам перед їхнім вступом до ЄС (ІПА) (англ. “IPA”) замінює собою інші програми технічної допомоги і, що надаються ЄС і адресовані країнам, які бажають приєднатися до ЄС (ФАРЄ, ІСПА, САПАРД, КАРДС і Регламент про підготовку Туреччини до вступу до ЄС). Допомога, яка надається в межах ІПА, зосереджується на інституціональному будівництві, транскордонному співробітництві та

---

[1] Комюніке Європейської комісії Європейській раді та Європейському парламенту «Завдання та виклики політики будівництва нашого спільного майбутнього та бюджетні засоби розширеного Союзу на 2007 - 2013 роки» (COM (2004) 101 final/2). Комюніке Європейської комісії Європейській раді та Європейському парламенту про фінансові перспективи 2007 - 2013 років (COM (2004) 487 final).

регіональному розвитку. У цьому зв'язку примітним є те, що допомога, яка надається з боку ЄС, відображатиме статус іншої країни на шляху до вступу до ЄС (або держави-кандидата, або потенційної держави-кандидата).

У 2003 році Європейською комісією було запропоновано Інструмент європейського сусідства та партнерства (ІЄСП) - нову програму технічної та фінансової допомоги країнам, які беруть участь у ЄПС[1]. Допомога в імплементації "acquis communautaire" у правові системи країн-сусідів є однією з найважливіших цілей ЄПС[2]. ІЄСП розвиває єдиний підхід до співробітництва з країнами, що мають спільні кордони з ЄС, і ґрунтується на вже наявних МЕДА, ТАСІС та ІНТЕРРЕГ (англ. "INTERREG")[3], фінансові кошти яких переходять до нього. Загалом, ІЄСП орієнтований на досягнення таких цілей: сталого економічного та соціального розвитку в прикордонних районах, вирішення загальних завдань у сферах захисту навколишнього середовища, охорони здоров'я, запобігання та боротьби з організованою злочинністю, забезпечення надійних і безпечних кордонів з сусідніми країнами, сприяння і розвитку місцевих ініціатив та заходів на низовому рівні. Реалізація ІЄСП здійснюється в два етапи. По-перше, в період між 2004 - 2006 роками інституції ЄС повинні були забезпечити більш досконалу координацію програм технічної та фінансової допомоги, що були прийняті в ЄС на основі індивідуально розроблених програм сусідства. По-друге, інститутами ЄС був прийнятий регламент, що регулює порядок та умови надання допомоги ІЄСП як всередині, так і за межами ЄС на основі єдиного бюджету[4]. ІЄСП логічно пов'язаний з різними програмами дій і розвитком подій у сфері зовнішньої політики, а також враховує різні регіональні пріоритети, прийняті в рамках зовнішньополітичної стратегії ЄС. Першочергові завдання ІЄСП будуть формуватися з урахуванням індивідуально розроблених двосторонніх угод про добросусідство і планів дій.

1Комюніке Європейської комісії "Підготовка ґрунту для реалізації нового інструменту сусідства" (COM (2003) 393 final). Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту 1638/2006, що закладає основні положення про Інструмент європейського сусідства та партнерства (O.J. 2006 L 310/1).

2Комюніке Європейської комісії і Ради ЄС "Велика Європа - сусідні країни: нові сфери відносин з нашими східними та південними сусідами" (COM (2003) 104 final).

3Програма фінансової допомоги в межах структурних фондів ЄС, спрямована на розширення прикордонної та міжнародної співпраці держав - членів ЄС та сусідніх країн (ІНТЕРРЕГ) - фінансовий інструмент в межах структурних фондів ЄС, спрямований на розширення прикордонної та міжнародної співпраці країн - членів ЄС та сусідніх країн. Хоча ІНТЕРРЕГ охоплює безпосередньо країни-сусіди, структурні фонди можуть бути використані виключно в межах ЄС. Тому для ІНТЕРРЕГ, що здійснюється за межами ЄС, потрібне окреме джерело фінансування заходів, запланованих до проведення всередині країни-сусіда (Регламент Ради ЄС 1260/1999, що закладає основні положення про структурні фонди (O.J. 2000 L 161), та Директива INTERREG III (O.J. 2000 C 143).

4Регламент Ради ЄС та Європейського парламенту 1638/2006, що закладає основні положення про Інструмент європейського сусідства та партнерства (O.J. 2006 L 310/1).

Інструмент співпраці з метою розвитку та економічного співробітництва (ІСРЕС) (англ. "DCECI") має на меті підтримку третіх країн у їх зусиллях щодо інтеграції своїх ринків у світову економіку[1]. Всі країни, на які не поширюються ІПА або ІЄСП, мають право на отримання допомоги в рамках ІСРЕС. Така допомога буде сприяти вирішенню завдань політики розвитку ЄС, наприклад посилення різного роду соціальних служб, розвитку основної інфраструктури, необхідної для підтримки економічного та соціального розвитку, сталого розвитку сільської місцевості та продовольчої безпеки, пропаганді правил глобальної торгівлі та принципів ринкової економіки. Причому все це повинно будуватися на визнанні демократичних цінностей, принципів належного управління і прав людини.

Три нові програми фінансової та технічної допомоги ЄС іншим країнам, розглянуті вище, не мають тематичних пріоритетів, а охоплюють весь спектр внутрішніх і зовнішніх політичних стратегій ЄС. Є надія, що такий підхід допоможе забезпечити належне охоплення та ефективну реалізацію зовнішніх аспектів внутрішньої політики ЄС. З метою забезпечення ефективного функціонування цих нових інструментів управління ними буде розподілено між директоратами Європейської комісії, що займаються питаннями внутрішньої і зовнішньої політики.

3.3.3.8. Висновки

Процесуальні та матеріальні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн мають багато спільного. Вони сприяють досягненню конкретних цілей і завдань зовнішніх угод ЄС. З одного боку, у зовнішніх угодах ЄС, спрямованих на тісну економічну та політичну інтеграцію третіх країн до ЄС (Угода про ЄЕП, САЦСЄ, УСА, Анкарська угода), передбачено просунуті процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" (досягнення гомогенності законодавства, формальна/неформальна участь у прийнятті рішень інституціями ЄС, технічна та фінансова допомога). З іншого боку, у зовнішніх угодах ЄС, що мають на меті помірне політичне й економічне співробітництво з іншими країнами (УПС, ДРТС), передбачено менш складні процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" (обмін інформацією, технічна допомога в певних галузях співробітництва). У зовнішніх угодах ЄС не дуже охоче погоджується на будь-яку форму

1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.2007-2013.eu/ by_scope_<dceci.php

формальної/неформальної участі третіх країн у прийнятті рішень інститутами ЄС. Замість того, зовнішні угоди ЄС захищають інституціональну і правову автономію сторін, переміщуючи акцент на неформальний обмін інформацією та надання фінансової та технічної допомоги іншим країнам, що може сприяти добровільній гармонізації законодавств третіх країн відповідно до стандартів ЄС.

3.4. Вплив інститутів, створених у межах зовнішніх угод ЄС, на транспозицію "acquis communautaire" у правові системи третіх країн

3.4.1. Вступ

У цьому розділі розглянуті матеріальні й процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. З цією метою було проаналізовано зовнішні угоди ЄС. Проте процес транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн не обмежується тільки цими способами. Спільні інститути, створені в рамках зовнішніх угод ЄС, становлять невід'ємний елемент процесу транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. У цьому розділі пропонується детальний аналіз ролі і впливу спільних інститутів в процесі транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.

3.4.2. Вплив спільних інститутів, створених у рамках зовнішніх угод ЄС, на транспозицію "acquis communautaire" в правові системи третіх країн

Вершину інституційної піраміди, яка функціонує в межах зовнішніх угод ЄС, займає структура, яка може називатися або Радою асоціації, або Радою партнерства і співробітництва, або просто Радою співробітництва, або Спільною радою - залежно від назви і формату конкретної зовнішньої угоди ЄС. Ради – спільні інститути, до яких входять представники Ради ЄС та Європейської комісії, з однієї сторони, і високопоставлені представники уряду третьої країни, – з іншої. До завдань рад належить забезпечення виконання конкретної угоди та врегулювання можливих спорів. Правомочність рішень, винесених такими радами, неоднакова і змінюється залежно від угоди. Ради, які були створені в межах зовнішніх угод ЄС, які спрямовані на більш тісну економічну та політичну інтеграцію, уповноважені ухвалювати рішення та рекомендації (ради ЄЕП, ради стабілізації та

асоціації, ради угод про асоціацію з країнами ЦСЄ та ради угод про асоціацію), які є обов'язковими до виконання сторонами угоди[1].

Крім того, ради можуть перевіряти, як сторони виконують угоду[2]. Ґрунтуючись на результатах такої перевірки, рада асоціації може ухвалити рішення про якісне поліпшення співробітництва між сторонами - до статусу зони вільної торгівлі чи митного союзу[3]. З іншого боку, ради, засновані в межах угод, які мають на меті звичайне співробітництво або партнерство, не вправі виносити обов'язкові рішення (Ради УПС або Рада МРУС МЕРКОСУР). З цієї причини вони не можуть значним чином впливати на темпи транспозиції "acquis communautaire" у національні правові системи сторін угоди[4].

Роботі рад допомагають Спільні комітети, до складу яких входять представники Ради ЄС та Європейської комісії, з однієї сторони, і представники уряду відповідних країн – з іншої (Комітет послів в Угоді Котону). Спільні комітети отримують свої повноваження від рад. Однак Спільні комітети не уповноважені ухвалювати юридично обов'язкові рішення або давати рекомендації. Їх основні повноваження полягають в сприянні радам у забезпеченні належного виконання відповідної угоди. Цілі зовнішніх угод ЄС можуть передбачати створення додаткових підкомітетів в межах спільних інститутів кожної угоди. Наприклад, Спільний комітет ЄЕП уповноважений приймати рішення про заснування підкомітетів чи робочих груп для надання допомоги у здійсненні завдань цієї угоди[5]. Підкомітети займаються розробкою та підготовкою рішень, які повинен прийняти Спільний комітет ЄЕП. Загалом, Угода про ЄЕП передбачає такі типи підкомітетів і робочих груп: робочі групи експертів (з метою неформального консультування щодо законопроектів ЄС)[6], комітети управління (допомога у здійсненні виконавчої влади)[7], програмні комітети та інші комітети, що сприяють належному виконанню цієї угоди (секторальне співробітництво),[8] і статистичні комісії (управління та розвиток діяльності у сфері статистики)[9]. Такі комітети - зручна можливість для держав - членів ЄАВТ впливати на процес прийняття внутрішніх рішень ЄС шляхом

1 Наприклад, статті 39 (2), 39 (3), 106 (2) Угоди про асоціацію між ЄС і Польщею.

2 Наприклад, стаття 6 (2) Угоди про асоціацію між ЄС і Польщею.

3 Наприклад, стаття 7 (1) Угоди про асоціацію між ЄС і Польщею.

4 R.A. Petrov, "Recent Developments in the Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law", 8 (2) EFA Rev. 125-142 (2003).

5Стаття 94 (3) Угоди про ЄЕП.

6 Стаття 99 (1) Угоди про ЄЕП.

7 Стаття 100 Угоди про ЄЕП.

8 Статті 81 (b) і 101 (1) Угоди про ЄЕП.

9 Стаття 76 Угоди про ЄЕП.

участі у створенні груп мереж політичної взаємодії та коаліцій[1]. Деякі угоди можуть утворювати спеціалізовані комітети для зміцнення співробітництва щодо конкретних політичних питань. Наприклад, УЄСС між ЄС та Ізраїлем і УЄСС між ЄС і Тунісом передбачають створення комітетів митного співробітництва.

Зовнішні угоди, спрямовані на розвиток і зміцнення політичного діалогу з іншими країнами (Угода про ЄЕП, САЦСЄ, УСА, УПС, Угода Котону), утворюють парламентські комітети і спільні парламентські комітети з метою забезпечення співробітництва між парламентами/законодавчими органами обох сторін. Парламентські комітети не вправі видавати будь-які документи, обов'язкові до виконання, але уповноважені виносити резолюції і давати рекомендації радам. Вони слугують для забезпечення демократичного контролю за імплементацією та застосуванням зовнішньої угоди ЄС. Крім того, парламентські комітети можуть висловлювати свою точку зору щодо імплементації та дотримання третіми країнами демократичних цінностей і принципів ЄС.

Зовнішні угоди ЄС не засновують загальних судів в межах спільних інститутів зовнішніх угод. Суд ЄС не був готовий визнати існування конкурента, здатного непрямим чином кинути виклик його автономній юрисдикції[2]. У своїй думці з приводу першої редакції Угоди про ЄЕП Суд ЄС виніс рішення, що заснування Суду ЄЕП, можливо, підірве автономію правопорядку ЄС, і з цієї причини це не є сумісним з установчими договорами ЄС. Це було викликано тим, що Суду ЄЕП було доручено виносити остаточні рішення про інтерпретацію правил цієї угоди, які по суті ідентичні нормам права ЄС, а тому він потенційно може виносити рішення про розподіл повноважень між державами - членами ЄС[3]. Суд ЄС наголосив, що інститути ЄС не повинні бути обмежені певною інтерпретацією права ЄС, здійсненою Судом ЄЕП. Суд ЄС виправдовував свою позицію двома аргументами. По-перше, ця зовнішня угода ЄС покликана допомогти виключити ризик будь-яких відступів від мети статті 19 Договору про ЄС, в якій закладено, що право ЄС повинне інтерпретуватися однаково. По-друге, винятковою функцією Суду ЄС є перевірка законності діяльності інститутів ЄС[4]. Суд ЄС дав зрозуміти, що ризики щодо основ правопорядку ЄС можна зменшити, якщо сторони цієї зовнішньої угоди ЄС будуть членами

---

1 A. Evans, The Integration of the European Community and Third States in Europe: a Legal Analysis, (Clarendon Press Oxford, 1996), С. 337 - 339.

2 Думка 1/91 Суду ЄС [1991] ECR 6079 і Думка 1/92 Суду ЄС [1992] ECR 2821.

3 Думка 1/91 Суду ЄС [1991] ECR 6079, С. 30 - 46.

4 Думка 1/91 Суду ЄС [1991] ECR 6079, С. 41 - 46.

однієї організації, яка має власний судовий орган та орган нагляду, які не залежатимуть від інститутів ЄС. Друга редакція Угоди про ЄЕП врахувала ці пропозиції за допомогою заснування Суду ЄАВТ, юрисдикція якого поширюється тільки на держави - члени ЄАВТ. В результаті Суд ЄС заявив у своєму рішенні щодо другої редакції Угоди про ЄЕП, що зовнішню угоду ЄС можна вважати сумісною з установчими договорами ЄС тільки у випадку, якщо вона не внесе змін до обов'язкового характеру повноважень, покладених на інститути ЄС установчими договорами ЄС[1]. Зокрема, Суд ЄС підтвердив, що рішення Суду ЄАВТ жодним чином не суперечать судовій практиці Суду ЄС[2]. Спільні інститути в межах порівняно нещодавно укладених зовнішніх угод, що ідентичні цілям і завданням Угоди про ЄЕП, побудовані таким чином, щоб уникнути будь-яких невідповідностей і розбіжностей з числа розглянутих вище. Наприклад, Угода про Європейський єдиний авіаційний простір (ЄЄАП) ґрунтується на “одноопорній” інституціональній структурі[3]. Це означає, що ця угода не створює спільних інститутів між ЄС і третіми країнами, однак розширює повноваження інститутів ЄС щодо інших сторін Угоди про ЄЄАП. ЄЄАП забезпечує незалежність інститутів ЄС (зокрема, суддівську незалежність Суду ЄС) трьома способами. По-перше, Угода про ЄЄАП дозволяє національним судовим органам третіх країн направляти питання до Суду ЄС для винесення попереднього рішення. У своєму рішенні щодо Угоди про ЄЄАП Суд ЄС постановив, що “одноопорна” структура повинна також розглядатися як гарантії того, що зобов'язальний характер повноважень інститутів ЄС залишиться незмінним[4]. По-друге, Угода про ЄЄАП розширює повноваження Європейської комісії, зобов'язуючи її забезпечувати дотримання правил конкуренції ЄЄАП у цій сфері. По-третє, Угода про ЄЄАП зобов'язує Суд ЄС виносити рішення з усіх питань, що стосуються законності рішень, прийнятих інститутами ЄС за цією Угодою. Таким чином, виняткове зобов'язання Суду ЄС щодо перевірки законності правових актів інститутів ЄС, прийнятих в межах установчих договорів ЄС чи якогось іншого міжнародного інструменту, покладений на нього статтями 263 і 267 ДФЄС, не викликає сумнівів.

Загалом, Спільні комітети уповноважені вирішувати спори щодо тлумачення/застосування і забезпечувати гармонізацію/однакове тлумачення зовнішніх угод

1 Думка 1/92 Суду ЄС [1992] ECR 2821, С. 32 - 41.

2Див.: Там само, С. 18 - 35.

3 Думка 1/00 Суду ЄС [2002] ECR I-3493.

4 Думка 1/00 Суду ЄС [2002] ECR 1-3493.

ЄС з релевантним “acquis communautaire”[1]. Крім того, спори можуть бути вирішені незалежними арбітражними органами, заснованими однаковою мірою сторонами спору і Радою. Суд ЄС виносить попередні рішення щодо тлумачення зовнішніх угод ЄС, а також їх прямої дії в рамках правопорядку ЄС. Суд ЄС виносить рішення щодо інтерпретації актів спільних інститутів в межах зовнішніх угод ЄС[2]. Тому необхідно визнати значний внесок Суду ЄС у справу європейської інтеграції. За всю свою судову практику Суд ЄС послідовно забезпечував транспозицію “acquis communautaire” у правові системи третіх країн і пропагував пряму дію положень зовнішніх угод ЄС у правовій системі ЄС[3].

Зовнішні угоди ЄС, що не ставлять масштабної мети інтеграції або розширеного політичного діалогу, не передбачають створення спільних установ, які були б еквівалентними наявним в інших угодах. Навпаки, їх інституціональні межі можна пояснити конкретними цілями і завданнями угод і розробляються для того, щоб відповідати вимогам національного конституційного права та інших важливих чинників, наприклад, національній громадській думці. Наприклад, секторальні угоди між ЄС та Швейцарією засновують єдиний Спільний комітет, який відповідає за управління і належне дотримання цих угод, а також за врегулювання спорів між сторонами “з метою забезпечення належного виконання законодавчих, інструктивних і адміністративних приписів”[4]. Правомочність і склад цього Спільного комітету відображує правомочність і склад рад, що діють в рамках інших зовнішніх угод ЄС. Проте Спільний комітет не уповноважений ухвалювати обов'язкові рішення, а обмежується розробленням думок і рекомендацій з питань, що знаходяться у межах компетенції цих угод[5]. Кожна з секторальних угод між ЄС і Швейцарією передбачає створення змішаного комітету, що гарантує послідовне виконання завдань цієї угоди. На наш погляд, спільні інститути секторальних угод між ЄС і Швейцарією з практичної точки зору формуються таким чином, щоб забезпечити простий, але надійний механізм секторального співробітництва, який не перетинався б з “проблематичними” конституційними питаннями в Швейцарії і не суперечив би громадській думці з питань інтеграції Швейцарії в ЄС. Дійсно,

1 Статті 105 і 111 (1) Угоди про ЄЕП.

2 Справа С-192/89, *Sevince v. Staatssecretaris van Justitie* [1990] ECR 3461/3501 і Справа С-355/93, *Hayriye Eroglu v. Land Baden-Württemberg* [1994] ECR I-5117.

3 Справи С-257/99, *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Barkoci and Malik* [2001] ECR I-6557; C-63/99, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Gloszczuk* [2001] ECR I-6369; C-235/99, *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Kondova* [2001] ECR I-6427; C-268/99, *Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie* [2001] ECR I-8615; C-162/00; *Land Nordrhein-Westfalen v. Pokrzep towicz-Meyer* [2002] ECR I-1049. Див аналіз, проведений К. Хіллоіном (C. Hillion), в 40 CML Rev. 465-491, 2003.

4 Стаття 9 (1) секторальної угоди між ЄС і Швейцарією про технічні бар'єри.

5 Спільний комітет ЄС - Швейцарія може виносити рішення для того, щоб виправити такий стан справ.

конституційне право Швейцарії не дає остаточної відповіді щодо питання верховенства міжнародного права над національним правом Швейцарії. Незважаючи на визнання цього принципу в Швейцарській конституції[1], Швейцарський федеральний арбітраж поки не підтвердив принцип верховенства міжнародного права над національним (за винятком його прихильності правам людини). Тому питання верховенства прав, що гарантовані секторальними угодами між ЄС і Швейцарією, в межах правової системи Швейцарії все ще вимагає свого юридичного вирішення. Крім того, повноваження спільних інститутів в рамках секторальних угод між ЄС та Швейцарією виносити такі, що не наділені обов'язковою юридичною силою, рішення оформлялися винятково з урахуванням думки швейцарського народу. Необхідно пам'ятати, що громадяни Швейцарії відмовилися схвалити ратифікацію Угоди про ЄЕП на референдумі в 1992 році. Тому структура спільних інститутів в межах секторальних угод між ЄС і Швейцарією надає швейцарській владі значну свободу дій в питаннях, що гарантують однакову інтерпретацію та належну імплементацію секторальних угод.

3.4.3. Висновки

Цілі і завдання зовнішніх угод ЄС дуже впливають на компетенцію і склад спільних інститутів, створених в рамках цих угод. Як вбачається з проведеного нами аналізу, зовнішні угоди ЄС, метою яких є більш тісна економічна та політична співпраця ЄС з іншими країнами (Угода про ЄЕП, САЦСЄ, УСА, УПС), передбачають утворення щонайменше двох, а то й трьох спільних інститутів. Ці інститути уповноважені ухвалювати обов'язкові рішення, користуючись при цьому найрізноманітнішими засобами для забезпечення транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. З іншого боку, зовнішні угоди ЄС, що мають на меті економічне або секторальне співробітництво (секторальні угоди між ЄС і Швейцарією, ДРТС), характеризуються наявністю спільних інститутів, які приймають рішення, які не наділені обов'язковою юридичною силою.

Як правило, спільні інститути, що функціонують в рамках зовнішніх угод ЄС, не повторюють інституціональну структуру ЄС. На відміну від наднаціональних інститутів ЄС, спільні інститути, створені в рамках зовнішніх угод ЄС, основою функціонування мають

[1]Стаття 5 (4) Швейцарської Федеральної Конституції. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.admin.ch/org/polit/00083/index.html?lang=en

міжурядове співробітництво. Це означає, що рішення цих інститутів не завжди мають пряму дію в правових системах третіх країн, а залежать від національного конституційного права. З цієї причини спільні для зовнішніх угод ЄС інститути мають обмежені засоби забезпечення транспозиції "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. Яскраво виражені інтеграційні цілі зовнішніх угод і значний прогрес у двосторонніх відносинах, безсумнівно, спонукають інші країни до запозичення "acquis communautaire". З іншого боку, обмежені цілі та завдання зовнішніх угод ЄС навряд чи можуть сприяти виконанню іншими країнами їх "м'яких" зобов'язань за дорогим процесом добровільної гармонізації. На думку інститутів ЄС, тільки країни - члени ЄС можуть "справляти ефективний вплив на життя ЄС"[1]. Це означає, що сучасні зовнішні угоди ЄС виключають будь-яку можливість загрози автономії інститутів ЄС з боку спільних інститутів, створених у рамках зовнішніх угод ЄС. Тому ці спільні інститути слугують свого роду містком, за допомогою якого здійснюється одностороння транспозиція "acquis communautaire" в правові системи третіх країн, проте без елемента взаємності.

Спільні інститути, засновані в рамках зовнішніх угод ЄС, значною мірою сприяють транспозиції конституційних та інституціональних цінностей і базових принципів ЄС у правові системи третіх країн. Спільні інститути слугують засобом зближення політичних режимів і правопорядків у третіх країнах з європейськими "спільними цінностями". Таким чином, інші країни переймають основи європейських стандартів законодавчої діяльності, парламентської роботи, методів врегулювання конфліктів і забезпечення контролю за виконанням рішень в рамках рад і парламентських комітетів. Крім того, певні зовнішні угоди ЄС (САЦСЄ, УСА) заохочують інші країни засновувати нові органи державного управління, які раніше не існували в цих країнах (наприклад, інститути, що займаються моніторингом у сфері надання державної допомоги та дотримання норм конкуренції)[2]. Інші країни, в яких такі інститути відсутні, можуть створювати моніторингові структури, аналогічні наявним у ЄС, і наділяти їх відповідними повноваженнями[3].

3.5. Підсумок

1Думка про проблеми, що виникають у зв'язку із заявками про членство з боку Сполученого Королівства, Ірландії, Данії і Норвегії (Bull. EC. Supp. 4/68, 9). Див. також резолюцію Ради про відносини між державами ЄС і ЄАВТ (O.J. 1990 C 15/336, 8 і 9).

2 Наприклад, стаття 70 (4) УСА між ЄС і Хорватією.

3M. Cremona, "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003).

Процес транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн повинен розглядатися як важливий елемент “динамічного експерименту з розробки, узгодження і безперервного розвитку нових методів інтеграції, багаторівневих і поліцентричних систем управління та нового конституціоналізму”[1]. Дійсно, запозичення третіми країнами “acquis communautaire” породжує перегляд їх національного права відповідно до правової спадщини ЄС і, як наслідок, їх залучення до “спільних цінностей” ЄС. Крім того, імплементація “acquis communautaire” зумовлює створення сприятливого правового середовища між ЄС та іншими країнами, тим самим сприяючи зростанню інвестиційних потоків і лібералізації ринків на їх території.

У третій главі було проаналізовано, чи впливають цілі і завдання зовнішніх угод ЄС на матеріальні і процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Було зроблено спробу дати відповідь на два важливих питання. Перше - яким чином ЄС забезпечує транспозицію “acquis communautaire” у правові системи третіх країн? Для цього у цій главі були розглянуті і вивчені матеріальні та процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Другий - чи застосовує ЄС матеріальні та процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у законодавство третіх країн відповідно до цілей і завдань зовнішніх угод ЄС? Аналіз зовнішніх угод ЄС засвідчує, що матеріальні і процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн застосовуються не комплексно або одноманітно, а реалізуються відповідно до специфіки цілей зовнішніх угод ЄС. Саме цілі зовнішніх угод ЄС мають першочергове значення для розуміння ролі та механізму матеріальних і процесуальних способів транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Досягнення гомогенності законодавств є найбільш прогресивним способом транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Тим не менш зовнішні угоди ЄС, укладені останнім часом, не містять цілей досягнення гомогенності законодавства сторін у повному обсязі. Навпаки, в них застосовуються окремі елементи процедури досягнення гомогенності законодавства з метою виконання специфічних завдань зовнішніх угод ЄС. З одного боку, завдання розвитку більш тісного економічного і політичного співробітництва (митний союз, зона вільної торгівлі, режим взаємного визнання) вже передбачають, що інші країни неодмінно скористаються обов'язковими матеріальними і процесуальними способами транспозиції “acquis communautaire” в їхні правові системи. З іншого боку, цілі угод ЄС про партнерство, співпрацю і розвиток передбачають менш масштабні матеріальні та

[1]M. Cremona, "The Union as a Global Actor: Roles, Models and Identity", 41 CML Rev. 553-573 (2004) 290.

процесуальні способи (“м'які” зобов'язання щодо гармонізації/зближення законодавства, які забезпечуються шляхом надання технічної та освітньої допомоги з боку ЄС; не передбачається участь третіх країн у прийнятті рішень інститутами ЄС). Як правило, ЄС очікує від держав-кандидатів якнайповнішого і негайного запозичення фіксованого і динамічного “acquis communautaire” і заохочує треті країни слідувати курсом добровільної гармонізації законодавства за допомогою поступового запозичення релевантного “acquis communautaire”[1].

Рівень інституціональної інтеграції сторін, як правило, відображає мету і завдання зовнішніх угод ЄС. Зокрема, склад і правомочність спільних інститутів зовнішніх угод ЄС формуються таким чином, щоб відповідати цілям і завданням зовнішніх угод ЄС. Це означає, що зовнішні угоди ЄС, спрямовані на більш тісне економічне та політичне співробітництво з іншими країнами (САЦСЄ, УСА, УПС), засновують такі спільні інститути, як ради, комітети і парламентські комітети. З іншого боку, зовнішні угоди ЄС, які не передбачають масштабної політичної та економічної інтеграції сторін, засновують просту одноопорну інституціональну структуру (спільні комітети). Спільні інститути в межах зовнішніх угод ЄС значно сприяють імплементації іншими країнами таких базових конституційних і інституціональних принципів ЄС, як прозорість і підзвітність, демократія і судовий контроль. Наприкінці цієї глави необхідно наголосити, що в зовнішніх угодах ЄС існують різні механізми транспозиції фіксованого і динамічного “acquis communautaire” у законодавство третіх країн. Зокрема, у зовнішніх угодах ЄС часто застосовують матеріальні і процесуальні засоби транспозиції динамічного “acquis communautaire” (гомогенність законодавства, обов'язкова/м'яка гармонізація, положення про зближення і взаємне визнання). Це свідчить про те, що ЄС охоче допомагає третім країнам у відслідковуванні та якнайшвидшій імплементації останніх нововведень в правопорядку ЄС у національні правопорядки, тим самим сприяючи транспозиції своїх правових традицій за межі ЄС.

Подальше зміцнення двосторонніх відносин між ЄС і третьою країною, зокрема початок переговорного процесу про режим взаємного визнання, як правило, залежить від успіху зближення законодавства третьої країни з правом ЄС. З цієї причини багато зовнішніх угод ЄС містять такі положення: “[у]вага приділяється прогресу, досягнутому Сторонами у

1 A. Evans, The Integration of the European Community and Third States in Europe: a Legal Analysis, (Clarendon Press Oxford 1996), 381-383. Загалом, А. Еванс критично оцінює характер добровільної гармонізації в межахугод про асоціацію з країнами ЦСЄ. На його думку, добровільна гармонізація слабо пристосована до структурних економічних проблем, які потрібно вирішувати цим країнам.

зближенні їх законодавств"[1] або: "ЄС періодично вивчає, наскільки реально [сторона угоди] запровадила таке законодавство [в секторі комунальних послуг]"[2]. Ці спостереження підтверджують наше первісне припущення, що ЄС розглядає транспозицію "acquis communautaire" у правові системи третіх країн як невід'ємну частину своєї зовнішньої політики. Дійсно, матеріальні та процесуальні способи транспозиції "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС стимулюють запозичення третіми країнами якомога більшого обсягу динамічного "acquis communautaire" з метою створення сприятливого правового середовища для інвестицій поза наявними та майбутніми кордонами ЄС.

Глава 4

Транспозиція "Acquis communautaire" у правову систему України в угоді про асоціацію з Європейським Союзом

4.1. Вступ

Однією з головних цілей цього дослідження є визначення обсягу і змісту поняття "acquis communautaire" у зовнішніх відносинах ЄС. У першій главі монографії проілюстровано, що "acquis communautaire" - це міждисциплінарне поняття, і вживається воно в правовому, політичному, історичному і культурному контекстах. Вихідною гіпотезою дослідження є твердження, що обсяг і зміст "acquis communautaire" змінюються залежно від мети його застосування. Для того, щоб перевірити це твердження, в першій главі було досліджено внутрішню і зовнішню сфери застосування "acquis communautaire". Метою внутрішньої сфери застосування є послідовний розвиток "acquis communautaire" на основі всієї правової спадщини ЄС. Метою зовнішньої області застосування "acquis communautaire" є: 1) залучення третіх країн до більш тісної економічної, політичної і правової співпраці з ЄС; 2) транспозиція "acquis communautaire" у правові системи інших країн для створення сприятливого правового середовища для суб'єктів ЄС в цих країнах. Цих цілей можна досягти різними способами. Наприклад, Угода ЄЕП передбачає залучення країн - членів ЄЕП до складного процесу гомогенізації (своєчасна імплементація динамічного "acquis communautaire" у законодавство цих країн). Угоди про торгівлю та співробітництво між ЄС та

1 Стаття 56 (3) ССА з Хорватією.
2 Стаття 72 ССА з Хорватією та Македонією.

іншими країнами не передбачають глибокого співробітництва у сфері зближення законодавства, але заохочують інші країни реформувати їх політичну і правову системи відповідно до стандартів ЄС. Це означає, що інші країни повинні не тільки забезпечити імплементацію, а й ефективно застосовувати релевантний “acquis communautaire” у їх правових системах.

Другу главу монографії присвячено зовнішній сфері застосування “acquis communautaire”. Тут було розглянуто один аспект цього питання - обсяг і зміст “acquis communautaire” в зовнішніх угодах ЄС. Аналіз змісту основних груп зовнішніх угод ЄС показав, що обсяг і зміст “acquis communautaire” в них неоднаковий і варіюється відповідно до різних цілей цих угод. У другій главі було висунуто припущення, що цілі зовнішніх угод ЄС визначають, які елементи “acquis communautaire” повинні бути імплементовані іншими державами - сторонами угод з ЄС. Наприклад, мета повного членства в ЄС тягне зобов'язання держави-кандидата імплементувати весь обсяг “acquis вступу”. Менш амбіційні цілі зовнішніх угод ЄС (секторальне співробітництво, партнерство) тягнуть імплементацію стороною угоди тільки “релевантного acquis”.

Третя глава монографії присвячена детальному аналізу окремих матеріальних і процесуальних способів транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Як і в першій главі, тут розглянуто гіпотезу про те, що матеріальні і процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн застосовуються залежно від цілей цих угод. У дослідженні показано, що цілі тісного економічного і політичного співробітництва (митний союз, зона вільної торгівлі, режим взаємного визнання) тягнуть зобов'язання третіх країн із зближення національного законодавства з правом ЄС, формальну і неформальну участь сторони угоди у процедурі прийняття рішень інститутами ЄС, обмін інформацією, технічну та фінансову допомогу з боку ЄС. Цілі партнерства та співробітництва між ЄС та іншими країнами, як правило, передбачають “м'які” зобов'язання щодо зближення національного законодавства з правом ЄС, обмежену участь інших країн у процедурі прийняття рішень інститутами ЄС, обмін інформацією, технічну і фінансову допомогу з боку ЄС. В обох випадках передбачається транспозиція як “фіксованого”, так і “динамічного acquis”. При цьому інститутами ЄС мотивують сторони угод здійснювати добровільне зближення національного законодавства з правом ЄС. Обсяг і зміст “фіксованого acquis” залишається незмінним і після підписання угоди між ЄС та іншими країнами, у той час як “динамічний acquis” постійно розширюється, слідуючи за еволюцією “acquis communautaire”. Договірна практика ЄС демонструє, що зовнішня політика ЄС має на меті

гомогенність правових систем третіх країн з правом ЄС, тобто заохочується своєчасна імплементація нових елементів "acquis communautaire" у правові системи третіх країн. Як правило, розділи зовнішніх угод ЄС про зближення законодавства завжди супроводжуються "умовними положеннями", які ставлять як умову підвищення рівня співробітництва іншої країни з ЄС (встановлення режиму взаємного визнання, зони вільної торгівлі) необхідність добровільного зближення національного законодавства з правом ЄС.

4.2. Результати дослідження

При вивченні поняття "acquis communautaire" у зовнішній політиці ЄС основою предмету дослідження були декілька питань дослідження.

Перше питання - які зміст та обсяг "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС? Зміст та обсяг "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС не однорідні, а вимірюються залежно від цілей зовнішніх угод ЄС з іншими країнами. На початку дослідження було запропоновано асоціювати зміст і обсяг "acquis communautaire" з процесом збирання автомобіля. "Базовий acquis" становить основу майбутнього автомобіля. Двигуном автомобіля можна вважати мету застосування "acquis communautaire", яка міститься або в установчих договорах ЄС, або в зовнішніх угодах ЄС з іншими країнами. Всі деталі автомобіля повинні відповідати його трансмісії і об'єму двигуна. У нашому випадку всі елементи "acquis communautaire" повинні відповідати цілям його застосування. Це означає, що обсяг і зміст "acquis communautaire" не повинні бути інтерпретовані ширше, ніж цілі його застосування. Наприклад, обсяг і зміст "acquis вступу" в період підготовки до вступу до ЄС (англ. "pre-accession stage") не може перевищувати або дорівнювати "acquis вступу" під час вступу до ЄС. Це відбувається через те, що завданням імплементації "acquis вступу" в період підготовки до вступу до ЄС є підготовка держави - кандидата до вступу до ЄС, тоді як під час переговорів щодо вступу держави - кандидати зобов'язані імплементувати максимальний обсяг "acquis вступу". Таким чином, можна стверджувати, що аналогія зі збиранням автомобіля прийнятна щодо визначення обсягу і змісту "acquis communautaire" у зовнішніх угодах ЄС. Аналіз зовнішніх угод ЄС у другій главі монографії демонструє, що треті країни повинні імплементувати "acquis communautaire" відповідно до цілей зовнішніх угод ЄС. Наприклад, в УПС міститься "м'яке" зобов'язання щодо зближення національного законодавства сторін з правом ЄС. Цілі УПС передбачають можливість посиленого

співробітництва між ЄС та іншими сторонами угод. Тому ті країни УПС, які бажають посилити рівень співробітництва з ЄС, повинні добровільно зблизити національне законодавство з правом ЄС. З іншого боку, Швейцарія, наприклад, взяла на себе "жорсткі" зобов'язання щодо імплементації "релевантного acquis", який міститься в додатках до секторальних угод між ЄС та Швейцарією. Без цього цілі секторальних угод між ЄС та Швейцарією не можуть бути досягнуті. Потрібно відзначити, що, як правило, зовнішні угоди ЄС містять два види "acquis communautaire". Перший вид включає такі складові, як "суттєві елементи", "спільні цінності", принципи міжнародного права, основні принципи права ЄС (наприклад, принцип недискримінації). Багато які з принципів ЄС не отримали юридичного закріплення в законодавстві ЄС, тому виникають труднощі інтерпретації їх змісту сторонами угод. Водночас у зовнішній політиці ЄС постійно наголошуються на важливій ролі цих складових. Наприклад, у базових документах ЄПС зазначається, що поділ сторонами ЄПС "спільних європейських цінностей" є основною умовою поліпшення відносин між ЄС та країнами-сусідами.

Другий вид "acquis communautaire" включає "релевантний acquis", тобто секторальне законодавство ЄС, закріплене в тексті або – найчастіше - в додатках до угод ЄС з третіми країнами. У ході дослідження доведено, що "релевантний acquis" - не статична, а динамічна категорія, яка може змінювати свій зміст і обсяг залежно від цілей зовнішніх угод ЄС. На наш погляд, "релевантний acquis" не ідентичний "acquis communautaire" у внутрішній сфері його застосування. Це пояснюється тим, що цілі зовнішньої політики ЄС не завжди збігаються з цілями установчих договорів ЄС. Наприклад, "релевантний acquis" в угоді про ЄПС не може бути ідентичний "acquis communautaire", оскільки "релевантний acquis" імплементується і набуває юридичної сили згідно з національним конституційним правом держав ЄПС - як міжнародний договір. Отже, національні суди держав ЄПС мають компетенцію щодо тлумачення змісту "acquis communautaire" як частини міжнародного договору, який застосовується щодо цієї країни.

Визначивши особливості змісту і обсягу "acquis communautaire" у зовнішній сфері застосування, потрібно розібратися в деяких практичних аспектах, що мають важливе значення для третіх країн. Наприклад, які елементи "acquis communautaire" можуть бути перенесені в правові системи третіх країн - сторін майбутньої угоди між ЄС та країнами-сусідами, учасниками ЄПС? На наш погляд, майбутні угоди між ЄС та країнами - сусідами, укладені в рамках ЄПС, передбачатимуть різні способи транспозиції "acquis communautaire" у правові системи країн - сусідів.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що конституційні та правові зміни, викликані набранням чинності Лісабонського договору, мали значний вплив на процес європейської інтеграції. Замість складної трьохопорної структури ЄС з'явилося одноопорне утворення, об'єднане спільними цінностями і принципами. Зокрема, після набрання чинності 1 грудня 2009 року Лісабонського договору, відбулися суттєві зміни правової системи ЄС. По-перше, була значно спрощена правова система ЄС і, як наслідок, "acquis communautaire". По-друге, в рамках одноопорної структури ЄС стало значно легше здійснювати зовнішню політику ЄС в результаті значних інституціональних реформ (поява посади Верховного представника ЄС у сфері зовнішньої політики, зовнішньополітичного відомства ЄС) і посилення зовнішньополітичної компетенції ЄС. Як результат, набуття чинності Лісабонського договору спричинило перегляд усього змісту і обсягу "acquis communautaire" відповідно до спільних цінностей ЄС, принципів і цілей його діяльності[1]. В майбутньому ці спільні цінності, принципи та цілі ЄС будуть, очевидно, визначати і цілі зовнішньої політики ЄС[2]. Наприклад, у Лісабонському договорі чітко обумовлено, що майбутні угоди про сусідство будуть засновані на спільних європейських цінностях[3], а членство в ЄС відкрите лише для тих країн, які поділяють ці цінності[4]. Спільна митна політика, політика розвитку, гуманітарна допомога, надання економічної, технічної та фінансової допомоги повинне здійснюватися ЄС на основі "дотримання принципів і цілей зовнішньої політики Союзу"[5]. Таким чином, цінності, принципи та цілі, обумовлені в Лісабонському договорі, повинні бути невід'ємною частиною

[1]До таких принципів можна віднести спільні європейські цінності, визначені у статті 2 Договору про ЄС ("повага до людської гідності, свобода, демократія, рівність, правова держава і дотримання прав людини, в тому числі прав осіб, що належать до меншин"), а також принципи, закріплені у статті 21 Договору про ЄС ("демократія, правова держава, загальність та неподільність прав людини і основних свобод, повага людської гідності, принципи рівності і солідарності, дотримання принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй і міжнародного права"). У статті 21 (2) Договору про ЄС визначені цілі зовнішньої політики, які засновані на принципах ЄС ("a) захисту своїх цінностей, основних інтересів, своєї безпеки, незалежності і цілісності; b) консолідації і підтримки демократії, правової держави, прав людини і принципів міжнародного права; c) збереження миру, запобігання конфліктів і зміцнення міжнародної безпеки відповідно до цілей і принципів Статуту Організації Об'єднаних Націй, а також принципів Гельсинського Заключного акту і цілей Паризької хартії, в тому числі тих, які стосуються зовнішніх кордонів; d) підтримки сталого розвитку в економічному, соціальному та екологічному плані країн, що розвиваються, ставлячи основною метою викорінення бідності; e) заохочення інтеграції всіх країн у світову економіку, в тому числі за рахунок поступового скасування перешкод міжнародній торгівлі; f) сприяння виробленню міжнародних заходів щодо збереження і поліпшення якості навколишнього середовища та надійного управління світовими природними ресурсами для того, щоб забезпечити стійкий розвиток; g) надання допомоги населенню, країнам і регіонам, які потерпають від катастроф, що спричиняються природними чинниками або людиною, і h) розвиток міжнародної системи, заснованої на посиленій багатосторонній співпраці і хорошому глобальному управлінні").

2Відповідно до статті 21 (1) Договору про ЄС "діяльність Союзу на міжнародній арені здійснюється, виходячи з принципів, які керували його створенням, розвитком і розширенням, і які Союз прагне просувати в решті світу".

3 Стаття 8 Договору про ЄС.

4 Стаття 49 Договору про ЄС.

5 Статті 207 (1), 208 (1), 212 (1), 214 (2) ДФЄС.

“acquis communautaire” у зовнішній сфері його застосування. Природно, ЄС повинен бути заінтересований в адаптації та імплементації третіми країнами “acquis communautaire” як умови поглиблення двосторонніх відносин з ЄС. Без сумніву, ЄС повинен бути заінтересований в тому, щоб країни-сусіди імплементували якомога більший обсяг “acquis communautaire” перед укладанням нових угод про сусідство і угод про асоціацію з балканськими країнами. На наш погляд, цінності, принципи та цілі ЄС, обумовлені в Лісабонському договорі, будуть визначати характер нового покоління зовнішніх угод ЄС з іншими країнами, хоча це може навіть призвести до колізії з національним конституційним правом інших країн. Проте потрібно враховувати особливості *status quo* в сучасних міжнародних відносинах. З одного боку, примушування інших країн до прийняття цінностей, принципів і цілей, обумовлених в Лісабонському договорі, порушує принцип суверенної рівності держав і невтручання в їх суверенні справи. З іншого боку, політика “правового колоніалізму” ЄС щодо інших країн є вигідною альтернативою зовнішній доктрині США про просування демократії збройним шляхом. Таким чином, ЄС має такі самі зовнішньополітичні цілі, як і США, але досягає їх іншими засобами. ЄС зацікавлює треті країни в прийнятті та імплементації європейських демократичних цінностей шляхом посилення співробітництва в економічних і політичних сферах, а також наданням фінансової та технічної допомоги третім країнам.

Виникає закономірне питання: чи нівелюється різниця між зовнішньою і внутрішньою сферами застосування “acquis communautaire” після набрання чинності Лісабонського договору? На наш погляд, ні. Дійсно, в Лісабонському договорі передбачено єдиний підхід до принципів та цінностей ЄС у зовнішній і внутрішній сферах застосування. Але, тим не менш, це не тягне однакового застосування “секторального acquis”, який повинен бути транспонований у правові системи інших країн. Це пояснюється тим, що цілі зовнішніх угод ЄС не ідентичні. Наприклад, майбутні угоди про сусідство, очевидно, будуть мати на меті доступ суб'єктів країн-сусідів на внутрішній ринок ЄС та інтенсивне секторальне співробітництво, а угоди про розвиток будуть мати на меті боротьбу з бідністю. Тому посилання на законодавство ЄС в майбутніх угодах ЄС про сусідство будуть відрізнятися від подібних посилань в угодах про розвиток. Скоріше за все, угоди про сусідство будуть містити прямі посилання на законодавство ЄС про конкуренцію, а в угодах про розвиток міститиметься теза про те, щоб сторони досягли рівня регулювання, який можна було б порівнювати з рівнем в ЄС.

4.3. Майбутня угода між Україною та ЄС про асоціацію: прогнози щодо мети, змісту і структури

Як вже зазначалося вище, однією з гіпотез, що була розглянута в цій книзі, є те, що зміст та обсяг “acquis communautaire”змінюється залежно від цілей зовнішніх угод ЄС. Нами було запропоновано методологію “будівництва” обсягу і змісту “acquis communautaire” в зовнішніх угодах ЄС. Ця методологія може бути, на наш погляд, застосована і в новому поколінні зовнішніх угод ЄС з державами - учасниками ЄПС. Спробуємо використовувати запропоновану методологію на практичному прикладі і відповісти на питання: який обсяг “acquis communautaire” повинен бути перенесений в правову систему України за допомогою майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною?

Підписання 21 лютого 2005 року ПД (англ. “Action Plan”) стало початком нового етапу взаємовідносин між ЄС і Україною. Цей документ було прийнято в межах реалізації ЄПС щодо країн, що поділяють географічне, економічне і політичне оточення з ЄС. ПД мав на меті посилення інтеграції України в ЄС, в тому числі участь у внутрішньому ринку ЄС та участь у політиках і програмах ЄС. Крім того, ПД передбачав можливість укладення нової посиленої угоди між ЄС і Україною замість наявної, але вже застарілої УПС. У березні 2009 року термін дії ПД закінчився. Після того, як було прийнято політичне рішення про укладення нової актуалізованої угоди у формі угоди про асоціацію відповідно до статті 217 Договору ЄС, ПД був замінений на ПА (англ. “Association Agenda”) між ЄС і Україною[1]. Межі нової угоди були визначені як угода про асоціацію, яка включатиме посилене політичне і економічне співробітництво між сторонами, створення зони вільної торгівлі без виключень і винятків між ЄС і Україною[2].

Перше питання - чи буде майбутня угода про асоціацію між ЄС і Україною схожа на вже наявні угоди між ЄС та країнами, що не мають членства в ЄС? На наш погляд, майбутня угода не матиме аналогів серед уже наявних угод про асоціацію, укладених ЄС з іншими країнами. Як визначає ПА, угода повинна бути більш поглибленою, ніж наявна УПС між ЄС і Україною. Зокрема, майбутня угода “оновить систему спільних інститутів, поглибить

---

[1] [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf
[2] Див.: Там само.

двосторонні відносини в усіх сферах співробітництва, посилить політичну асоціацію та економічну інтеграцію шляхом встановлення взаємних прав і зобов'язань"[1].

Скоріше за все, майбутня угода про асоціацію між ЄС і Україною займатиме місце, відмінне від зовнішніх угод ЄС, і може стати прототипом нової групи зовнішніх угод ЄС з державами - учасниками ЄПС - угод про сусідство. Наша думка ґрунтується на припущенні, що майбутні угоди між ЄС і третіми країнами в рамках ЄПС будуть відрізнятися особливими цілями - можливістю тісної інтеграції з ЄС, але без перспективи повного членства в ЄС, за умови значного удосконалення власної політичної, економічної та правової систем. Цілі майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною можуть бути сформульовані, виходячи із загальних цілей ЄПС та ПА, які надають можливість державам - учасникам ЄПС брати участь у різних ініціативах ЄС завдяки тісному політичному, економічному, культурному співробітництву і взаємодії в політичній, економічній, правовій сферах і сфері безпеки. На нашу думку, цілі майбутніх угод про сусідство не будуть ідентичні, а будуть відрізнятися, залежно від рівня відносин між ЄС і кожною сусідньою країною. Цілі майбутніх угод про сусідство будуть відповідати цілям спільно узгоджених ПД і ПА.

На наш погляд, майбутні угоди про сусідство повинні мати на меті поглиблення двостороннього співробітництва у таких сферах (як це зазначено в документах ЄПС): 1) політичного діалогу; 2) політики економічного і соціального розвитку; 3) участі в деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) секторального співробітництва; 5) відкриття національних ринків відповідно до принципів СОТ і наближення до стандартів ЄС; 6) співробітництва в сферах правосуддя і внутрішніх справ[2]. На наш погляд, майбутні угоди про сусідство будуть обов'язково відповідати як загальним, так і спеціальним цілям ПА. Таким чином, згідно з ПА спільні цілі майбутніх угод про сусідство будуть зосереджені на тісному політичному, економічному, культурному співробітництві та співробітництві в сфері безпеки, з можливим доступом сусідніх країн на внутрішній ринок ЄС. Індивідуальні цілі майбутніх угод про сусідство відображатимуть різні стратегічні пріоритети ЄС щодо сусідніх країн. Наприклад, можна припустити, що майбутні угоди про сусідство із середземноморськими країнами будуть переслідувати мету посилення регіонального

---

1 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/external_relations/ukraine/docs/2010_eu_ukraine_association_agenda_en.pdf; див.: Комюніке Саміту ЄС - Україна 9 вересня 2008 року в Парижі. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.eeas.europa.eu/ukraine/docs/in-dex_en.htm

2 Комюніке Європейської Комісії "Стратегічний документ Європейской Політики Сусідства" (COM (2004) 373 final).

співробітництва, встановлення спільних енергетичних мереж та інфраструктури і запобігання локальним конфліктам. З іншого боку, майбутні угоди про сусідство з пострадянськими країнами будуть приділяти більше уваги адаптації демократичних цінностей ЄС, співробітництву в сферах правосуддя і внутрішніх справ, боротьбі з корупцією та питань регіональної безпеки, тому що ЄС бажає бачити пострадянські країни такими, де ефективно функціонують демократичні інститути і працюють механізми боротьби з нелегальною імміграцією до Європи. Забезпечення стабільності та безпеки на зовнішніх кордонах ЄС є дуже важливим питанням для ЄС у відносинах з третіми країнами.

Далі буде спроба визначити зміст майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною та елементи "acquis communautaire", які повинні бути перенесені в правову систему України. Як було зазначено вище, ми вважаємо, що загальні цілі ЄПС і ПА матимуть суттєвий вплив на цілі майбутніх угод про сусідство. Тому цілі майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною, скоріше за все, будуть відображати як головні, так і індивідуальні цілі ПА ЄС - Україна. До таких цілей належать: 1) політичний діалог, поширення європейських і міжнародних демократичних цінностей, верховенства права, прав людини та основних свобод, забезпечення регіональної та глобальної стабільності; 2) соціальний і економічний розвиток, заохочення структурних реформ, спрямованих на побудову функціональної та конкурентної ринкової економіки, обмеження втручання держави в економіку і приватизацію, лібералізацію послуг, в тому числі фінансовий сектор, соціальну і гуманітарну політики, фіскальну, монетарну та обмінну політики; 3) участь у деяких програмах ЄС (освіта і практика, дослідження та інновації); 4) співробітництво в секторах енергетики, транспорту, навколишнього середовища та інформаційного суспільства); 5) відкриття ринку України відповідно до принципів СОТ і зближення зі стандартами внутрішнього ринку ЄС; 6) співробітництво в сферах правосуддя і внутрішніх справ, з питань транскордонного співробітництва, міграції, боротьби з тероризмом, торгівлею людьми, нелегальними наркотиками і зброєю, організованою злочинністю, відмиванням грошей, фінансовими та іншими економічними злочинами.

Після виокремлення потенційних цілей майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною спробуємо визначити елементи "acquis communautaire", які будуть частиною такої угоди. При цьому ми будемо використовувати методологію, яка була застосована під час визначення цілей майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною. Тобто ми спробуємо спрогнозувати, які елементи "acquis communautaire" повинні бути перенесені у правову систему України задля досягнення загальних цілей майбутньої угоди про

асоціацію. Головною метою майбутньої угоди про асоціацію буде розвиток політичного діалогу між ЄС і Україною. Політичний діалог між ЄС та Україною буде націлений на встановлення демократичних свобод, захист прав людини, забезпечення свободи преси і засобів масової інформації. Для досягнення цих цілей преамбула майбутньої угоди про сусідство буде закликати Україну поділяти цінності ЄС і принципи, зазначені в установчих договорах ЄС (наприклад, у статті 2 Договору про ЄС). Скоріше за все, особливі положення майбутньої угоди про сусідство закликатимуть Україну дотримуватися визнаних міжнародних принципів і стандартів щодо захисту прав людини і демократичних свобод, які містить Хартія ООН, Гельсинські і Паризькі документи ОБСЄ. Однією з головних цілей майбутньої угоди про сусідство має бути надання українським суб'єктам господарювання доступу на внутрішній ринок ЄС та створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. З метою заохочення України в досягненні цих далекосяжних цілей майбутня угода про сусідство може містити положення про зближення законодавства (англ. “approximation clause”) і так звані “умовні застереження” (англ. “conditionality clause”). “Умовні застереження” широко використовуються в угодах ЄС з іншими країнами, в тому числі УПС. Ці застереження можуть передбачати доступ України до свобод внутрішнього ринку ЄС та надання безвізового режиму за умови успішного просування України на шляху політичних, економічних та правових реформ. Крім того, “умовні застереження” можуть передбачати проведення регулярного моніторингу здійснення реформ в Україні та дотримання демократичних стандартів українською владою. Положення про зближення законодавства будуть схожі на ідентичні зобов'язання в раніше укладених угодах ЄС про асоціацію. Найбільш ймовірним зразком для України може бути угода про стабільність і асоціацію між ЄС та країнами Балканського регіону. У цих угодах чітко визначено стадії і пріоритети зближення національного законодавства з “acquis communautaire”, з урахуванням особливостей кожної країни Балканського регіону. Можна припустити, що майбутня угода про сусідство між Україною та ЄС визначить пріоритетні галузі “acquis communautaire” (“секторальний acquis”), що мають велике значення для лібералізації взаємної торгівлі. Ці пріоритетні сфери стосуватимуться імплементації “acquis communautaire” в сфері конкуренції і права державної допомоги, забезпечення принципу недискримінації та лібералізації українського ринку послуг тощо (захист прав споживачів, податки, технічні стандарти, захист навколишнього середовища). Виходячи з того, що в майбутній угоді про сусідство не буде жодних перспектив вступу України до ЄС, не можна очікувати жодних твердих зобов'язань з боку України імплементувати “acquis communautaire” в повному обсязі, як це вимагається від

держав - кандидатів на вступ до ЄС. Замість того, найбільш імовірно, що Україну будуть заохочувати до продовження процесу добровільної гармонізації в сферах, де сторони мають взаємний інтерес. Можна припустити, що майбутня угода про сусідство передбачатиме участь України в програмах ЄС у сферах освіти, культури і наукового співробітництва. Це означає, що Україні може бути запропоновано доступ до деяких програм секторального співробітництва, що фінансуються ЄС (Еразмус Мундус, Сократес) (англ. "Erasmus Mundus", "Socrates"), але за умови дотримання Україною європейських цінностей і принципів. Крім того, майбутня угода про сусідство може передбачати надання інформаційної, технічної та фінансової допомоги для забезпечення в Україні успішності програми зближення права, а також більш тісного співробітництва в інших сферах, таких як юстиція, внутрішні справи і транскордонна торгівля. Така допомога буде полягати в наданні інформації українській владі та суспільству щодо "acquis communautaire", інститутів ЄС, організації тренінгів для українських посадових осіб та консультування в ході процесу зближення законодавства. Звичайно, надання допомоги з боку ЄС може бути припинено у разі недотримання Україною цінностей і принципів ЄС. Секторальне співробітництво буде зосереджене в сферах взаємного інтересу ЄС та України. Беручи до уваги географічне розташування України як транзитної території і високий рівень індустріального розвитку нашої держави, можна розраховувати на поглиблення секторального співробітництва з питань правосуддя і внутрішніх справ, контролю над нелегальною імміграцією, у галузі транспорту, енергетики, інформаційного суспільства, охорони навколишнього середовища, інновацій і космічного простору. Положення майбутньої угоди про асоціацію щодо секторального співробітництва буде, очевидно, заохочувати Україну розпочати добровільну гармонізацію національного законодавства з релевантним "секторальним acquis". У межах особливо важливих сфер, як, наприклад, захист навколишнього середовища, конкуренція, державна допомога і контроль над нелегальною імміграцією, майбутня угода про асоціацію може містити "релевантний acquis" в додатках, які будуть невід'ємною частиною цієї угоди. Цілі майбутньої угоди будуть визначати структуру і склад спільних інститутів асоціації. Цілі поглибленого політичного діалогу між ЄС і Україною зумовлюють існування трьохопорної інституціональної структури: Рада, Комітет і Парламентський комітет. Малоймовірно, що майбутня угода про асоціацію запровадить певний рівень неформальної участі України у процедурі прийняття рішень ЄС. Замість цього, більш за все, вона запропонує розширений обмін інформацією з законодавством ЄС, яке набрало чинності або обговорюється в законодавчих інститутах ЄС. У відповідь на Україну може бути покладено зобов'язання

своєчасно інформувати ЄС про нові закони і нормативно-правові акти, що впливають на асоційовані відносини з ЄС. Цілі майбутньої угоди про асоціацію будуть визначати структуру і повноваження спільних інститутів, що наділені правом приймати рішення з обов'язковою юридичною силою, які будуть ставати частиною національного законодавства України. Це надасть спільним інститутам значної переваги для транспозиції “acquis communautaire” в українську правову систему.

Як висновок можна зазначити, що майбутні угоди між ЄС та Україною про асоціацію не будуть схожі на вже наявні зовнішні угоди ЄС, а стануть прототипом окремої групи зовнішніх угод ЄС, обумовлених у статті 8 Договору про ЄС, - угод про сусідство. Враховуючи політичну та економічну кризу в ЄС і в усьому світі, ці угоди не будуть мати на меті підготовку держав - учасниць ЄПС до повного членства в ЄС. Проте угоди про сусідство передбачатимуть дуже тісну політичну, економічну і юридичну інтеграцію держав - учасниць ЄПС в ЄС за умови проведення ефективних реформ. Для досягнення цих цілей майбутні угоди про сусідство матимуть так звані “умовні застереження” та положення про зближення національного законодавства і “acquis communautaire”.

У четвертій главі монографії ми зробили спробу визначити зміст і структуру майбутньої угоди про сусідство між Україною та ЄС, а також елементи “acquis communautaire”, що підлягають імплементації у правову систему України. На наш погляд, саме цілі майбутньої угоди про сусідство між Україною та ЄС повинні визначати зміст і обсяг “acquis communautaire”, який повинен бути імплементований Україною. Будемо сподіватися, що ця методологія може бути застосована в процесі проведення переговорів щодо майбутніх угод між Україною та ЄС, де сторони мають визначити обсяг і зміст релевантного “acquis communautaire”.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

ЄС як один з провідних суб'єктів міжнародних відносин активно проводить політику транспозиції своєї правової спадщини – “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Наразі ЄС проводить політику, за якої зміцнення двосторонніх політичних і економічних відносин між ЄС і третьою країною залежить від успішної та ефективної транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. У контексті зовнішньої політики ЄС “acquis communautaire” - динамічна категорія, яка змінює свій обсяг і зміст залежно від конкретних цілей двосторонніх угод з іншими країнами і загального характеру

двосторонніх відносин. Можна стверджувати, що “acquis communautaire” використовують як інструмент зовнішньої політики ЄС. Зокрема, використання поняття “acquis communautaire” у зовнішніх угодах ЄС має наслідком транспозицію правової спадщини ЄС у правові системи інших країн. У таких випадках ЄС поводить себе як місіонер, який поступово встановлює дружні двосторонні відносини з іншими громадами з метою поширення та закріплення християнських цінностей, принципів і правил серед членів цих громад. Відсутність чіткого визначення поняття “acquis communautaire” в Лісабонському договорі не є випадковим, а, скоріше, навмисним. Іншими словами, інститутам ЄС вигідно використовувати поняття “acquis communautaire” як невизначену динамічну категорію з метою постійного моніторингу та контролю над процесом транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн.

Ця робота є комплексним дослідженням, яке має на меті вивчення прийомів і способів транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Цієї мети було досягнуто поетапно. На початку ми дослідили внутрішню і зовнішню сфери застосування “acquis communautaire”. Зокрема, було продемонстровано, що внутрішня і зовнішня сфери застосування “acquis communautaire” неоднакові і передбачають різні цілі. Більш того, навіть у зовнішній сфері застосування “acquis communautaire” може мати різний обсяг і зміст залежно від характеру відносин ЄС з третіми країнами. Потім було детально вивчено зовнішню сферу застосування “acquis communautaire”. Ми зробили висновок, що цілі зовнішніх угод ЄС визначають, які елементи “acquis communautaire” повинні бути імплементовані іншими державами - сторонами угод з ЄС. Наприклад, мета повного членства в ЄС тягне зобов'язання держави-кандидата імплементувати весь обсяг “acquis вступу”. Менш амбіційні цілі зовнішніх угод ЄС (секторальне співробітництво, партнерство) тягнуть імплементацію стороною угоди тільки “релевантного acquis”.

На наступному етапі нами були проаналізовані матеріальні та процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Нами було висунуто гіпотезу про те, що матеріальні і процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн застосовуються залежно від цілей цих угод. На підставі результатів нашого дослідження було зроблено спробу визначити цілі та зміст майбутньої угоди про асоціацію між ЄС і Україною. Зокрема, відокремивши приблизні цілі майбутньої угоди, ми спробували визначити, які елементи “acquis communautaire” будуть включені до її змісту.

Таким чином, можна зробити висновок, що транспозиція “acquis communautaire” у правові системи третіх країн - важлива мета зовнішньої політики ЄС. У більшості зовнішніх угод ЄС зазначається, що досягнення цілей цих угод обумовлено успішною імплементацією та ефективним застосуванням релевантного “acquis communautaire” третіми країнами. Для цього ЄС розробив і успішно застосовує різні матеріальні і процесуальні способи транспозиції “acquis communautaire” у правові системи третіх країн. Таку політику ЄС пояснюють необхідністю створення сприятливого правового середовища за межами ЄС, яка допоможе інвесторам ЄС ефективно захищати свої інтереси в цих країнах, а отже, отримати доступ на ринки третіх країн.

Це свідчить про те, що ЄС бере на себе сміливу місію з поширення та пропаганди міжнародних і європейських демократичних цінностей в усьому світі[1]. Лісабонський договір, який нещодавно набув чинності, спонукає ЄС пропагувати європейські спільні цінності та принципи в усьому світі ще більше[2].

Потрібно визнати, що високий економічний потенціал ЄС, його величезна політична вага, привабливість внутрішнього ринку ЄС роблять це завдання реальним. Однак існує ймовірність того, що ЄС буде надмірно використовувати свій вплив для досягнення цих цілей. Може статися так, що у ЄС з'явиться спокуса чинити політичний та економічний тиск на інші країни, які не бажають поділяти європейські спільні цінності. Сьогодні в договірній практиці ЄС активно використовується так звана “демократична умовність” (англ. “democratic conditionality”). Це - політика примусу інших країн до виконання демократичних і політичних стандартів, проголошених ЄС, в обмін на певні політичні, економічні та фінансові дивіденди з боку ЄС. Протягом останнього десятиліття політика “демократичної умовності” активно застосовувалася ЄС щодо пострадянських країн. Проте потрібно визнати, що це мало

---

1 Одним з яскравих прикладів цього процесу є просування ЄС власної інтерпретації обсягу і змісту поняття "тероризм" у міжнародному публічному праві. На думку комісара ЄС з питань правосуддя Франко Фраттіні, "ЄС пропонує власну інтерпретацію поняття" тероризм "з метою надихнути все міжнародне співтовариство" (див.: M. Sapp, "EU looks to have terrorism in scope of international court". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.euobserver.com).

2 Наприклад, у статті 2 Договору про ЄС зазначено, що “[ЄС] Союз заснований на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, правової держави і дотримання прав людини, в тому числі прав осіб, що належать до меншин. Ці цінності - спільні для держав-членів в межах суспільства, де панують плюралізм, недискримінація, терпимість, справедливість, солідарність та рівність жінок і чоловіків”. Стаття 3 (5) Договору про ЄС зазначає: "У своїх відносинах з рештою світу [ЄС] підтверджує і пропагує свої цінності та інтереси і сприяє захисту своїх громадян" (Тут і далі: Основоположні акти Європейського Союзу: установчі документи Європейського Союзу, Хартія Європейського Союзу про основні права, Лісабонський договір 2007 року з коментарями /За ред. С.Ю. Кашкіна. - М., 2008. - 505 с. Див. також: M. Cremona "The Union as a Global Actor: Roles, Models and Identity", 41 CML Rev. (2004).

обмежений успіх щодо перебігу демократичних реформ в цих країнах[1]. На думку вчених, ефективність політики “демократичної умовності” залежить від внутрішніх витрат інших країн на імплементацію європейських спільних цінностей. За високих витрат на імплементацію європейських спільних цінностей та відсутності перспективи членства в ЄС ефективність політики “демократичної умовності” низька[2]. Тому, скоріше за все, незабаром з'являться нові засоби щодо поширення і пропаганди європейських спільних демократичних і правових цінностей в усьому світі.

СПИСОК СУДОВИХ СПРАВ

Суди ЄС

Справа 6/54, *Netherlands v High Authority* [1954-6] ECR 103

Справа 13/61, *De Geus v Bosch* [1962] ECR 45

Справа 26/62, *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen* [1963], CMLR 105

Справа 32/62, *Alvis v Council* [1963] ECR 49

Об'єднані справи 90 і 91/63, *Commission v Luxemburg and Belgium* [1964] ECR 625

Справа 108/63, *Merlini v High Authority* [1965] ECR 1

Справа 6/64, *Costa v ENEL* [1964] ECR 585

Об’єднані справи 18 і 35/65, *Gutmann v EAEC Commission* [1966] ECR 103

Об'єднані справи 63 і 69/72, *Werhahn and others v Council and Commission* [1973] ECR 1229

Справа 5/67, *Beus v Hauptzollamt München* [1968] ECR 83

Справа 27/67, *Fink-Frucht v HZA München-Landsbergerstrasse* [1968] ECR 223

Справа 29/69, *Stauder v Ulm* [1969] ECR 419

Справа 9/70, *Grad v Finganzamt Traunstein* [1970] ECR 825

---

1 Наприклад, виступаючи перед 10-тисячними зборами прихильників в м. Сантьяго 25 жовтня 2003 року, кубинський лідер Фідель Кастро публічно відмовився від фінансової та технічної допомоги Кубі з боку ЄС і заявив, що "допомога з боку ЄС - це троянський кінь супердержав". [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.euobserver.org

2 F. Schimmelfennig, S. Engert, H. Knobel, "Costs, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey, 41 (3) JCMS 495-518 (2003).

Справа 11/70, *Internationale Handelsgesellschaft v Einfuhr-und Vorratsstelle Getreide* [1970] ECR 1125

Справа 32/71, *Sabbatini v European Parliament* [1972] ECR 345

Справа 21-4/72, *International Fruit Co NV v Produktaschap voor Groenten en Fruit* (№ 3) [1972] ECR 1219

Справа 4/73, *Nold v Commission* [1974] ECR 491

Справа 10/73, *Rewe Central v Hauptozollant Kehl* [1973] ECR 1175

Справа 167/73, *Commission v France* [1974] ECR 359 Дело 181/73, *Haegeman v Belgium* [1974] ECR 449

Справа 185/73, *Hauptzollamt Bielefeld v König,* [1974] ECR 607

Справа 17/74, *Transocean Marine Paint Association* (1974) ECR 1064

Справа 41/74, *van Duyn v Home Office,* ECR 1974 1337

Справа 2/75, *EVGF v Mackprang* [1975] ECR 607

Справа 38/75, *Douaneagent der NV Nederlandse Spoorwegen v Inspecteur der Invoerrechten en Accijzen* [1975] ECR 1439

Справа 43/75, *Defrenne v Sabena* [1976] ECR 455

Справа 55/75, *Balkan v HZA Berlin-Packhof* [1976] ECR 11

Справа 59/75, *Pubblico Ministero v Flavia Manghera and others* ECR [1976] 91

Думка Суду ЄС 1/76 [1977] ECR 741

Об'єднані справи 117/76 і 16/77, *Ruckdeschel v HZA Hamburg-St Annen* [1977] ECR 1753

Об'єднані справи 80 і 81/77, *Commissionnaires Réunis et Ramel,* [1978] ECR 927

Справа 106/77, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmental* [1978] ECR 629

Справа 142/77, *Statenskontrol v Larsen* [1978] ECR 1543

Справа 99/78, *Weingut Gustav Decker KG v Hauptozollamt Landau* [1979] ECR 101

Справа 230/78, *Eridania v Minister for Agriculture and Foresty* [1979] ECR 2749

Справа 44/79, *Hauer v Land RheinlandPfalz* [1979] ECR 3727

Справа 102/79, *Commission v Belgium* [1980] ECR 1473

Справа 136/79, *National Panasonic v Commission* [1980] ECR 2033

Справа 155/79, *AM & S Europe v Commission* [1982] ECR 1575

Справа 812/79, *Attorney-General v Burgoa* [1980] ECR 2961

Справа 270/80, *Polidor Ltd. v Harlequin Record Shops* [1982] ECR 329

Справа 104/81, *Hauptzollamt Mainz v C.A. Kupferberg* [1982] ECR 3641

Справа 230/81, *Luxemburg v Parliament* [1983] ECR 255

Справа 266/81, *SIOTv Ministero delle Finanze* [1983] ECR 731
Об'єднані справи 286/82 и 26/83, *Luisi and Carbone*
[1984] ECR 377
Справа 14/83, *Von Colson v Land Nordrhein - Westfalen* [1984] ECR 1891
Справа 63/83, *R v Kirk* [1984] ECR 2689
Справа 117/83, *Karl Könecke GmbH v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordung* [1984] ECR 3291
Справа 293/83, *Cravier v City of Liége* [1985] ECR 593
Справа 294/83, *"les Verts"v European Parliament*, [1986] ECR 1339
Справа 44/84, *Hurd v Jones* [1986] 46 CMLR 2, 42
Справа 67/84, *Sideradria v Commission* [1985] ECR 3983
Справа C-152/84, *Marshall v Sauthampton and South West Hampshire Area Health Authority* [1986] ECR 723
Справа 222/84, *Johnston v Chief Constable of the RUC* [1986] ECR 1651
Справа 236/84, *Malt v HZA Düsseldorf* [1986] ECR 1923
Об'єднані справи 194/85 и 241/85, *Commission v Greece* [988] ECR 1037
Справа 12/86, *Demirel v Stadt Schwäbisch Güdn* [1987] ECR 3719
Справа 34/86, *Council v European Parliament* [1986] ECR 2155
Справа 222/86, *UNECTEF v Heylens* [1987] ECR 4097
Справа 316/86, *Firma P. Krücken* [1988] ECR 2213
Об'єднані справи 46/87 и 227/88, *Hoechst v Commission* [1989] ECR 2859
Справа 70/87, *Fediol v Commission* [1989] ECR 1781
Справа C-85/87, *Dow Benelux v Commission* [1989] ECR 3137
Справа 186/87, *Cowan v Trésor public* [1989] ECR 195
Справа C-265/87, *Schräder v Hauptzollamt Gronau* [1989] ECR 2237
Справа C-374/87, *Orkem v Commission* [1989] ECR 3283
Справа 5/88, *Hubert Wachauf v Federal Republic of Germany* [1989] ECR 2609
Справа 2/88, *J.J. Zwartveld and Others,* [1990] ECR 3365
Справа C-331/88, *R v Minister of Agriculture, Fisheries and Food and the Secretary of State for Health, ex p. Fedesa* [1990] ECR I-4023
Справа C-37/89, *Weiser v Caisse Nationale des Barreaux Français* [1990] ECR I-2395
Справа C-44/89, *Gorg von Deetzen v Hauptzollamt Oldenburg* (II) [1991] ECR I-5119
Справа C-69/89, *Nakajima v Council* [1991] ECR I-2069

Справа C-106/89, *Mareleasing SA v La Comercial Interna-cional de Alimentacion SA* [1992] 1 CMLR 305

Справа C-174/89, *Hoche v Bundesanstalt für landwirtschaftliche Marktordnung* [1990] ECR I-2681

Справа C-192/89, *Sevince v Staatssecretaris van Justitie* [1990] ECR 3461/3501

Справа C-213/89, *R v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame* [1990] ECR I-2433

Справа 309/89, *Codorniu v Council* [1994] ECR I-1853

Об'єднані справи C-6 і C-9/90, *Francovich and Boni-faci v Italy* [1991] ECR I-5357

Справа C-18/90, *Onem v Kziber* [1991] ECR I-199

Справа C-286/90, *Anklegemindigheden v Poulsen and Diva Navi*gation [1992] ECR I-6019

Думка Суду ЄС 1/91 *про перший проект Угоди про ЄЕП* [1991] ECR I-6079

Об'єднані справи C-31-44/91, *SpA Alois Lageder and others* [1993] ECR I-1761

Справа C-146/91, *Zuckerfabrik Schöppenstedt* [1994] ECR I-4199

Справа C-188/91, *Deutsche Shell v Hauptzollamt HamburgHamburg* [1993] ECR I-363

Думка Суду ЄС 1/92 *про другий проект Угоди про ЄЕП* [1992] ECR 2821

Справа C-135/92, *Fiscano v Commission* [1994] ECR I-2885

Справа C-353/92, *Creece v Council* [1994] ECR I-3411

Об'єднані справи C-46/93 і C-48/93, *Brasserie du Pecheur v Germany and The Queen v Secretary of State for Transport, ex-p Factorame* [1996] ECR I-1029

Справа C-47/93, *Commission v Belgium* [1994] I-ECR 1593

Справа C-63/93, *Duff and Others v Minister for Agriculture and Food, Ireland, and the Attorney-General* [1996] ECR I-569

Справа C-65/93, *Parliament v Council* [1995] ECR I-643

Справа C-143/93, *Gebroeders van Es Douane Agenten BV v Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen* [1996] ECR I-431

Справа C-280/93, *Germany v Council* [1994] ECR I-4973

Справа C-355/93, *Hayriye Eroglu v Land Baden-Würrtemberg* [1994] ECR I-5117

Думка 2/94 [1994] ECR I-1759

Справа C-13/94, *P v S and Cornwall County Council* [1996] ECR I-2143

Справа C-38/94, *The Queen v Minister of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Country Land-owners Association* [1995] ECR I- 3875

Об'єднані справи C-178, C-179, C-188 і C-190/94, *Dillenkofer and Others v Federal Republic of Germany* [1996] ECR I-4845

Справа C-61/94, *Commission v Germany* [1996] ECR I-3969

Справа T-115/94, *Opel Austria GmbH v Council,* [1997] ECR II- 39

Справа C-268/94, *Portugal v Council* [1996] ECR

Справа C-70/95, *Sodemare v Regione Lombardia,* [1997] ECR I-3395

Справа C-84/95, *Bosphorus Hava Yollari Tourism ve Ticaret AS v Minister for Transport and the Attorney General* [1996] ECR I-3953

Справа C-185/95, *Baustahlgewebe GmbHv Commission* [1998] ECR I-8417

Справа C-409/95, *Marshall v Land Nordrhein Westfalen* [1997] ECR I-6363

Справа C-162/96, *Racken v Hauptzollampt Mainz* [1998] ECR I-3641

Справа C-233/96, *Kingdom v Denmark v Commission* [1998] ECR I-5769

Справа C-375/96, *Galileo Zaninotto v Ispettorato Centrale* [1998] ECR I-6629

Об'єднані справи C-36-37/97, *Hilmar Kellinghusen v Amt für Land-und Wasserwirtschaft Kiel and Ernst-Detlef Ke-telsen v Amt für Land-und Wasserwirtschaft Husum* [1998] ECR I-6337

Справа C-257/99, *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Barkoci and Malik* [2001] ECR I-6557

Справа C-63/99, *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Gloszczuk* [2001] ECR I-6369

Справа C-235/99, *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Kondova* [2001] ECR I-6427

Справа C-268/99, *Jany and Others v Staatssecretaris van Justitie* [2001] ECR I-8615

Думка Суду ЄС 1/00 *про Спільний Європейський Авіаційний Простір* [2002] ECR I-3493

Справа C-162/00, *Land Nordrhein-Westfalen v Pokrzeptowicz-Meyer* [2002] ECR I-1049

Справа C-13/00, *Commission v Ireland* [2002] ECR I-2943

Справа C-239/03, *Commission v France* [2004] ECR I-9325

Об'єднані справи *C-354/03, C-355/03, C-484/03, "Optigen Ltd.",* [2006] ECR 483

Справа C-265/03, Simutenkov *v Ministerio de Educacion y Cultura, Real Federacion Espanola de Futbol* [2005] ECR I-02579

Справа C-384/04, *"Federation of Technological Industries"* [2006]
ECR 4191

Об'єднані справи *C-402/05 и C-415/05, Ahmed Ali Yusuf and Al Barakaat International Foundation v Council and Commission; Yassin Abdullah Kadi v Council and Commission*. [2008]
ECR I-6351.

Суд Європейської Асоціації Вільної Торгівлі

Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v the Government of Iceland*, 1998 EFTA Court Report, 95

Справа E-1/94, *Ravintoloitsijain Liiton Kustannus Oy Restamark v Helsingin piiritullikamari*, 1994—1995 EFTA Court Report, 15

Справа E-6/96, *Tore Wilhelmsen AS v Oslo kommune*, 1997 EFTA Court Report, 53

Справа E-2/97, *Mag Instrument Inc. v California Trading Company (Maglite),* 1997 EFTA Court Report, 200

Справа E-7/97, *EFTA Surveillance Authority v Norway,* 1998 EFTA Court Report, 62

Справа E-8/97, *TV 1000 Sverige AB v The Norwegian Government,* 1998 EFTA Court Report, 68

Справа E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v the Government of Iceland*, 1998 EFTA Court Report, 97

Справа E-10/97, *EFTA Surveillance Authority v Norway*, 1998 EFTA Court Report, 134

Справа E-3/98, *Herbert Rainford-Towning*, 1998 EFTA Court Report, 205

Справа E-5/98, *Fagtun ehf v Byggingarnefnd Borgarholtsskola, slenska r kinu, Reykjavkur og Mosfellsbr*, 1999 EFTA Court Report, 51

Справа E-1/99, *Storebrand Skadeforsikring AS v Veronika Finanger*, 1999 EFTA Court Report, 119

Справа E-2/99, *EFTA Surveillance Authority v Norway*, 2000— 2001 EFTA Court Report, 1

Справа E-1/00, *State Debt Management Agency v Islandsbanki-FBA*, 2000-2001 EFTA Court Report, 8

Справа E-1/01, *Hördur Einarsson v The Icelandic State*, 2002 EFTA Court Report, 1

Справа E-4/01, *Karl K. Karlsson v The Icelandic State*, 2002 EFTA Court Report, 240

Справа E-1/02, *EFTA Surveillance Authority v Kingdom of Norway*, 2003 EFTA Court Report, 1

Справа E-2/02, *Technologien Bau- und Wirtschaftsberatung GmbH and Bellona Foundation v EFTA Surveillance Authority*, 2003 EFTA Court Report, 52

Справа E-1/03, *EFTA Surveillance Authority v Iceland*, 2003 EFTA Court Report, 143

Справа E-2/03, *Akœruvaldiô (The Public Prosecutor) v Asgeir Logi Asgeirsson, Axel Pétur Asgeirsson and Helgi Mar Reynisson*, 2003 EFTA Court Report, 185

Справа E-1/04, *Fokus Bank ASA*, 2004 EFTA Court Report, 11

Об'єднані справи *E-5/04, E-6/04 и E-7/04,* Fesil and Finnfjord and Others v EFTA Surveillance Authority, 2005 EFTA Court Report, 117

Справа E-8/04, *EFTA Surveillance Authority v the Principality of Liechtenstein*, 2005 EFTA Court Report, 46

Справа E-2/05, *EFTA Surveillance Authority v Iceland*, 2005 EFTA Court Report, 202
Справа E-3/05, *EFTA Surveillance Authority v The Kingdom of Norway* (Judgment of 3 May 2006)

Європейський суд з прав людини, Конституційні та Верховні суди країн Центральної та Східної Європи

Справа *Hornsby v Greece* [19 March 1997], ECtHR Reports, 1997-II
Рішення Конституційного суду Чехії *Skoda Auto,* Збірник рішень Конституційного суду Чехії, т. 8, С. 149
Рішення 30/1998 (VI.25.) AB Конституційного суду Угорщини
Рішення 30/1998 (VI.25.) AB Конституційного суду Угорщини
Рішення Загального суду Чехії у справі *"Olomouc"* (2A6/96)
Рішення Конституційного суду Чехії у справі *"Olomouc"* (III. US 31/97-35)
Рішення Конституційного трибуналу Польщі K. 15/97, OTK [Orzecznictwo Trybunalu Konstytucyjnego, збірник рішень конституційного трибуналу], nr. 19/1997

Перелік нормативних актів

Установчі договори ЄС

Договір про Європейський Союз (O.J. 2010 C 83/13)
Договір про функціонування Європейського Союзу (O.J. 2010 C 83/47)
Договір про Європейське Співтовариство (O.J. 2006 C 321/1)
Проект Договору про Конституцію для Європи від 29 жовтня 2004 року (O.J. 2006 C 321)
Хартія ЄС про основні права людини (O.J. 2000, C 364/1)
Акт про вступ до ЄС Австрії, Фінляндії, Швеції (O.J. 1994, C 241/22)
Акт про вступ до ЄС Чехії, Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Угорщини, Мальти, Польщі, Словенії, Словаччини (O.J. 2003 L 236)
Єдиний Європейський Акт (O.J. 1987 L 169)
Амстердамський договір (O.J. 1997 C 340)
Маастрихтський договір (O.J. 2006 C 321)
Лісабонський договір (O.J. 2007 C 306)

Угоди ЄС з третіми країнами

Угода між Швейцарією та ЄЕС (O.J. 1972 L 300/189)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Туреччиною (O.J. 1973 C 113/2)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Йорданією (O.J. 1978 L 268)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Ліваном (O.J. 1978 L 267)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Сирією (O.J. 1978 L 269)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Єгиптом (O.J. 1978 L 266)
Угода про асоціацію між ЄЕС і Алжиром (O.J. 1978 L 263)
Рамковий договір про наукове і технічне співробітництво міє ЄЕС і Швейцарією (O.J. 1985 L 313/6)
Рамкова угода між ЄЕС та Аргентиною (O.J. 1990 L 295/66)
Рамкова угода між ЄЕС і Парагваєм (O.J. 1991 C 309/6)
Рамкова угода між ЄЕС і Уругваєм (O.J. 1992 L 94/2).
Угода між ЄЕС та Швейцарією про транзит товарів (O.J. 1992 L 373/6)
Угода про асоціацію між ЄС та Польщею (O.J. 1993 L 348/2)
Угода про асоціацію між ЄС та Угорщиною (O.J. 1993 L 347/2)
Угода про Європейський Економічний Простір (O.J. 1994 L 1/3)
Угода про асоціацію між ЄС і Чехією (O.J. 1994 L 360/2)
Угода про асоціацію між ЄС і Словаччиною (O.J. 1994 L 359/2)
Угода про асоціацію між ЄС і Румунією (O.J. 1994 L 357/2)
Угода про асоціацію між ЄС і Болгарією (O.J. 1994 L 358/3)
Угода про партнерство і співробітництво між ЄС та Білоруссю (COM (95)137 final)
Рамкова Угода між ЄС і Бразилією (O.J. 1995 L 262)
Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Туркменістаном (COM (97) 0693 final).
Угода між ЄС і Швейцарією про взаємне співробітництво у митних справах (O.J. 1997 L 169/77)
Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Російською Федерацією (O.J. 1997 L 327)
Угода між ЄС і Південною Кореєю про взаємне співробітництво у митних справах (O.J. 1997 L 121)
Угода між ЄС і Південною Кореєю про державні закупівлі у сфері телекомунікацій (O.J. 1997 L 321)

Угода про асоціацію між ЄС і Тунісом (O.J. 1998 L 097)

Угода про асоціацію між ЄС і Литвою (O.J. 1998 L 51/3)

Угода про асоціацію між ЄС і Латвією (O.J. 1998 L 26/3)

Угода про асоціацію між ЄС і Естонією (O.J. 1998 L 68/3)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Україною (O.J. 1998 L 49)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Молдовою (O.J. 1998 L 181)

Угода між ЄЕС, Європейським Співтовариством з атомної енергії і Союзом Радянських Соціалістичних Республік про торгівлю, комерційне та економічне співробітництво (O.J. 1990 L 68/1)

Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄС та Австралією (O.J. 1998 L 229/3)

Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄС і Новою Зеландією (O.J. 1998 L 229/62)

Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄС і Канадою (O.J. 1998 L 280/3)

Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄС і США (O.J. 1999 L 31/3)

326

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Вірменією (O.J. 1999 L 239)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Азербайджаном (O.J. 1999 L 246)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Грузією (O.J. 1999 L 205)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Казахстаном (O.J. 1999 L 196)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Киргизією (O.J. 1999 L 196)

Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Узбекистаном (O.J. 1999 L 229)

Рамковий договір про розвиток торгівлі і співробітництва між ЄС і ПАР (O.J. 1999 L 311/3)

Міжрегіональна рамкова угода про співробітництво між ЄС і МЕРКОСУР (O.J. 1999 L 112)

Угода про асоціацію між ЄС і Словенією (O.J. 1999 L 51/3)

Рамковий договір про розвиток торгівлі і співробітництва між ЄС і Мексикою (O.J. 2000 L 276)

Угода Котону (O.J. 2000 L 317/3)

Угода про асоціацію між ЄС та Ізраїлем (O.J. 2000 L 147/1).

Угода про стабілізацію і асоціацію між ЄС і Македонією (O.J. 2004 L 084/47)

Угода про стабілізацію і асоціацію між ЄС і Хорватією (O.J. 2005 L 026/48)

Угода про стабілізацію і асоціацію між ЄС і Албанією (O.J. 2006 L 300/49)

Рамковий договір про розвиток торгівлі і співробітництва між ЄС і Південною Кореєю (O.J. 2001 L 090)
Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄС і Японією (O.J. 2001 L 284/3)
Угода про взаємне визнання принципів усталених лабораторних методів OECP і програм контролю їх відповідності між ЄС та Ізраїлем (O.J. 1999 L 263/10; набрала чинності 1 травня 2000 р.)
Угода про взаємне визнання стандартів відповідності між ЄЕС і Швейцарією (O.J. 2002 L 114/369)
Угода між ЄС і Швейцарією про співробітництво у сфері науки і технологій (O.J. 2007 L 189)
Угода між ЄС і Швейцарією про державні закупівлі (O.J. 2002 L 114/430)
Угода між ЄС і Швейцарією про торгівлю сільськогосподарськими продуктами (O.J. 2002 L 114/132)
Угода між ЄС і Швейцарією про авіаційний транспорт (O.J. 2002 L 114/73)
Угода між ЄС і Швейцарією про перевезення товарів і пасажирів залізничним і автомобільним транспортом (O.J. 2002 L 114/91)
Угода між ЄС і Швейцарією про вільне переміщення людей (O.J. 2002 L 114/6)
Угода між ЄС і Швейцарією про перероблені сільськогосподарські продукти O.J. 2005 L 23/19)
Угода між ЄС і Швейцарією про участь Швейцарії у роботі Європейського агентства з охорони навколишнього середовища (O.J. 2006 L 90/37)
Угода між ЄС і Швейцарією про співробітництво у сфері статистики (O.J. 2006 L 090)
Угода між ЄС і Швейцарією про оподаткування доходів з банківських вкладів (O.J. 2004 L 385/30)
Угода між ЄС і Швейцарією про участь Швейцарії у програмах MEDIA Plus и MEDIA Training (O.J. 2006 L 90/23)
Договір про Європейське Енергетичне Співтовариство (O.J. 2006 L 198)
328
Угода між ЄС і Швейцарією про застосування Швейцарією "Шенгенського acquis" (O.J. 2008 L 53/52)
Угода між ЄС і Швейцарією про вимоги щодо надання політичного притулку (O.J. 2008 L 53/5)
Угода про партнерство і співробітництво між ЄС і Таджикистаном (O.J. 2009 L 350)
Угода про стабілізацію і асоціацію між ЄС і Чорногорією (O.J. 2010 L 108/53)

Міжнародні договори

Римська конвенція про право, що застосовується до договірних відносин (O.J. 1980 L 266/1)

Брюсельська конвенція з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень у цивільних та комерційних спорах (O.J. 1972 L 299/32)

Вторинне законодавство і "м'яке право" ЄС

Комюніке Європейської комісії "Удосконалення і спрощення acquis Співтовариства" (COM (2003) 71 final).

"Назустріч розширеному Союзу" - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогрес на шляху до вступу до ЄС держав-кандидатів (COM (2002) 700 final)

План Дій 2000 (Agenda 2000) (Бюлетень ЄС, 1997, Додат. 5/97, 45)

Думка Європейської комісії від 19 лютого 2003 року про заявки про вступ до ЄС Чехії, Естонії, Кіпру, Латвії, Литви, Угорщини, Мальти, Польщі, Словенії, Словаччини O.J. 2003 L 236)

Комюніке Європейської комісії "Стратегія розширення і головні виклики 2008—2009 роки" (COM (2008) 674 final)

Звіт Європейської комісії про прогрес Польщі на шляху до вступу до ЄС (COM (1998) 712 final of 17 Dec 1998)

Біла книга "Підготовка асоційованих країн ЦСЄ до інтеграції у внутрішній ринок ЄС" (COM (95) 163)

Спільна декларація Європейської ради зі спільної зовнішньої політики та політики безпеки від 24 червня 1994 року (O.J. 1994 C 241/381)

Щорічний Звіт Європейської комісії за 2002 рік "Про прогресс Болгарії на шляху до вступу до ЄС" (COM (2002) 700 final)

"Досягаючи успіху від розширення ЄС" - Стратегія і Доповідь Європейської комісії про прогресс на шляху до вступу в ЄС держав-кандидатів (COM (2001) 700 final at 3 (a)

Комюніке Європейської комісії Ради ЄС і Європейського парламенту "Західні Балкани і європейська інтеграція" (COM (2003) 285 final)

Рішення Ради ЄС про принципи, пріоритети і умови, що містяться у програмі "Європейського партнерства" з Хорватією (COM (2004) 275 final)

Рішення 1/95 Ради асоціації ЄС - Туреччина (O.J. 1996 L 35/1)
Рішення 1/96 Комітету з митного співробітництва між ЄС і Туреччиною, що викладає детальні правила щодо застосування Рішення 1/95 (O.J. 1996 L 200/14)
Рішення 2/97 Ради асоціації ЄС - Туреччина щодо встановлення переліку інструментів ЄС, що стосуються ліквідації технічних бар'єрів в торгівлі, а також умов та домовленостей, які контролюють їх виконання Туреччиною (O.J. 1997 L 191/1)
Повідомлення Європейської комісії Раді ЄС “Велика Європа - сусідні країни: нові межі відносин з нашими східними і південними сусідами” (COM (2003) 104 final).
Спільна стратегія Європейської ради щодо РФ (O.J. 1999 L 157/1)
Спільна стратегія Європейської ради щодо України (O.J. 1999 L 331/1)
Спільна стратегія Європейської ради щодо середземноморського регіону (O.J. 2000 L 183/5).
Комюніке Європейської комісії Раді ЄС “Велика Європа - сусідні країни: нові межі відносин із нашими східними і південними сусідами” (COM (2003) 104 final)
Комюніке Європейської комісії «Стратегічний документ Європейської Політики Сусідства» (COM (2004) 373 final)
Комюніке Європейської комісії Раді і Європейському парламенту “Велика Європа - сусідні країни: нові межі відносин з нашими східними і південними сусідами” (COM (2003) 104 final)
Комюніке Європейської комісії “Зовнішньоторговельна стратегія ЄС у сфері стандартів і перевірки відповідності” (COM (1996) 564 final)
Регламент Ради ЄС/1488/96 про фінансові і технічні заходи, що сприяють (МЕДА) реформуванню економічних і соціальних структур у межах європейсько-середземноморського співробітництва (O.J. 1998 L 189)
Регламент Ради ЄС 2666/2000 (O.J. 2000 L 038) про надання допомоги Албанії, Боснії та Герцеговині, Хорватії, Федеративній Республіці Югославія і Колишній Югославській Республіці Македонії
Регламент Ради ЄС № 443/92 (O.J. 1992 L 52/1) про фінансову і технічну допомогу та економічне співробітництво з азіатськими та латиноамериканськими країнами, що розвиваються
Регламент Ради ЄС № 99/2000 (O.J. 2000 L 012) про надання допомоги державам-партнерам у Східній Європі і Центральній Азії
Комюніке Європейської комісії Європейській раді і Європейському парламенту “Завдання і виклики політики будівництва нашого спільного майбутнього і бюджетні засоби розширеного Союзу на 2007—2013 роки” (COM (2004) 101 final/2)

Комюніке Європейської комісії Європейській раді і Європейському парламенту про фінансові перспективи 2007—2013 роки (COM (2004) 487 final)

Комюніке Європейської комісії “Підготовка грунту для реалізації нового інструменту сусідства” (COM (2003) 393 final)

Регламент Ради ЄС і Європейського парламенту 1638/2006, що містить основні положення про Інструмент європейського сусідства і партнерства (O.J. 2006 L 310/1)

Регламент Ради ЄС 1260/1999, що містить основні положення про структурні фонди (O.J. 2000 L 161) і Директиви INTERREG III (O.J. 2000 C 143)

Повідомлення Європейської комісії “Стратегічний документ Європейської Політики Сусідства” (COM (2004) 373 final)

Комюніке Європейської комісії Раді ЄС “Східне партнерство” (COM (2008) 823 final)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Albi A., "Ironies in Human Rights Protection in the EU: Pre-Accession Conditionality and Post-Accession Conundrums", 15 (1) ELJ 46-69 (2009)

Arnull A./ Dashwood A./ Ross M./ Wyatt D., European Union Law (4th Ed. London, Sweet & Maxwell 2000)

Arts K., "ACP-EU Relations in a New Era: The Cotonou Agreement", 40 CML Rev. 95-116 (2003)

Auzolai L., "The Acquis of the European Union and International Organisations", 11 (2) ELJ 196-231 (2005)

Avci G., "Putting the Turkish EU Candidacy into Context", 7 EFA Rev. 91-110 (2002)

Baudenbacher C., Tresselt P., Orlygsson T., eds., The EFTA Court. Ten Years on (Oxford, Hart Publishing 2005)

Bell M., Anti-discrimination law and the European Union (Oxford University Press, 2002)

Berghe F. van den, "The EU and Issues of Human Rights Protection: Same Solutions to More Acute Problems?", 16 ELJ 112-157 (2010).

Beynon P., "Community Mutual Recognition Agreements, Technical Barriers to Trade and the WTO's Most Favoured Nation Principle", EL Rev. 231-249 (2003)

Blockmans S., Tough Love. The European Union's Relations with the Western Balkans (The Hague, T.M.C. Asser Press 2007)

Blockmans S. and Lazowski A., (eds.) The European Union and its neighbours (The Hague, T.M.C. Asser Press 2006)

Blockmans S. "EU-Russia Relations Through the Prism of the European Neighbourhood and Partnership Instrument", 13 EFA Rev. 167-187 (2008)

Breitenmoser S., "Sectoral Agreements between the EC and Switzerland: Contents and Context", 40 CML Rev. 1137-1186 (2003)

Bruzelius K., "The Impact of EU Values on Third Countries' National Legal Orders: EU Law as a Point of Reference in the Norwegian Legal System", in (F. Maiani, R. Petrov, E. Mouliarova, (eds.) European Integration without EU Membership: Models, Experiences, Perspectives, European University Institute (Max Weber Programme) Working Papers, 2009/10

Charlesworth A./ Cullen H., European Community Law, (London, Pitman Publishing 1994)

Czaplinksi W., "Harmonization of laws in the European Community and approximation of Polish legislation to Community Law", 25 Polish Yearbook of International Law 45-55 (2001)

Clarke J., "Mutual Recognition Agreements" International Trade Law & Regulation 31-36 (1996)

Cremona M. "The "Dynamic and Homogenous" EEA: Byzantine Structures and Variable Geometry", 19 EL Rev. 508-526 (1994)

Cremona M., "The European Union as an International Actor: Issues of Flexibility and Linkage", 3 EFA Rev. 67-94 (1998)

Cremona M., "Flexible Models: External Policy and the European Economic Constitution", in G. de Bürca / J. Scott (eds.), Constitutional Change in the EU From Uniformity to Flexibility? (Oxford, Hart Publishing 2000), 60-61

Cremona M., "Multilateral and Bilateral Approaches to the Internationalization of Competition Law: an EU Perspective" in Cremona / J. Fletcher / L. Mistelis (eds.), Foundations and Perspectives of International Trade Law, (London, Sweet and Maxwell 2001) 135-169

Report by Prof. Marise Cremona M. "Regional Integration and the Rule of Law: Some Issues and Options" at the Conference on Regional Integration and Trade in the Development Agenda on 31 May - 1 June 2001, the Brookings Institution, Washington DC

Cremona M., "State Aids Control: Substance and Procedure in the Europe Agreements and the Stabilization and Association Agreements", 9 ELJ 265-287 (2003)

Cremona M., "The Draft Constitutional Treaty: External Relations and External Action", 40 CML Rev. 1347-1366 (2003)

Cremona M., "The Union as a Global Actor: Roles, Models and Identity", 41 CML Rev. 553-573. (2004)

Cremona M., Hillion C., "L'Union Fait la Force? Potential and Limitations of the European Neighbourhood Policy as an Integrated EU Foreign and Security Policy", EUI LAW Working Paper, 2006/36

Davies G., "Subsidiarity: the Wrong Idea, In the Wrong Place, at the Wrong Time", 43 CML Rev. 63-84 (2006)

Delcourt C., "The Acquis Communautaire: Has the Concept Had Its Day?", 38 CML Rev. 829-870 (2001)

Dawes A., and Kunoy B., "Plate tectonics in Luxembourg: The ménage à trois between EC law, international law and the European Convention on Human Rights following the UN sanctions cases" 46 CML Rev. 73-104 (2009)

Denza E., The Intergovernmental Pillars of the European Union (Oxford University Press 2002)

Desta M.G., "EC-ACP economic partnership agreements and WTO compatibility: an experiment in North-South interegional agreements?", 43 (5) CML Rev. 1343-1379 (2006).

Douglas-Scott S., "a Tale of Two Courts: Luxembourg, Strasbourg and the Growing European Human Rights Acquis", 43 CML Rev. 629-665 (2006)

Дигесты Юстиниана. Избр. фрагменты в пер. и с прим. И.С. Перетерского. - М.: Наука, 1984. - 406 с.

Gialdino C., "Some reflections on the acquis communautaire", 32 CML Rev. 1089-1121 (1995)

Goetschel L., "Switzerland and European Integration: Change through Distance", 8 EFA Rev. 313-330 (2003)

Graver H.P., "Mission Impossible: Supranationality and National Legal Autonomy in the EEA Agreement", 7 EFA Rev. 73-90 (2002)

Grundmann S., "The Optional European Code on the Basis of the Acquis Communautaire-Starting Point and Trends", 10 (6) ELJ 698-711 (2004)

Emmert F., "Administrative and Court Reform in Central and Eastern Europe", 9 (3) ELJ 288-315 (2003)

Emiliou N., The Principle of Proportionality in European Law (The Hague, Kluwer, 1996)

Evans A. The Integration of the European Community and Third States in Europe: a Legal Analysis, (Oxford, Clarendon Press 1996)

Evans A., "Voluntary Harmonization in Integration between the European Community and Eastern Europe", 22 EL Rev. 201-220 (1997)

Eyjolfsson M., Case note on E-9/97, *Erla Maria Sveinbjörnsdottir v. the Government of Iceland*. Advisory Opinion of the EFTA Court of 10 December 1998, 37 CML Rev. 191-211 (2000)

Fischer P., Case note on T-115/94, *Opel Austria GmbH v. Council*, [1997], 35 CML Rev. 765-781 (1998)

Fitzmaurice G., "The General Principles of International Law", 92 Collected Courses of the Hague Academy of International Law 7 (1957)

Fredriksen H., "The EFTA Court 15 Years On", 59 ICLQ 731-760 (2010)

Forman J., "The EEA Agreement five years on: Dynamic homogeneity in practice and its implementation by the two EEA courts", 36 CML Rev. 751-781 (1999)

Hadfield A., "Janus Advances? An Analysis of EC Development Policy and the 2005 Amended Cotonou Partnership Agreement", 12 (1) EFA Rev. 39-66 (2007)

Hakura F., "The Euro-Med Policy: The Implications of the Barcelona Declaration", 34 CML Rev. 337-366 (1997)

Harbo T.I. "The EEA and Norway: A Case of Constitutional Pluralism", in (F. Maiani, R. Petrov, E. Mouliarova) (eds.) European Integration without EU Membership: Models, Experiences, Perspectives, European University Institute (Max Weber Programme) Working Papers, 2009/10

Hartley T.C. The Foundations of European Community Law (6th Ed. Oxford University Press 2007)

Harpaz G., "Enhanced Relations between the European Union and the State of Israel under the European Neighbourhood Policy: some Legal and Economic Implications", 31 (4) LIEI 257-274 (2004)

Harpaz G., "When East meets West: Approximation of laws in the EU-Mediterranean context", 43 (1) CML Rev. 993-1022 (2006)

Harpaz G., "Normative Power Europe and the Problem of a Legitimacy Deficit: an Israeli Perspective", 12 (1) EFA Rev 89-109 (2007)

Harpaz G., "Mind The Gap: Narrowing the Legitimacy Gap in EU-Israeli Relations", 13 (1) EFA Rev 117-137 (2008)

Herdina A., "Approximation of Laws in the Context of the European Neighbourhood Policy - a View from Brussels", IX (3) European Journal of Law Reform 501-504 (2007)

Hillion C., "Partnership and Cooperation Agreements between the European Union and the New Independent States of the Ex-Soviet Union", 3 EFA Rev. 399-420 (1998)

Hillion C. "Trade dispute overshadows entry into force of EC agreement", 6 EU Focus (1998)

Hillion C., "Institutional Aspects of the Partnership Between the European Union and the Newly Independent States of the Former Soviet Union: Case Studies of Russia and Ukraine", 37 CML Rev. 1211-1235 (2000).

Hillion C., "Approximation of laws in the context of EUNIS partnership", in A. Nikodem (ed.), Perspectives of the Legal Approximation Process in Central and Eastern Europe - Mutual Experiences, (Budapest, Academy of European Law and Istvan Bibo College of Law 2001), 86-98

Hillion C., "The European Union is Dead. Long Live the European Union... A Commentary on the Treaty of Accession 2003", 29 (5) EL Rev. 583-612 (2004)

Hillion C., Case note on C-257/99 *The Queen v Secretary of State for the Home Department, ex parte: Barkoci and Malik*; C-63/99 *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Gloszczuk* [2001]; C-235/99 *The Queen v. Secretary of State for the Home Department, ex parte: Kondova* [2001]; C-268/99 *Jany and Others v. Staatssecretaris van Justitie* [2001]; C-162/00 *Land Nordrhein-Westfalen v. Pokrzeptowicz-Meyer* [2002], 40 CML Rev. 465-491 (2003)

Hillion C., "Mapping-Out the New Contractual Relations between the European Union and Its Neighbours: Learning from the EU-Ukraine "Enhanced Agreement"", 12 (2) EFA Rev. 169-182 (2007)

Hillion C. Case note on C-265/03, *Simutenkov v. Ministerio de Educacion y Cultura, Real Federacion Espanola de Futbol* [2005] ECR I-2579, 45 CML Rev. 815-833 (2008)

Hilpold P., "EU Development Cooperation at a Crossroad: The Cotonou Agreement of 23 June 2000 and the Principle of Good Governance", 7 EFA Rev. 53-72 (2002)

Holden P., "The European Community's MEDA Aid Programme: A Strategic Instrument of Civilian Power?", 8 EFA Rev. 347-363 (2003)

Inglis K., "The Europe Agreements compared in the light of their pre-accession reorientation", 37 CML Rev. 1173-1210 (2000)

Inglis K., "The Accession Treaty and its Transitional Arrangements: A Twilight Zone for the New Member States", in C. Hillion (Ed.), EU Enlargement: a legal appraisal (Oxford, Hart Publishing 2004)

Inglis K., "The Union's Fifth Accession Treaty: New Means to make Enlargement Possible", 41 CML Rev. 937-973 (2004)

Inglis K., "EU Enlargement: Membership Conditions applied to Future and Potential Member States", in S. Blockmans and A. Lazowski, eds., The European Union and its Neighbours: a Legal Appraisal of the EU's Policies of Stabilisation, Partnership and Integration (The Hague, T.M.C. Asser Press 2006) p. 61.

Inglis K., "Case C-413/04, *European Parliament v. Council,* Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 28 November 2006; Case C-414/04, *European Parliament v. Council*, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 28 November 2006. Case C-273/04, *Republic of Poland v.*

Council, Judgment of the Court of Justice (Grand Chamber) of 23 October 2007", 46 CML Rev. 641-663 (2009)

Isiksel N., "Fundamental rights in the EU after Kadi and Al Barakaat", 16 ELJ 551-577 (2010)

Jacobs F., "The Evolution of the European Legal Order", 41 CML Rev. 303-316 (2004)

Jansen N., Zimmerman R., "Restating the Acquis Communautaire? A Critical Examination of the "Principles of the Existing EC Contract Law", 71 (4) ML Rev. 505-534 (2008).

Калиниченко П.А. Формирование Strategic Partnership Acquis и разработка Договора о Стратегическом Партнерстве между Россией и Європейским Союзом / По пути к Договору о Стратегическом Партнерстве между Россией и Європейским Союзом / Под ред. М.Л. Энтина, Л.Н. Галенской, Н.Ю. Кавешникова. - СПб.: СКФ "Россия-Нева", 2007. - С. 155—160.

Kanarek D., "Turkey and the European Union: The Path to Accession", 9 CJEL 457-473 (2003)

Karakas C., "Gradual Integration: an Attractive Alternative Integration Process for Turkey and the EU", 11 EFA Rev. 311331 (2006)

Kochenov D., EU Enlargement and the Failure of Condi-tionality: Pre-Accession Conditionality in the Fields of Democracy and the Rule of Law (The Hague, Kluwer Law International, 2008)

Kochenov D., "Substantive and Procedural Issues in the Application of European Law in the Overseas Possessions of European Union Member States", 17 (2) Michigan State Journal of International Law 195-288 (2008—2009)

Koutrakos P., "Legal Issues of EC-Cyprus Trade Relations", 52 (2) ICLQ 489-498 (2003)

Koutrakos P., EU International Relations Law (Oxford, Hart Publishing 2006)

Krenzler H. G./Everson M., Preparing for the acquis communautaire. Report of the Working Group on the Eastward Enlargement of the European Union, October 1998 (European University Institute, RSC Policy Paper № 98/6)

Kühn Z., "Application of European law in Central European candidate countries", 28 EL Rev. 551-560 (2003).

Laffrangue J., D'Sa R. M., "Domestic implementation of EU Regulations in Estonia: a flawed methodology or necessary transposition?", 27 EL Rev. 91-99 (2002)

Lasok K. Law & Institutions of the European Union (7th Ed. London, Butterworths 2001)

Lavranos N., Joint Cases C-402/05P, *Ahmed Ali Yusuf and Al Barakaat International Foundation v. Council and Commision*; Case C-415/05, *Yassin Abdullah Kadi v. Council and Commission*, 36 (2) LIEI 157-183 (2009)

Lavranos N., "Protecting European Law from International Law" 15 EFA Rev. 265-282 (2010)

Lazowski A., "And then They were Twenty-Seven. a Legal Appraisal of the Sixth Accession Treaty", 44 CML Rev. 401430 (2007)

Lazowski A., "Enhanced Multilateralism and Enhanced Integration without Membership in the European Union", 45 CML Rev. 1433-1458 (2008)

Leino P., Petrov R., "Between "Common Values" and Competing Universals: The Promotion of the EU's Common Values through the European Neighbourhood Policy", 15 (5) ELJ, 654671 (2009).

Lenaerts K., "The Rule of Law and the Coherence of the Judicial System of the European Union", 44 CML Rev. 16251659 (2007)

Lenaerts K., "In the Union We Trust": Trust-Enhancing Principles of Community Law", 41 CML Rev. 317-343 (2004)

Levrat N., Schwok R., "Switzerland's Relations with the EU after the Adoption of the Seven Bilateral Agreements", 6 EFA Rev. 335-354 (2001)

Lyndahl H., "Acquiring a Community: The Acquis and the Institution of European Legal Order", 9 ELJ 433-450 (2003)

Macleod I./Hendry I./Hyett S., The External Relations of the European Communities (Oxford, Clarendon Press 1996)

Maduro M., "Reforming The Market or the State? Article 30 and the European Constitution: Economic Freedom and Political Rights", 3 (1) ELJ 55-82 (1997)

Maiani F., "Legal Europeanization as Legal Transformation: Some Insights from Swiss "Outer Europe"", EUI Working Papers MWP 2008/32

Maresceau M., Montaguti E., "The Relations between the European Union and Central and Eastern Europe: a Legal Appraisal", 32 CML Rev. 1327-1367 (1995)

Maresceau M. (ed) Enlarging the European Union: Relations Between the EU and Eastern Europe (London, Longman 1997)

Martenczuk B., "From Lome to Cotonou: The ACP-EC Partnership Agreement in a Legal Perspective", 5 EFA Rev. 461-487 (2000)

McGoldrick D., International Relations Law of the European Union (London, Longman 1997)

Metcalf K. N., "Influence through Assistance - the EU assistance programmes", 9 (3) EPL 425-442 (2003).

Микієвич М. М. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами. - Львів: Видавничий центр Львівського державного університету ім. І. Франка, 2001. - 200 с.

Mistelis L., "Is Harmonization a Necessary Evil? The Future of Harmonization and New Sources of International Trade Law" in Cremona / J. Fletcher / L. Mistelis (eds.), Foundations and Perspectives of International Trade Law, (London, Sweet & Maxwell 2001) 3-27

Mortelmans K., "Community Law: More than a Functional Area of Law, Less than a Legal System", 1 LIEI 23-48 (1996)

Муравйов В.І. Положення Угоди про партнерство та співробітництво, які регулюють сферу підприємництва та інвестицій (питання імплементації) // Український правовий часопис. - К., 1999. - Вип. 2. - С. 31—34.

Муравйов В.І. Питання гармонізації внутрішнього права неасоційованих країн з правом Європейського Союзу // Підприємництво, господарство і право. - К., 2003. - № 4. - С. 91—94.

Муравйов В.І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика). - К.: Академ-Прес, 2002. - 426 с.

Muraviov V., "The Acquis Communautaire as a Basis for the Community Legal Order", 4 (2) Miskolc Journal of International Law 38-45 (2007).

Müller-Graff P.-C., "The Legal Framework for the Enlargement of the Internal Market to Central and Eastern Europe", 6 (2) MJICL 190-210 (1999)

Nazard J., "Soviet Yearbook on International Law 1987" 84 (1) The American Journal of International Law 303-305 (1990)

Neframi E., "The Duty of Loyalty: Rethinking its Scope through its Application in the Field of EU External Relations", 47 CML Rev. 323-359 (2010)

Nicolaides P., "Preparing for Accession to the European Union: How to Establish Capacity for Effective and Credible Application of EU Rules" in M. Cremona, ed., The Enlargement of the European Union, (Oxford University Press 2003)

Nicolaides P./Boean S. R./Bellon F./Pezaros P., A Guide to the Enlargement of the European Union (ii). A Review of the Process, Negotiations, Policy Reforms and Enforcement Capacity, (Maastricht, European Institute of Public Administration 1999)

Oliver P., Roth W.-H., "The Internal Market and the Four Freedoms", 41 CML Rev. 407-441 (2004)

Основополагающие акты Європейского Союза: учредительные документы Європейского Союза, Хартия Європейского Союза об основных правах, Лиссабонский договор 2007 г. с комментариями / Под ред. С.Ю. Кашкина. - М., 2008. - 505 с.

Örücü E., "Turkey Facing the European Union - Old and New Harmonies", 25 (5) EL Rev. 523-537 (2000)

Örücü E., "Seven Packages Towards Harmonization with the European Union", 10 (4) EPL 603-621 (2004)
Ott A./ Inglis K. (eds.) Handbook on European Enlargement: a Commentary on the Enlargement Process, (The Hague, T.M.C.
Asser Press 2002)
Phinnemore D., "Stabilization and Association Agreements: Europe Agreements for the Western Balkans?", 8 EFA Rev. 77-103 (2003)
Peers S. in "EC Frameworks of International Relations: Cooperation, Partnership and Association" in A. Dashwood and C. Hillion (eds.), The General Law of EC External Relations (London: Sweet & Maxwell, 2000), pp. 161—176.
Pescatore P., "Aspects judiciaries de l'acquis communautaire", RTDE 617-651 (1981)
Pescatore P., "The Doctrine of "Direct Effect": An Infant Disease of Community Law", 8 EL Rev. 135-155 (1983)
Petrov R., "Rights of third country / NIS nationals to pursue economic activity in the EC", 4 (2) EFA Rev. 235-253 (1999)
Petrov R., "The Partnership and Cooperation Agreements with the Newly Independent States" in A. Ott & K. Inglis (eds.), European Enlargement Handbook (The Hague, T.M.C. Asser Press 2002), pp. 175-194
Petrov R., "Recent developments in the adaptation of Ukrainian legislation to EU law", 8 (5) EFA Rev. 125-141 (2003)
Petrov R., "Past and Future Action on Approximation of Ukrainian Legislation to that of the EU", 1 Sussex European Institute Seminar Papers Series 58 - 66 (2006)
Petrov R., "The dynamic nature of the acquis communautaire in EU external relations", 8 (2) European Review of Public Law 741-771 (2006)
Petrov R., "Legal and Political Expectations of Neighboring Countries from the European Neighborhood Policy" in The European Neighbouhood Policy: A Framework for Modernization? (eds: M. Cremona and G. Meloni), EUI Law Working Paper, 2007/21, 7-22.
Petrov R., "Exporting the acquis communautaire into the legal systems of third countries", 13 (1) EFA Rev. 33-52 (2008)
Petrov R., "Legal basis and scope of the new EU-Ukraine enhanced agreement. Is there any room for further speculation?" European University Institute Working Papers, 2008/17
Reymond C., "Institutions, decision-making procedure and settlement of disputes in the European Economic Area", 30 CML Rev. 449-462 (1993)

Prechal S., "Free Movement and Procedural Requirements: Proportionality Reconsidered", 35 (3) LIEI 201-216 (2008)
Prescott N., "Orange Revolution in Red, White, and Blue: U.S. Impact on the 2004 Ukrainian Election", 16 Duke J. of Comp. & Int. Law 219-248 (2006)
Shaw J., "Constitutional Settlements and the Citizen After Amsterdam," in K. Neunreither / A. Wiener (eds), Institutional
Dynamics and Prospects for Democracy (Oxford University Press 1999)
Schimmelfennig F., Engert S., Knobel H., "Cost, Commitment and Compliance: The Impact of EU Democratic Conditionality on Latvia, Slovakia and Turkey", 41 JCMS 495-518 (2003)
Schwok R., Switzerland-European Union. An Impossible Membership? (P.I.E. Peter Lang Publisher 2009)
Schutterle P., "State Aid Control - An Accession Criterion", 39 CML Rev. 577-590 (2002)
Schuilenburg K., "The ECJ Simutenkov Case: Is Same Level not Offside after All?" 13 Policy Papers on Transnational Economic Law (2005)
Senden L., Soft Law in European Community Law (Oxford, Hart Publishing 2004)
Thallinger G., "From Apology to Utopia: EU-ECP Economic Partnership Agreements Oscillating between WTO Conformity and Sustainability", 12 (4) EFA Rev. 499-516 (2007)
Temple Lang J., "The duties of cooperation of national authorities and courts under Article 10 EC: Two more reflections", 26 EL Rev. 84-93 (2001)
Тимченко Л.Д. Шпіцберген: історія і сучасність. Міжнародно-правовий аспект. - Харків, 1992. - 304 с.
Toth A., Oxford Encyclopedia of European Community Law, (Oxford: Clarendon Press 1990)
Toth T., "Competition Law in Hungary: Harmonization towards EU Membership", 19 (6) ECLR 358-369 (1998)
Tridimas T. General Principles of EU Law, (2d Ed. Oxford University Press 2007)
Tomuschat C., Case T-306/01, Ahmed Ali Yusuf and Al Barakaat International Foundation v. Council and Commission;
Case T-315/01, *Yassin Abdullah Kadi v. Council and Commission*, 43 (2) CML Rev. 537-551 (2006)
Usher J. General Principles of EC Law (London and New York, Longman 1998)
Vahl M., and Grolimund N., Integration without Membership. Switzerland's Bilateral Agreements with the European Union (Brussels, Centre for European Policy Studies 2006)
Van Elsuwege P., From Soviet Republics to EU Member States. A Legal and Political Assessment of the Baltic States' Accession to the European Union (Leiden: Martinus Nijhoff, 2008).

Volkai J., "The application of the Europe Agreement and European Law in Hungary: the judgement of an activist constitutional court on activist notions", Harvard Jean Monnet
Working Paper 8/99 (Harvard Law School, 2000)
Voklai J., "Solutions to the Unconstituonality of the EC-Hungary Antitrust Cooperation Regime: Anti-Trust or Antitrust Cooperation?", CJEL 321-359 (2000)
Von Bogdandy A., "The Legal Case for Unity: The European Union as a Single Organization with a Single Legal System" 36 CML Rev. 887-910 (1999)
Вишняков О.К., Про концепцію "Білої книги" з правової адаптації: Україна - Європейський Союз / Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1999. - С. 282—286.
Вишняков О.К. Питання застосування норм ГАТТ/ СОТ відповідно до Угоди України про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом // Актуальні проблеми держави і права: Збірник наукових праць. - Випуск 18. - Одеса: Юридична література, 2003. —
С. 544—549.
Вишняков О.К. Правове забезпечення зовнішньоекономічної інтеграції України: Монографія. - Одеса: Юридична література, 2007. - 288 с.
Weatherill S., "Safeguarding the Acquis Communautaire", in T. Heukels / N. Blokker / M. Brus (eds), The European Union after Amsterdam, (The Hague / London / Boston, Kluwer Law International 1998) 153-178
Wiener A., "The Embedded Acquis Communautaire: Transmission Belt and Prism of New Governance", 3 ELJ 294-315 (1998)
Wiener A., European Citizenship Practice: Building Institutions of a Non-State (Westview Press 1998)
Weiler J.H.H., "The Constitution of Europe "Do the new clothes have an emperor?" and other essays on European integration" (Cambridge University Press 1999)
Wellens K.C./Borchardt G.M., "Soft Law in European Community Law", 14 EL Rev. 267-321 (1989)
Wyatt D., "New Legal Order or Old?", 7 EL Rev. 147-148 (1982)
Xanthaki H., "Trasposition of EC Law for EU Approximation and Accession: The Task of National Authorities", VII European Journal of Law Reform 89-110 (2005)
Xanthaki H., "Legislation transplants in legislation: defusing the trap", 57 ICLQ 659-673 (2008)